

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2013

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1967:58

Kommunikationsdepartementet

SOU
1967 F

ENHETLIG KOMMUNTYP

STÄDERNAS AUKTIONSMONOPOL M.M.

KOMMUNALRÄTTSKOMMITTENS

BETÄNKANDE

X

Stockholm 1967

STATENS

OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1967

Kronologisk förteckning

1. Kommunal bostadsförmedling. Hæggeström. I.
2. Allmänna arvsfonden. Esselte. Ju.
3. Utsökningsrätt VI. Esselte. Ju.
4. Ny domkretsindelning för underrätterna. Esselte. Ju.
5. Statlig publicering. Norstedt & Söner. Fi.
6. Finansiella långtidsperspektiv. Esselte. Fi.
7. Den framtida jordbrukspolitiken. Svenska Reproduktions AB. Jo.
8. Barnstugor. Barnavårdsmannaskap. Barnolycksfall. Kihlström. S.
9. Rikskonserter. Esselte. E.
10. Linköpings högskola. Del I. Victor Pettersson. E.
11. Programbudgetering. Del I. Esselte. Fi.
12. Programbudgetering. Del II. — Studier och försök. Esselte. Fi.
13. Programbudgetering. Del III. — En sammanfattning. Esselte. Fi.
14. Skolans arbetstider. Esselte. E.
15. Tjänsteställning inom krigsmakten. Esselte. Fö.
16. 1958 års utredning kyrka—stat. VII. Folkbokföringen. Beckman. E.
17. 1958 års utredning kyrka—stat. VIII. De teologiska fakulteterna. Almqvist & Wiksell, Uppsala. E.
18. Invandringen. Esselte. I.
19. Statens stöd till ungdomsverksamhet. Esselte. E.
20. Den statliga länsförvaltningen. I. Norstedt & Söner. K.
21. Den statliga länsförvaltningen. II. Bilagor. Norstedt & Söner. K.
22. Skatteförvaltningen. Norstedt & Söner. K.
23. Länsindelningsutredningen. Victor Pettersson. K.
24. Lag om skatterätt. Hæggeström. Fi.
25. Narkotikaproblemet. Del I. Hæggeström. S.
26. Partiell författningsreform. Esselte. Ju.
27. Förtidsröstning och gemensamma tvådagarsval. Esselte. Ju.
28. Tryckfrihet och upphovsrätt. Berlingska boktryckeriet. Lund. Ju.
29. Transportkostnaderna i Gotlandstrafiken. Esselte. K.
30. Höga eller låga hus? Esselte. I.
31. Filmens inflytande på sin publik. Hæggeström. E.
32. Vänerns och Vätterns förbindelse med västerhavet. Esselte. K.
33. Vänerns och Vätterns förbindelse med västerhavet. Bilagor. Esselte. K.
34. Kompensation i vissa fall för bensinskatt som utgår vid användande av motorsåg och snöskoter. Berlingska boktryckeriet, Lund. Fi.
35. Firmaskydd. Esselte. Ju.
36. Nykterhetsvårdens läge. Del I. Esselte. S.
37. Nykterhetsvårdens läge. Del II. Bilagor. Esselte. S.
38. Skoglig yrkesutbildning. II. Esselte. Jo.
39. Samhällets barntillsyn, barnstugor och familjedaghem. Esselte. S.
40. Företagareföreningarnas framtida organisation och verksamhet. Kihlström. I.
41. Narkotikaproblemet. Del II. Hæggeström. S.
42. Utsädesbetingnings effekter. Isaac Marcus. Jo.
43. Miljövårdsforskning. Del I. Forskningsområdet. Kihlström. Jo.
44. Miljövårdsforskning. Del II. Organisation och resurser. Kihlström. Jo.
45. 1958 års utredning kyrka—stat. IX. Kyrklig organisation och förvaltning. Beckman. E.
46. 1958 års utredning kyrka—stat. X. Kyrklig egendom. Skattefrågor. Prästerskapets privilegier. Esselte. E.
47. Lärarutbildning för folkhögskolan. Esselte. E.
48. Yrkesutbildningen. III. Hæggeström. E.
49. Förslag till lag om skyldighet att föra räkenskaper m. m. Norstedt & Söner. Ju.
50. Kommunala befogenheter inom turistväsendet. Esselte. K.
51. Läkares grundutbildning och vidareutbildning. Esselte. S.
52. Barnbidrag och familjetillägg. Esselte. S.
53. Kommunerna och den sociala omvårdnaden. Esselte. S.
54. Fasta förbindelser över Öresund. Esselte. K.
55. Linköpings högskola. Del II. Esselte. E.
56. Svenska Institutet. Esselte. U.
57. Adaption av utländska barn. Victor Pettersson. S.
58. Enhetlig kommuntyp. Städernas auktionsmonopol m. m. Beckman. K.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1967:58

Kommunikationsdepartementet

**ENHETLIG KOMMUNTYP
STÄDERNAS AUKTIONSMONOPOL M.M.**

KOMMUNALRÄTTSKOMMITTÉNS

BETÄNKANDE

X

STOCKHOLM 1967

K L BECKMANS TRYCKERIER AB

ENHETLIG KOMMITT

STÄDERNAS AUKTIONSMONOPOL M.M.

KONSTNÄRSTKOMMITTENS

BETÄNKANDE

X

Innehåll

Skrivelse till departementschefen	7
---	---

Författningsförslag

Förslag till lag om ändring i kommunallagen den 18 december 1953	9
Förslag till lag om ändring i lagen den 18 december 1953 om införande av kommunallagen	16
Förslag till lag om upphävande av 7 kap. kommunallagen den 18 december 1953	18
Förslag till lag om ändring i kommunallagen för Stockholm den 1 mars 1957	18
Förslag till lag om upphävande av 1 § lagen om ändring i kommunal och ecklesiastik indelning den 13 juni 1919	35
Förslag till lag om ändring i lagen om kommunalförbund den 31 maj 1957	35
Förslag till lag om ändring i landstingslagen den 14 maj 1954	35
Förslag till kungörelse om ändring i Kungl. Maj:ts stadga om notarius publicus den 20 november 1964	38
Förslag till lag om ändrad lydelse av 88 § växellagen den 13 maj 1932	40
Förslag till lag om ändrad lydelse av 66 § checklagen den 13 maj 1932	41
Förslag till lag om ändrad lydelse av 1 och 22 §§ lagen den 9 april 1926 ang. meddelande av förbud för barn att idka viss försäljning	41
Förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 14 § Kungl. Maj:ts hälsovårdsstadga den 19 december 1958	42
Förslag till lag om upphävande av 1 kap. 10 § handelsbalken	43

Motiv

Utredningsuppdragen	44
-------------------------------	----

Kap. 1. <i>Utgångspunkter för utredningen och betänkandets disposition</i>	48
--	----

Huvudlinjer för utredningsarbetet	50
---	----

Disposition	53
-----------------------	----

Kap. 2. <i>Något om skilda lokala enheters uppkomst och utveckling</i>	54
--	----

Socknen — landskommunen	54
-----------------------------------	----

Staden	56
------------------	----

Stockholms stad	61
---------------------------	----

Köpingen	62
--------------------	----

Municipalsamhället	62
Landskapstinget — landstingskommunen	64
Häradet	65
Judiciella indelningen	65
»Kamerala» indelningen	66
Administrativa indelningen	68
Kap. 3. <i>Omfattning, organisation och verksamhetsformer</i>	69
Primärkommunen i kommunallagen	69
Gällande ordning	69
Kommitténs överväganden och förslag	76
Municipalsamhället	79
Gällande ordning och tidigare kritik av denna	79
Kommitténs förslag	83
Kommunallagen för Stockholm	85
Om skälen till nuvarande ordning	85
Kommitténs förslag	87
1919 års indelningslag	88
Nuvarande ordning	88
Kommitténs förslag	89
Lagen om kommunalförbund	90
Nuvarande ordning	90
Kommitténs förslag	90
Landstingslagen	90
Något om skälen till gällande organisationsform	90
Kommitténs förslag	92
Judiciella indelningen	93
Nuvarande och av domstolskommittén föreslagen ordning	93
Kommunalrättskommittén	95
Tingshusbyggnadsskyldige	99
Gällande ordning	99
Kommunalrättskommittén	102
Administrativa indelningen	103
Nuvarande förhållanden	103
Kommittén	104
Kap. 4. <i>Några verksamheter med rättslig anknytning till nuvarande kommun-typer</i>	105
Städernas auktionsmonopol	105
Historik och gällande rätt	105
Kommitténs överväganden och förslag	108
Stapelstadsrätten m.m.	110
Historik	110

Nuvarande förhållanden	111
Kommittén	112
Offentligt notariat	112
Gällande ordning	112
Historik	113
Kommitténs förslag	115
Specialmotivering	116
Stadsmäklare samt handels- och sjöfartsnämnd	116
Nuvarande förhållanden	116
Kommitténs förslag	118
Handelsregister och s.k. näringsregister	119
Nuvarande förhållanden	119
Kommittén	119
Något om rättsliga förhållanden beträffande fast egendom	120
Fastighetsbildning	121
Mätningsväsende	122
Fastighetsregister	124
Fastighetsböcker	125
Nyttjanderätt	126
Fast egendom	127
Kommittén	129
Något om byggnads- och väglagstiftningen	129
Allmänt om reglerna för bebyggelsen	129
Stadsplan	134
Byggnadsplan	136
Kommittén	138
Rusdrycksförsäljningsförordningen	139
Nuvarande förhållanden	139
Kommittén	139
Förbud för barn att idka viss försäljningsverksamhet	140
Gällande rätt	140
Kommitténs förslag	141
Hälso- och sjukvård	142
Öppen och sluten sjukvård	142
Allmän hälsovård	143
Smittsamma sjukdomar	144
Kommitténs överväganden och förslag	146
Veterinärväsende	147
Nuvarande förhållanden	147
Kommittén	149
Kommunsammanläggningars verkan på kommunala donationer	149
Tidigare och nuvarande ordning	149
Kommittén	151
Om burskap	151
Nuvarande förhållanden	151
Kommittén	151

Järnvärkeri i 1 kap. 10 § handelsbalken	152
Historik	152
Kommitténs förslag	152
Torgavgifter	152
Historik och nuvarande ordning	152
Kommittén	153
Sammanfattning	154
Reservation	158
<i>Bilaga</i>	159

Förkortningar

AVL	Lagen om allmänna vägar den 30 juni 1943
BL	Byggnadslagen den 30 juni 1947
ChI	Checklagen den 13 maj 1932
FBL	Fastighetsbildningslagen den 12 maj 1917
JDL	Jorddelningslagen den 18 juni 1926
KL	Kommunallagen den 18 december 1953
KLS	Kommunallagen för Stockholm den 1 mars 1957
LKL	Lag om kommunalstyrelse på landet den 6 juni 1930
NJA	Nytt juridiskt arkiv
RA	Regeringsrättens årsbok
SFS	Svensk författningssamling
SOU	Statens offentliga utredningar
Va-lagen	Lag om allmänna vatten- och avloppsanläggningar den 3 juni 1955
VL	Växellagen den 13 maj 1932

Till

Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Kommunikationsdepartementet

Genom beslut den 23 januari 1959 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för inrikesdepartementet att tillkalla högst sex sakkunniga jämte experter för utredning av vissa kommunalrättsliga frågor. Med stöd av detta bemyndigande tillkallade departementschefen den 12 mars 1959 såsom sakkunniga dåvarande landshövdingen Thorwald Bergquist, ordförande, ledamoten av första kammaren, direktören Carl Albert Anderson, direktören C. W. Carlsson — sedermera ledamot av andra kammaren —, ledamoten av första kammaren, småbrukaren Nils-Eric Gustafsson, dåvarande ledamoten av första kammaren, kaptenen Axel Mannerskantz, och dåvarande ledamoten av andra kammaren Olof Wiklund. Såsom experter tillkallades samma dag dåvarande förste sekreteraren i Svenska landskommunernas förbund, numera preceptorn vid Stockholms universitet, Fritz Kaijser och förste sekreteraren i Svenska stadsförbundet Rolf Ramson.

De sakkunniga har antagit benämningen kommunalrättskommittén.

Den 18 maj 1962 uppdrogs åt kommittén att utreda de med införandet av en enhetlig kommutyp sammanhängande problemen. Jämlikt bemyndigande av Kungl. Maj:t tillkallades den 30 maj 1962 såsom ytterligare sakkunniga vid behandlingen av dessa frågor direktören Harald S. Aronsson, direktören i Svenska stadsförbundet Sven-Olof Dahlman och direktören i Svenska kommunförbundet Sven A. Järdler.

Den 31 maj 1963 fick kommittén i uppdrag att allsidigt utreda frågan om en avveckling av städernas auktionsmonopol.

Den 29 juni 1965 förordnades hovrättsrådet Erik Borglund att såsom ytterligare expert biträda kommittén.

Efter därom gjord framställning entledigades den 23 september 1966 Bergquist från uppdraget att vara sakkunnig och ordförande i kommittén. I Bergquists ställe förordnade Herr Statsrådet landshövdingen Ingvar Lindell. Samtidigt entledigades Carlsson och Wiklund från sina uppdrag och i deras ställe förordnade Herr Statsrådet ledamoten av andra kammaren, förste rektorn Olof R. Westberg respektive kommunalnämndsordföranden Sture Holmqvist.

Såsom sekreterare åt de sakkunniga har tjänstgjort hovrättsrådet Erik Borglund t. o. m. den 29 juni 1965 och därefter hovrättsassessorn Svante Boman. Under tiden den 1 januari 1964—den 29 juni 1965 har Boman varit förordnad såsom biträdande sekreterare. Revisionssekreteraren Ulf Lindquist tjänstgör sedan den 1 januari 1966 såsom biträdande sekreterare.

De sakkunniga har tidigare överlämnat delbetänkandena Ersättning för kommunala förtroendeuppdrag (SOU 1961:54), Kommunal beredskap (SOU 1962:7), Kommunalt stöd åt studerande från utvecklingsländerna (SOU 1962:21), Kommunalförbundens lånerätt (SOU 1963:2), Kommunala renhållningsavgifter (SOU 1963:29), Om den kommunala självstyrelsens lokala förankring (SOU 1965:6), Kommunala bolag och andra särskilda rättssubjekt för kommunal verksamhet (SOU 1965:40), Ekonomiska förmåner till kommunala förtroendemän med heltidstjänstgöring (SOU 1966:72) samt Kommunala befogenheter inom turismväsendet (SOU 1967:50).

Kommittén har nu slutfört sina utredningar enligt direktiven den 18 maj 1962 och den 31 maj 1963 och får härmed överlämna betänkandet Enhetlig kommutyp, städernas auktionsmonopol, m. m.

Reservation har anmälts av herrar Lindell och Mannerskantz.

Vad som i lagstiftningshänseende eller eljest inträffat efter den 30 juni 1967 har inte kunnat beaktas i betänkandet.

Stockholm i september 1967.

Ingvar Lindell

Carl Albert Anderson

Harald Aronsson

Sven-Olof Dahlman

Nils-Eric Gustafsson

Sture Holmqvist

Sven A. Järdler

Axel Mannerskantz

Olof Westberg

/Svante Boman

Författningsförslag

Förslag till

Lag om ändring i kommunallagen den 18 december 1953 (nr 153)

Härigenom förordnas, *dels* att 29 och 47—49 §§ kommunallagen den 18 december 1953 skall upphöra att gälla, *dels* att rubriken »Bestämmelser för stadskollegium och drätselkammare i stad med stadskollegium» omedelbart före 47 § skall utgå, *dels* att 1, 4, 22, 30, 43, 44, 58, 62, 74 och 75 §§ samma lag skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

1 §.

Riket är indelat i kommuner.
*Kommunerna äro landskommuner,
köpingar och städer.*

Riket är indelat i kommuner.

Råder osäkerhet — — — — —
Om kommunalförbund — — — — —
Denna lag äger icke avseende å
Stockholms stad.

rätta sträckning.
särskilt stadgat.
Denna lag äger icke avseende å
Stockholm.

4 §.

Kommuns beslutanderätt utövas
av kommunens fullmäktige. *Full-
mäktige äro i landskommun och kö-
ping kommunalfullmäktige och i
stad stadsfullmäktige.*

Kommuns beslutanderätt utövas
av kommunens fullmäktige.

Förvaltning och verkställighet till-
komma kommunens styrelse och öv-
riga nämnder. *Kommunens styrelse
är i landskommun och köping kom-
munalnämnd och i stad drätselkam-
mare eller stadskollegium.*

Förvaltning och verkställighet till-
komma kommunens styrelse och öv-
riga nämnder.

22 §.

Sedan överläggningen — — — — — eller nej.
 Ordföranden tillkännagiver — — — — — med klubbslag.
 Begäres omröstning — — — — — vid val.

Val av *kommunalnämnd, drättselkammare, stadskollegium* och sådan kommunal nämnd, som sägs i 44 § andra stycket, samt av revisorer och revisorssuppleanter, som avses i 63 §, så ock av två eller flera personer för särskild beredning av ärenden, som skola företagas till avgörande av fullmäktige, skall vara proportionellt, därest det begäres av minst så många väljande, som motsvara det tal, vilket erhålles, om samtliga väljandes antal delas med det antal personer valet avser, ökat med 1. Om förfarandet vid sådant proportionellt val är särskilt stadgat.

Val av *kommunens styrelse* och sådan kommunal nämnd, som sägs i 44 § andra stycket, samt av revisorer och revisorssuppleanter, som avses i 63 §, så ock av två eller flera personer för särskild beredning av ärenden, som skola företagas till avgörande av fullmäktige, skall vara proportionellt, därest det begäres av minst så många väljande, som motsvara det tal, vilket erhålles, om samtliga väljandes antal delas med det antal personer valet avser, ökat med 1. Om förfarandet vid sådant proportionellt val är särskilt stadgat.

29 §.

1 mom. I landskommun och köping skall såsom kommunens styrelse finnas en kommunalnämnd.

I stad skall finnas en drättselkammare. Drättselkammaren skall vara kommunens styrelse, såvida icke Konungen på förslag av stadsfullmäktige förordnat, att såsom kommunens styrelse skall finnas ett stadskollegium.

Vad i 30—43 och 46 §§ sägs om kommunens styrelse har avseende å kommunalnämnd och drättselkammare i stad utan stadskollegium. För stadskollegium och drättselkammare i stad med stadskollegium gälla de bestämmelser, som meddelas i 47—49 §§.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

30 §.

Kommunens styrelse — — — — — Styrelsen har vidare:

a) att, såsom i 19 § sägs, bereda ärenden, som skola förekomma till behandling hos fullmäktige;

b) att handhava kommunens drätsel och därvid själv förvalta kommunens egendom, i den mån ej sådan förvaltning uppdragits åt annan nämnd;

c) att ombesörja verkställighet av fullmäktiges beslut, i den mån ej verkställigheten uppdragits åt annan;

d) att själv eller genom ombud föra kommunens talan i alla mål och ärenden, där detta icke på grund av lag eller fullmäktiges beslut ankommer på annan;

e) att vårda och förteckna de kommunala arkiven, i den mån sådant ej enligt denna lag ankommer på annan; samt

f) att i övrigt fullgöra de uppdrag som av fullmäktige överlämnas till styrelsen.

Kommunens styrelse — — — — — på styrelsen.

Styrelsen äger — — — — — styrelsens uppgifter.

Styrelsen har vidare:

a) att, såsom i 19 § sägs, bereda ärenden, som skola förekomma till behandling hos fullmäktige;

b) att handhava kommunens drätsel, såvida drätsel förvaltningen icke enligt fullmäktiges beslut åligger drätsel nämnd, och därvid själv förvalta kommunens egendom, i den mån ej sådan förvaltning uppdragits åt annan nämnd;

c) att ombesörja verkställighet av fullmäktiges beslut, i den mån ej verkställigheten uppdragits åt annan;

d) att själv eller genom ombud föra kommunens talan i alla mål och ärenden, där detta icke på grund av lag eller fullmäktiges beslut ankommer på annan;

e) att vårda och förteckna de kommunala arkiven, i den mån sådant ej enligt denna lag ankommer på annan; samt

f) att i övrigt fullgöra de uppdrag som av fullmäktige överlämnas till styrelsen.

43 §.

Fullmäktige må — — — — — styrelsen samfällt.

Innan beslut — — — — — nästa sammanträde.

I övrigt — — — — — sina åligganden.

Beslut om antagande av reglemente skall underställas länsstyrelsens prövning.

44 §.

Angående utseende — — — — — finnes stadgat.
För handhavande — — — — — finnas erforderliga.

I kommun där drätselnämnd utses att handhava drätsel förvaltningen äger nämnden även fullgöra de uppdrag, som av fullmäktige eller kommunens styrelse överlämnas till nämnden. Fullmäktige skola antaga ett för styrelsen och drätselnämnden gemensamt reglemente.

För drätselnämnd skola bestämmelserna i 31—40 och 42 §§ samt 43 § första stycket b) äga motsvarande tillämpning.

Bestämmelser för stadskollegium och drätselkammare i stad med stadskollegium.

47 §.

Stadskollegiet skall i egenskap av kommunens styrelse leda förvaltningen av stadens angelägenheter och hava inseende över övriga nämnders verksamhet. Kollegiet skall med uppmärksamhet följa de frågor, som kunna inverka på stadens utveckling och ekonomiska ställning, samt hos stadsfullmäktige och övriga nämnder ävensom hos andra myndigheter göra de framställningar, som finnas påkallade.

Stadskollegiet har vidare:

a) att, såsom i 19 § sägs, bereda ärenden, som skola förekomma till behandling hos stadsfullmäktige;

b) att ombesörja verkställighet av stadsfullmäktiges beslut, i den mån ej verkställigheten uppdragits åt annan;

(Nuvarande lydelse)

c) att självt eller genom ombud föra stadens talan i alla mål och ärenden, där detta icke på grund av lag eller stadsfullmäktiges beslut ankommer på annan;

d) att vårda och förteckna de kommunala arkiven, i den mån sådant ej enligt denna lag ankommer på annan; samt

e) att i övrigt fullgöra de uppdrag som av stadsfullmäktige överlämnas till kollegiet.

Stadskollegiet har ock att taga befattning med de ärenden, vilkas handläggning enligt särskilda författningar ankommer på kommunens styrelse.

Stadskollegiet äger att från stadens övriga nämnder samt dess beredningar och befattningshavare infordra de yttranden och upplysningar, som erfordras för fullgörande av kollegiets uppgifter.

Bestämmelserna i 31—40, 42 och 46 §§ skola äga motsvarande tillämpning med avseende å stadskollegiet.

48 §.

Det tillkommer drätselkammaren i stad med stadskollegium:

a) att föra stadens räkenskaper på sätt i 62 § sägs och taga den befattning med stadens drätsel i övrigt, som kan vara föreskriven i det i 49 § angivna reglementet; samt

b) att i övrigt fullgöra de uppdrag, som av stadsfullmäktige eller stadskollegiet överlämnas till drätselkammaren.

Bestämmelserna i 31—40, 42 och

46 §§ skola äga motsvarande tillämpning med avseende å drätselkammaren.

49 §.

Stadsfullmäktige skola antaga ett för stadskollegiet och drätselkammaren gemensamt reglemente.

Med avseende å drätselkammaren må i reglementet meddelas bestämmelser av det slag, som sägs i 43 § första stycket; och skola i dylikt fall stadgandena i andra stycket av samma paragraf äga motsvarande tillämpning.

I övrigt må, i den mån icke särskilda bestämmelser meddelas i denna lag, genom reglementet bestämmas den ordning, i vilken stadskollegiet och drätselkammaren hava att utöva sina befogenheter och fullgöra sina åligganden.

Beslut om antagande av reglemente skall underställas Konungens prövning.

58 §.

Kommun äger upptaga lån intill ett sammanlagt belopp motsvarande för varje å kommunen belöpande skattekrone enligt den under nästföregående år fastställda taxeringen en utdebitering av sju kronor, såvitt angår i landsting ej deltagande stad, och en utdebitering av fem kronor, såvitt angår annan kommun. Lån, som här avses, skall vara ställt att återbetalas inom fem år och, därest lånetiden är mer än ett år, att årligen avbetalas; dock må kommun vid förvärv av intecknad egendom över-

Kommun äger upptaga lån intill ett sammanlagt belopp motsvarande för varje å kommunen belöpande skattekrone enligt den under nästföregående år fastställda taxeringen en utdebitering av sju kronor, såvitt angår i landsting ej deltagande kommun, och en utdebitering av fem kronor, såvitt angår annan kommun. Lån, som här avses, skall vara ställt att återbetalas inom fem år och, därest lånetiden är mer än ett år, att årligen avbetalas; dock må kommun vid förvärv av intecknad egendom

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

taga betalningsansvar även för sådan i egendomen intecknad gäld, som är ställd att betalas inom längre tid eller i annan ordning.

Kommun äger — — — — —

Med lån — — — — —

övertaga betalningsansvar även för sådan i egendomen intecknad gäld, som är ställd att betalas inom längre tid eller i annan ordning.

— — — — — äldre lånet.

— — — — — även borgen.

62 §.

Det åligger — — — — — om händer.

Annan kommunal — — — — — nästföregående kalenderår.

Sedan sådan — — — — — nämnda kalenderår.

I stad, där stadskollegium finnes, skall vad i denna paragraf stadgas om kommunens styrelse äga tillämpning å drätselkammaren.

I kommun, där drätselnämnd finnes, skall vad i denna paragraf stadgas om kommunens styrelse äga tillämpning å drätselnämnden.

74 §.

Fullmäktiges beslut — — — — — och fastställelse.

Fastställelse av — — — — — annat ändamål.

Om vissa andra beslut, som skola underställas Konungens prövning, sägs i 49, 56 och 60 §§.

Om vissa andra beslut, som skola underställas Konungens prövning, sägs i 56 och 60 §§.

Beslut, som — — — — — till Konungen.

75 §.

Fullmäktiges beslut om allmän plan för hushållningen med stads donationsjord skall för att erhålla gällande kraft godkännas av länsstyrelsen.

Om vissa andra beslut, som skola underställas länsstyrelsens prövning, sägs i 43, 52 och 61 §§ samt 76 § 3 mom.

Om vissa fullmäktiges beslut, som skola underställas länsstyrelsens prövning, sägs i 52 och 61 §§ samt 76 § 3 mom.

Underställt beslut — — — — — därför uppgivas.

Över vägrad — — — — — hos Konungen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1969.

Förslag till

Lag om ändring i lagen den 18 december 1953 (nr 754)
om införande av kommunallagen

Härigenom förordnas, *dels* att 2, 4, 6 och 11 §§ lagen den 18 december 1953 om införande av kommunallagen skall upphöra att gälla, *dels* att 1 § samma lag skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges, *dels* att i lagen skall införas två nya paragrafer, betecknade 11 a och 13, av följande lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

1 §.

<p>Kommunallagen skall, — — — — — den 1 januari 1955. Genom kommunallagen — — — — — lagens bestämmelser. Sedan kommunallagen trätt i kraft, skola lagarna den 12 juni 1936 (nr 282) angående användning i vissa fall av kommun eller annan samfällighet tillhörig egendom och den 6 december 1946 (nr 727) om kommunal fondbildning ej vidare äga tillämpning å <i>landskommun, köping, municipalsamhälle eller annan stad</i> än Stockholm.</p>	<p>Sedan kommunallagen trätt i kraft, skola lagarna den 12 juni 1936 (nr 282) angående användning i vissa fall av kommun eller annan samfällighet tillhörig egendom och den 6 december 1946 (nr 727) om kommunal fondbildning ej vidare äga tillämpning å <i>annan kommun</i> än Stockholm.</p>
--	---

2 §.

I kommun eller municipalsamhälle, där fullmäktige icke finnas vid ingången av år 1954, skola under sagda år val av fullmäktige äga rum i den ordning, som är stadgad i fråga om allmänt kommunalval.

4 §.

Förordnande, som avses i 29 § 1 mom. andra stycket eller 82 § kommunallagen, må meddelas jämväl före lagens ikraftträdande. Likaledes må dessförinnan antagas och fastställas reglemente, som sägs i 43 §, 49 § eller 76 § 3 mom. samma lag.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

6 §.

Blir kommunalborgmästartjänst ledig, må ordinarie innehavare av tjänsten icke utses.

11 §.

Där köping vid kommunallagens ikraftträdande utgör kommun gemensamt med angränsande område, skall därvid förbliva, intill dess anordnande förordnas. Sådan köping utgör municipalsamhälle, som äger att oberoende av kommunen i övrigt självt vårda alla angelägenheter, som föranledas av tillämpningen av därstädes gällande särskilda föreskrifter.

Där särskilda skäl därtill äro, må Konungen besluta att område på landet, som ej utgör egen kommun, skall utgöra ett municipalsamhälle, vilket äger att oberoende av kommunen i övrigt självt vårda de angelägenheter, som föranledas av allmänna ordningsstadgans tillämpning.

11 a §.

Vad 75 § första stycket kommunallagen innehållit om allmän plan för hushållningen med stads donationsjord må tillämpas tills vidare till den dag Konungen bestämmer.

13 §.

Där i lag eller författning rättslig reglering är knuten till beteckningarna landskommun, köping, stad, kommunalfullmäktige, kommunalnämnd, stadsfullmäktige, drätselkammare el-

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

ler stadskollegium skall den gälla till dess annat föreskrives i lag eller annan författning.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1969.

Förslag till

Lag om upphävande av 7 kapitlet kommunallagen den 18 december 1953 (nr 753)

Härigenom förordnas, dels att 7 kapitlet kommunallagen den 18 december 1953 skall upphöra att gälla vid utgången av år 1970, dels att vad som i lag eller författning kan vara föreskrivet om municipalsamhälle, municipalfullmäktige och municipalnämnd därefter ej skall gälla.

Denna lag träder i kraft den .....

Förslag till

Lag om ändring i kommunallagen för Stockholm den 1 mars 1957 (nr 50)

Härigenom förordnas, att dels 1, 2, 4, 6, 7, 9, 14 och 20 §§, 29 § 2 mom., 30 och 35 §§, 46 § 2 mom., 47—50 §§, 51 § 1 och 2 mom., 52, 54, 55, 57 och 58 §§, 59 § 1 och 2 mom., 60—67, 70—72, 74, 76, 77 och 79 §§ samt 80 § 3 mom. och dels rubrikerna till 3 och 4 kapitlen kommunallagen för Stockholm den 1 mars 1957 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

1 §.

Stockholms stad utgör en kommun.

Stockholm utgör en kommun.

Råder osäkerhet — — — — — rätta sträckning.
Om kommunalförbund — — — — — särskilt stadgat.

2 §.

Medlem av kommunen är envar, som är där mantalsskriven, ävensom

Medlem av kommunen är envar, som är där mantalsskriven, även-

(Nuvarande lydelse)

var och en, vilken, utan att vara mantalsskriven i kommunen, därstädes äger eller brukar fast egendom eller är taxerad till allmän kommunalskatt *att utgå till staden.*

(Föreslagen lydelse)

som var och en, vilken, utan att vara mantalsskriven i kommunen, därstädes äger eller brukar fast egendom eller är taxerad till allmän kommunalskatt.

4 §.

Kommunens beslutanderätt — — — — —	av stadsfullmäktige.
Förvaltning och verkställighet tillkommer stadskollegiet i egenskap av kommunens styrelse <i>samt stadens</i> övriga nämnder.	Förvaltning och verkställighet tillkommer stadskollegiet i egenskap av kommunens styrelse <i>och</i> övriga nämnder.

6 §.

Rösträtt vid val av stadsfullmäktige tillkommer envar inom <i>staden</i> mantalsskriven svensk medborgare, som senast under nästföregående kalenderår uppnått tjugo års ålder och ej på grund av domstols förklaring är eller efter uppnådd myndighetsålder skall förbliva omyndig. Varje röstberättigad äger en röst.	Rösträtt vid val av stadsfullmäktige tillkommer envar inom <i>kommunen</i> mantalsskriven svensk medborgare, som senast under nästföregående kalenderår uppnått tjugo års ålder och ej på grund av domstols förklaring är eller efter uppnådd myndighetsålder skall förbliva omyndig. Varje röstberättigad äger en röst.
--	--

Om upprättande — — — — — kommunala vallagen.

7 §.

Stadsfullmäktige väljas bland de röstberättigade, som äro boende inom <i>staden</i> och uppnått tjugutre års ålder. Den som är omyndig eller i konkurstillstånd kan ej väljas till stadsfullmäktig.	Stadsfullmäktige väljas bland de röstberättigade, som äro boende inom <i>kommunen</i> och uppnått tjugutre års ålder. Den som är omyndig eller i konkurstillstånd kan ej väljas till stadsfullmäktig.
---	---

Överståhållaren och — — — — —	till stadsfullmäktig.
Kommer stadsfullmäktig — — — — —	sitt uppdrag.
Den som — — — — —	av stadsfullmäktige.

9 §.

För val av stadsfullmäktige skall <i>staden</i> indelas i valkretsar. Valbarhet är ej inskränkt inom valkrets.	För val av stadsfullmäktige skall <i>Stockholm</i> indelas i valkretsar. Valbarhet är ej inskränkt inom valkrets.
--	---

(Nuvarande lydelse)

Vid valkretsindelning iakttages, att varje krets kan beräknas komma att utse minst tio stadsfullmäktige med tillämpning av vad i följande stycke sägs; att varje valkrets skall kunna omslutas med en sammanhängande gränslinje; att territoriell församling, där så kan ske, lämnas odelad och icke i något fall delas på flera än två kretsar; samt att antalet fullmäktige för hela *staden* kan beräknas bliva lika fördelat på de särskilda valkretsarna i den mån det utan olägenhet kan ske.

I varje valkrets väljes, efter kretsens i mantalslängden upptagna befolkning för året näst före den fyraårsperiod, som valet gäller, en stadsfullmäktig för varje fullt tal, motsvarande en hundradel av *stadens* för samma år i mantalslängden upptagna folkmängd. Därest det antal fullmäktige, som med tillämpning av denna regel skall utses, icke uppgår till etthundra, skola för ernående av detta antal de valkretsar, vilkas folkmängd mest överskjuter de tal, som enligt den angivna regeln äro bestämmande för fullmäktiges antal inom valkretsarna, vara berättigade att var för sig i ordning efter överskottens storlek välja ytterligare en fullmäktig. Äro överskottstalen lika för två eller flera valkretsar, avgöres företrädet genom lottning.

Om indelning — — — — — i ärendet.

Beslut om — — — — — nästa val.

(Föreslagen lydelse)

Vid valkretsindelning iakttages, att varje krets kan beräknas komma att utse minst tio stadsfullmäktige med tillämpning av vad i följande stycke sägs; att varje valkrets skall kunna omslutas med en sammanhängande gränslinje; att territoriell församling, där så kan ske, lämnas odelad och icke i något fall delas på flera än två kretsar; samt att antalet fullmäktige för hela *kommunen* kan beräknas bliva lika fördelat på de särskilda valkretsarna i den mån det utan olägenhet kan ske.

I varje valkrets väljes, efter kretsens i mantalslängden upptagna befolkning för året näst före den fyraårsperiod, som valet gäller, en stadsfullmäktig för varje fullt tal, motsvarande en hundradel av *Stockholms* för samma år i mantalslängden upptagna folkmängd. Därest det antal fullmäktige, som med tillämpning av denna regel skall utses, icke uppgår till etthundra, skola för ernående av detta antal de valkretsar, vilkas folkmängd mest överskjuter de tal, som enligt den angivna regeln äro bestämmande för fullmäktiges antal inom valkretsarna, vara berättigade att var för sig i ordning efter överskottens storlek välja ytterligare en fullmäktig. Äro överskottstalen lika för två eller flera valkretsar, avgöres företrädet genom lottning.

Om indelning — — — — — i ärendet.

Beslut om — — — — — nästa val.

14 §.

Sammanträden skola — — — — — det nödigt.

Vid sammanträde senast den 8 de-

Vid sammanträde senast den 8 de-

(Nuvarande lydelse)

cember fastställes *stadens* utgifts- och inkomststat samt anställas val till de befattningar inom kommunen, vilka vid årets slut bliva lediga; stadsfullmäktige dock obetaget att bestämma, att nämnda val skola äga rum vid sammanträde senare under månaden.

(Föreslagen lydelse)

cember fastställes *kommunens* utgifts- och inkomststat samt anställas val till de befattningar inom kommunen, vilka vid årets slut bliva lediga; stadsfullmäktige dock obetaget att bestämma, att nämnda val skola äga rum vid sammanträde senare under månaden.

20 §.

De ärenden — — — — — av kollegiet.

Där ärende, som beretts annorledes än av drätselnämnden, avser avhändande eller inköp av fast egendom eller därifrån härflytande rättighet eller eljest är av särskild vikt för *stadens* ekonomi, skall tillfälle lämnas nämnden att avgiva yttrande däröver, innan ärendet företages till avgörande av stadsfullmäktige.

Där ärende, som beretts annorledes än av drätselnämnden, avser avhändande eller inköp av fast egendom eller därifrån härflytande rättighet eller eljest är av särskild vikt för *kommunens* ekonomi, skall tillfälle lämnas nämnden att avgiva yttrande däröver, innan ärendet företages till avgörande av stadsfullmäktige.

Val må — — — — — framställt förslag.

29 §.

2 mom. Efter stadsfullmäktiges — — — — — för uppdraget.

Stadsfullmäktige äga — — — — — av anställning.

Stadsfullmäktige äga — — — — — och familjepension.

Utöver vad som följer av första— tredje styckena må stadsfullmäktig, som skall ägna hela sin arbetstid åt uppdrag för *staden*, tillförsäkras pension och tilläggas andra ekonomiska förmåner enligt vad som är skäligt.

Utöver vad som följer av första— tredje styckena må stadsfullmäktig, som skall ägna hela sin arbetstid åt uppdrag för *kommunen*, tillförsäkras pension och tilläggas andra ekonomiska förmåner enligt vad som är skäligt.

3 kap. Om stadskollegiet och stadens övriga nämnder samt om borgarrådsberedningen.

3 kap. Om stadskollegiet och kommunens övriga nämnder samt om borgarrådsberedningen.

30 §.

Stadskollegiet skall i egenskap av

Stadskollegiet skall i egenskap av

(Nuvarande lydelse)

kommunens styrelse leda förvaltningen av *stadens* angelägenheter och hava inseende över övriga nämnders verksamhet. Kollegiet skall med uppmärksamhet följa de frågor, som kunna inverka på *stadens* utveckling och ekonomiska ställning, samt hos stadsfullmäktige och övriga nämnder ävensom hos andra myndigheter göra de framställningar, som finnas påkallade.

Stadskollegiet har vidare:

a) att, såsom i 20 § sägs, bereda ärenden, som skola förekomma till behandling hos stadsfullmäktige;

b) att ombesörja verkställighet av stadsfullmäktiges beslut, i den mån ej verkställigheten uppdragits åt annan;

c) att självt eller genom ombud föra *stadens* talan i alla mål och ärenden, där detta icke på grund av lag eller stadsfullmäktiges beslut ankommer på annan; samt

d) att i övrigt fullgöra de uppdrag som av stadsfullmäktige överlämnas till kollegiet.

Stadskollegiet har — — — — —

Stadskollegiet äger att från *stadens* övriga nämnder samt dess beredningar och befattningshavare infordra de yttranden och upplysningar, som erfordras för fullgörande av kollegiets uppgifter.

Stadskollegiets ordförande tillkommer att å kollegiets vägnar hava inseende över förvaltningen av *stadens* angelägenheter.

(Gällande lydelse)

kommunens styrelse leda förvaltningen av *kommunens* angelägenheter och hava inseende över övriga nämnders verksamhet. Kollegiet skall med uppmärksamhet följa de frågor, som kunna inverka på *kommunens* utveckling och ekonomiska ställning, samt hos stadsfullmäktige och övriga nämnder ävensom hos andra myndigheter göra de framställningar, som finnas påkallade.

Stadskollegiet har vidare:

a) att, såsom i 20 § sägs, bereda ärenden, som skola förekomma till behandling hos stadsfullmäktige;

b) att ombesörja verkställighet av stadsfullmäktiges beslut, i den mån ej verkställigheten uppdragits åt annan;

c) att självt eller genom ombud föra *kommunens* talan i alla mål och ärenden, där detta icke på grund av lag eller stadsfullmäktiges beslut ankommer på annan; samt

d) att i övrigt fullgöra de uppdrag som av stadsfullmäktige överlämnas till kollegiet.

— — — — — kommunens styrelse.

Stadskollegiet äger att från *kommunens* övriga nämnder samt dess beredningar och befattningshavare infordra de yttranden och upplysningar, som erfordras för fullgörande av kollegiets uppgifter.

35 §.

Stadskollegiets ordförande tillkommer att å kollegiets vägnar hava inseende över förvaltningen av *kommunens* angelägenheter.

46 §.

2 mom. Borgarråden skola — — — — — en borgarrådsberedning.
Stadsfullmäktige utse, — — — — — borgarrådsberedningens arbete.

Borgarrådsberedningens ordförande skall i stadskollegiet föredraga förslag till utdebitering av allmän kommunalskatt samt till *stadens* utgifts- och inkomststat. Angående ärendenas fördelning i övrigt mellan borgarråden gäller vad i reglemente för stadskollegiet stadgas. Att borgarråd skola utses till ordförande i vissa nämnder stadgas i 50 §.

Borgarrådsberedningens ordförande skall i stadskollegiet föredraga förslag till utdebitering av allmän kommunalskatt samt till *kommunens* utgifts- och inkomststat. Angående ärendenas fördelning i övrigt mellan borgarråden gäller vad i reglemente för stadskollegiet stadgas. Att borgarråd skola utses till ordförande i vissa nämnder stadgas i 50 §.

47 §.

I *staden* skall finnas en drätsel-nämnd. Det tillkommer drätsel-nämnden:

a) att avgiva yttranden i fall, som avses i 20 § andra stycket och 58 § andra stycket;

b) att föra *stadens* räkenskaper på sätt i 66 § sägs och taga den befattning med *stadens* drätsel i övrigt, som kan vara föreskriven i det i 48 § angivna reglementet för drätsel-nämnden; samt

c) att i övrigt fullgöra de uppdrag, som av stadsfullmäktige eller stadskollegiet överlämnas till drätsel-nämnden.

Om ordförande — — — — — i 50 §.

Övriga ledamöter i nämnden samt suppleanter för dem väljas av stadsfullmäktige till det antal, som fullmäktige bestämma, för en tid av två år, räknade från och med den 1 januari året efter det, då valet skett. I avseende å valbarhet, verkan av valbarhetens upphörande och rätt till avsägelse skall vad i 7 § är stadgat

I *kommunen* skall finnas en drätsel-nämnd. Det tillkommer drätsel-nämnden:

a) att avgiva yttranden i fall, som avses i 20 § andra stycket och 58 § andra stycket;

b) att föra *kommunens* räkenskaper på sätt i 66 § sägs och taga den befattning med *kommunens* drätsel i övrigt, som kan vara föreskriven i det i 48 § angivna reglementet för drätsel-nämnden; samt

c) att i övrigt fullgöra de uppdrag, som av stadsfullmäktige eller stadskollegiet överlämnas till drätsel-nämnden.

Övriga ledamöter i nämnden samt suppleanter för dem väljas av stadsfullmäktige till det antal, som fullmäktige bestämma, för en tid av två år, räknade från och med den 1 januari året efter det, då valet skett. I avseende å valbarhet, verkan av valbarhetens upphörande och rätt till avsägelse skall vad i 7 § är stad-

(Nuvarande lydelse)

om stadsfullmäktig äga motsvarande tillämpning; dock må utom personer, som avses i andra stycket av nämnda paragraf, ej heller i *stadens* tjänst anställd befattningshavare, som är chef för något till kommunalförvaltningen hörande verk, utses till ledamot eller suppleant i drätsel-nämnden.

Beträffande drätsel-nämnden — — — — — för sammanträde.

48 §.

Stadsfullmäktige skola — — — — — och drätsel-nämnden.

I reglementena för stadskollegiet och drätsel-nämnden må bestämmas:

a) i fråga om drätsel-nämnden att med dess medelsförvaltning skall sammanföras medelsförvaltning, som enligt särskilda författningar tillkommer andra kommunala nämnder;

b) i fråga om stadskollegiet och drätsel-nämnden att var och en av dessa nämnder äger uppdraga åt särskild avdelning, bestående av ledamöter eller suppleanter i nämnden, eller åt ledamot eller suppleant eller åt tjänsteman hos *staden* att å nämndens vägnar fatta beslut i vissa grupper av ärenden, vilkas beskaffenhet skall i reglementet angivas, dock att framställning eller yttrande till stadsfullmäktige icke må beslutas annorledes än av nämnden samfällt.

Innan beslut — — — — — nästa sammanträde.

I övrigt — — — — — sina åligganden.

Beslut om — — — — — Konungens prövning.

49 §.

Angående nämnder — — — — — finnes stadgat.

För handhavande av särskilda för- För handhavande av särskilda för-

(Föreslagen lydelse)

gat om stadsfullmäktig äga motsvarande tillämpning; dock må utom personer, som avses i andra stycket av nämnda paragraf, ej heller i *kommunens* tjänst anställd befattningshavare, som är chef för något till kommunalförvaltningen hörande verk, utses till ledamot eller suppleant i drätsel-nämnden.

I reglementena för stadskollegiet och drätsel-nämnden må bestämmas:

a) i fråga om drätsel-nämnden att med dess medelsförvaltning skall sammanföras medelsförvaltning, som enligt särskilda författningar tillkommer andra kommunala nämnder;

b) i fråga om stadskollegiet och drätsel-nämnden att var och en av dessa nämnder äger uppdraga åt särskild avdelning, bestående av ledamöter eller suppleanter i nämnden, eller åt ledamot eller suppleant eller åt tjänsteman hos *kommunen* att å nämndens vägnar fatta beslut i vissa grupper av ärenden, vilkas beskaffenhet skall i reglementet angivas, dock att framställning eller yttrande till stadsfullmäktige icke må beslutas annorledes än av nämnden samfällt.

(Nuvarande lydelse)

valtnings- eller verkställighetsbestyr i övrigt må *staden* tillsätta de nämnder, som finnas erforderliga.

(Föreslagen lydelse)

valtnings- eller verkställighetsbestyr i övrigt må *kommunen* tillsätta de nämnder, som finnas erforderliga.

50 §.

Ordföranden i borgarrådsberedningen skall tillika vara ordförande i drättsnämnden. Stadskollegiet utser bland de övriga borgarråden ordförande i *stadens* övriga nämnder, där ej annat är föreskrivet i särskild författning eller blivit av stadsfullmäktige bestämt. Vid val av borgarråd till ordförande skall stadskollegiet taga hänsyn till gällande fördelning av borgarrådens föredragningskyldighet. Den som jämlikt 45 § 2 mom. blivit av stadskollegiet förordnad att i borgarråds ställe upphålla hans tjänst utövar jämväl hans befattning såsom av stadskollegiet utsedd ordförande i nämnd.

Ordföranden i borgarrådsberedningen skall tillika vara ordförande i drättsnämnden. Stadskollegiet utser bland de övriga borgarråden ordförande i *kommunens* övriga nämnder, där ej annat är föreskrivet i särskild författning eller blivit av stadsfullmäktige bestämt. Vid val av borgarråd till ordförande skall stadskollegiet taga hänsyn till gällande fördelning av borgarrådens föredragningskyldighet. Den som jämlikt 45 § 2 mom. blivit av stadskollegiet förordnad att i borgarråds ställe upphålla hans tjänst utövar jämväl hans befattning såsom av stadskollegiet utsedd ordförande i nämnd.

Borgarråd, som — — — — — upphöra tidigare.

51 §.

1 mom. Beträffande nämnd, — — — — — särskilt föreskrivet.
Av stadsfullmäktige — — — — — valet skett.

I avseende å valbarhet, verkan av valbarhetens upphörande och rätt till avsägelse skall vad i 7 § är stadgat om stadsfullmäktig äga motsvarande tillämpning; dock må utom personer, som avses i andra stycket av nämnda paragraf, ej heller i *stadens* tjänst anställd befattningshavare, som är chef för något till nämndens förvaltningsområde hörande verk, utses till ledamot eller suppleant i nämnden.

I avseende å valbarhet, verkan av valbarhetens upphörande och rätt till avsägelse skall vad i 7 § är stadgat om stadsfullmäktig äga motsvarande tillämpning; dock må utom personer, som avses i andra stycket av nämnda paragraf, ej heller i *kommunens* tjänst anställd befattningshavare, som är chef för något till nämndens förvaltningsområde hörande verk, utses till ledamot eller suppleant i nämnden.

Vad i — — — — — motsvarande tillämpning.
Suppleant äger — — — — — för sammanträde.

(Nuvarande lydelse)

dom, avsedd att stadigvarande innehas av *staden*.

(Föreslagen lydelse)

anses fast egendom, så ock lös egendom, avsedd att stadigvarande innehas av *kommunen*.

55 §.

Stadens medelsbehov skall, i den mån det ej fylles på annat sätt, täckas med allmän kommunalskatt.

Kommunens medelsbehov skall, i den mån det ej fylles på annat sätt, täckas med allmän kommunalskatt.

57 §.

Staden skall årligen upprätta en utgifts- och inkomststat för det nästföljande kalenderåret.

Kommunen skall årligen upprätta en utgifts- och inkomststat för det nästföljande kalenderåret.

Å statens — — — — — oförutsedda behov.

Statens inkomstsida — — — — — detta medelsbehov.

Hinder möter ej för *staden* att besluta, att vad av särskilt anslag icke förbrukas under det år, för vilket anslaget beviljats, må användas för avsett ändamål under det därpå följande året. Vad som återstår av anslaget vid sistnämnda års utgång må *staden reservera* för samma ändamål för ytterligare ett år; och äger *staden* sedermera fatta enahanda beslut för ett år i sänder.

Hinder möter ej för *kommunen* att besluta, att vad av särskilt anslag icke förbrukas under det år, för vilket anslaget beviljats, må användas för avsett ändamål under det därpå följande året. Vad som återstår av anslaget vid sistnämnda års utgång må *reserveras* för samma ändamål för ytterligare ett år; och äger *kommunen* sedermera fatta enahanda beslut för ett år i sänder.

58 §.

Förslag till utgifts- och inkomststat skall före oktober månads utgång uppgöras av stadskollegiet. För detta ändamål skola *stadens* övriga nämnder inom tid, som stadskollegiet bestämmer, till kollegiet ingiva sina särskilda statförslag för det nästföljande året.

Förslag till utgifts- och inkomststat skall före oktober månads utgång uppgöras av stadskollegiet. För detta ändamål skola *kommunens* övriga nämnder inom tid, som stadskollegiet bestämmer, till kollegiet ingiva sina särskilda statförslag för det nästföljande året.

Innan de — — — — — från drätselnämnden.

Stadskollegiets statförslag — — — — — och avgörande.

59 §.

1 mom. *Stader* äger avsätta medel till:

1 mom. *Kommunen* äger avsätta medel till:

(Nuvarande lydelse)

a) pensionsfond för beredande av pension eller därmed jämförligt understöd åt personer i *stadens* tjänst eller deras efterlevande;

b) kassaförlagsfond för tillgodo-seende av *stadens* behov av rörelsekapital;

c) allmän investeringsfond för anskaffande av anläggningstillgångar för *stadens* behov; samt

d) särskild investeringsfond för anskaffande av i avsättningsbeslutet angiven anläggningstillgång.

2 mom. *Staden* äger i samband med fastställande av utgifts- och inkomststaten avsätta medel till skatteregleringsfond eller taga i anspråk medel ur sådan fond.

(Föreslagen lydelse)

a) pensionsfond för beredande av pension eller därmed jämförligt understöd åt personer i *kommunens* tjänst eller deras efterlevande;

b) kassaförlagsfond för tillgodo-seende av *kommunens* behov av rörelsekapital;

c) allmän investeringsfond för anskaffande av anläggningstillgångar för *kommunens* behov; samt

d) särskild investeringsfond för anskaffande av i avsättningsbeslutet angiven anläggningstillgång.

2 mom. *Kommunen* äger i samband med fastställande av utgifts- och inkomststaten avsätta medel till skatteregleringsfond eller taga i anspråk medel ur sådan fond.

60 §.

Med Konungens medgivande må *staden*:

- a) avsätta medel — — — — — — — — — — sägs; och
b) taga i — — — — — — — — — — 2 mom. stadgas.

Med Konungens medgivande må *kommunen*:

61 §.

Hava medel, som *staden* uppburit såsom vederlag för anläggningstillgång eller på grund av försäkring av sådan tillgång, icke före utgången av det år, varunder de influtit, anvisats för ändamål, som sägs i 54 § andra stycket, skola medlen avsättas till allmän investeringsfond.

Överskottsmedel å lån, som *staden* upptagit med Konungens tillstånd och som ej i sin helhet åtgått för det lånet avsedda ändamålet, skola avsättas till allmän investeringsfond, där ej annat föreskrivits vid tillståndets beviljande.

Hava medel, som *kommunen* uppburit såsom vederlag för anläggningstillgång eller på grund av försäkring av sådan tillgång, icke före utgången av det år, varunder de influtit, anvisats för ändamål, som sägs i 54 § andra stycket, skola medlen avsättas till allmän investeringsfond.

Överskottsmedel å lån, som *kommunen* upptagit med Konungens tillstånd och som ej i sin helhet åtgått för det lånet avsedda ändamålet, skola avsättas till allmän investeringsfond, där ej annat föreskrivits vid tillståndets beviljande.

(Nuvarande lydelse)

gentemot staten för lån, som av statsmedel beviljas annan än *staden*, så ock borgensansvar för lån för bostadsbyggnadsföretag, som godkänts för statlig belåning.

Likaså må *staden*, på de villkor Konungen bestämmer, upptaga lån till vatten- och avloppsanläggningar.

Med Konungens medgivande må *staden* upptaga lån eller ingå borgen även i andra fall än i 62 och 63 §§ sägs.

Penningar och värdehandlingar, som stadskollegiet eller annan kommunal nämnd för *stadens* eller annans räkning har om händer, skola så förvaras och redovisas, att de icke sammanblandas med andra penningar och värdehandlingar.

Penningmedel, som ej erfordras för nära förestående utbetalningar, skola för *stadens* räkning insättas hos bank eller centralkassa för jordbrukskredit eller å postgirokonto eller anbringas i sådana tillgångar, i vilka förmyndare äger utan överförmyndarens tillstånd anbringa omyndigs medel.

Med överståthållarämbetets medgivande må *staden* anbringa penningmedel även på annat sätt än nu sagts.

(Föreslagen lydelse)

righet gentemot staten för lån, som av statsmedel beviljas annan än *kommunen*, så ock borgensansvar för lån för bostadsbyggnadsföretag, som godkänts för statlig belåning.

Likaså må *kommunen*, på de villkor Konungen bestämmer, upptaga lån till vatten- och avloppsanläggningar.

64 §.

Med Konungens medgivande må *kommunen* upptaga lån eller ingå borgen även i andra fall än i 62 och 63 §§ sägs.

65 §.

Penningar och värdehandlingar, som stadskollegiet eller annan kommunal nämnd för *kommunens* eller annans räkning har om händer, skola så förvaras och redovisas, att de icke sammanblandas med andra penningar och värdehandlingar.

Penningmedel, som ej erfordras för nära förestående utbetalningar, skola för *kommunens* räkning insättas hos bank eller centralkassa för jordbrukskredit eller å postgirokonto eller anbringas i sådana tillgångar, i vilka förmyndare äger utan överförmyndarens tillstånd anbringa omyndigs medel.

Med överståthållarämbetets medgivande må *kommunen* anbringa penningmedel även på annat sätt än nu sagts.

66 §.

Det åligger — — — — — om händer.
 Annan kommunal — — — — — nästföregående kalenderår.
 Sedan sådan redovisning skett, Sedan sådan redovisning skett,

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

skall drätselnämnden inom tid, som stadsfullmäktige bestämma, sammanfatta och avsluta *stadens* räkenskaper för nämnda kalenderår.

skall drätselnämnden inom tid, som stadsfullmäktige bestämma, sammanfatta och avsluta *kommunens* räkenskaper för nämnda kalenderår.

67 §.

Av stadsfullmäktige — — — — — årens förvaltning.

Den, vilken såsom ledamot eller suppleant i stadskollegiet eller eljest är redovisningsskyldig till *staden*, eller sådan den redovisningsskyldige närstående, som sägs i 17 §, må icke vara revisor eller revisorssuppleant för granskning av förvaltning, som omfattas av redovisningsskyldigheten, ej heller deltaga i val av revisor eller revisorssuppleant för granskning av sådan förvaltning eller i beslut med anledning av granskningen.

Den, vilken såsom ledamot eller suppleant i stadskollegiet eller eljest är redovisningsskyldig till *kommunen*, eller sådan den redovisningsskyldige närstående, som sägs i 17 §, må icke vara revisor eller revisorssuppleant för granskning av förvaltning, som omfattas av redovisningsskyldigheten, ej heller deltaga i val av revisor eller revisorssuppleant för granskning av sådan förvaltning eller i beslut med anledning av granskningen.

Revisorerna äga — — — — — beröra förvaltningen.

Vad i — — — — — å revisor.

Vad i — — — — — å revisor.

70 §.

På beslut av stadsfullmäktige ankommer, huruvida framställd anmärkning skall förfalla och ansvarsfrihet för förvaltningen meddelas eller laga åtgärd för bevarande av *stadens* rätt skall vidtagas. Anställes ej talan å den förvaltning revisionsberättelse avser inom ett år från det berättelsen framlades å stadsfullmäktigsammanträde, skall så anses, som om ansvarsfrihet blivit beviljad. Utan hinder av att ansvarsfrihet beviljats, må talan föras på grund av brottslig handling, där ej ansvarsfriheten uppenbarligen avsett även den handlingen.

På beslut av stadsfullmäktige ankommer, huruvida framställd anmärkning skall förfalla och ansvarsfrihet för förvaltningen meddelas eller laga åtgärd för bevarande av *kommunens* rätt skall vidtagas. Anställes ej talan å den förvaltning revisionsberättelse avser inom ett år från det berättelsen framlades å stadsfullmäktigsammanträde, skall så anses, som om ansvarsfrihet blivit beviljad. Utan hinder av att ansvarsfrihet beviljats, må talan föras på grund av brottslig handling, där ej ansvarsfriheten uppenbarligen avsett även den handlingen.

71 §.

Utdebitering av allmän kommunalskatt skall fastställas i förhållande till de skattekronor och skatteören, som enligt bestämmelserna i kommunalskattelagen vid senaste taxering påförts de till *staden* skattskyldiga.

Utdebitering av allmän kommunalskatt skall fastställas i förhållande till de skattekronor och skatteören, som enligt bestämmelserna i kommunalskattelagen vid senaste taxering påförts de till *kommunen* skattskyldiga.

72 §.

Är i särskild författning stadgat, att skatt till *staden* skall utgå annorledes än i 71 § anges, gäller till efterrättelse vad sålunda är förordnat.

Är i särskild författning stadgat, att skatt till *kommunen* skall utgå annorledes än i 71 § anges, gäller till efterrättelse vad sålunda är förordnat.

74 §.

Det åligger stadskollegiet att, sedan utgifts- och inkomststat för *staden* fastställts, ofördröjligen underrätta dels överståthållarämbetet och den lokala skattemyndigheten om det belopp för skattekrona och skatteöre, som bestämts till utdebitering för nästkommande år, dels ock överståthållarämbetet om det sammanlagda belopp, som för nämnda år beslutats till utdebitering på grundval av det löpande årets taxering till kommunal inkomstskatt.

Det åligger stadskollegiet att, sedan utgifts- och inkomststat för *kommunen* fastställts, ofördröjligen underrätta dels överståthållarämbetet och den lokala skattemyndigheten om det belopp för skattekrona och skatteöre, som bestämts till utdebitering för nästkommande år, dels ock överståthållarämbetet om det sammanlagda belopp, som för nämnda år beslutats till utdebitering på grundval av det löpande årets taxering till kommunal inkomstskatt.

76 §.

Staden äger av statsverket uppbära allmän kommunalskatt med belopp, motsvarande vad som skulle utgå på grundval av det antal skattekronor och skatteören, som vid taxering för visst år påföras de till *staden* skattskyldiga, efter det belopp för skattekrona och skatteöre,

Kommunen äger av statsverket uppbära allmän kommunalskatt med belopp, motsvarande vad som skulle utgå på grundval av det antal skattekronor och skatteören, som vid taxering för visst år påföras de till *kommunen* skattskyldiga, efter det belopp för skattekrona och skatte-

(Nuvarande lydelse)

som bestämts till utdebitering för nästföregående år. Har dödsbo enligt 75 § kommunalskattelagen medgivits befrielse från att erlægga allmän kommunalskatt, skall belopp, som *staden* eljest ägde uppbära av statsverket, nedsättas i motsvarande mån.

Staden äger av statsverket såsom förskott uppbära det belopp, som på grundval av taxeringsnämnds beslut visst år rörande taxering till kommunal inkomstskatt beslutats till utdebitering för nästkommande år. Vad sålunda beslutats till utdebitering ingår i *stadens* fordran hos statsverket vid ingången av året näst efter det, då beslutet fattades. Förskottet avräknas mot den allmänna kommunalskatt, som *staden* äger uppbära av statsverket på grundval av taxeringen under året efter det, då förskottet enligt bestämmelserna i nästföljande stycke utanordnas.

Belopp, som vid ingången av ett år utgör *stadens* fordran hos statsverket enligt första och andra styckena, skall överståthållarämbetet under samma år utanordna till *staden* med en sjättedel å åttonde dagen i var och en av månaderna januari, mars, maj, juli, september och november. Är *stadens* fordran icke uträknad vid utbetalningstillfället i januari månad, skall vid detta tillfälle utbetalas samma belopp, som utbetalades i november månad nästföregående år; dock må överståthållarämbetet, då särskilda skäl föranleda därtill, förordna att utbe-

(Föreslagen lydelse)

öre, som bestämts till utdebitering för nästföregående år. Har dödsbo enligt 75 § kommunalskattelagen medgivits befrielse från att erlægga allmän kommunalskatt, skall belopp, som *kommunen* eljest ägde uppbära av statsverket, nedsättas i motsvarande mån.

Kommunen äger av statsverket såsom förskott uppbära det belopp, som på grundval av taxeringsnämnds beslut visst år rörande taxering till kommunal inkomstskatt beslutats till utdebitering för nästkommande år. Vad sålunda beslutats till utdebitering ingår i *kommunens* fordran hos statsverket vid ingången av året näst efter det, då beslutet fattades. Förskottet avräknas mot den allmänna kommunalskatt, som *kommunen* äger uppbära av statsverket på grundval av taxeringen under året efter det, då förskottet enligt bestämmelserna i nästföljande stycke utanordnas.

Belopp, som vid ingången av ett år utgör *kommunens* fordran hos statsverket enligt första och andra styckena, skall överståthållarämbetet under samma år utanordna till *kommunen* med en sjättedel å åttonde dagen i var och en av månaderna januari, mars, maj, juli, september och november. Är *kommunens* fordran icke uträknad vid utbetalningstillfället i januari månad, skall vid detta tillfälle utbetalas samma belopp, som utbetalades i november månad nästföregående år; dock må överståthållarämbetet, då särskilda skäl föranleda därtill, förordna att utbetalning

(Nuvarande lydelse)

talning skall ske med annat belopp. Därest det i januari månad utbetalade beloppet icke motsvarar en sjättedel av *stadens* fordran, skall härav betingad jämkning ske av det belopp, som utbetalas i mars månad.

(Föreslagen lydelse)

skall ske med annat belopp. Därest det i januari månad utbetalade beloppet icke motsvarar en sjättedel av *kommunens* fordran, skall härav betingad jämkning ske av det belopp, som utbetalas i mars månad.

77 §.

Överståthållarämbetet skall senast den 8 mars till *staden* överlämna för nästföregående år upprättad redovisning över *staden* tillkommande och till densamma utanordnad allmän kommunalskatt.

Överståthållarämbetet skall senast den 8 mars till *kommunen* överlämna för nästföregående år upprättad redovisning över *kommunen* tillkommande och till densamma utanordnad allmän kommunalskatt.

Närmare föreskrifter — — — — — av Konungen.

79 §.

Om beslut — — — — — 3 mom.

Underställt beslut — — — — — därför uppgivas.

Över vägrad fastställelse må *staden* föra klagan hos Konungen.

Över vägrad fastställelse må *kommunen* föra klagan hos Konungen.

80 §.

3 mom. *Staden* må utse särskild nämnd med uppgift att upptaga och avgöra besvär över stadskollegiets eller annan kommunal nämnds beslut om tillsättande av eller förordnande å kommunal tjänstebefattning eller entledigande från sådan befattning eller om disciplinär åtgärd mot befattningshavare, där klagan över beslutet eljest skolat föras enligt 2 mom.

3 mom. *Kommunen* må utse särskild nämnd med uppgift att upptaga och avgöra besvär över stadskollegiets eller annan kommunal nämnds beslut om tillsättande av eller förordnande å kommunal tjänstebefattning eller entledigande från sådan befattning eller om disciplinär åtgärd mot befattningshavare, där klagan över beslutet eljest skolat föras enligt 2 mom.

Reglemente för — — — — — å besvärsnämnd.

Finnes besvärsnämnd — — — — — 1 mom.

Beträffande klagan — — — — — 1 mom.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1969.

Förslag till

Lag om upphävande av 1 § lagen om ändring i kommunal och ecklesiastik
indelning den 13 juni 1919 (nr 293)

Härigenom förordnas, att 1 § lagen om ändring i kommunal och ecklesiastik indelning den 13 juni 1919 skall upphöra att gälla vid utgången av december 1968.

Förslag till

Lag om ändring i lagen om kommunalförbund den 31 maj 1957 (nr 281)

Härigenom förordnas, *dels* att 1 § 2 mom. lagen om kommunalförbund den 31 maj 1957 skall upphöra att gälla, *dels* att 1 § 1 mom. samma lag skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

1 §.

1 mom. För handhavande av en eller flera kommunala angelägenheter må *städer, landskommuner, köpingar och municipalsamhällen* sammansluta sig till kommunalförbund i den ordning denna lag stadgar.

Sammanslutning för ändamål, som nyss är sagt, må ock kunna ske mellan landstingskommuner samt mellan landstingskommun och *stad*, som icke tillhör landstingskommun.

Vad i — — — — —

2 mom. Vad i denna lag sägs om *kommun* skall ock gälla *municipalsamhälle*.

1 mom. För handhavande av en eller flera kommunala angelägenheter må *kommuner* sammansluta sig till kommunalförbund i den ordning denna lag stadgar.

Sammanslutning för ändamål, som nyss är sagt, må ock kunna ske mellan landstingskommuner samt mellan landstingskommun och *kommun*, som icke tillhör landstingskommun.

visst ändamål.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1969.

Förslag till

Lag om ändring i landstingslagen den 14 maj 1954 (nr 319)

Härigenom förordnas att 1 §, 2 § 2 och 3 mom. samt 7, 11, 12 och 15 §§

landstingslagen den 14 maj 1954 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

1 §.

Varje län — — — — —
Där vid tiden för denna lags ikraftträdande flera landstingskommuner finnas inom ett län eller stad icke tillhör landstingskommun, skall därvid förbliva, såvitt icke annorlunda bestämmes i enlighet med vad i 2 § sägs.

— — — — — en landstingskommun.
Där vid tiden för denna lags ikraftträdande flera landstingskommuner finnas inom ett län eller kommun icke tillhör landstingskommun, skall därvid förbliva, såvitt icke annorlunda bestämmes i enlighet med vad i 2 § sägs.

2 §.

1 mom. Finnas inom — — — — —
2 mom. *Stad*, som icke tillhör landstingskommun, äger inträde i sådan kommun, såvida samstämmade beslut därom fattats av staden och landstingskommunen. Då synnerliga skäl äro därtill, må ock Konungen besluta om stads inträde i landstingskommun.

— — — — — därtill föranleda.
2 mom. *Kommun*, som icke tillhör landstingskommun, äger inträde i denna, såvida samstämmade beslut därom fattats av kommunen och landstingskommunen. Då synnerliga skäl äro därtill, må ock Konungen besluta om kommuns inträde i landstingskommun.

3 mom. Skola landstingskommuner förenas eller skall stad inträda i landstingskommun, bestämmer Konungen tiden för föreningen eller inträdet och meddelar övriga i ärendet erforderliga föreskrifter.

3 mom. Skola landstingskommuner förenas eller skall kommun inträda i landstingskommun, bestämmer Konungen tiden för föreningen eller inträdet och meddelar övriga i ärendet erforderliga föreskrifter.

7 §.

Rösträtt vid val av landstingsmän jämte suppleanter tillkommer envar, som i kommun inom landstingskommunen är röstberättigad vid val av kommunal- eller stadsfullmäktige.

Rösträtt vid val av landstingsmän jämte suppleanter tillkommer envar, som i kommun inom landstingskommunen är röstberättigad vid val av kommunens fullmäktige.

Om upprättande — — — — — kommunala vallagen.

11 §.

Valkrets skall, efter vad i denna paragraf närmare anges, omfatta

Valkrets skall omfatta en eller flera kommuner. Vid indelning i val-

(Nuvarande lydelse)

en eller flera kommuner. Vid indelning i valkretsar skall, med undantag varom i *andra och fjärde styckena samt* i 12 § förmäles, iakttagas att för varje valkrets komma att utses minst sju landstingsmän. Ej må utan särskilda skäl kommuner gemensamt utgöra en valkrets, där flera än tretton landstingsmän skola utses för kretsen.

Stad med mer än 20 000 invånare bildar egen valkrets, såvid ej särskilda skäl finnas att med staden sammanföra en eller flera andra kommuner till en valkrets. Stad med mindre folkmängd än nu sagts förenas med annan stad eller andra städer eller med angränsande landsbygd till en valkrets.

Såvitt angår landsbygden verkställas valkretsindelningen, där så lämpligen kan ske, efter domsaga eller tingslag. Annan valkrets än den, vari två eller flera städer ingå, skall såvitt möjligt så utformas, att den kan omslutas med en sammanhängande gränslinje.

Då särskilda skäl äro därtill, må område med mindre invånarantal än *ovan sägs* utgöra valkrets. Sådan valkrets skall dock hava mer än 15 000 invånare.

(Föreslagen lydelse)

kretsar skall, med undantag varom i *andra stycket och* i 12 § förmäles, iakttagas att för varje valkrets komma att utses minst sju landstingsmän. Ej må utan särskilda skäl kommuner gemensamt utgöra en valkrets, där flera än tretton landstingsmän skola utses för kretsen.

Då särskilda skäl äro därtill, må område med mindre invånarantal än 25 000 utgöra valkrets. Sådan valkrets skall dock hava mer än 15 000 invånare.

12 §.

Därest det antal landstingsmän, som med tillämpning av de i 10 och 11 §§ meddelade föreskrifter skulle utses inom en landstingskommun, icke uppgår till tjugu, skall såsom grund för rättigheten att efter folkmängden välja landstingsmän be-

Därest det antal landstingsmän, som med tillämpning av de i 10 och 11 §§ meddelade föreskrifter skulle utses inom en landstingskommun, icke uppgår till tjugu, skall såsom grund för rättigheten att efter folkmängden välja landstingsmän be-

(Nuvarande lydelse)

stämmas lägre tal än det i 10 § angivna, på det att landstingsmännens antal för hela landstingskommunen må uppgå till minst tjugu; och skall, med tillämpning av häremot svarande reduktion av folkmängdsiffrorna, i övrigt gälla vad i 11 § är stadgat.

(Föreslagen lydelse)

stämmas lägre tal än det i 10 § angivna, på det att landstingsmännens antal för hela landstingskommunen må uppgå till minst tjugu.

15 §.

Har beslut fattats om *stads* inträde i landstingskommun eller har förordnande meddelats, som föranleder att landstingskommun eljest utvid-

Har beslut fattats om *kommuns* inträde i landstingskommun eller har förordnande meddelats, som föranleder att landstingskommun eljest

gas, skall landstinget vid landstingsmöte före oktober månads utgång eller före annan tidpunkt, som Konungen föreskriver, på länsstyrelsens förslag eller efter inhämtande av dess yttrande, verkställa den jämkning i valkretsindelningen, som må föranledas därav.

utvidgas, skall landstinget vid landstingsmöte före oktober månads utgång eller före annan tidpunkt, som Konungen föreskriver, på länsstyrelsens förslag eller efter inhämtande av dess yttrande, verkställa den jämkning i valkretsindelningen, som må föranledas därav.

I fall — — — — — av jämkningen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1969.

Förslag till

Kungörelse om ändring i Kungl. Maj:ts stadga om notarius publicus den 20 november 1964 (nr 679)

Häri genom förordnas, att 1, 9, 10, 12 och 22 §§ stadgan om notarius publicus skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

I stad skall finnas notarius publicus.

(Föreslagen lydelse)

1 §.

Länsstyrelsen må bestämma att notarius publicus skall finnas i kommun eller del av kommun.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

Notarius publicus — — — — — av länsstyrelsen.

Länsstyrelsen må efter hörande av handelskammaren förordna mer än en notarius publicus i samma stad eller besluta att notarius publicus icke skall finnas i viss stad.

Länsstyrelsen må efter hörande av handelskammaren förordna mer än en notarius publicus för samma område.

9 §.

Notarius publicus är skyldig att upptaga protest enligt växellagen eller checklagen. I stad, där särskild förrättningsman äger upptaga protest, må länsstyrelsen befria notarius publicus från sådan skyldighet.

Notarius publicus är vidare skyldig att inom staden företaga andra förrättningar som enligt lag eller författning ankomma på honom.

Notarius publicus är skyldig att inom tjänstgöringsområdet upptaga protest enligt växellagen eller checklagen. Där särskild förrättningsman äger upptaga protest, må länsstyrelsen befria notarius publicus från sådan skyldighet.

Notarius publicus är vidare skyldig att inom tjänstgöringsområdet företaga andra förrättningar som enligt lag eller författning ankomma på honom.

Notarius publicus — — — — — annan handling.

10 §.

I övrigt skall notarius publicus, när han anmodas därtill och förrättningen kan företagas inom staden,

bestyrka namnunderskrift — — — — — företedd handling,
 närvara som — — — — — av försegling,
 kontrollera lotteridragning — — — — — andra värdehandlingar,
 eljest efter — — — — — han iakttagit,
 upptaga förklaring — — — — — tredje man,
 bekräfta att — — — — — företråda annan.
 Han bör — — — — — av översättning.

Notarius publicus är behörig att även utom staden verkställa förrättningar som angives i denna paragraf.

I övrigt skall notarius publicus, när han anmodas därtill och förrättningen kan företagas inom tjänstgöringsområdet,

Notarius publicus är behörig att även utom tjänstgöringsområdet verkställa förrättningar som angives i denna paragraf.

Notarius publicus — — — — — anses tillbörlig.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

12 §.

Det åligger notarius publicus att inom *staden* hålla tjänsterum tillgängligt för allmänheten under viss tid varje helgfri dag utom lördagar, midsommarafton och julafton.

Det åligger notarius publicus att inom *tjänstgöringsområdet* hålla tjänsterum tillgängligt för allmänheten under viss tid varje helgfri dag utom lördagar, midsommarafton och julafton.

Tiden skall — — — — — i rikstelefonkatalogen.

22 §.

Med handelskammaren avses i denna stadga den auktoriserade handelskammare i vars distrikt *staden* är belägen.

Med handelskammaren avses i denna stadga den auktoriserade handelskammare inom *vars distrikt notarius publicus är förordnad*.

I Stockholm — — — — — handels- och sjöfartsnämnden.

Denna kungörelse träder i kraft den .....

Förslag till

Lag om ändrad lydelse av 88 § växellagen den 13 maj 1932 (nr 130)

Härigenom förordnas, att 88 § växellagen den 13 maj 1932 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

88 §.

Protest upptages av utmätningsmannen i orten eller av särskild förrättningsman. Protest må jämväl upptagas *i stad* av notarius publicus och *å landet* av notarius publicus från närmaste stad.

Protest upptages av utmätningsmannen i orten eller av särskild förrättningsman. Protest må jämväl upptagas av notarius publicus.

Särskild förrättningsman — — — — — av KB.

Denna lag träder i kraft den .....

Förslag till

Lag om ändrad lydelse av 66 § checklagen den 13 maj 1932 (nr 131)

Härigenom förordnas, att 66 § checklagen den 13 maj 1932 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

66 §.

Protest upptages av utmätningsmannen i orten eller av särskild förrättningsman. Protest må jämväl upptagas *i stad* av notarius publicus och *å landet* av notarius publicus från närmaste stad.

Protest upptages av utmätningsmannen i orten eller av särskild förrättningsman. Protest må jämväl upptagas av notarius publicus.

Särskild förrättningsman — — — — — av KB.

Denna lag träder i kraft den .....

Förslag till

Lag om ändrad lydelse av 1 och 22 §§ lagen den 9 april 1926 (nr 72) ang. meddelande av förbud för barn att idka viss försäljning

Härigenom förordnas, att 1 och 22 §§ i lagen den 9 april 1926 ang. meddelande av förbud för barn att idka viss försäljning skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

1 §.

Förekommer anledning att förbjuda barn att *inom stads, köpings eller municipalsamhälles område* till salu utbjuda eller utdela tryckalster, blommor, kramvaror eller annat, må i den mån barns användande till dylikt arbete ej är förbjudet i *lagen om arbetarskydd*, förbud meddelas i enlighet med bestämmelserna i förevarande lag.

Förekommer anledning att förbjuda barn att *inom kommuns område* till salu utbjuda eller utdela tryckalster, blommor, kramvaror eller annat, må, i den mån barns användande till dylikt arbete ej är förbjudet i *arbetarskyddslagen*, förbud meddelas i enlighet med bestämmelserna i förevarande lag.

Förbud som — — — — — eller utdelning.

2 §.

1. Fråga om meddelande av förbud, varom i 1 § förmåles, må väckas hos den myndighet som utövar *stadens, köpingens eller municipalsamhällets* beslutanderätt, och har denna myndighet att i ärendet inhämta yttrande från polismyndigheten, hälsovårdsnämnden, skolstyrelsen och barnavårdsnämnden. Varder dylikt förbud beslutat, skall det underställas länsstyrelsen, som det åligger att bereda tillfälle för dem, vilka beslutet kan angå, att yttra sig däröver.

2. Beslut som — — — — — delgivas allmänheten.

3. I avseende — — — — — är stadgat.

4. Barnavårdsnämnden må — — — — — sådant undantag.

Prövas i — — — — — medgivande därtill.

Denna lag träder i kraft den .....

Förslag till

Kungörelse om ändrad lydelse av 14 § Kungl. Maj:ts hälsovårdsstadgan den 19 december 1958 (nr 663)

Härigenom förordnas, att 14 § hälsovårdsstadgan den 19 december 1958 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

14 §.

För att biträda hälsovårdsnämnden i tillsynen över allmänna hälsovården samt i övrigt tillhandagå nämnden skall *stad* med minst 40 000 invånare hava en eller flera stadsläkare. Om så erfordras, bör *även i annan kommun med minst 15 000 invånare finnas* stadsläkare

För att biträda hälsovårdsnämnden i tillsynen över allmänna hälsovården samt i övrigt tillhandagå nämnden skall *kommun inom vilken finnes tätort* med minst 40 000 invånare hava en eller flera stadsläkare. Om så erfordras, bör *stadsläkare eller motsvarande läkare även*

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

eller motsvarande läkare. Sådan läkare antages av hälsovårdsnämnden, om ej fullmäktige förbehållit sig detta.

finnas i kommun, som ej har sådan tätort men har minst 15 000 invånare. Sådan läkare antages av hälsovårdsnämnden, om ej fullmäktige förbehållit sig detta.

Till hälsovårdsnämnds — — — — — annan tjänst.
Till heltidsanställd — — — — — ankommande uppgifter.

_____

Denna kungörelse träder i kraft den .....

Förslag till

Lag om upphävande av 1 kap. 10 § handelsbalken

Härigenom förordnas, att 1 kap. 10 § handelsbalken skall upphöra att gälla.

_____

Denna lag träder i kraft den .....

Motiv

Utredningsuppdragen

Enligt skrivelse den 18 maj 1962 från chefen för inrikesdepartementet, statsrådet Johansson, till kommunalrättskommittén har Kungl. Maj:t givit kommittén i uppdrag att utreda de med införandet av en enhetlig kommuntyp sammanhängande problemen och att föreslå de åtgärder som kommittén finner utredningen föranleda.

I skrivelsen heter det vidare.

Indelningssakkunniga har i sitt betänkande angående principer för en ny kommunindelning (SOU 1961:9), anfört, att med den av de sakkunniga föreslagna kommunindelningsreformen skulle nuvarande skillnader mellan olika kommuntyper i strukturellt avseende försvinna och endast kvarstå skillnaden mellan tätort och glesbygd samt att den hittillsvarande uppdelningen av primärkommuner i städer, köpingar och landskommuner utgör ett hinder för en önskvärd sammansmältning av kommuner av olika typer.

Beträffande förutsättningarna för skapandet av en enhetlig kommuntyp konstaterar indelningssakkunniga, att den gällande kommunallagen med ett fåtal undantag har samma bestämmelser för stad, köping och landskommun. Undantagen gäller kommunalborgmästarämbetet, stadskollegiet och municipalsamhällsinstitutet, av vilka de båda först nämnda endast har aktualitet för stad medan municipalsamhällsbidning endast kan förekomma i landskommun. En enbart formell skillnad är därjämte, att kommunallagen upptar olika benämningar på fullmäktige och kommunens styrelse i stad å ena sidan samt köping och landskommun å den andra. De kommunalrättsliga skiljaktigheterna mellan olika kommuntyper reser alltså inte större hinder för en reform i syfte att skapa en enhetlig typ av borgerliga primärkommuner.

Ett annat förhållande råder enligt indelningssakkunniga i avseende å de begrepp, som brukar sammanfattas under beteckningen städernas särskilda rättigheter och skyldigheter. Genom äldre allmänna eller speciella privilegier eller i annan ordning har städerna tillförsäkrats förmåner, vartill motsvarighet saknas för övriga kommuner. Hit har brukat föras den till den egna jurisdiktionen knutna grundlagsskyddade rätten att bland behöriga personer föreslå borgmästare och lagfarna rådmän, rätten att välja kommunalborgmästare, rätten att behålla kronodonationsjord, att vara stapelstad, att uppbära tomtören, gårdaköpsavgifter och friskillingar, att av statsverket utfå tolag, källarfrihetsmedel, ersättningar för förlorade tullfriheter och indragna ränte- och tiondeanslag, rätten till auktionsmonopol m. m. Vidare har städerna av gammalt en större frihet med avseende på jorddelning. Städerna har också hävdvunnet själva ombesörjt sin väghållning, haft eget upp-

bördsverk och egen mantalsskrivning, eget polis- och åklagarväsende, eget exekutionsväsende, egen stadsläkare och liknande. De sakkunniga erinrar om att avvecklingen av städernas speciella rättigheter och skyldigheter varit föremål för en rad avslutade eller pågående utredningar.

Mot bakgrunden av det anförda föreslog indelningssakkunniga, att såsom ett led i förberedelserna för en ny kommunindelningsreform skulle göras en utredning rörande de med skapandet av en enhetlig kommuntyp sammanhängande problemen. Därvid borde man *dels* på grundval av resultatet av nyss berörda utredningar kartlägga återstående skiljaktigheter mellan kommunformerna och förbereda deras avlägsnande — särskilt nämndes i detta sammanhang avskaffandet av municipalsamhällsinstitutet — *dels* verkställa en allmän genomgång av gällande lagstiftning i syfte att utrensa eller neutralisera de stadganden, som anknyter till den i kommunallagstiftningen hittills upprätthållna uppdelningen av de borgerliga primärkommunerna i olika typer samt *dels* utarbeta författningsförslag om stads, köpings och landskommuns ersättande med en enda typ av borgerliga primärkommuner, innefattande förslag till namn på den nya enhetliga kommuntypen och principerna för namngivning i enskilda fall av de blivande kommunbildningarna.

I propositionen 1961:180 angående översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner uttalade föredragande departementschefen att en utredning borde göras rörande alla de med införandet av en enhetlig kommuntyp sammanhängande problemen. Konstitutionsutskottet anslöt sig i sitt av riksdagen godkända utlåtande 1962:1 till detta uttalande under framhållande av angelägenheten av att förefintliga hinder mot sammanslagning av städer och kringliggande landsbygd avlägsnas.

Den 31 maj 1963 uppdrog Kungl. Maj:t åt kommunalrättskommittén att förutsättningslöst och allsidigt utreda frågan om avveckling av städernas auktionsmonopol. En sådan utredning hade förordats av riksdagen i skrivelse till Konungen den 22 mars 1963, nr 92.

Bakgrunden till detta utredningsuppdrag är följande.

Vid 1963 års riksdag hemställdes i likalydande motioner (I:37 av herrar Harald Pettersson och Svanström samt II:43 av herr Björkänge m. fl.) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla »att förslag om avveckling av den på vissa kungl. resolutioner från åren 1680—1731 grundade ensamrätten för stadskommuner att inom stadsområdet anordna offentlig auktion för frivillig försäljning av enskild egendom snarast måtte föreläggas riksdagen.»

Motionerna hänvisades till allmänna beredningsutskottet, som i sitt utlåtande nr 1 yttrade.

Grundläggande bestämmelser angående hållande av offentliga auktioner i städerna har givits genom ett antal resolutioner på 1600- och 1700-talen. Bestämmelserna har ansetts grunda rätt för städerna att genom inrättande av auktionsverk förskaffa sig monopol på frivilliga auktionsförsäljningar inom sina respektive områden. Denna rätt har icke utnyttjats av samtliga städer och vissa städer som tidigare begagnat sitt monopol har numera upphört härmed. Det torde emellertid kvarstå på ett relativt stort antal platser, där verksamheten antingen drives av staden själv eller ock utarrenderats till annan. Reglementen för auktionsverken

fastställes av länsstyrelsen — dock skall föreskrifter om auktionsprovisioner underställas Kungl. Maj:t för prövning och fastställelse.

Utskottet hade vid 1954 års riksdag till behandling en motion med yrkande om utredning rörande upphävande av auktionsmonopolet. I sitt utlåtande över motionen (nr 16/1954) fann utskottet bl. a. att övervägande skäl talade för att frågan om auktionsmonopolet borde prövas i ett större sammanhang, nämligen i samband med en utredning om städernas rättigheter och skyldigheter, som då kunde förväntas. Utskottet ansåg det kunna förutsättas att i motionen framförda synpunkter komme att beaktas av utredningen och avstyrkte motionen. Riksdagen beslöt i enlighet med utskottets förslag.

Kommerskollegium har i yttranden till Konungen den 3 januari 1963 över framställningar från auktionsverken i Malmö och Lund om höjning av auktionsavgifterna tagit upp spörsmålet om auktionsmonopolet. Kollegium erinrar bl. a. om att de taxor för auktionsavgifter som tillämpas i olika städer varierar inom mycket vida gränser. Det framhålles också att de aktuella framställningarna föranlett svårigheter att få rörelsen att bära sig. Kollegium anför vidare.

Med hänsyn bl. a. till att liknande svårigheter kunna föreligga eller uppkomma i andra städer samt till att det enligt kollegii mening är angeläget att undersöka möjligheten att skapa ett mera enhetligt taxesystem i hela riket i syfte att åstadkomma mera rationella och rättvisa förhållanden, vill kollegium förorda att en utredning kommer till stånd genom Kungl. Maj:ts försorg. Utredningen torde förutsättningslöst och allsidigt böra upptaga frågan om städernas auktionsmonopol i hela dess vidd. Sålunda torde böra undersökas, vilka städer som utnyttja auktionsmonopolet, formerna för utnyttjandet, innehållet i gällande reglementen för auktionsverk och auktionskammare, särskilt såvitt gäller taxor för avgifter, det ekonomiska utfallet av de olika städernas auktionsverksamhet, fördelar och nackdelar för städerna och för allmänheten av städernas auktionsmonopol m. m. Även förhållandena i grannländerna och möjligen ytterligare några länder torde böra undersökas, i den mån de kunna vara av betydelse för utredningen. Skulle undersökningen ge anledning därtill, bör utredningen äga föreslå avskaffande av auktionsmonopolet för städerna och dess ersättande med annan ordning för auktionsverksamheten inom städerna, vilken i så fall torde böra angivas av utredningen. Skulle det visa sig att auktionsmonopolet bör bestå synes utredningen — med användande av det insamlade materialet — böra undersöka vilka möjligheter som föreligga att bedriva auktionsverksamheten i sådana former och med sådana taxor, att den blir ekonomiskt bärande för städerna och samtidigt länder allmänheten till största möjliga gagn. Härvid torde bl. a. böra utvärderas huruvida större enhetlighet i fråga om regler för verksamheten samt beträffande taxesystem kan och bör åstadkommas.

Utskottet får för egen del framhålla, att motionärerna yrkat på ett direkt framläggande av förslag om avveckling av auktionsmonopolet. Visserligen kan vissa olägenheter vara förbundna med den nuvarande ordningen och verkningarna härav kan befaras i vissa fall bli vidsträcktare genom den pågående inkorporeringen med städerna av omgivande landsbygdsområden. Det bör emellertid icke bortses från att även fördelar, exempelvis när det gäller att åstadkomma önskvärd kontroll över auktionsverksamheten eller att tillförsäkra allmänheten att auktionsuppdrag verkligen kan bli utförda, är möjliga att uppnå och även i många fall torde ha uppnåtts genom det rådande systemet. Enligt utskottets mening bör ställning till frågan huruvida auktionsmonopolet bör avvecklas eller kvarstå tagas först sedan för- och nackdelar med denna och andra tänkbara former för organisationen av auktionsverksamheten ingående vägts mot varandra. Den prövning av dessa frågor som utskottet i sitt förenämnda utlåtande till 1954 års riksdag förutsatte skola

ske har icke kommit till stånd och utskottet får därför förorda att hithörande spörsmål på sätt kommerskollegium föreslagit hänskjutes till förutsättningslös och allsidig utredning. För utredningen synes böra gälla i huvudsak de riktlinjer som angivits i kommerskollegii ovannämnda yttrande. Utskottet vill dock med anledning av vad kollegium anfört om att kommunal auktionsrörelse bör vara ekonomiskt bärande framhålla, att en sådan rörelse kan ses bl. a. som en form av samhällsservice, vilken står till förfogande för alla i kommunen boende. Även spörsmålet hur kostnaderna för verksamheten bör fördelas mellan kommunen och parterna i auktionsförsäljningarna bör därför prövas förutsättningslöst.

Utskottet har sålunda icke ansett sig kunna biträda motionsyrkandet men hemställer, att riksdagen i anledning av de likalydande motionerna I:37 och II:43 i skrivelse till Kungl. Maj:t giver till känna vad utskottet ovan anfört.

Detta blev också riksdagens beslut.

KAPITEL 1

Utgångspunkter för utredningen och betänkandets disposition

Kommunalrättskommitténs utredningsuppgift kan inledningsvis ses mot bakgrunden av ett samhällsligt händelseförlopp, som pågått under sekler, och som under detta århundrade kommit att kännetecknas av bl. a. ökade krav på en i organisatoriskt hänseende ändamålsenlig och tidsenlig utformning av vårt samhälle. Det är ett förlopp, som sträcker sig från den vid tidig medeltid uppkomna och därefter under århundraden rådande yttre och inre motsättningen mellan stad och land fram till 1962 års indelningsreform. Denna syftar som bekant till att allmänt förena tätort med glesbygd till kommuner, som från näringsgeografisk synpunkt skall utgöra sammanhållna regioner. Till detta händelseförlopp bör också räknas de uppfattningar och inflytelser som inverkat på några av rikets indelningar för lokala angelägenheter handhavande såsom den administrativa, den landstingskommunala och den judiciella.

Det närmast i tiden liggande skeendet bildar emellertid den viktigaste bakgrunden till frågan om ett införande av en enhetlig kommuntyp. Översiktligt kan här nämnas följande.

Pågående kommunsammanläggningar sker formellt under beaktande av de tre primärkommuntyperna. Vid sammanläggningsbesluten utgår man bl. a. från att städer och köpingar inte vill mista benämningarna stad respektive köping. Kommunsammanläggningarna har därför kommit att medföra stora förändringar för rikets städer såväl i fråga om folkmängden som beträffande ytvidden. F. n. har 20 städer en ytvidd, som överstiger 400 kvadratkilometer, dvs. varje stad är större än Blekinge eller Gotlands län. Till dem hör inte Stockholm, som har en ytvidd av omkring 190 kvadratkilometer. Kommuntypen stad sammanfaller sålunda inte längre med begreppet administrativ tätort.

Under 1960-talet har genomgripande organisatoriska reformer genomförts. Handhavandet av skilda samhällsuppgifter har överflyttats från kommun till stat eller omvänt, och verksamhetsområdena för de lokala förvaltningssubjekten har starkt minskat i antal. Reformerna har bl. a. medfört, att de rättigheter eller skyldigheter i förhållande till staten som tidigare tillkom vissa städer har avvecklats. Så t. ex. är nu polis-, åklagar- och upp-

bördsväsendet helt förstatligat liksom domstolsväsendet. Antalet polisdistrikt, som i mitten av 1950-talet var närmare 850, är nu 119. Före förstatligandet av åklagarväsendet fanns det 380 åklagardistrikt mot nu 90. Kronofogdedistriktet är nu 81 till antalet mot 379 före reformen. De lokala skattemyndigheterna är sedan årsskiftet förstatligade och har minskat i antal från 185 till 122. Förslag att riket skall indelas i 86 domkretsar mot nuvarande omkring 140 har framlagts av domstolskommittén i betänkandet SOU 1967: 4. Den särställning som i skilda hänseenden tillagts städerna har sålunda i betydande utsträckning upphört eller satts på avskrivning.

Rättsregler med olika materiellt innehåll för stad och land eller med enbart en formell anknytning till dessa begrepp finns emellertid på åtskilligga håll inom lagstiftningen — exempelvis i flera kommunallagar, i reglerna om fastighetsregistrering och fastighetsböckers förande samt i den jord- och bebyggelsepolitiska lagstiftningen. Beträffande flera av dessa rättsområden pågår lagstiftnings- eller utredningsarbete, som syftar till en gemensam reglering för stad och land.

Kommunalrättskommitténs utredningsuppdrag får vidare ses i belysning av de skilda frågor som kan uppkomma i enskilda sammanläggningsärenden. Tidigare har nämnts, att kommuntypen dikterar formen för sammanläggningen. Man får å ena sidan större eller mindre kommunala enheter med stads eller köpings namn, s. k. vidgade städer och köpingar, och å andra sidan nybildade landskommuner med i flertalet fall nya namn. I ett sammanläggningsärende, som berör såväl stad som landskommun, kan ställning få tas till bl. a. följande frågor.

Huvudmannskapet för fastighetsbildningsverksamheten i staden tillkommer denna och i landskommunen staten. Fastigheterna i de olika kommuntyperna redovisas i skilda register, fastighetsregister (s. k. stadsregister) respektive jordregister. Staden är helt eller delvis huvudman för den allmänna väghållningen inom sitt område medan kronan är väghållare i landskommunen. Inom landskommunen kan finnas municipalsamhälle, som i samband med sammanläggningen får upplösas. Stad och landskommun kan tillhöra olika domsagor eller också kan staden ha rådhusrätt. Ekonomisk uppgörelse mellan skilda tingslag eller mellan staden och ett minskat tingslag kan därvid komma i fråga. Vidare kanske staden utnyttjar sin s. k. monopolrätt till att hålla offentliga auktioner på enskild egendom. I ett sammanläggningsärende kan slutligen också få bestämmas kommunala donationers användningsområde, dvs. om avkastningen av en donation skall komma samtliga invånare i den vidgade staden eller nybildade kommunen till godo eller ej.

Huvudlinjer för utredningsarbetet

Utvecklingen har som ovan framhållits lett fram till att de faktiska och rättsliga skiljaktigheterna mellan landskommuner och städer blivit allt färre. I landskommunerna har uppkommit mer eller mindre omfattande stadsliknande tätbebyggelser och med åtskilliga städer har sammanlagts avsevärda landsbygdsområden. Detta har i sin tur lett till att de flesta kommunala organ har kommit att få syssla med uppgifter, som tidigare har varit antingen rent stadskommunala eller enbart landskommunala. Organisationerna och verksamhetsformerna har därför mer och mer kommit att bli desamma, och den kommunala verksamheten inom de olika kommuntyperna har i skilda hänseenden praktiskt sett kommit att styras av rättsregler, som ursprungligen var avsedda enbart för viss kommuntyp.

Inledningsvis kan allmänt konstateras, att utredningsuppgiften är omfattande och spänner över ett flertal rättsområden med en mångfald frågor, varav åtskilliga är eller bör bli föremål för särskilda undersökningar. Kommittén har funnit det angeläget att söka finna vissa huvudlinjer för sitt arbete främst för att vinna överskådlighet men också för att undvika att redovisningen får formen av en katalog, som innehåller ett antal frågor belysta med ett mer eller mindre begränsat utredningsmaterial.

Som tidigare antytts har på senare år åtskillig lagstiftning lett till, att rättsliga skiljaktigheter mellan land och stad försvunnit eller upplösts, och lagstiftningsarbete med sådan målsättning pågår inom flera rättsområden. Kommitténs redovisning innefattar till en del dessa områden. Bl. a. därför att med en ökning av detalj- och specialundersökningar inom rättsområden, som på ett eller annat sätt rör kommunal verksamhet, följer ett ökat behov av allmänna översikter från kommunalrättsliga utgångspunkter.

Förvaltningsverksamhet bedrivs förutom av staten också av offentlig-rättsliga subjekt såsom svenska kyrkan, kommuner, korporationer, anstalter och stiftelser. För handhavande av lokala förvaltningsangelägenheter är riket indelat i olika enheter. Man talar bl. a. om en primärkommunal, en landstingskommunal, en administrativ, en judiciell och en »kameral» indelning. Den sistnämnda benämnes numera »indelning i avseende å fastighetsredovisningen». Till var och en av nämnda enheter är knuten en offentlig-rättslig reglering. Denna omfattar *dels* bestämmelser om förvaltningssubjektets omfattning, organisation och verksamhetsformer och *dels* bestämmelser, som underkastar den verksamhet subjektet omhänderhar en rättslig reglering, vilken avviker från den som gäller för enskild verksamhet.

De borgerliga primärkommunerna är landskommuner, köpingar och städer. Inom en landskommuns område kan finnas kommunala enheter, som har att tillgodose vissa begränsade förvaltningsuppgifter. En sådan kommunal enhet brukar kallas specialkommun. Municipalsamhället är en specialkommun liksom tingshusbyggnadsskyldige — ett kommunalt subjekt, som kan anses sortera under den judiciella indelningen.

I ett mycket stort antal författningar intagna i Svensk författningssamling (SFS) finns bestämmelser, som knyter till beteckningarna landskommun, köping och stad liksom till nämnda specialkommuntyper.

I SFS intages av Kungl. Maj:t utfärdade lagar, förordningar, kungörelser och andra föreskrifter, som skall lända till allmän efterrättelse, instruktioner, arbetsordningar, reglementen och stadgar för domstolar, ämbetsverk och andra myndigheter ävensom allmänna inrättningar om bestämmelserna är av beskaffenhet att böra komma till allmänhetens kännedom, beslut som anses av sådan vikt att de bör allmängöras genom SFS samt vidare hovrätters, centrala ämbetsverks och andra myndigheters kungörelser och cirkulär, som innehåller föreskrifter av vikt för en större allmänhet (SFS 1928: 1).

En betydande del av dessa författningar är av offentligrättsligt slag. Av dessa är i sin tur en större grupp kommunalrättsliga. Kommunalrätten kan nämligen sägas innefatta den del av den offentligrättsliga regleringen, som bestämmer de kommunala subjektens omfattning, organisation och verksamhetsformer och som underkastar den verksamhet kommunala organ omhänderhar en rättslig reglering, vilken avviker från den som gäller för enskild verksamhet. Till de kommunala subjekten räknas då förutom primärkommunen, landstingskommunen och specialkommunerna.

Kommitténs arbete bygger på en inventering av författningar med anknytning till primär- och specialkommuntyperna. Genomgången omfattar inte alla författningar med denna anknytning. En generalinventering skulle nämligen kräva mycket tid och är enligt kommitténs mening inte behövlig för att på ett ändamålsenligt sätt lösa utredningsuppgiften. Emellertid har inventeringen gjorts så omfattande, att den kan sägas utgöra ett tillräckligt underlag för påståendet, att ett allmänt införande av en enhetlig kommuntyp i vårt författningsmaterial är en uppgift på lång sikt. Vid genomgången har i första hand beaktats regler, som kan sägas vara kommunalrättsliga. Att även andra regler tagits med beror bl. a. på att det många gånger kan vara svårt att fastställa, om en regel är kommunalrättslig eller ej, och vidare att det är nödvändigt att i vissa fall utreda vilken effekt på annan lagstiftning, som ett införande av en enhetlig kommuntyp kan få.

Kommittén har valt arbetsmetoden att hänföra det stora flertalet författningar till någon eller några av de ovan nämnda indelningarna och gruppera dem i anslutning till tidigare angiven uppdelning på bestämmelser som *dels* rör förvaltningssubjektens omfattning, organisation och verksamhetsformer och *dels* ger innehåll åt dessa subjekts verksamhet.

Beträffande den *första gruppen* av författningar finner man bl. a. att primärkommuntypen ofta utgör byggsten i andra indelningar eller förvaltningsenheter. Författningsmässigt tar sig detta olika former. Antingen är riket indelat i distrikt för viss uppgift, och varje distrikt anges bestå av vissa namngivna städer, köpingar och landskommuner. Eller också sägs i författningen att primärkommun av viss typ skall vara subjekt för viss an-

gelägenhet. Exempel på det förstnämnda är kungörelserna om rikets indelning i polisdistrikt och fögderier där författningen har följande utformning.

Kungl. Maj:t har funnit gott fastställa följande indelning av riket i fögderier och stationeringsorter för de lokala skattemyndigheterna. Myndighetens stationeringsort är den som framgår av fögderiets namn, om annat icke anges. — — —
Danderyds fögderi: Djursholms och Vaxholms städer, Danderyds köping och Österåkers landskommun — — —.

Exempel på att viss primärkommuntyp är subjekt för viss eller vissa angelägenheter ger landstingslagen och i uttunnad form 1 kap. 1 § rättegångsbalken. Stad, som ej tillhör landstingskommun, handhar de uppgifter som annars fullgöres av landstingskommun. Allmän underrätt är på landet och i stad, som hör till domsaga, häradsrätt samt i annan stad rådhusrätt.

Till den första gruppen av författningar hör några, som rör de båda specialkommuntyperna. Anledningen till att också dessa särskilt beaktas är, att frågan om specialkommunerna i fortsättningen skall behållas synes böra övervägas i samband med en utredning om ett införande av en enhetlig kommuntyp. Härför talar också att så länge specialkommuner finns kan vid kommunsammanläggningar särskilda hinder möta för smidiga lösningar vid ett samgående.

Den *andra gruppen* av författningar knutna till primär- och specialkommuntyperna — den som ger innehåll åt olika förvaltningssubjekts verksamhet — styr en mängd skilda rättsområden; fastighets- och mätningsväsendet, byggnads- och vägväsendet, städernas auktionsmonopol, m. fl. Kommittén har sett sin uppgift vara att syssla med den reglering som kan sägas tillhöra kommunalrätten. Men från denna huvudlinje har undantag gjorts på följande sätt.

Å ena sidan har kommittén inom kommunalrättssektorn begränsat sin utredning. Utanför faller exempelvis verksamheter, som landstingskommun omhänderhar. Det bör härvid emellertid observeras att stad, som inte tillhör landstingskommun, även vårdar de angelägenheter som eljest landstingskommun omhänderhar. Fastän i dessa fall primärkommunala organ handhar angelägenheterna bör de, såsom närmast sorterande under den landstingskommunala indelningen, inte behandlas i denna utredning. Härtill kommer att statliga utredningar är verksamma för att finna former för de tre återstående landstingsfria städernas uppgående i eller sammanläggning med respektive landstingskommuner.

Å andra sidan kan kommittén sägas ha gått utanför den kommunalrättsliga regleringen. Inom vissa verksamhetsområden bekostas nämligen den offentliga förvaltningen helt eller delvis av städerna, medan motsvarande verksamhet på landet omhänderhas av statliga organ och medför utgifter enbart för staten. Dessa olikheter, som i allmänhet funnits under lång tid, har kanske också haft återverkningar på det materiella innehållet i författ-

ningarna. Detta i sin tur kan vara en följd av förvaltningsverksamhetens skiftande innehåll i de skilda kommuntyperna. En olika reglering har då uppburits av verkliga, praktiska behov, men kan också vara ett resultat av tillfälligheternas spel. Äsytade offentlighetsrättsliga författningar kan således sägas till en del vara kommunalrättsliga och till en del ej kommunalrättsliga. Dessa författningar kan då inordnas både under primärkommunal och annan indelning.

Disposition

I betänkandets andra kapitel lämnas en översikt över uppkomsten och utvecklingen av olika förvaltningsenheter. Redogörelsen rymmer till väsentlig del sådant som kan tjäna som allmän bakgrund till nuvarande förhållanden. Eftersom frågan om enhetlig kommuntyp berör ett stort antal från varandra helt skilda rättsområden, har det emellertid visat sig vanskligt att i en översikt finna en allmän gräns, som utskiljer nuvarande rättstillstånd från historiken. På ett område gäller nämligen alltjämt regler tillkomna under tidigare sekel, på ett annat kan ha skett en genomgripande ny reglering endast för några år sedan. Detta är i viss utsträckning skälet till att de därpå följande avsnitten i betänkandet till någon del innehåller uppgifter, som antingen redan lämnats i kapitel 2 eller kan sägas höra hemma i en historik.

I tredje kapitlet behandlas de bestämmelser som rör vissa förvaltningssubjekts omfattning, organisation och verksamhetsformer. Vid genomgången av den allmänna kommunallagen lämnar kommittén förslag bl. a. beträffande underställningsbestämmelsen i 43 § sista stycket och går därmed i viss mån utanför nu redovisat uppdrag. Stöd härför har emellertid kommittén i det uppdrag som givits kommittén vid dess tillsättande, och som i den utsträckning det rör underställningsinstitutet ännu inte redovisats.

Kapitel 4 upptager skilda rättsområden, där regleringen knyter an till nuvarande primärkommuntyper. Redogörelsen tjänar bl. a. syftet att visa omfattningen och följderna av att i rättsliga sammanhang arbeta med en enhetlig primärkommuntyp.

Frågan om en avveckling av städernas auktionsmonopol har kommittén utrett mot bakgrunden av de förslag kommittén framlägger om enhetlig kommuntyp.

Som bilaga till betänkandet har fogats en förteckning över författningar, som ligger till grund för redogörelserna om gällande rätt, eller som har anknytning till de skilda primär- och specialkommuntyperna och till de olika benämningarna på fullmäktige- och styrelseorgan. Förteckningen innehåller ingalunda alla författningar med sådan anknytning utan huvudsakligen sådana som från kommunalrättsliga utgångspunkter bör bli föremål för uppmärksamhet.

KAPITEL 2

Något om skilda lokala enheters uppkomst och utveckling

I vårt land har principen att de folkliga menigheterna själva skall handha den lokala styrelsen urgamla anor. Den lokala självstyrelsen anknöt i äldre tid till byn, landskapet, häradet, staden och socknen. Allt eftersom vårt samhälle utvecklats har skapats olika enheter för vården av skilda angelägenheter. Som redovisats i föregående kapitel har riket för lokala uppgifters handhavande bl. a. indelats i primärkommunala, landstingskommunala, administrativa, judiciella och »kamerala» enheter.

Socknen — landskommunen

Som bärare av den lokala självstyrelsen har socknen genomgått en lång utveckling. Socknen var först en personlig gemenskap. Så småningom blev den även ett territoriellt begrepp. Till densamma kom att räknas de fastigheter som tillhörde kyrkoförsamlingens medlemmar. De på sockenstämma fullmyndiga socknemännen var jordägarna. Deras jord bildade socknens territorium. Förhållandena vann stadga genom det under 1500-talet införda jordebokssystemet. I detta ordnades de ränteskyldiga hemmanen och lägenheterna sockenvis. De fastigheter som i jordeboken redovisades såsom tillhörande en viss socken bildade en s. k. jordebokssocken. Jordebokssocknen var en kameral enhet.

Genom Kungl. förordningen den 26 februari 1817 angående sockenstämmor och kyrkoråd blev socknen erkänd som en självständig förvaltningsenhet. 1817 års förordning gällde till år 1843. Den ersattes då av tre förordningar av den 29 augusti, nämligen en om sockenstämmor i riket, en om kyrkoråd och en om sockennämnd på landet. Ur 1817 och 1843 års förordningar har den nuvarande kommunalförfattningen utvecklats.

I 1 § Kungl. förordningen den 21 mars 1862 om kommunalstyrelse på landet stadgades, att varje socken skulle utgöra en särskild kommun. Förarbetena till förordningen talar inte om skillnaden mellan kyrksocken och jordebokssocken. Emellertid torde man endast ha haft den ecklesiastiska

församlings- och pastoratsindelningen för ögonen. Sannolikt till följd av en oriktig lagtillämpning kom dock i flera fall jordebokssocknen att bestämma den borgerliga kommunens omfång. Enligt 2 och 3 §§ i 1862 års förordning kunde två eller flera socknar vara förenade under en gemensam kommunalförvaltning. Lands- och stadskommun fick i allmänhet inte förenas under gemensam kommunalförvaltning. Om en sådan gemensamhet i ett eller annat avseende ägde rum eller ansågs böra komma till stånd skulle det åligga KB att till Kungl. Maj:t ingiva utredning om och förslag till hur dessa förhållanden skulle ordnas.

Enligt 1859 års betänkande hade kommittéerade valt beteckningen »kommun» för det nya subjektet för att markera, att man åsyftade något annat och mera än forna tiders »menighetsstyrelse». Man ansåg ordet menighet inte lämpligt bl. a. därför, att det territoriella samband som väsentligen ingick i begreppet kommun inte tillhörde begreppet menighet. Ett rent svenskt ord fanns inte heller att tillgå. Det nya ordet lade huvudvikten vid intressegemenskapen, territoriet och enhetens egenskap av att vara ett från de enskilda kommunmedlemmarna skilt rättssubjekt — en juridisk person.

Kommunmedlem var enligt förordningen varje i kommunen mantalskriven liksom var och en som i kommunen var uppförd till allmän bevillning för fast egendom eller inkomst av kapital eller arbete. I överläggningar och beslut, som angick ärenden gemensamma för hela kommunen, ägde samtliga röstberättigade deltaga. I ärenden, som endast angick i mantal satt jord, fick ej andra deltaga än de som innehade sådan jord. På stämman av sistnämnda slag, jordbruksstämma, handlades ärenden om bl. a. sockenallmänningar, besparingsskogar, skogsmedelsfonder, uddemantalskasor och sockenmagasin.

I kommunalstyrelseförordningen för landet vidtogs under de nära sju årtionden som den gällde åtskilliga förändringar i syfte att anpassa kommunalförfattningen efter den kommunala verksamhetens allt mer vidgade omfattning och ökade betydelse. Dessa kompletterings- och ändringsstadganden inarbetades inte alltid med tillräcklig omsorg och orsakade därigenom en viss svåröverskådlighet. Med tiden framträdde önskemål att ge större formell likformighet åt sakligt överensstämmande stadganden i den landskommunala och den med denna jämnåriga stadskommunala författningen. En formell revision företogs, och den 6 juni 1930 utfärdades en ny lag om kommunalstyrelse på landet.

Den av kommunalförordningen öppnade möjligheten att låta två eller flera socknar förena sig om gemensam kommunalförvaltning stred alltför mycket mot den traditionella sockensjälvstyrelsen för att i nämnvärd omfattning kunna utnyttjas. Sedan staten börjat ta kommunerna i anspråk för den, särskilt från 1920-talet, allt rikare utvecklade sociala förvaltningen, visade det sig vara förenat med stora olägenheter att såsom grund för kommunindelningen bibehålla sockarna. Detta förhållande jämte flera andra

omständigheter utgjorde grunden för den nya indelning av riket i borgerliga kommuner varom gavs bestämmelser i lagen den 21 juni 1946. Genom denna indelningsreform minskades antalet landskommuner från 2 281 till 821. 1962 års beslut om ny kommunindelning har lett till ett ytterligare minskat antal landskommuner, f. n. 675.

Under äldre medeltid låg de olika bygderna avskilda från varandra och i varje landskap gällde särskilda lagar, de s. k. landskapslagarna. Mot slutet av 1200-talet visade sig den rättsliga splittringen ha stora olägenheter. Med en växande kungamakt och ökade strävanden till riksenhet blev detta alltmer märkbart. Under konung Magnus Erikssons regeringstid tillkom landslagen. Den hade föregåtts av åtskilliga speciella stadgar, som gällde för hela landet. Landslagen antogs efterhand av landskapstingen. Under lång tid kom landskapslagarna emellertid att användas jämsides med eller som komplettering till landslagen. En överarbetning av Magnus Erikssons landslag skedde mot mitten av 1400-talet. Den nya lagen stadfästes av konung Kristoffer år 1442. På Karl XI:s uppdrag trycktes den år 1608 som »Sveriges rikets landslag». Denna lag jämte stadslagen (se det följande) var grundvalen för 1734 års lag.

Staden

När stadsliknande samhällen först uppkom är inte utrett. Våra äldsta historiska urkunder talar om vissa platser som medelpunkten för handel m. m. Handelsplatsernas utveckling till särskilda samhällen med egen rättskipning och egen förvaltning har försiggått undan för undan. Det har antagits att denna utveckling börjat med att städerna kommit att dra sig från häradstingen och tillämpat gällande lag för sig själva inom sitt eget område. Genom den tätare folkmängden i städerna och på grund av invånarnas verksamhet och levnadssätt torde också behovet av särskild administration tidigt ha gjort sig gällande. Senare delen av 1100-talet anges som den tidsperiod, när de svenska städerna börjat bilda egna rättssamfund. Från 1280-talet är de äldsta kända stadssigillerna och från samma tid de troligen första privilegierna.

Stadsväsendets utveckling är intimt förknippad med konungarnas strävan att ge styrka åt riksenheten. Genom att sammanföra en relativt stor befolkning till en gemensam bosättning ansåg man, att förutsättningar skulle skapas för livligt varuutbyte och varuproduktion och därmed också grunden för större rikedom. Det gällde därför att med tjänliga medel tvinga fram en sådan bosättning. Denna politik grundlades av Folkkungaregenterna och kännetecknades till en början framför allt därav, att man genom lagstiftning och andra maktbud sökte koncentrera såväl handel som hantverk till städerna. (Privilegier, resolutioner och förordningar för Sveriges städer

fram till år 1620 finns nu redovisade i fem band i stadshistoriska institutets skriftserie.)

Hur formerna för städernas organisation och administration uppkommit är inte klart utrett. Enligt Magnus Erikssons stadslag — omkring år 1349, tryckt år 1618 och gällande fram till 1734 års lag — skulle stadens styrelse bestå av konungens fogde jämte sex borgmästare och trettio rådmän. Fogden deltog lika med rådet i rättsskipning, administration och exekution. Så småningom upphörde dock hans befattning med rättsskipningen. Med tiden kom fogdarna att ersättas av borgmästare, som regeringen utsåg efter förslag av städerna. Rådet hade att bevaka stadens rätt och privilegier samt meddela burskap. Det skulle förvalta stadens jord, handha rättsskipningen, ha hand om allmän ordning och säkerhet, stadens ekonomi och politi. Vidare utövade rådet uppsikt över hantverk och skråförfattningar. Vid sidan om rådet fanns åtskilliga tjänstemän. Sålunda skulle exempelvis stadsskrivaren föra stadens tänkebok, jordebok och skottebok (för uppbörd och utgifter).

Städerna kom gradvis att frigöra sig från den direkta statskontrollen. Den överordnade förvaltningsmakten kom i stället att utövas av magistraterna, dvs. borgmästare och råd.

Stadsmenigheten ägde ursprungligen medverka i stadens styrelse. Det skedde på den allmänna rådstugan, som var en sammankomst av stadens röstberättigade invånare inför magistraten. Så småningom tillkom ett representativt organ i form av borgerskapets äldste. Detta organ fick en fastare organisation genom den visserligen aldrig formellt utfärdade men i stor utsträckning faktiskt tillämpade 1619 års stadga om städernas administration och vidare genom utfärdade privilegier, som till innehållet var likartade med denna stadga. Vid sidan av dessa myndigheter nyskapades, särskilt under 1800-talets förra hälft, en samling av förvaltningsorgan för speciella uppgifter. Av dessa organ gjorde sig särskilt gällande de finansiella, vanligen kallade drätselkammare.

Stadens inkomster utgjordes enligt Magnus Erikssons stadslag av sakören, avgifter för anlåtande av stadens våg och klädeshus m. m. Dessa inkomster skulle delas lika mellan konungen och staden. Vidare fanns en direkt kommunal skatt, det s. k. skottet. Med tiden gjorde sig behovet av ökade inkomster allt mera gällande. Städerna började vända sig till konungen med begäran om anvisning av inkomstkällor. Kronan kom därvid att överlåta vissa skatteinkomster på städerna och anvisade dem även andra inkomster. Vidare lämnade kronan dem jordområden, donationsjordar. Till övriga ekonomiska förmåner eller inkomstkällor räknades den vissa stapelstäder tillkommande tolagsersättningen, s. k. källarfrihetsmedel samt sportelinkomster. Hit räknades också rätten till danaarv, rätten att uppbära böter eller andel därav samt boupptecknings- och arvskiftesprovisioner.

Bland viktiga åtgärder, som vidtogs för att hjälpa städerna och stads-

mannanäringarna, var att ge städerna en monopolställning i fråga om utövande av handel och hantverk.

Sålunda stadgades i Magnus Erikssons stadslag, att »allt köp skall göras i staden både lantmän och köpstadsmän emellan och ej å landet eller annorstädes». Den reglering av handelsyrket som förbudet mot handel på landsbygden åsyftade kompletterades under nyare tiden med en viss uppdelning av handeln. Så delades exempelvis städerna upp i sjöstäder och uppstäder genom 1614 års handels- och seglationsförordning och 1617 års handelsordinantia. Även sjöstäderna var inbördes uppdelade på två kategorier, sådana som hade både aktiv och passiv seglationsrätt och sådana som endast hade rätt att driva aktiv utrikeshandel. I en år 1636 utfärdad förordning för köpmän och skeppare erhöll den förstnämnda kategorien städer beteckningen stapelstäder, alla andra var uppstäder.

I städerna, dit hantverket huvudsakligen koncentrerades, organiserades hantverksskrån. Vid slutet av 1400-talet var de flesta yrken i Stockholm lagda under skrå med egna skråstadgar. Sedan en gesäll av skrået blivit erkänd som mästare skulle han, innan han fick börja utöva sitt hantverk i staden, förvärva burskap, dvs. bli upptagen såsom borgare i staden.

Under senare delen av 1700-talet började en avveckling av städernas undantagsställning på näringslivets område. En modifierad näringsfrihet infördes genom fabriks- och hantverksordningen år 1846. Genom 1864 års näringsfrihetsförordning kan en praktiskt taget fullständig näringsfrihet för svenska medborgare anses ha blivit genomförd. Detta innebar bl. a., att städerna och de burskapsägande borgarna förlorade sin privilegierade ställning i näringsrättsligt hänseende. Stapelstadstvånget föll bort. Rätten att driva handel och hantverk i stad blev oberoende av att burskap förvärvats.

Ett monopol av särskilt intresse och som alltjämt finns i åtskilliga städer är det auktionsmonopol som tillkommer i städerna inrättade kommunala auktionsverk. De äldsta spåren av auktionsverk är från 1600-talet. Frågan om auktionsverk i Stockholm avgjordes slutgiltigt genom en skrivelse från rikets ständer år 1734 och ett Kungl. brev från år 1735. Rätten för övriga städer att inrätta auktionsverk grundar sig på tre resolutioner på städernas besvär, utfärdade åren 1680, 1723 och 1731. Kungl. Maj:t har härefter fastställt auktionsreglementen för åtskilliga städers auktionsverk. I reglementena har auktionsverken förklarats äga monopol på auktioners hållande.

Av övriga sär rättigheter, som av ålder tillkommit städerna, må här nämnas städernas rätt att uppbära vissa avgifter. För deras rätt att upptaga avgifter för torg- och gatuhandel har stundom åberopats 18 § i Kungl. resolution på städernas besvär den 16 oktober 1723. Från den monopolisering av handelsyrket som tillkom de burskapsägande borgarna hade tidigare gjorts visst undantag. Allmogen hade nämligen under 1600-talet fått rätt att i städerna på torg och i hamnar sälja sina produkter, däribland enligt uttryck-

liga medgivanden i början av 1700-talet även hemslöjdsalster. I Kungl. resolution den 1 augusti 1727, som alltjämt gäller, erinras om att städerna har att avgiftsfritt upplåta plats för sådan försäljning.

De tidigare nämnda sockenstämmoförfattningarna av åren 1817 och 1843 blev helt eller delvis gällande även i städerna. Genom Kungl. förordningen den 21 mars 1862 om kommunalstyrelse i stad fick städerna sin nuvarande organisation. Staden blev genom denna förordning en kommun, vars invånare gemensamt ägde handha sina ordnings- och hushållningsangelägenheter. Magistraten kom på grund av denna lagstiftning och som följd av utvecklingen att bli ett uteslutande verkställande och förvaltande organ, dock med rätt att i alla dithörande ärenden väcka förslag hos den beslutande myndigheten. Enligt förordningen skulle stadens ekonomiska förvaltning skötas av en drätselkammare.

Kort efter kommunalreformen befriades magistraten från befattningen med stadsbyggnadsväsendet och hälsovården. Detta skedde i samband med de för rikets städer utfärdade specialförfattningarna, nämligen de år 1874 utfärdade byggnads- och hälsovårdsstadgorna. Magistratens uppgifter i dessa angelägenheter lades då på byggnads- och hälsovårdsnämnderna. Av särskild lagstiftning för städerna kan vidare nämnas ordningsstadgan av år 1868 och brandstadgan av år 1874. Vid 1930 års riksdag, när landsbygden erhöll sin nya kommunallag, antogs också en sådan lag för städerna, nämligen lagen den 6 juni 1930 om kommunalstyrelse i stad.

I de mindre städerna som saknade egen jurisdiktion fanns inte någon magistrat. Denna myndighet ersattes först av en särskild stadsstyrelse, som bestod av en av KB förordnad ordförande och två kommunalvalda bisittare. Genom en lagändring år 1920 fastställdes stadsstyrelsens sammansättning till en av Kungl. Maj:t utsedd kommunalborgmästare och två av stadsfullmäktige valda kommunalrådmän. Ny lagändring år 1932 avskaffade stadsstyrelserna. De statliga lokalförvaltningsuppgifterna uppdrogs åt kommunalborgmästaren, en kommunal tjänsteman. Denne förordnades av länsstyrelsen.

Genom 1862 års författning genomfördes i huvudsak den allmänna likställighetsprincipen beträffande kommunala rättigheter och skyldigheter, dock med förbehåll för borgerskapet i grundlagarna tillagda rättigheter och skyldigheter. Redan vid 1862—1863 års riksdag togs emellertid frågan upp om likställighet emellan stadskommunens medlemmar såvitt gällde alla kommunala rättigheter och skyldigheter. Kommunalförordningen för stad innehöll bestämmelser om vissa personliga skatter, personliga tjänstbarheter. Sådana utgick i åtskilliga städer huvudsakligen för byggande och skötsel av gator, för uppförande av stängsel samt för eldsläckning m. m. Besvären utgick i många fall enligt gammal hävd men grundade sig också på Kungl. resolutioner, brand- och byggnadsordningar m. m. Genom Kungl. Maj:ts cirkulär den 10 juni 1863 angående s. k. likställighetsöverenskom-

melser i städerna anbefalldes överståthållarämbetet och länsstyrelserna att höra berörda parter, huruvida de ville förena sig om likställighet mellan kommunens alla medlemmar beträffande kommunala rättigheter och skyldigheter. Ett stort antal likställighetsöverenskommelser träffades under de följande åren.

Liksom städerna intagit en särställning genom att de i flera avseenden tillerkänts särskilda rättigheter har till dem varit knutna vissa skyldigheter. Städernas skyldighet att sörja för rättsskipningen i första instans var i äldre tid förenad med själva stadsbegreppet. Magistraten hade åtskilliga statliga administrativa funktioner, såsom vissa åligganden beträffande mantalsskrivning och skatteuppbörd, polisväsen och hälsovård, allmän ordning och säkerhet, trafik, handel och näringar, fastighetsväsende, sjöfart, exekutionsväsende, allmänna val m. m. I städer utan magistrat fullgjorde kommunalborgmästaren flertalet av de uppgifter som i magistratsstad tillhörde magistraten. Inom polis- och åklagarväsendet hade av ålder den ekonomiska ansvarigheten för dessa verksamhetsgrenar ålegat städerna. Magistratsstäderna svarade för kostnaderna för uppbörds- och exekutionsväsendet. Städer med s. k. stapelstadsrätt ansågs skyldiga att svara för byggande och underhåll av tullhus. Till skyldigheterna räknades också magistratsstädernas åliggande att svara för förvaring och underhåll av häktade personer, medan rannsaking pågick.

Som tidigare nämnts bildade Kristoffers landslag och Magnus Erikssons stadslag grundvalen för 1734 års lag. Under 1600-talet hade framträtt krav på en enhetlig rättsordning för hela riket. Till en början skedde en utjämning i flera avseenden mellan lands- och stadsrätt. Landslagen, »stadslagens moder», togs ofta till rättesnöre vid stadsdomstolarna. Omvänt tillämpade man inte sällan stadsrättens regler på landet, särskilt i de fall där de bättre passade till det ekonomiska livets ökade rörlighet. Denna utveckling medförde, att stora lagkommissionen tillsattes år 1686, vars arbete slutligen ledde till 1734 års lag.

I denna åter fanns emellertid en viss skillnad mellan landsbygdens rätt och städernas. I stort blev dock de privaträttsliga förhållandena enhetligt reglerade. Nästa steg i utvecklingen tog sikte på att upphäva den särskilda stadsjurisdiktionen. Särskilt viktiga i detta hänseende var de åtgärder som vidtogs för att åstadkomma en snabbare rättsskipning på landsbygden. 1872 års lagstiftning om tätare tingssammanträden tillkom delvis just med tanke på städerna. Om lagskipningen på landet vann ökad skyndsamhet, räknade man nämligen med att särskilt mindre städer skulle vilja lägga sig under landsrätt. Genom att även ge häradsrätterna behörighet att upptaga sådana mål, som tidigare varit förbehållna stadsdomstolarna, påskyndade man landsrättsförläggningen.

Kraven på att inom städerna kunna ordna med olikartade rättsförhållanden snabbare än på landsbygden hade lett till föreskrifter av bl. a. pro-

cessuellt slag. Så t. ex. bestämdes kortare tidsfrister för vissa rättshandlingar om dessa skulle företagas i stad. I syfte att få enhetliga regler har under 1900-talet ändringar vidtagits i sådana författningar. Bestämmelserna i gällande lagfartsförordning om olika tid för sökande av lagfart på landet och i stad är en erinran om dessa förhållanden.

Allt eftersom stadsbegreppet förlorade sitt näringspolitiska och privaträttsliga innehåll, utformades mer och mer ett förvaltningsrättsligt eller administrativt stadsbegrepp och detta oberoende av frågan, om det fanns magistrat i staden eller inte. Kommunalförordningen för stad och de tidigare nämnda ordnings-, brand- och byggnadsstadgorna gällde för alla städer. Av förvaltningsrättsliga författningar för enbart städerna kan nämnas 1896 års förordning angående förbud för barn att idka viss försäljning och 1897 års lag angående köttbesiktning och slakthus. Som längre fram skall redovisas har sådana för stad avsedda bestämmelser även kommit att gälla för landsbygden, och utvecklingen har i åtskilliga fall lett till eller kommer inom kort tid att leda till en enhetlig lagstiftning för stad och land.

Stockholms stad

Bjärköalag eller bjärköarätt var benämningen på de äldre medeltida stadsrätterna i Skandinavien. I vårt land fanns en bjärköalag från omkring år 1300, som var avsedd för Stockholm. Denna lag trycktes år 1687. En särskild sockenstämmoförordning för Stockholm utfärdades år 1847. Vid kommunalförordningarnas tillkomst ansågs, att förhållandena i Stockholm var så speciella, att en särskild kommunal författning behövdes. Olika förhållanden berodde på stadens större folkmängd och det behov av en vidlyftigare förvaltning, som föranleddes därav samt av den särskilda ställning som tillkom överståthållarämbetet. Detta fullgjorde inte bara de på en länsstyrelse i allmänhet ankommande göromålen utan ombesörjde huvudparten av de åligganden som i andra städer tillhörde magistraten. När den allmänna kommunalförordningen för stad år 1930 omarbetades, ansågs systemet med speciallag för Stockholm alltjämt böra bibehållas. 1862 års förordning ersattes med lag om kommunalstyrelse i Stockholm den 15 juni 1935.

De avvikelser från övriga kommuners organisation som 1935 års lag innehöll hänförde sig i huvudsak endast till de administrativa organen. Härutöver kan nämnas, att stadsfullmäktiges tjänstgöringstid räknades från den 15 oktober valåret medan i de båda andra kommunalstyrelselagarna motsvarande tid räknades från årsskiftet. Vidare hade överståthållaren givits rätt att närvara vid stadsfullmäktiges och stadskollegiets sammanträden samt delta i överläggningarna men inte i besluten.

Köpingen

Köpingen brukar betecknas som stadsliknande samhälle. Köping betyder egentligen handelsplats och förekom i denna mening redan under medeltiden. Emellertid var det först från början av 1600-talet, som köping kom att beteckna ett särskilt slags handelsplats i motsats till staden. Avståndet mellan städerna var i flera trakter betydande. På grund av rådande näringstvång förde detta med sig stora olägenheter för landsbygdens befolkning. Svårigheterna var stora att under sådana förhållanden förhindra olaga landsköp. Detta var grunden till att Kungl. Maj:t började tillerkänna borgarna i åtskilliga städer rätt att under hela året idka handel på vissa köpingar eller marknadsplatser. Dessa första s. k. lydköpingar hörde i juridiskt hänseende under staden. Under 1700-talet grundlades både samhällen med stadsnamn, men utan egen domsrett, och s. k. friköpingar. Skillnaden mellan dessa båda slag av samhällen blev obetydlig. Av de stora köpingarna fick flera efter hand särskilda reglementen efter vilka förvaltningen organiserades. De fick också byggnads- och brandordningar, hamnordningar m. m. Den väsentliga skillnaden mellan köpingen och den övriga landsbygden bestod emellertid ända in på 1800-talet i rätten till handel.

Enligt 1862 års kommunalstyrelseförordning för landet kunde köping utgöra en kommun för sig eller också gemensamt med den socken inom vars område köpingen var belägen. I det senare fallet hade KB att höra såväl köpingen som socknen. Frågan skulle därefter underställas Kungl. Maj:t för prövning. Ett stort antal köpingsrättigheter har efter kommunalförordningarnas tillkomst beviljats. I främsta rummet torde ansökningarna om köpingsrättigheter ha grundat sig på önskemål att få bilda egna kommuner. Härtill har naturligtvis bidragit att köpingsrättigheter medförde, att samhället fick tillämpa de för stad gällande stadgorna, nämligen ordnings-, brand-, byggnads- och hälsovårdsstadgorna.

F. n. finns det 93 köpingar, som alla utgör egna kommuner. Några lydköpingar finns inte längre.

Municipalsamhället

Som framgått av den tidigare redogörelsen reglerades städernas ordnings-, byggnads- och brandväsen samt hälsovård genom en utförlig allmän lagstiftning under 1860- och 1870-talen, de s. k. stadsstadgorna. Tidigare hade hithörande förhållanden huvudsakligen reglerats genom lokala stadgar i anslutning till de föga omfattande föreskrifter som allmän lag och författning innehöll. För landsbygdens del förekom i stort sett ingen närmare reglering utom såvitt angick hälsovården. I hälsovårdsstadgan fanns nämligen ett särskilt kapitel med mindre krävande föreskrifter för den allmänna

hälsovården på landet. Någon motsvarande lagstiftning för landsbygdens ordnings-, byggnads- och brandväsen ansågs då inte behöfelig. Först i 1923 års brandstadga finns en särskild avdelning med lindrigare bestämmelser för brandväsendet på landsbygden. För byggnadsväsendet skedde en motsvarande komplettering av lagstiftningen i och med att 1931 års stadsplane-lag och byggnadsstadga antogs. Förhållandena på landsbygden lämnades emellertid inte helt oreglerade i de ursprungliga stadgorna. I samtliga fyra författningar stadgades, att vad i dessa var föreskrivet för stad skulle i tillämpliga delar gälla även för köping, hamn, fiskeläge och annat ställe med större sammanträngd befolkning, när KB förordnade härom. Sådant beslut skulle underställas Kungl. Maj:ts prövning. I samband härmed skulle KB också underställa Kungl. Maj:ts prövning förslag om vilka styrelser eller myndigheter, som inom orten borde fullgöra vad enligt stadgan i stad ålag magistrat eller annan lokal myndighet, dessa styrelser eller myndigheters sammansättning och vidden av deras befogenheter.

Under de närmaste årtiondena efter stadsstadgornas tillkomst fastställde Kungl. Maj:t förordnanden om deras tillämpning för ett avsevärt antal områden på landsbygden. De bestämmelser som därvid meddelades för organisationen av särskilda styrelser och myndigheter blev skiftande. Beslutanderätten i frågor, som endast angick området, uppdrogs oftast åt områdets röstberättigade invånare. Dessa sammankom till särskild stämma under en av dem vald ordförande. I andra fall fick kommunens kommunalstämma fatta beslut.

Tillämpningen av stadgorna föranledde vanligen åtgärder, som medförde utgifter. Författningarna innehöll inte några bestämmelser om sättet för fattande av beslut. Ej heller fanns bestämmelser om hur nödvändiga medel skulle anskaffas. Bristen på regler vållade stor osäkerhet och orsakade flerstädes tvister.

Genom lag den 27 maj 1898 fogades till kommunalförordningen för landet bestämmelser, som reglerade dessa frågor. Bestämmelserna kan sägas ha tillkommit närmast för att ordna beskattningsförhållandena. Enligt bestämmelserna kunde inom särskilda kommundelar bildas specialkommuner för stadsstadgornas tillämpning. Innebörden härav var i huvudsak följande. När Kungl. Maj:t förordnat, att någon av de fyra stadgorna skulle lända till efterrättelse inom visst område på landet, som inte utgjorde egen kommun, skulle området anses som ett särskilt samhälle, municipalsamhälle. Municipalsamhällets medlemmar fick, oberoende av kommunen i övrigt, själva vårda sådana för samhället gemensamma ordnings- och hushållningsangelägenheter varom bestämmelser gavs i stadsstadgorna. För vården av dessa angelägenheter skulle gälla vad i kommunalförordningen var stadgat om kommun. I stället för kommunalstämma, kommunalfullmäktige och kommunalnämnd skulle emellertid motsvarande myndigheter inom municipalsamhälle benämnas municipalstämma, municipalfullmäktige och municipalnämnd.

Municipalbildningen påverkade inte municipalmedlemmarnas rättigheter och skyldigheter inom moderkommunen. Möjligheter till annan organisation av municipalförvaltningen uteslöts emellertid inte. Om särskilda omständigheter påkallade annan ordning för municipalsamhällets beslutande- och beskattningsrätt, kunde Kungl. Maj:t förordna efter vad som prövades skäligt. Kommunala nybildningskommittén sade i sitt år 1917 lämnade betänkande om denna undantagsregel bl. a., att Kungl. Maj:t i själva verket fått fri befogenhet att förordna alldeles efter omständigheterna och att municipalbildningen därför i vissa fall kunde ge sig till känna »endast på sådant sätt, att det kommunala området företer differentiering med hänsyn till stadsstadgans giltighet». Undantagsformerna har emellertid ytterst sällan kommit till användning.

Bestämmelserna om municipalsamhälle intogs i huvudsak oförändrade i 1930 års lag om kommunalstyrelse på landet.

Municipalsystemet har ansetts medföra vissa fördelar, men det har också under årens lopp visat sig vara behäftat med betydande brister och olägenheter. Frågan om municipalsystemets avveckling har tidigare varit föremål för överväganden.

Antalet municipalsamhällen var år 1910 149, år 1940 235 och år 1952 183. Nu är antalet 5.

Landskapstinget — landstingskommunen

Landstingen eller landskapstingen var sammankomster med menigheterna inom landskapen eller landen. Dessa sammanföll ej med våra nuvarande landskap utan var ofta betydligt mindre. På landskapstingen handlade menigheten under lagmannens ledning ärenden om rättsskipning och förvaltning, beskattning och lagstiftning. Landskapen hade sina egna lagar intill landslagens tillkomst Allt eftersom den centrala statsmakten utvecklades, förlorade landskapstingen sin betydelse och försvann i större delen av riket under 1600-talet. I Norrland fortlevde de dock delvis ända in på 1800-talet, där de handlade vissa förvaltningsärenden men också tjänade som form för landshövdingarnas överläggningar med befolkningen i länets angelägenheter. De gamla landskapstingen kan i viss mån anses som föregångare såväl till hushållningssällskapen som till de nuvarande landstingen.

Alltsedan 1820-talet hade önskemål framkommit om en kommunal representation för länet. Den 21 mars 1862 utfärdades en Kungl. förordning om landsting. Enligt denna skulle i varje län finnas ett landsting, sammansatt av valda ombud från länets städer, häradar eller tingslag, dock att städer över en viss folkmängd skulle vara undantagna. Landstinget var således ursprungligen en representation för de särskilda häraderna eller domsagorna och städerna inom landstingsområdet. Det var landstinget, som bestämde in-

delningen i valkretsar. Indelningen skulle anknyta till enheterna härad, tingslag och stad. När proportionell valmetod infördes år 1909, bibehölls skilda valkretsar för landsbygd och stad. I syfte att förstora kretsarna föreskrevs emellertid, att de minsta städerna i regel skulle sammanföras till gemensamma valkretsar. I princip gäller alltjämt skillnaden mellan landsbygd och städer vid bildande av valkretsar.

1862 års langstingsförordning blev med landstingsförvaltningens starka utveckling föråldrad. Den ersattes först med en lag den 20 juni 1924 om landsting och därefter med nu gällande landstingslag av den 14 maj 1954.

I princip utgör varje län en landstingskommun. Kalmar län är dock uppdelat på två landstingskommuner. Det finns sålunda sammanlagt 25 landstingskommuner. Stockholm, Göteborg och Malmö står utanför landstingsindelningen. Dessa städer handhar själva de uppgifter som annars fullgöres av landstingen.

Häradet

Landskapstingens avtagande betydelse såsom subjekt för den lokala självstyrelsen medförde inte att denna upphörde. Den kom i stället att uppbäras av häradena. Även dessa är urgamla enheter i det svenska samhället. Under ledning av häradshövdingen handlade häradsrätten häradets dömande och förvaltande ärenden. Till dessa senare hörde bl. a. ärenden om häradsmålsmänning, om väghållning, om brandstod samt om tingshusbyggnad.

Så småningom upphörde även häradet att vara subjekt för den lokala självstyrelsen. Denna kom i stället att uppbäras av socknarna. Som domstol kom häradsrätten även att frigöra sig från häradet. Dess verksamhetskrets blev tingslaget. Av häradets uppgifter kom att återstå huvudsakligen endast val av häradsrättens nämndemän. Sådana val förrättas nu av kommunernas fullmäktigförsamlingar.

Judiciella indelningen

Rättegångsbalkens 1 kap. 1 § beskriver rikets judiciella indelning. Allmän underrätt är på landet och i stad, som hör till domsaga, häradsrätt samt i annan stad rådhusrätt. Tingslag är häradsrättens domkrets.

Som ovan redovisats har häradsrätten för länge sedan frigjort sig från häradet. Domsaga är häradshövdingens judiciella förvaltningsområde och kan bestå av ett eller flera tingslag. Om indelning i tingslag bestämmer Kungl. Maj:t. Domsagoindelningen är beroende av Kungl. Maj:ts och riksdagens beslut.

Med själva stadsbegreppet var i äldre tid förenad skyldigheten att sörja för rättsskipningen. Sedan den 1 januari 1965 är de allmänna underrätterna helt förstatligade. I rättegångsbalken har emellertid stadsbegreppet kvar ett »judiciellt» innehåll.

I fråga om underrätternas organisation finns skillnader mellan häradsrätt och rådhusrätt.

Olika regler gäller bl. a. för rättens sammansättning i tvistemål (domförhållningsregler).

Vidare är förvaltningsorganisationen för att hålla domstolslokaler olika utformade för landet och för stad med rådhusrätt. För häradsrätterna regleras lokalhållningen av ett flertal författningar. Alla som erlägger kommunalutskylder inom tingslaget — de tingshusbyggnadsskyldige — deltar i kostnaderna för byggnad och underhåll av lokalerna. Tingshusbyggnadsskyldige, som tidigare utgjorde en menighet, har numera utvecklats till ett kommunalt subjekt, en s. k. specialkommun. Lagbestämmelser saknas emellertid om de former i vilka de tingshusbyggnadsskyldige skall handlägga sina angelägenheter. Beslutanderätten utövas i allmänhet genom ombud för de kommuner som ingår i tingslaget. Ombuden håller i regel stämma en gång om året inför häradsrätten. I flertalet tingslag finns såsom verkställande och förvaltande organ en tingshusstyrelse, som är utsedd av de tingshusbyggnadsskyldige antingen på stämma eller av ombud för kommunerna. I fem fall är tingslaget och den borgerliga primärkommunen identiska. Här fullgör kommunala organ vad som ankommer på tingshusbyggnadsskyldige.

Indelningen i tingslag är inte fastställd på annat sätt än i fråga om antal och namn. Varje tingslags omfattning torde bygga på historisk grund, om inte förändring kommit till stånd genom beslut av Kungl. Maj:t. Sannolikt har tingslaget sitt ursprung i häradsindelningen, där sådan funnits. I 26 kap. 4 § byggningsbalken sägs att »tingsbyggning skall vart härad bygga». Den primärkommunala enheten synes numera vara byggsten i tingslaget, dvs. en eller flera kommuner bildar tingslaget.

I samband med att rådhusrätterna förstatligades bestämdes, att stad med rådhusrätt skall svara för lokalhållningen m. m.

»Kamerala» indelningen

Den kamerala indelningen härrör ur sockenindelningen. Under 1500-talet beslutade statsmakterna att jordeböcker skulle upprättas. Dessa kronojordeböcker skulle tjäna som underlag för beskattning. I böckerna sammanfördes häradsvis varje sockens hemman och andra fastigheter till en s. k. jordebokssocken. Eftersom kyrksocknarna på många ställen bildats oberoende av häradsindelningen, kunde en kyrksocken vara delad på flera härad, stundom i olika län, med därav följande uppdelning i flera jordebokssocknar. Skiljaktigheter mellan indelningarna i jordebokssocknar och kyrksocknar blev därför inte helt ovanliga. Tillkomsten av jordeboken ledde på detta sätt till att två olika sockenbegrepp uppstod. Som tidigare redovisats har stundom båda sockentyperna legat till grund för kommunbildningar.

Jordeboken lades till grund för beräkningen av de s. k. grundskatterna. Beslut att dessa skulle avskrivas fattades i slutet av 1800-talet. Grundskatteavskrivningen slutfördes år 1904, men eftersom jordeboken hade vissa kvarstående funktioner fördes den i principiellt oförändrad omfattning ända till år 1936. Boken förs nu endast i vissa mycket begränsade avseenden.

Enligt bestämmelser från år 1875 skall för inskrivningsväsendets behov föras fastighetsböcker. I början av 1900-talet var för landsbygden dessa böcker av två slag — en för lagfarter och en för inteckningar. De upprättades på grundval av jordeboken och innehöll ett upplägg för varje jordeboksenhet. För stad fördes en för lagfarter och inteckningar gemensam fastighetsbok. Denna var inte upplagd på grundval av jordeboken, eftersom jordeboken inte omfattade städerna. Stadsfastighetsbok upplades i stället på grundval av indelningen i äganderättsobjekt och brukningsenheter.

Den kamerala indelningen benämnes numera vanligen »indelning i avseende å fastighetsredovisningen». Indelningsenheten är jordregistersocknen. Enligt § 2 i Kungl. förordningen den 13 juni 1908 angående jordregister skall i jordregistret upptagas hemman och övriga jordeboksenheter ordnade sockenvis i bokstavs följd efter jordeboksenheternas namn. Jordeboken tillkom för att trygga underlaget för jordbeskattningen. Syftet med jordregistret har närmast varit att få ett bättre underlag för domstolarnas inskrivningsväsende och de vid dessa förda fastighetsböckerna men också för att bringa ordning och reda i de invecklade jordförhållandena. Arbetet med att lägga upp jordregistret fullföljdes slutligt först i början av 1930-talet.

Jordregister föres på länets lantmäterikontor av överlantmätaren. Varje genom behörig lantmäteriförrättning tillkommen fastighet får, när den införes i jordregistret, en beteckning. Till jordregistret hör inte någon särskild karta, utan underlaget består av lantmäterikontorets kartor och handlingar till verkställda lantmäteriförrättningar.

För städer föres förteckning över fastigheterna i ett fastighetsregister, s. k. stadsregister. Möjlighet finns emellertid att förordna, att jordregister skall föras för stad eller del därav liksom omvänt, att stadsregister skall föras för samhälle eller del därav eller för annan ort på landet. Bestämmelser om fastighetsregister ges i 7 kap. lagen den 12 maj 1917 om fastighetsbildning i stad och i en Kungl. förordning samma dag med närmare föreskrifter om fastighetsregister för stad. När fastighetsregistret inrättades skedde detta av samma skäl som i fråga om jordregistret. Bestämmelserna utformades emellertid annorlunda med hänsyn till de särskilda förhållandena i städerna. Arbetet med att lägga upp stadsregister slutfördes vid mitten av 1930-talet för de dåvarande stadsområdena.

Fastighetsregister för stad är tomtbok för tomterna och stadsägobok för övriga fastigheter. Dessa senare fastigheter benämnes stadsägor. Tomterna betecknas i registret med kvarterets namn och nummer inom kvarteret. Stadsägorna betecknas med löpande nummer inom hela staden eller viss del

därav. Till registret hör en registerkarta, som visar gränserna för alla i registret upptagna tomter, stadsägor och andra områden.

Fastighetsregister föres av en särskild registerförare. För stad förordnar länsstyrelsen registerförare. Med Kungl. Maj:ts medgivande får flera städer förena sig om registerförare. För samhälle eller annan ort på landet där stadsregister skall föras är överlantmätaren registerförare, om inte samhället eller kommunen förklarat sig vilja bekosta registerföring. I stad och i köping, där stadsregister skall föras upplägges och föres registret på samhällets bekostnad. Är överlantmätaren registerförare för köping, sker registerföringen på statsverkets bekostnad.

Administrativa indelningen

Riket är i administrativt hänseende indelat i tjugofyra län. Stockholms stad ingår inte i länsindelningen. Det statligt administrativa organet för Stockholm är överståthållarämbetet. Beslut har emellertid fattats av varriksdagen, att överståthållarämbetet och länsstyrelsen i Stockholms län den 1 januari 1968 skall föras samman till en länsstyrelse för ett län, bestående av Stockholms stad och nuvarande Stockholms län, och kallat Stockholms län.

Varje län är uppdelat i mindre förvaltningsdistrikt med vars verksamheter länsstyrelsen har att ta befattning. Sådana förvaltningsdistrikt är polisdistrikt, fögderi, kronofogdedistrikt, civilförsvarsområde. Som framgått av redovisningen för städernas utveckling ankom det tidigare på vissa städer att vara huvudman för polisväsendet, exekutionsväsendet, uppbördsväsendet m. fl.

Beträffande förhållandena före förstatligandet, som inleddes den 1 januari 1965, kan följande tjäna till belysning.

Under länsstyrelsen löd landsfogden i sin egenskap av länspolischef. Landsfogden var sålunda överordnad de lokala polischeferna med undantag av polischeferna i Göteborg, Malmö, Hälsingborg och Norrköping, som löd direkt under länsstyrelsen. Lokal polischef var i stad med polismästare denne och i annat polisdistrikt distriktsåklagaren, dvs. stadsfiskal där sådan fanns och eljest landsfiskal. Begreppen polismyndighet och polischef sammanföll inte alltid. Enligt 1944 års lag om vad i allmänhet skulle avses med polismyndighet gällde som en andrahandsregel, att polismyndighet i stad var poliskammaren, där sådan fanns, och eljest polischefen. Vissa författningar gav avvikande definitioner av begreppet polismyndighet. Särskilt förekom att magistrat respektive kommunalborgmästare gavs ställning som polismyndighet i stad utan poliskammare.

Flera gällande författningar innehåller här nämnda olika definitioner av begreppet polismyndighet. Lagen den 29 maj 1964 (nr 317) om vad som avses med polismyndighet reglerar nu detta förhållande.

KAPITEL 3

Omfattning, organisation och verksamhetsformer

Primärkommunen i kommunallagen

Gällande ordning

Av översikten i föregående kapitel torde framgå, att med olika lagstiftning följt förskjutningar i och givits nytt innehåll åt begreppen stad och köping. Så har efter hand utformats ett administrativt stadsbegrepp, som inte har något ovillkorligt samband med staden som exempelvis judiciell enhet. Begreppet stad betecknar en enhet för den kommunala självstyrelsen och något annat i författningar knutna till den judiciella eller statligt administrativa indelningen. Detta har haft sin grund i att stats- och självförvaltningen gripit nära in i varandra beträffande städerna till skillnad mot landsbygden.

Köpingen fick i gångna tider sin bestämning av näringstvänet. Begreppet flyttades sedan över på det kommunala området. Meddelandet av köpingsrättigheter betydde efter år 1864 till en början ett utbrytande till självständig kommun. Numera är rättigheten i och för sig innehållslös. Av landets 93 köpingar har endast tre fått sina köpingsrättigheter före år 1900, nämligen Malmköping 1785, Mönsterås 1862 och Vara 1894. Malmköping ingår i Flens kommunblock, Mönsterås och två landskommuner bildar Mönsterås kommunblock. Vara jämte fem landskommuner utgör Vara kommunblock. Begreppet landskommun tillkom genom 1919 års indelningslag.

Förarbetena till 1862 års kommunalförordningar synes inte visa, att man närmare övervägt möjligheterna att i en och samma författning reglera menighetsstyrelsen på landet och i städerna. Skiljaktigheterna mellan stad och land — som hänförde sig bl. a. till städernas särskilda förmåner och skyldigheter i olika hänseenden, magistratens uppgifter i stadsförvaltningen, borgerskapets ställning etc. — blev bestämmande för utformningen av författningarna. Även om man i många hänseenden bemödade sig att åstadkomma likartade regler, blev dock olikheterna så många och så omfattande, att det föll sig naturligt att uppdelade lagstiftningen på två författningar, en för land och en för stad.

Kommunallagskommittén, som hade till uppgift att söka sammanföra de båda kommunalförfattningarna till en gemensam lag, fann att de väsentli-

gaste hindren för en likformighet i regleringen utgjordes av bestämmelserna om direkt demokrati på stämma och allmän rådstuga, magistratens kommunala funktioner och kommunalborgmästarinstitutionen. Dessa institut ansåg kommunallagskommittén hade överlevt sig själva.

Genom 1953 års kommunallag förverkligades också tanken på en för primärkommuntyperna gemensam kommunallag. Med ett fåtal undantag gjorde lagen samma bestämmelser tillämpliga för stad, köping och landskommun. Undantagen gällde kommunalborgmästarämbetet, stadskollegiet (29 § 1 mom.) och municipalsamhällsinstitutet (79—82 §§). Formellt bibehölls de olika benämningarna på fullmäktige och kommunens styrelse i stad, köping och landskommun. Bestämmelserna om kommunalborgmästare har upphävts genom lag den 20 november 1964 (nr 652). Municipalsamhällsinstitutet är, som närmare skall redovisas i ett senare avsnitt, redan ställt på avskrivning. Av olikheter kvarstår härefter de tre kommuntyperna, bestämmelserna om stadskollegium samt benämningarna stadsfullmäktige, kommunalfullmäktige, drätselkammare och kommunalnämnd.

I lagen den 18 december 1953 (nr 754) om införande av kommunallagen finns några bestämmelser, som knyter an till då förefintliga olikheter mellan förhållandena i stad och i landskommun.

Sålunda lämnas i 8 § anvisning om hur ärende, som endast angår i mantal satt jord, skall behandlas. Bestämmelser härom finns i 13 § lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet. Ärende om sådan jord handläggs fortfarande enligt reglerna för kommunalstämma i form av s. k. jordbruksstämma. Meningen är emellertid att jordbruksstäm mot tillgångarna skall avvecklas. I Kungl. kungörelsen den 1 mars 1963 (nr 43) med föreskrifter om vissa av kommunalstämma förvaltade kassor stadgas, att kommunalstämmas förvaltning av tillgångar, som tillhör magasinsskassa eller därmed jämförlig kassa eller invalidbeväringsskassa, uddemantalskassa eller annan rotehållarkassa, må av kommunalstämman avvecklas i den mån inte hinder föreligger däremot på grund av villkor vid enskild donation. Enligt Kungl. kungörelsen den 12 november 1965 (nr 555) får 8 § kommunallagens promulgationslag tillämpas t. o. m. den 31 december 1967. 10 § promulgationslagen talar om att personliga tjänstbarheter, som inom stad utgjorts efter förut antagna grunder, fortfarande må utgöras efter samma grunder. De i 11 § första stycket berörda s. k. osjälvständiga köpingarna finns inte längre.

Kommunallagskommittén diskuterade i sitt betänkande (SOU 1952: 14 s. 62) benämningarna på kommunernas viktigaste organ, dvs. fullmäktige och den centrala förvaltnings- och verkställighetsmyndigheten. Kommittén sade bl. a.

Det kan med fog sättas i fråga, om för land och stad skilda benämningar på de kommunala myndigheterna äro motiverade i en kommunallag, som i alla väsentliga avseenden giver enahanda regler för kommunalverksamhetens handhavande i olika

slag av kommuner. De nämnda beteckningarna (kommunalfullmäktige, kommunalnämnd, stadsfullmäktige, drätselkammare) äro emellertid starkt förankrade i det allmänna medvetandet, och en ändring av desamma i syfte att vinna enhetlighet kan lätt uppfattas såsom utslag av en opåkallad likriktningssträvan. Kommittén anser sig därför böra avstå från att föreslå samma benämningar på ifrågavarande organ i de skilda slagen av kommuner. Kommunalfullmäktige och stadsfullmäktige kunna emellertid i lagtexten vanligen sammanfattas såsom kommunens fullmäktige eller blott fullmäktige. Och såsom gemensam beteckning för kommunalnämnd och drätselkammare, respektive stadskollegium använder kommittén »kommunens styrelse». Denna beteckning tjänar i första hand ett lagtekniskt syfte, som är begränsat till kommunallagen. Emellertid kan den tänkas komma till användning även i andra författningar, som reglera den kommunala verksamheten i ett eller annat avseende, och för lagkommentarer och i teoretiska framställningar kan denna benämning vara av värde.

I 1862 års kommunalförordning för landet hade man i kommunalnämnden skapat ett centralt förvaltnings- och verkställighetsorgan. Genom detta organ ansåg man sig ha fått till stånd en enhetlig ledning av förvaltningen i kommunen. Beträffande städerna ansåg sig lagstiftaren i viss mån bunden av rådande förhållanden. I kommunalförordningen för stad bibehölls magistraten såsom stadens styrelse men dess prövnings- och beslutanderätt inskränktes. Såsom förvaltande och verkställande organ inrättades drätselkammaren. Städerna fick på detta sätt inte någon enhetlig ledning av kommunalförvaltningen. Utvecklingen ledde sedermera fram till att drätselkammaren fick övertaga magistratens kommunala funktioner och numera är drätselkammaren den ordnande och ledande myndigheten i stadens förvaltning.

I 1953 års kommunallag öppnades möjlighet för de större städerna att inrätta ett särskilt centralorgan, stadskollegiet, som i drätselkammarens ställe skall vara stadens styrelse och handha en del av de uppgifter som i övriga städer tillkommer drätselkammaren. Kollegiet skall utöva de egentliga styrelsefunktionerna och vara beredningsorgan. Det skall sålunda leda förvaltningen av stadens angelägenheter och ha inseende över övriga nämnders förvaltning och då även den förvaltning som drätselkammaren fullgör. Det tillkommer kollegiet att företräda staden såväl inför som utom domstol och att handha arkivvården. Vidare skall kollegiet fullgöra de uppdrag som av stadsfullmäktige överlämnas till kollegiet. Kollegiet skall dock inte tjänstgöra som förvaltnings- eller verkställighetsorgan i någon större utsträckning, utan dess huvuduppgift skall vara att fungera såsom ett organ för beredning, översyn och samordning. I stad med stadskollegium blir drätselkammarens uppgift att handha stadens drätsel. Den blir närmast att betrakta som en s. k. fakultativ nämnd och i stort sett likställd med övriga sådana nämnder.

När stadskollegium skall inrättas måste Kungl. Maj:ts förordnande utverkas (29 § 1 mom.). Kungl. Maj:t prövar, om det med hänsyn till stadens

folkmängd och förvaltningsorganisation samt övriga inverkan omständigheter kan anses ändamålsenligt att inrätta ett särskilt centralorgan vid sidan av drätselkammaren. I förarbetena till bestämmelsen diskuterade kommunallagskommittén möjligheten att låta reglerna om stadskollegium få form av särlagstiftning för de städer som kunde ha behov av ett sådant centralorgan. Kommunallagskommittén fann emellertid övervägande skäl tala för att införa bestämmelsen i kommunallagen. Eftersom det, enligt kommunallagskommittén, inte syntes vara lämpligt att i lagtext precisera de förutsättningar som bör föreligga för att stadskollegium skall få inrättas, fann kommittén, att prövningen härav borde ske hos Kungl. Maj:t. Stadskollegieinstitutets allmänna syfte var att åstadkomma en från löpande förvaltningsbestyr i möjligaste mån frigjord stadens styrelse. I enlighet härmed medgavs inte beslutsdelegationer inom stadskollegiet. Man menade, att om stadskollegiet fick delegera beslutanderätten skulle detta ge stadsstyrelsen försämrade funktionsmöjligheter. Numera har emellertid stadskollegium delegationsrätt i samma utsträckning som andra nämnder. (Lag den 25 maj 1967, nr 315, om ändring i kommunallagen.) Stadskollegium finns förutom i Stockholm endast i Göteborg och Hälsingborg.

Med frågan om enhetlig kommuntyp för vilken skall finnas möjlighet att inom en yttre ram ordna förvaltning och verksamhetsformer efter varje kommuns skiftande behov sammanhänger frågorna om reglementen för kommunstyrelsen och statliga myndigheters kontroll av reglementsbestämmelserna.

Enligt 43 § *må* fullmäktige antaga reglemente för kommunens styrelse. Innehåller reglementet vissa bestämmelser måste det underställas länsstyrelsens prövning för att bli gällande. Dessa bestämmelser är, att styrelsens medelsförvaltning skall sammanföras med medelsförvaltning, som enligt särskilda författningar tillkommer andra nämnder, och att styrelsen får delegera sin beslutanderätt i vissa ärenden.

I stad med stadskollegium *skall* fullmäktige antaga ett för stadskollegiet och drätselkammaren gemensamt reglemente. Fullmäktiges beslut skall underställas Kungl. Maj:ts prövning (49 §). I reglementet bör förhållandet mellan stadskollegiet och drätselkammaren närmare regleras för att det skall framgå på vilka områden och i vilka avseenden, de båda organen har behörighet att företräda staden, och med vilka befogenheter, de utrustats. I reglementet får för drätselkammaren meddelas bestämmelser om sammanförd medelsförvaltning och delegation på samma sätt som för styrelsen i övriga kommuner. Vidare får meddelas ordningsföreskrifter för organen.

Söker man enhetliga regler för den kommunala organisationen finns åtminstone två lösningar. Antingen kan möjligheten att inrätta ett särskilt styrelseorgan av typ stadskollegium tas bort eller kan denna möjlighet öppnas för alla kommuner. Väljer man sistnämnda lösning uppkommer bl. a. föl-

jande frågor. Skall Kungl. Maj:t, såsom beträffande stadskollegium, ha att pröva om det är ändamålsenligt för en kommun att vid sidan av drätselorganet ha ett särskilt styrelseorgan? Skall länsstyrelsen göra det, eller skall frågan överhuvud inte prövas av statlig myndighet? Detta i sin tur sammanhänger med frågan, om underställningsreglerna i 43 och 49 §§ allmänt sett fyller något ändamål eller kan undvaras.

Kommunalrättskommittén har enligt sina direktiv från den 23 januari 1959 att utreda ett flertal frågor om kommuns skyldighet att underställa statlig myndighet vissa beslut. Detta uppdrag har kommittén ännu inte redovisat. Det står därför kommittén öppet att nu pröva även den möjligheten att ta bort den statliga kontrollen vid ett förslag om enhetliga regler för styrelseorganisationen. En redovisning av skälen till att Kungl. Maj:t skall pröva frågan om inrättande av stadskollegium har nyss lämnats. Det återstår att behandla underställningsregeln i 43 §. I direktiven av den 23 januari 1959 yttrar chefen för inrikesdepartementet, statsrådet Johansson, bl. a. följande.

I propositionen nr 157/1957 erinrade min företrädare i ämbetet ——— om att det från kommunalt håll hävdats att gällande bestämmelser om underställning, vilka återfinnes på olika och vitt skilda områden, i flera fall utgör ett onödigt intrång i den kommunala självbestämmanderätten, samt att man förmenat, att med den ställning, som kommunerna intar i dagens samhälle, och med den förvaltningsorganisation, som numera finnes inom kommunerna, det icke skulle innebära några olägenheter — vare sig för samhället eller för den enskilde kommunmedlemmen — om underställningsskyldighetens omfattning avsevärt begränsades och på vissa områden helt slopades. I anslutning härtill uttalade departementschefen att han fann tiden vara inne att ompröva hela frågan om underställningsskyldighetens omfattning, när det gäller kommunala beslut;

Föreskrifter om underställningsskyldighet finnes såsom nämnts på vitt skilda områden. Sålunda återfinnes de från nu förevarande synpunkt viktigaste reglerna om underställning i de olika kommunallagarna, exempelvis i den allmänna kommunallagen i fråga om vissa upplånings-, borgens-, fonderings- och anslagsbeslut, beslut om antagande av vissa reglementen, beslut om avgifter på den allmänna rörelsen etc.

Reglerna om underställningsskyldighet, vilka allmän sett syftar till att ge staten möjlighet att övervaka att kommunerna icke överskrider eller missbrukar de befogenheter som staten tillagt dem, härrör till övervägande del från en tid, då den kommunala förvaltningsapparaten ännu var svagt utvecklad.

I dagens samhälle är läget på det kommunala området ett helt annat. Kommunernas verksamhet handhaves som regel av en kvalificerad förvaltningsapparat och genom anslutning till kommunförbunden har även mindre kommuner tillgång till kommunalrättslig expertis, som vid behov kan lämna råd och anvisningar.

Med hänsyn till den utveckling, som sålunda ägt rum efter tillkomsten av föreskrifterna om underställning torde skäl föreligga att närmare undersöka, huruvida underställningsskyldigheten kan begränsas. Jag förordar att en sådan undersök-

ning nu kommer till stånd. Undersökningen torde böra utgå från den förutsättningen, att sådan underställningsskyldighet, som innebär intrång i den kommunala självstyrelsen, icke bör bibehållas, om icke de intressen, som tillgodoses genom underställningen, måste anses väga över intresset av att kommunen själv får handha sina angelägenheter. Det får härvid icke förbises att underställningen i vissa fall utgör en förutsättning för att åstadkomma en önskvärd enhetlighet i praxis.

Vid avgränsningen av de områden, som bör omfattas av undersökningen, måste till en början uppmärksammas att i de fall då i princip statliga uppgifter eller uppgifter, som eljest väsentligen berör andra intressen än kommunens, anförtrotts kommunala organ enligt särskilda författningar, statsuppsikten genom underställning i allmänhet icke kan anses utgöra något intrång i den kommunala självstyrelsen. Behovet av utredning torde följaktligen huvudsakligen hänföra sig till den underställningsskyldighet, som föreskrives i kommunallagarna eller som upptagits i annan författning men är av samma karaktär som den av kommunallagarna reglerade.

Enligt 30 § b) har kommunens styrelse bl. a. att handha kommunens drätsel och därvid själv förvalta kommunens egendom i den mån kommunen inte uppdragit sådan förvaltning åt annan nämnd. För den kommunallagsreglerade förvaltningen gäller således, att all kommunens medelsförvaltning kan vara samlad till styrelsen utan kontroll från statlig myndighets sida. Kommunen kan, likaledes utan kontroll, ordna styrelsens medelsförvaltning efter vad som är ändamålsenligt, exempelvis genom att låta medelsförvaltningen skötas av kommunalkontor eller drätselkontor.

Bestämmelserna i 43 § a) om underställning får ses mot bakgrunden av 44 §, som anger att kommunallagens bestämmelser i princip inte är tillämpliga på speciallagsreglerade nämnder. Beträffande sådana nämnder förekommer stundom bestämmelser av innebörd, att den speciallagsreglerade nämnden själv äger förvalta de medel som anslås till dess verksamhet. Först om fullmäktige vill med styrelsens medelsförvaltning sammanföra den medelsförvaltning som kan tillkomma specialreglerad nämnd, måste beslut härom intagas i reglemente för styrelsen och underställas länsstyrelsens prövning.

Beslut om centraliserad medelsförvaltning kan avse endast viss eller vissa nämnder men torde i allmänhet omfatta alla medelsförvaltande organ.

Underställningspliktigt blir vidare ett styrelsereglemente, om det innehåller bestämmelser om delegation enligt 43 § b).

Styrelsens möjligheter att uppdraga en beslutanderätt i vissa grupper av ärenden åt exempelvis en inom styrelsen bildad avdelning eller åt en ledamot av styrelsen är beroende av bemyndigande härtill från fullmäktiges sida. Sådant bemyndigande får lämnas endast i reglementes form. I reglementet skall då de ärendegrupper uppräknas som kan bli föremål för delegation. Uppräkningen bör i princip vara uttömmande. Till uppräknningen kan emellertid fogas föreskrift av innebörd, att beslutanderätten därutöver må överlåtas i ärenden, som till art och betydelse är jämförliga med de särskilt an-

givna. Kraven på individualisering av föremålen för beslutsdelegationer synes inte böra ställas särskilt höga.

Styrelsen äger rätt att när som helst återkalla delegationen.

Kommunalrättskommittén har i sitt betänkande Om den kommunala självstyrelsens lokala förankring (SOU 1965: 6) redovisat innehållet i delegationsrätten. Till denna redovisning kan här hänvisas.

I 43 § stadgas vidare, att i reglemente för styrelsen får meddelas bestämmelser om den ordning, i vilken styrelsen har att utöva sina befogenheter och fullgöra sina åligganden, men endast i den mån inte särskilda regler härom finns i kommunallagen. Beslut om sådana ordningsbestämmelser behöver inte intagas i ett underställningspliktigt reglemente. I praktiken begränsar man också reglementets innehåll till de underställningspliktiga frågorna. I särskild arbetsordning intages sedan regler om kontorsorganisation, arbetsuppgifter, inrättade tjänster m. m.

Ordningen med av statsmyndighet fastställda reglementen för kommunens centrala förvaltande organ kan för städernas del föras tillbaka till tiden före 1862 års förordningar.

För landskommunerna infördes bestämmelser om reglementen först med 1930 års lag om kommunalstyrelse på landet. På förslag av konstitutionsutskottet upptogs bestämmelser om rätt för kommun att antaga reglementen. Enligt 44 § 2 mom. LKL fick reglemente utfärdas för kommunalnämnden i kommun, där kommunalfullmäktige fanns. Reglementet skulle fastställas av länsstyrelsen. I 44 § 3 mom. LKL föreskrevs, att kommun med kommunalfullmäktige ägde besluta om annan ordning av den medelsförvaltning som ålåg kommunalnämnden. Beslut härom fick emellertid inte fattas, om det inte med hänsyn till särskilda omständigheter var lämpligt. Beslutet fordrade kvalificerad majoritet och skulle underställas Kungl. Maj:ts prövning. Syftet med denna bestämmelse var att öppna möjlighet för landskommun att ordna kommunens medelsförvaltning genom tjänsteman, en möjlighet som länge funnits i städerna.

I sin motivering till förslaget framhöll konstitutionsutskottet bl. a., att Kungl. Maj:ts prövning skulle tjäna som garanti mot missbruk av bestämmelsen, och att genom denna prövning reglementena i huvudsak skulle få ett likartat innehåll i de olika kommunerna. (KU 1930: 30, s. 34 f. f.).

I redogörelsen för kommunallagens regler beröres till sist bestämmelsen i 75 § första stycket om allmän plan för hushållningen med stads donationsjord.

Bestämmelsen är ett arv från 1862 års kommunalförordning för stad. Anledningen till att hushållningsplaner för donationsjordarna sedan länge kommit ur bruk anses vara, att skyldighet att upprätta sådan plan inte förelegat, och att det tätt sig opraktiskt för de flesta städer att upprätta planer.

Genom beslut vid 1964 års riksdag (prop. 1964: 157 och SU 1964: 164)

har Kungl. Maj:t bemyndigats att med berörda städer träffa avtal om avveckling av städernas donationsjordar. Enligt uppdragna riktlinjer skall de allmänna jorddonationerna överlätas till städerna med full äganderätt. Undantag skall göras för mark, vilken disponeras för annat allmänt ändamål än sådant, som ankommer på staden. Kammarkollegiet har att med städerna föra förhandlingarna för avtal. Kungl. Maj:t skall sedan i samband med att avtalen godkännes bestämma den tidpunkt, när den statliga kontrollen över donationsjordarna slutligt skall avvecklas.

Till de rättsregler som knyter an till den primärkommunala organisationen och dess verksamhetsformer torde också få räknas de bestämmelser som lämnar föreskrifter för kommunala val av olika slag. Föreskrifter finns i lag om val till riksdagen den 26 november 1920 (nr 796), i kommunal vallag den 6 juni 1930 (nr 253), i lag den 12 mars 1954 (nr 79) med vissa bestämmelser om kommunalval för perioden 1955—1958 m. m., i lag den 15 april 1955 (nr 138) om proportionellt valsätt vid val inom landsting, kommunalfullmäktige m. m. och i lag den 15 april 1966 (nr 92) med vissa bestämmelser om kommunalval för perioden 1967—1970 m. m.

I 31 § lagen om val till riksdagen, till vilken paragraf 3 § 1 mom. kommunala vallagen hänvisar, göres i bestämmelserna om indelning i valdistrikt skillnad mellan städer och landskommuner. För städerna har inte uppställts preciserade regler för valdistriktsindelningen medan för landskommunerna stadgas att distriktsindelning skall ske, när invånarantalet överstiger 3.000. Undantag härifrån kan meddelas av KB om särskilda förhållanden ger anledning till annan indelning.

1965 års valtekniska utredning har i uppdrag att se över bl. a. dessa regler. Utredningen föreslår i betänkandet Förtidsröstning och gemensamma tvådagarsval (SOU 1967: 27), att skillnaden i regleringen för landskommuner och städer borttages, och att de regler som nu gäller för städer blir tillämpliga även för landskommuner.

I övriga här nämnda författningar om val finns åtskillig reglering, som knyter till de olika kommuntyperna eller till de olika benämningarna på fullmäktigförsamlingar och styrelseorgan.

Kommitténs överväganden och förslag

I Kungl. kungörelsen den 21 maj 1964 (nr 162) finns intagen den indelning av riket i primärkommunala enheter som 1962 års kommunindelningsreform syftar till. Kungörelsen upptar 281 enheter benämnda kommunblock. Stockholms stad ingår inte i blockindelningen.

Vid de sammanläggningsbeslut som nu fattas utgår Kungl. Maj:t från, att städerna och köpingarna inte vill mista benämningarna stad respektive köping. Om denna praxis fortsätter leder det till att riket efter indelningsreformens slutliga genomförande får omkring 90 landskommuner och

närmare 200 städer och köpingar. Städerna och köpingarna kommer då i åtskilliga fall att omfatta mycket stora glesbygdsområden och landskommunerna att innehålla tätortsbildningar av ansevärd storlek.

Från rättsliga utgångspunkter kommer det särskilda innehåll, administrativt eller annat, som begreppen stad och köping har att praktiskt sett helt ha försvunnit. Alla offentlighetsrättsliga regler kommer nämligen med största sannolikhet att bli tillämpliga i varje primärkommunal enhet oavsett kommuntyp. En anknytning till skilda kommuntyper ter sig under sådana förhållanden helt omotiverad. Ett omfattande lagstiftningsarbete har också under senaste decennier lett till en upplösning av sambandet mellan rättsregel och kommuntyp. I den mån samma regel inte ansetts böra vara generellt tillämplig har man knutit regeln till en kommuns tätortsgrad eller struktur. Ett belysande exempel härpå är hälsovårdsstadgan den 19 december 1958 med särskild reglering knuten till begreppet hälsovårdstätort.

Inte heller står det i samklang med den allmänna uppfattningen av begreppet stad — vare sig utom eller inom landet — om detta begrepp skall komma att avse såväl tätort som väldiga glesbygdsområden.

Enligt kommunalrättskommitténs mening har utvecklingen ofrånkomligen lett fram till att det inte längre är lämpligt att i kommunallagstiftningen upprätthålla skilda primärkommunbegrepp. I stället för de tre kommuntyperna bör man enligt kommittén införa ett enda »arbetsbegrepp», nämligen begreppet kommun.

De olika benämningarna på fullmäktige och styrelser kan utmönstras ur lagstiftningen och ersättas med begreppen »kommunens fullmäktige» och »kommunens styrelse».

En grundläggande utgångspunkt för all kommunallagstiftning är att kommunerna inom en av lagstiftaren bestämd yttre ram själva skall få ordna sin förvaltning och sina verksamhetsformer efter varje kommuns skiftande behov. Mot bakgrunden härav har kommunalrättskommittén funnit övervägande skäl tala för att varje kommun bör ges möjlighet att skapa en organisation, där styrelsen inte handhar drätselövervaltningen utan denna anförtros åt en särskild nämnd, kallad drätselråd; alltså en organisation av typ stadskollegium—drätselkammare enligt 47—49 §§.

Finner en kommun, att en sådan organisation är ändamålsenlig, uppkommer frågan om lagstiftaren skall låta Kungl. Maj:t få pröva lämpligheten härav. Inrättande av stadskollegium jämte drätselkammare avgöres ju av Kungl. Maj:t. Enligt kommunalrättskommitténs mening finns det från nyss angiven utgångspunkt inte skäl att ge Kungl. Maj:t befogenhet att pröva förutsättningarna för en organisationsform, som en kommun funnit ändamålsenlig med hänsyn till sina särskilda förhållanden. Kommitténs förslag upptager därför inte någon regel om underställning motsvarande den i 49 § fjärde stycket.

Om en kommun utser en särskild nämnd, en drätselråd, att handha drätselrådets *skall* fullmäktige enligt kommitténs mening antaga ett för styrelsen och drätselrådet gemensamt reglemente. Bestämmelse här- om föreslås intagen som ett tredje stycke i 44 §. Det får nämligen anses vara av största vikt, att i kommun där drätselråd inrättas förhållandet mellan styrelsen och drätselrådet närmare regleras, så att det fullt klargöres inom vilka områden och i vilka avseenden, som de båda organen har behörighet att företräda kommunen, och med vilka befogenheter, de utrustats.

En regel om att sådant reglemente skall underställas länsstyrelsens prövning har kommittén inte funnit behöfelig.

Skälet härtill är bl. a., att kommunalrättskommittén föreslår att bestämmelsen om underställning av beslut om centraliserad medelsförvaltning och delegation i 43 § sista stycket upphäves. Denna bestämmelse ter sig nämligen föråldrad och synes ha tillkommit för att värna om förhållanden, som inte längre kan sägas fordra annan kontroll från statsmyndighets sida än den som kommunalbesvärinstitutet erbjuder. Påpekas kan också att någon underställningsregel motsvarande den i 43 § sista stycket inte gäller för landstingskommun eller kyrklig kommun.

I och med att underställningsregeln i 43 § upphäves undanröjes skälet till att fullmäktiges beslut om centraliserad medelsförvaltning och delegation skall intagas i reglemente för styrelsen. Kommittén har emellertid inte funnit anledning att i utredningen om enhetlig kommuntyp närmare överväga följderna härav utan finner att bestämmelserna om reglemente tills vidare bör kvarstå.

Regeln i 75 § första stycket om allmän plan för hushållningen med stads donationsjord föreslås överflyttad till promulgationslagen. I denna lag föreslås vidare vissa redaktionella ändringar som berör 1, 2, 4 och 6 §§. 11 § första stycket kan upphävas eftersom där omnämnda köpingar inte finns längre.

Slutligen föreslås att i promulgationslagen intages en bestämmelse (13 §), som övergångsvis skall reglera verkningarna av att kommuntyperna och till dem knutna beteckningar på fullmäktige och styrelseorgan utmönstras ur kommunallagen. Bestämmelsen säger, att rättslig reglering knuten till beteckningarna landskommun, köping och stad samt till de skilda benämningarna på fullmäktige- och styrelseorgan skall gälla till dess annat föreskrives i lag eller författning. Syftet med bestämmelsen är att bevara möjligheten att fortsättningsvis använda en olika reglering, naturligtvis i första hand för de områden där sådan nu gäller. När man efter framtida kommunsammanslagningar inte längre får kommuner av exempelvis typen stad, får i varje särskilt fall bestämmas om regleringen skall ha annat territoriellt giltighetsområde än tidigare.

Genom att kommuntyperna tas bort och beteckningarna för de primär-

kommunala organen neutraliseras kommer man i fortsättningen inte att kunna knyta ny rättslig reglering till skilda kommuntyper eller till gällande benämningar på organen. Som tidigare sagts finns en omfattande reglering med en sådan anknytning. Kommittén har beträffande denna reglering att från allmänna utgångspunkter bedöma följdverkningarna av sitt förslag om enhetlig kommuntyp. Återstående redovisning i betänkandet tar sikte härpå.

Inledningsvis kan då beröras på de på sid. 76 redovisade reglerna om val. 1965 års valtekniska utredning har föreslagit viss enhetlig reglering för land och stad. Nämda lagar fordrar i övrigt en allmän översyn för att utmönstra eller neutralisera den formella anknytningen till kommuntyp och benämningarna på skilda kommunala organ. Valreglerna får i samband med en grundlagsreform bli föremål för omfattande ändringar. Det synes lämpligt att den allmänna översynen göres i sådant sammanhang.

Municipalsamhället

Gällande ordning och tidigare kritik av denna

I 79—82 §§ KL finns bestämmelserna för specialkommuntypen municipalsamhälle. Har för område på landet, som inte är egen kommun, förordnats att byggnadslagens och byggnadsstadgans regler för stad skall äga tillämpning, må Kungl. Maj:t besluta att området skall vara ett municipalsamhälle. Särskilda skäl skall emellertid föreligga för sådant förordnande (79 §). Som exempel på sådana särskilda skäl nämner kommunallagskommittén fall, där det kan förekomma en stark intresse motsättning mellan en tätort och andra delar av kommunen på grund av geografiska eller näringspolitiska förhållanden och tätortens invånare är villiga att bilda ett municipalsamhälle. En förutsättning skall vidare vara att tätorten har tillräcklig bärkraft i fråga om folkmängd och skatteunderlag samt tillräckliga utvecklingsmöjligheter för att själv kunna fullgöra sina åligganden (SOU 1952: 14 sid. 369). Sedan kommunallagen trädde i kraft den 1 januari 1955 har förordnade om municipalsamhälle inte meddelats.

Vid allmänna ordningsstadgans tillkomst år 1956 infördes som ett andra stycke i 11 § kommunallagens promulgationslag en bestämmelse, som gjorde det möjligt att för ordningsväsendet bilda municipalsamhälle. Denna möjlighet har inte utnyttjats.

Reglerna i kommunala vallagen den 6 juni 1930 är i vissa avseenden utformade särskilt för municipalsamhället (3 § 2 mom., 11 § 1 mom. och 20 § 2 mom.). Så t.ex. skall val av municipalfullmäktige förrättas första söndagen i oktober månad medan övriga allmänna val skall förrättas tredje söndagen i september månad.

Municipalsamhället handhar sådana angelägenheter, som anges i för

samhället gällande stadsbestämmelser och annan speciallagstiftning. Enligt lagen den 30 juni 1943 om allmänna vägar äger Kungl. Maj:t förordna att samhälle, för vilket byggnadslagens bestämmelser för stad har tillämpning, skall vara väghållare inom sitt området eller del därav (11 § AVL). För municipalsamhälle gäller enligt lagen den 3 juni 1955 om allmänna vatten- och avloppsanläggningar, att samhället har att sörja för eller tillse, att allmän vatten- och avloppsanläggning kommer till stånd i fall, där detta är påkallat till förekommande av sanitär olägenhet (3 och 26 §§ Va-lagen). Skyldighet att renhålla gata m.m. enligt lagen den 14 december 1956 åvilar municipalsamhälle. Vidare omhänderhar municipalsamhälle civilförsvarsangelägenheter (40 § 1 mom. och 46 § civilförsvarslagen den 22 april 1960).

I lagen den 12 maj 1917 om expropriation är municipalsamhälle tillerkänt expropriationsrätt för att åstadkomma tryggade bostadsförhållanden och för att skaffa mark till samlingslokaler (1 § punkterna 7 och 8 samt 99 och 102 §§). Vid försäljning av fastighet har samhället rätt att göra förbehåll om återköp enligt bestämmelserna i lagen den 20 juni 1924 om återköpsrätt till fast egendom. Om municipalsamhälle arrenderar ut jord, gäller särskilda regler enligt 1—3 §§ i lagen den 12 april 1946 med särskilda bestämmelser om arrende av viss kommunal jord. I allmänna läkarinstruktionen den 19 december 1930 fanns särskilda bestämmelser för municipalsamhällets tjänsteläkare, s. k. municipalläkare. I övergångsbestämmelserna till gällande läkarinstruktion den 10 maj 1963 stadgas, att om det vid instruktionens ikraftträdande fanns municipalläkare skall för honom gälla vad i lag eller annan författning sägs om tjänsteläkare.

Den allmänna kommunalskatten i municipalsamhället brukar man kalla municipalskatt. Betalas municipalskatt följer inte därav motsvarande inskränkning i skyldigheten att till moderkommunen betala allmän kommunalskatt. Municipalsamhälle får självt uppbära och använda hundskatt enligt 12 § Kungl. förordningen ang. skatt för hundar den 17 maj 1923. I Kungl. förordning den 17 december 1948 ang. taxering och debitering av skatt vid ändring i kommunal eller ecklesiastik indelning m. m. ges bestämmelser i taxerings- och debiteringsfrågor vid nybildning eller upplösning av municipalsamhälle.

Municipallagstiftningen år 1889 tillkom, såsom framgått av redovisningen i kapitel 2, närmast för att ordna beskattningsförhållandena. På grund av de dåvarande tätortssamhälleernas olika organisation hade tveksamhet uppstått, om kostnaderna för stadsstadgornas tillämpning skulle påföras hela kommunen eller uttages blott från det område, inom vilket stadgorna tillämpades. Med plikten för tätortsområdets invånare att själva ekonomiskt svara för de uppgifter som sammanhänge med stadsstadgornas tillämpning följde, att de självständigt fick besluta om dessa angelägenheter.

En avveckling av municipalsamhällsinstitutet har tidigare diskuterats av kommunindelingskommittén i SOU 1945:38 och av kommunallagskom-

mittén i SOU 1952: 14. Kommunindelningskommittén konstaterade bl. a. (betänkandet sid. 296).

Åtskilliga städer ha numera inom sina områden betydande arealer ren landsbygd. Å andra sidan ha åtskilliga landskommuner inom sina områden betydande tätorter. Den tidigare skarpt markerade skillnaden mellan lands- och stadskommunernas bebyggelsestruktur håller på så sätt att försvinna. En följd av denna utveckling torde böra bli, att omotiverade olikheter i den kommunala lagstiftningen för land och stad efter hand avlägsnas. Man torde kunna ifrågasätta, om icke 1898 års municipallagstiftning är en sådan olikhet, som med den fortgående utvecklingen blir allt mera omotiverad.

Kommunindelningskommittén fann, att municipalsamhällsbildning inte borde vara ett nödvändigt villkor för en närmare reglering av tätortsförhållandena. Enligt kommittén skulle tillämpningen inom ett tätbebyggelseområde av skärpta ordnings-, byggnads-, brandskydds- och hälsovårdsföreskrifter inte vara beroende av huruvida området låg inom en stads- eller en landskommun eller ifall området hade tillräcklig folkmängd och skattekraft för att kunna bilda ett eget municipalsamhälle. Behovet av strängare föreskrifter skulle ensamt vara avgörande. Stadsstadgorna skulle därför göras tillämpliga direkt för områden inom landskommunerna utan samtidig municipalbildning. Kommunindelningskommittén tänkte sig emellertid inte en omedelbar avveckling av municipallagstiftningen. Enligt kommittén torde fall förekomma, där municipalsamhällsbildning även i fortsättningen kunde vara en lämplig organisationsform. I fråga om avveckling av bestående municipalsamhällen sade kommittén (betänkande sid. 336).

Vad beträffar de redan bestående municipalsamhällena torde skyldighet böra föreskrivas för moderkommunerna att efter lämplig övergångstid övertaga samhällenas förpliktelser med rätt att samtidigt övertaga deras tillgångar. Någon skyldighet för samhällena att upplösas mot deras vilja, synes emellertid icke behöva stadgas. I regel torde samhällets invånare finna det ur ekonomisk synpunkt fördelaktigast att upplösa samhället. Motsatt ställningstagande kan emellertid tänkas. Vid skärpta krav på tätortsbehovens tillgodoseende torde dock de ekonomiskt mindre bärkraftiga och ur allmän synpunkt olämpliga municipalsamhällena bli tvungna att överlämna sina förpliktelser till primärkommunen. Indirekt föreligger alltid en tvångsmöjlighet i länsstyrelsens rätt att meddela vitesförelägganden vid försummelse.

Kommunallagskommittén biträdde i stort sett den kritik som kommunindelningenskommittén riktat mot municipalsamhällsorganisationen. Kommunallagskommittén ansåg det emellertid för tidigt att ta ställning till frågan om en avveckling av institutet. Särskilt ville man avvakta de verkningar som den år 1952 genomförda storkommunreformen kunde få för tätorternas del. Enligt kommunallagskommittén torde man visserligen kunna räkna med, att flertalet storkommuner på ett tillfredsställande sätt skulle sörja för tätorternas behov, och att municipalsamhälle därför i regel inte skulle bildas. Försiktigheten bjöd emellertid, enligt kommittén, att tills vidare

hålla möjligheten öppen för tätort att övergå till municipalsamhälle. Härtill kom att frågan om den municipala samhällsformens existens inte fullt kunde överblickas förrän en då påbörjad översyn av stadsstadgorna fullbordats. Beträffande avvecklingen av bestående municipalsamhällen fann kommunallagskommittén, att det i allmänhet fick ankomma på samhällena själva att ta initiativet till en avveckling, eftersom det i främsta runnet borde vara deras sak att avgöra, om de skulle bestå såsom självständiga förvaltningsenheter.

Möjligheterna att bilda municipalsamhälle för att handha ordnings- och brandväsande eller hälsovårdsangelägenheter har upphört i och med att 1965 års allmänna ordningsstadga, 1962 års brandlag och 1958 års hälsovårdsstadga trätt i kraft respektive den 1 januari 1958, den 1 januari 1963 och den 1 januari 1960. (Undantag gäller dock för ordningsstadgans del enligt 11 § andra stycket kommunallagens promulgationslag, se sid. 79.)

I och med att dessa författningar trädde i kraft kom de municipalsamhällen som bildats enbart för vården av nämnda angelägenheter att stå utan förvaltningsuppgifter. Konsekvensen härav blev, att de inte kunde bestå såsom municipalsamhällen utan fick upplösas. Vid denna automatiska upplösning har 33 § 1919 års indelningslag tillämpats. (Se lag den 30 mars 1962, nr 92, och prop. 1959: 172.)

Nuvarande municipalsamhällen vårdar endast angelägenheter, som är knutna till byggnadslagstiftningen.

I 88 § byggnadslagen den 30 juni 1947 sägs bl. a., att vad i byggnadslagen är stadgat för stad skall äga motsvarande tillämpning för samhälle, där bestämmelserna för stad i stadsplanelagen den 29 maj 1931 tillämpas vid byggnadslagens ikraftträdande.

I 90 § BL ges en bestämmelse enligt vilken Kungl. Maj:t äger förordna, att vad i byggnadslagen är stadgat för stad skall äga motsvarande tillämpning för tätare befolkad ort på landet. Sådant förordnade innebar — vid tiden för byggnadslagens tillkomst — enligt föreskrift i 1930 års lag om kommunalstyrelse på landet, att det område som avsågs med förordnandet därigenom blev municipalsamhälle. Enligt 79 § KL innebär emellertid ett förordnande med stöd av 90 § BL inte att området automatiskt blir municipalsamhälle. Denna egenskap får området endast om Kungl. Maj:t meddelar särskilt beslut därom. Och sådant skall ges endast om särskilda skäl är därtill. Som tidigare nämnts, har förordnande om municipalbildning inte meddelats efter den 1 januari 1955. I samband med byggnadslagens tillkomst framhöll departementschefen också, att det skulle vara önskvärt att stadsplaneläggning på landet i så stor utsträckning som möjligt skedde utan samband med municipalbildning, eftersom med sådan bildning följer vissa olägenheter. En bestämmelse i 105 § BL ger kommun möjlighet att upprätta och genomföra stadsplan på landet utan förordnande enligt 90 § BL. I praktiken finns alltså numera två sätt att bringa byggnadslagens bestämmelser

om stadsplan i tillämpning inom visst område på landet. Antingen via 90 § med eller utan municipalbildning eller via 105 §. Skillnaden i rättsverknningar mellan de båda vägarna är obetydlig. Det lär i praktiken inte finnas behov av att meddela förordnande med stöd av 90 § BL.

Upplösning av municipalsamhälle leds av länsstyrelsen. Under senare tid har Kungl. Maj:t i sina beslut om fullständig upplösning av municipalsamhälle föreskrivit, att 33 § 1919 års indelningslag skall tillämpas, fastän upplösning inte skett i samband med ändring i den kommunala indelningen. Detta medför att moderkommunen i princip övertager samhällets tillgångar och ansvaret för dess skulder och övriga förbindelser. Initiativ till avveckling av municipalsamhälle tas i allmänhet av samhället. Moderkommunen beredes tillfälle att yttra sig i ärendet. Den ger därvid tillkänna om den vill övertaga samhällets förpliktelser eller inte. Förordnande om municipalsamhälles upplösning har hittills inte meddelats, om inte samhället och moderkommunen varit ense.

Vid ingången av år 1967 fanns det 5 municipalsamhällen. Den 1 januari 1963, då brandlagen trädde i kraft, fanns det 28. Trots de ekonomiska konsekvenser som huvudmannaskapet för en samhällsbildning för med sig för moderkommunen har sålunda en inte obetydlig frivillig avveckling ägt rum.

I tabellen här nedan redovisas de återstående municipalsamhällena och antalet invånare i dem den 1 januari 1965, moderkommunen och det kommunalblock till vilket moderkommunen hör samt folkmängden i blocken den 1 januari 1965.

Municipalsamhälle (Moderkommun)	Folkmängd	Kommunblock	Folkmängd
<i>Kristianstads län</i>			
Kvidinge (Kvidinge)	1 055	Åstorp	9 940
Tyringe (Tyringe)	3 772	Hässleholm	44 871
<i>Göteborgs och Bohus län</i>			
Mollösund (Morlanda)	355	Orust	8 932
<i>Skaraborgs län</i>			
Järpås (Järpås)	623	Lidköping	33 216
<i>Västernorrlands län</i>			
Nyland (Ytterlännäs)	737	Kramfors	31 664

Kommitténs förslag

Municipallagstiftningen är en för land och stad alltjämt gällande olikhet i den kommunala lagstiftningen. Med ett införande av enhetlig kommutyp följer frågan, om det skall ges möjlighet att inom varje kommunal enhet bilda municipalsamhälle eller om municipalsamhällsinstitutionen skall upphöra.

Kommunindelnings- och kommunallagskommittéerna har på sin tid anfört ett flertal skäl för institutionens upphörande till vilka kommunalrättskommittén ansluter sig. Utvecklingen har lett till att det nu finns endast 5 samhällen kvar. De moderkommuner dessa samhällen tillhör synes utan större olägenheter kunna överta respektive samhällens förpliktelser och tillgångar. Kommunalrättskommittén föreslår därför att municipalsamhällsinstitutionen avvecklas. Avvecklingen torde böra ske med utgången av löpande valperiod, dvs. årsskiftet 1970—1971. Förslag till lag härom har utarbetats.

En inventering har gjorts av författningar, som upptar regler knutna till benämningarna municipalsamhälle, municipalfullmäktige och municipalnämnd. Ändring av dessa författningar får göras med giltighet fr. o. m. den 1 januari 1971. Kommunalrättskommittén har bedömt det vara mest ändamålsenligt att inte i denna utredning utarbeta och framlägga förslag till författningsändringar beträffande de skilda författningsrummen utan endast förteckna författningarna. Skälet härför är bl. a. att ett flertal av dessa författningar torde komma att bli föremål för andra ändringar före den 1 januari 1971.

Kommittén har vid inventeringen inte kunnat uppnå full säkerhet att samtliga författningar påträffats, som innehåller angivna benämningar. Den föreslagna författningstexten upptar därför en regel, som är avsedd att träffa sådana ej uppmärksammade fall.

11 § andra stycket kommunallagens promulgationslag föreslås upphävd i samband med övriga ändringar i denna lag. Skälet härtill är att bestämmelsen inte tillämpats.

Följande författningar synes böra ändras i samband med att municipalsamhällsinstitutet upphör.

33 § lagen om ändring i kommunal och ecklesiastik indelning den 13 juni 1919 (nr 293),

kommunal vallag den 6 juni 1930 (nr 253),

lag den 27 mars 1954 (nr 130) om rätt för kommun att uppdraga beslutanderätten i vissa frågor till sammanslutning av kommuner (kommunal delegationslag),

lag den 15 april 1955 (nr 138) om proportionellt valsätt vid val inom landsting, kommunalfullmäktige m. m.,

lag den 12 mars 1954 (nr 79) med vissa bestämmelser om kommunalval för perioden 1955—1958 m. m.,

lag den 15 april 1966 (nr 92) med vissa bestämmelser om kommunalval för perioden 1967—1970 m. m.,

4 § lagen den 31 maj 1957 (nr 259) om rätt för kommun att uttaga avgift för vissa upplåtelser å allmän plats, m. m.,

99 och 102 §§ lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation,

1 § lagen den 20 juni 1924 (nr 384) om återköpsrätt till fast egendom,

- 5 § lagen den 25 april 1930 (nr 99) om delning av fastighet vid ändring i rikets indelning med mera,
 3 § rekvisitionslagen den 30 juni 1942 (nr 583),
 1 § lagen den 12 april 1946 (nr 147) med särskilda bestämmelser om arrende av viss kommunal jord,
 103 § livsmedelsstadgan den 21 december 1951 (nr 824),
 26 § lagen den 3 juni 1955 (nr 314) om allmänna vatten- och avloppsanläggningar,
 46 § civilförsvarlagen den 22 april 1960 (nr 74),
 1 § jordförvärvslagen den 14 maj 1965 (nr 290),
 12 § Kungl. förordningen ang. skatt för hundar den 17 maj 1923 (nr 116),
 8 § Kungl. förordningen ang. taxering och debitering av skatt vid ändring i kommunal eller ecklesiastik indelning, m. m. den 17 december 1948 (nr 766),
 14 § rusdrycksförsäljningsförordningen den 26 maj 1954 (nr 521),
 2 § Kungl. förordningen den 3 juni 1965 (nr 268) om skatteutjämningsbidrag,
 6 § Kungl. kungörelsen den 29 juni 1950 (nr 431) med vissa föreskrifter ang. taxering och debitering av skatt vid ändring i kommunal indelning, m. m., samt
 2 § Kungl. kungörelsen den 29 oktober 1964 (nr 618) om expeditionsavgift m. m. (expeditionskungörelsen).

Kommunallagen för Stockholm

Om skälen till nuvarande ordning

Den remisskritik som på sin tid riktades mot 1859 års förslag till förordning om kommunalstyrelse i stad ledde bl. a. till att en särskild kommunalstyrelseförordning för Stockholm utfärdades. Förordningen byggde på förslag utarbetat av en inom stadens förvaltning arbetande kommitté. Vid förarbetena till 1953 års kommunallag fann kommunallagskommittén att — liksom dittills — likformighet borde eftersträvas mellan den särskilda kommunalförfattningen för huvudstaden och den allmänna kommunallagstiftningen. En undersökning i syfte att åstadkomma en sådan överensstämmelse förutsatte, enligt kommunallagskommittén, närmare förtrogenhet med Stockholms kommunalförvaltning och borde därför uppdragas åt särskilda sakkunniga. År 1953 tillkallades sju sakkunniga för att granska kommunallagstiftningen för Stockholm. I direktiven till utredningen hette det bl. a. (Stockholms stadsfullmäktiges handlingar 1956 Bih. nr 51, sid. 6).

Vid bedrivandet av sitt arbete bör de sakkunniga få fritt pröva i vad mån det kan anses ändamålsenligt att lagen om kommunalstyrelse i Stockholm anpassas efter den nya kommunallagen. En formell överensstämmelse bör dock eftersträvas

och det synes knappast finnas anledning att på områden, där ett mera principiellt ställningstagande ligger till grund för kommunallagens regler, — — — — — göra avvikelser för Stockholmslagens del.

Det förslag till kommunallag för Stockholm som de sakkunniga lade fram år 1956 syftade till att vinna överensstämmelse med den allmänna kommunallagen »i den utsträckning som ansetts lämplig». Avvikelser ansågs påkallade bl. a. för de kommunala nämndernas organisation.

Enligt utredningsdirektiven skulle det vara de sakkunniga obetaget att pröva och framlägga förslag även i andra frågor, som berörde kommunalagstiftningen för Stockholm. Bland dessa kan nämnas frågorna om ändring av Stockholms stads administrativa beskaffenhet och bildandet av en storstockholmsregion. De sakkunniga fann det påkallat att framlägga förslag till ny kommunallag för Stockholm utan att avvakta förutsättningarna för en lösning av sistnämnda frågor, fastän detta kunde föra med sig en förnyad lagrevision, när frågan om storstockholmsregionens administrativa form klarlagts.

1957 års kommunallag för Stockholm överensstämmer i de flesta avseenden med allmänna kommunallagen, både principiellt och beträffande lagens redigering. Olikheter av särskilt intresse är följande.

Valperioden för stadsfullmäktige skall räknas från och med den 15 oktober det år, när valet skett. Ledamöter och suppleanter i stadskollegiet väljes årligen vid stadsfullmäktiges första sammanträde under tjänstgöringsåret (8 och 33 §§ KLS). Enligt kommunallagens regler börjar valperioden för fullmäktige den 1 januari året näst efter valåret. Ledamöter och suppleanter i kommunens styrelse väljes för fyra år och valperioden börjar ett år efter valperioden för fullmäktige (8 och 33 §§ KL).

Beträffande de kommunala nämndernas inre organisation och verksamhetsformer föreligger ett flertal olikheter betingade bl. a. av borgarrådsinstitutionen. Ledamöterna i stadskollegiet utses bland stadsfullmäktige (31 § KLS). Motsvarande regel gäller inte i övriga städer med stadskollegium (31 och 47 §§ KL). Stadgandet i 7 § KL om valbarhetshinder för kommunens ledande tjänstemän har inte någon motsvarighet i kommunallagen för Stockholm.

Till befattningarna som ordförande och vice ordförande i stadskollegiet får inte utses stadsfullmäktiges ordförande eller vice ordförande. Vid kollegiets sammanträden äger stadsfullmäktiges ordförande och vice ordförande närvara och delta i överläggningarna men ej i beslutet. Kollegiets ordförande åligger att ha inseende över förvaltningen av stadens angelägenheter (34, 36 och 35 §§ KLS). Ledamöterna i drätselnämnden och suppleanter för dem väljes för en tid av två år (47 § KLS). Här återgivna bestämmelser har inte någon motsvarighet i kommunallagen beträffande städer med stadskollegium och drätselkammare.

Ytterligare skiljaktigheter framgår av 23 § KLS och 22 § KL, exempelvis

om rösterna vid omröstning i fullmäktige faller lika för olika meningar. I Stockholm skall val av stadskollegium och drätsel-nämnd under vissa förutsättningar vara proportionellt. Proportionellt val under samma förutsättningar skall enligt kommunallagen komma i fråga vid val av alla fakultativa nämnder.

Statsuppsikten över den kommunala förvaltningen i Stockholm tar sig bl. a. uttryck i att överståhållaren eller underståhållaren äger närvara vid stadsfullmäktiges sammanträden och där deltaga i överläggningarna men ej i besluten (18 § KLS). Som skäl för denna bestämmelse har åberopats, att Stockholms stad även har landstings uppgifter, och att landshövding äger övervara landstingsmöte. Kommunallagen ger emellertid inte en motsvarande närvarorätt för landshövding i städer utanför landsting.

Kommitténs förslag

Förslaget om enhetlig kommuntyp leder inte med nödvändighet till att varje primärkommunal enhet skall ha samma yttre författningsram för sin organisation. Därför kan det mycket väl finnas en särskild kommunallag för Stockholm vid sidan av kommunalförfattningen för övriga enheter.

Som redovisats skiljer sig bestämmelserna i kommunallagen och i kommunallagen för Stockholm från varandra i åtskilliga hänseenden. Det kan knappast anses ingå i kommunalrättskommitténs uppdrag att nu undersöka lämpligheten av att utforma en gemensam kommunal författning för Stockholm och övriga kommuner. En samordning av bestämmelserna synes mycket ingripande och får anses kräva stor förtrogenhet med förhållandena i Stockholm. Annorlunda kan det ställa sig, om det senare kommer att fastställas valregler och mandatperioder, som i princip överensstämmer med dem som gäller i stockholmslagen, och sedan Stockholms stad och Stockholms län gått samman i en sekundärkommun, varom det nu finns ett kommunalt principbeslut.

Av kommitténs förslag om enhetlig kommuntyp följer att vissa författningsändringar får göras i stockholmslagen. Dessa torde emellertid kunna inskränka sig till att man ur lagen rensar bort kommuntypen stad. Förslag till dessa ändringar framlägges.

Kommittén har vid sin genomgång av den allmänna kommunallagens bestämmelser bl. a. föreslagit, att underställningsregeln i 43 § sista stycket skall upphävas.

48 § KLS stadgar, att stadsfullmäktige skall antaga reglementen för stadskollegiet, borgarrådsberedningen och drätsel-nämnden samt att beslut om antagande av reglemente skall underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Kommunalrättskommittén har inte funnit skäl att i denna utredning pröva frågan om underställningsregeln i 48 § KLS skall bibehållas eller ej. En prövning härav kommer att ske i samband med att kommittén utreder ett flertal underställningsfrågor enligt sina direktiv av den 23 januari 1959.

Nuvarande ordning

Författningsbestämmelserna om den formella handläggningen av kommunala indelningsändringar finns i den s. k. indelningslagen, dvs. lagen den 13 juni 1919 (nr 293) om ändring i kommunal och ecklesiastik indelning. Lagen inledes med en begreppsbestämning — att med kommun förstås landskommun, köping och stad (1 §). I 2 § lämnas bestämmelser om olika typer av indelningsändringar. Varken lagtexten eller förarbetena ger någon ledning i frågan, när den ena eller andra typen av indelningsändring skall väljas. En bestämd praxis har emellertid utbildats. Den är följande.

Om två eller flera hela landskommuner *sammanlägges* till en kommun, talar man om *nybildning* av kommun. Om hel landskommun förenas med stad eller köping, betecknas detta också som sammanläggning, men sådan sammanläggning är inte samtidigt nybildning av kommun, om inte Kungl. Maj:t förordnar annat. Man får då en vidgad stad eller köping. För detta senare slag av sammanläggning användes tidigare termen införlivning eller inkorporering. Vid sammanläggning av förstnämnda slag *upplöses* samtliga kommuner, som ingår i den nybildade kommunen, medan vid sammanläggning av sistnämnda slag endast landskommunen upplöses. Nybildning av kommun kan också ske genom att ett eller flera områden brytes ut ur en eller flera kommuner och bildar en ny kommun. Även ändringar som avser partiella överflyttningar mellan kommuner kan förekomma. Ändringar av denna typ betecknas som *överföring* av del av kommun till annan kommun.

Som tidigare framhållits är anledningen till att denna praxis utbildats bl. a., att Kungl. Maj:t vid sina beslut utgår från att nuvarande städer och köpingar inte vill mista benämningen stad eller köping. Sammanläggningsbesluten får därför den formen att man å ena sidan skapar vidgade städer och köpingar och å andra sidan nybildade landskommuner.

Ett sammanläggningsbeslut som från dessa formella utgångspunkter kan vara av intresse är Kungl. Maj:ts beslut den 30 december 1965 om sammanläggning av städerna Östhammar och Öregrund. I beslutet sägs bl. a. »Den 1 januari 1967 skall Öregrunds stad i kommunalt hänseende och i avseende å fastighetsredovisningen sammanläggas med Östhammars stad.» Genom beslutet har Öregrunds stad upphört och namnet på den kommunala enheten är nu Östhammar.

Den formella skillnaden mellan sammanläggningar, som ger vidgade kommuner, och sammanläggningar, som skapar nybildade kommuner, visar sig bl. a. när det gäller namnet på kommunen efter sammanläggningen. Om en vidgad stad eller köping bildas behålles stadens eller köpingens namn, om inte Kungl. Maj:t förordnar annat. Vid nybildning måste den nya kommunen få ett namn, och i sammanläggningsärendet lämnar de gamla kommunerna alltid namnförslag.

Vilka riktlinjer kan följas i namnfrågan? Kommunindelingskommittén behandlade på sin tid detta. I betänkandet (SOU 1945: 38, s. 275 f.f.) sägs bl. a.

Finnes en gemensam huvudort, torde dennas namn ofta med fördel kunna användas. I vissa fall kan det vara naturligt att använda namnet på den till folkmängden största kommunen eller å den kommun, inom vilken den nybildade kommunens förvaltningscentrum kommer att förläggas, ev. med ett kvalificerande tillägg, såsom »stora» eller dylikt. Om två kommuner, som tidigare utgjort en kommun, sammanläggas, torde man lämpligen kunna återgå till den ursprungliga kommunens namn, ev. med ett kvalificerande tillägg. Då den nya kommunen omfattar ett helt pastorat, torde moderförsamlingens namn ofta kunna användas. Förenas samtliga kommuner i ett härad, synes den nybildade kommunen självfallet böra få häradets namn. I vissa fall torde namn å nuvarande eller förutvarande tingslag och skeppslag under motsvarande förutsättning kunna överflyttas på den nya kommunen. Om samtliga kommuner i ett härad sammanföras i ett fåtal kommuner, torde, under förutsättning att häradstraditionen är tillräckligt stark, häradets namn med särskiljande tillägg, såsom »norra», »mellersta» o. s. v. med fördel kunna användas. I något fall kan det tänkas, att namnet å en sjö eller ett berg eller något annat naturföremål är så beteckande för bygden, att det nya kommunnamnet kan anknytas till detta namn. I icke så få fall torde det bli nödvändigt att konstruera helt nya namn. Någon gång kunna därvid delar av de ursprungliga kommunernas namn komma till användning.

Kungl. ortnamnskommissionen får ofta vid kommunsammanläggningar avgiva yttrande i namnfrågor. Kommissionen brukar därvid framhålla att namn, som bildas av de sammanslagna kommunernas namn förenade med bindestreck, är mindre lämpliga. Från språklig synpunkt innebär nämligen ett sådant namn, att det ena ledet är en bestämning till det andra, och inte att de båda leden är jämställda. I de flesta fall, där denna typ av namn förekommer, är det en sammansättning av socken- och häradnamn eller en namnsammansättning såsom »Dals-Ed», vilken betyder den Eds kommun som ligger på Dal. Ett kommunnamn, som skall bestå av två tidigare kommuners namn, bör enligt ortnamnskommissionen skrivas »X och Y kommun». En sådan benämning blir emellertid enligt kommissionen ofta både otymplig och svårhanterlig.

Kommitténs förslag

Kommittén föreslår att 1 § indelningslagen upphäves. En följd av att kommuntypen utmönstras ur såväl kommunallagen som indelningslagen torde bli, att Kungl. Maj:t i varje indelningsärende får pröva frågan om nybildning eller ej — om de tidigare kommunerna skall »upplösas», eller om en kommun skall »uppgå» i annan kommun.

Namngivningen av de nya kommunbildningarna sker i sammanläggningsärendet. Därvid synes de ovan redovisade riktlinjerna kunna följas.

Den dag, när det samband mellan rättsregel och kommundyp som nu finns i olika författningar upplösts eller neutraliserats, synes hinder inte möta mot att använda benämningarna »stad» eller »köping» på varje tätortsbildning.

Lagen om kommunalförbund

Nuvarande ordning

Lagen om kommunalförbund den 31 maj 1957 (nr 281) ger städer, landskommuner, köpingar och municipalsamhällen möjlighet att sammansluta sig till kommunalförbund med uppgift att handha en eller flera kommunala angelägenheter. Denna möjlighet ger lagen också landstingskommun och stad, som inte tillhör landstingskommun (1 § 1 mom.). De bestämmelser som lagen ger för kommun gäller också för municipalsamhälle (1 § 2 mom.).

F. n. finns inte något municipalsamhälle som ingår i kommunalförbund.

Kommitténs förslag

Att i författningen ersätta kommundyperna med begreppet kommun innebär inte annat än en formell ändring. Kommittén föreslår att municipalsamhälle redan före institutionens upphävande skall betagas rätten att med primärkommun bilda kommunalförbund. Bestämmelsen i 1 § 2 mom. föreslås därför bli upphävd.

Kommittén har tidigare föreslagit vissa ändringar i kommunallagen som berör 30, 43 och 44 §§. Dessa förslag torde inte behöva inverka på utformningen av 12 § kommunalförbundslagen.

Landstingslagen

Något om skälen till gällande organisationsform

Som redovisats i kapitel 2 bestämde 1862 års landstingsförordning, att landstinget skulle vara sammansatt av valda ombud från länets städer, häradar eller tingslag. Städer över viss folkmängd skulle stå utanför landstingen. Landstinget var sålunda en representation för de särskilda häraderna eller tingslagen och städerna inom landstingsområdet. För landstingsvalen var landstinget indelat i valkretsar. Tinget bestämde om indelningen. För att garantera att skilda orsintressen fick ett berättigat inflytande på representationens sammansättning skulle indelningen knyta till enheterna härad, tingslag och stad.

1, 2, 7 och 15 §§ landstingslagen den 14 maj 1954 (nr 319) innehåller be-

stämmelser, som formellt knyter till kommuntypen stad eller benämningarna kommunal- och stadsfullmäktige. 10—13 §§ upptager regler om valkretsindelning och valkretsars storlek. Enligt 13 § bestämmer landstinget om valkretsindelningen.

För varje valkrets skall oavsett dess folkmängd, utses en landstingsman och därutöver efter folkmängden en landstingsman för varje påbörjat tal av 5 000 (10 §).

Som huvudregel gäller att valkrets skall omfatta en eller flera kommuner. Vid valkretsindelningen skall beaktas att minst sju landstingsmän blir utsedda för varje valkrets (11 § första stycket). I 11 § andra och tredje stycket stadgas vidare följande.

Stad med mer än 20 000 invånare bildar egen valkrets, såvida ej särskilda skäl finnas att med staden sammanföra en eller flera andra kommuner till en valkrets. Stad med mindre folkmängd än nu sagts förenas med annan stad eller andra städer eller med angränsande landsbygd till en valkrets. Såvitt angår landsbygden verkställs valkretsindelningen, där så lämpligen kan ske, efter domsaga eller tingslag. Annan valkrets än den, vari två eller flera städer ingå, skall såvitt möjligt så utformas, att den kan omslutas med en sammanhängande gränslinje.

Den lämnade redogörelsen ger vid handen, att man sedan gammalt tillmätt de lokala intressena stor vikt vid landstingsvalen, och att man därför i reglerna om valkretsindelningen låtit skillnaden mellan landsbygd och städer i princip kvarstå.

Frågor om de övre och nedre gränserna för valkretsarnas storlek och det därav betingade antalet landstingsmän i kretsarna samt städernas ställning vid valkretsindelningen har tidigare varit föremål för översyn, sista gången år 1954. (1950 års folkomröstnings- och valsättsutredning SOU 1953: 25 och prop. 1954: 71.).

Utredningen fann bl. a., att som grundregel för valkretsindelningen borde gälla att valkrets skulle omfatta en eller flera kommuner. Vidare borde likasom dittills i ett stadgande hänvisas till indelningen i domsaga och tingslag. Eftersom häradsindelningen inte anpassats efter kommunindelningen år 1952 och därför blott fick anses ha historiskt intresse ansåg utredningen, att då gällande hänvisning till häradsindelningen borde utgå. Beträffande frågan om skilda regler borde gälla för landsbygd och stad sade utredningen bl. a. följande (betänkandet s. 32).

Även om det i många avseenden råder en viss intressegemenskap mellan en stad och den omgivande bygden rörande sådana frågor som ankomma på landsting, kan således utvecklingen dock icke anses enbart ha verkat i utjämnande riktning såvitt angår förhållandet mellan landsbygd och städer. Principen om en åtskillnad mellan landsbygden och städerna i vad gäller grunderna för landstingskommunernas uppdelning i valkretsar bör därför enligt utredningens mening alltjämt bibehållas i viss utsträckning. Med hänsyn till de numera rådande förhållandena synes emellertid vissa jämkningar vara påkallade av den gällande regleringen angående städer-

na, innehållande bl. a. en uppmjukning av bestämmelserna om bildande av särskilda stadsvalkretsar.

Vid remissbehandlingen uttalades från vissa håll, bl. a. från svenska landstingsförbundets sida, att goda skäl kunde anföras för att städernas särskilda ställning till valkretsindelningen avvecklades (prop. sid. 42—44).

Föredragande departementschefen frångick emellertid inte utredningens förslag (prop. sid. 55).

Kommitténs förslag

1962 års kommunindelningsreform syftar till att skapa primärkommuner, som från näringsgeografisk synpunkt skall vara sammanhållna regioner. Staden som geografisk och administrativ enhet kommer att försvinna.

För de landstingskommunala uppgifterna har man hittills ansett, att det i viss utsträckning föreligger en intressemotsättning mellan stad och landsbygd, och att denna motsättning principiellt skall återspeglas i reglerna om valkretsindelningen. Enligt kommunalrättskommitténs mening bör denna principiella åtskillnad inte längre upprätthållas i lagstiftningen. Av detta skäl och som en följd av förslaget om enhetlig kommuntyp anser kommittén att bestämmelserna för stad i 11 § andra och tredje stycket bör upphävas.

Även regeln i 11 § tredje stycket att valkretsindelning kan verkställas efter domsaga eller tingslag synes böra upphävas. Huvudregeln i 11 § första stycket säger, att valkrets skall omfatta en eller flera kommuner. Nuvarande tingslag torde bestå av en eller flera kommuner. Tingslaget är i sin tur enheten i domsagan.

Mot ett upphävande kan bl. a. tala att valkretsindelning efter domsaga eller tingslag är mycket vanlig. Enligt senaste tillgängliga uppgifter, som avser 1962 års val, var landstingskommunerna indelade i 172 valkretsar varav 76 anknöt till domsagoindelningen.

Det förtjänar emellertid framhållas, att en allmän strävan vid indelningen av riket för visst ändamål är att knyta indelningen till den primärkommunala enheten. Särskilt kan nämnas att 1964 års fastighetsregisterutredning i sitt betänkande (SOU 1966: 63 sid. 130) föreslår, att den primärkommunala enheten skall ligga till grund för indelningen av riket i fastighetsregisterområden. Med en sådan indelning brytes helt den förbindelse som historiskt kan finnas från härad, jordebokssocken och jordregistersocken till nuvarande indelning i tingslag och domsagor.

Som ytterligare skäl för att valkretsindelningen inte i fortsättningen bör knyta till domsagoindelningen kan åberopas, att rikets indelning i domkretsar är föremål för en fortlöpande genomgripande förändring.

Utöver nämnda författningsändringar föreslår kommunalrättskommittén formella ändringar i 1, 2, 7, 11, 12 och 15 §§.

Judiciella indelningen

Nuvarande och av domstolskommittén föreslagen ordning

Allmän underrätt på landet och i stad, som hör till domsaga, skall vara häradsrätt medan i annan stad rådhusrätt skall vara allmän underrätt (1 kap. 1 § rättegångsbalken). Tingslag är häradsrättens domkrets. Domsaga är häradshövdingens judiciella förvaltningsområde och kan bestå av ett eller flera tingslag. Om indelningen i tingslag bestämmer Kungl. Maj:t. Domsagoindelningen är beroende av Kungl. Maj:ts och riksdagens beslut.

Stads skyldighet att hålla rådhusrätt upphörde den 1 januari 1965. (Lag den 20 november 1964, nr 645.)

Rättegångsbalken innehåller delvis skilda bestämmelser för häradsrätt och rådhusrätt. Sålunda gäller bl. a. olika regler för rättens sammansättning i tvistemål (domförhållningsregler). I häradsrätt dömer häradshövdingen med nämnd. Rådhusrätt är i tvistemål domför med tre lagfarna domare.

Rådhusrätternas förstatligande föregicks av ett flertal statliga utredningar. År 1961 tillsattes domstolskommittén med uppdrag att företaga en allmän översyn av domstolsväsendet. I sitt första betänkande SOU 1963: 56 behandlade kommittén rådhusrätternas förstatligande. För det fortsatta utredningsarbetet angav kommittén som riktmärke ett upphävande av skillnaden i underrättsorganisationen mellan land och stad. I prop. 1964: 156 sid. 28 yttrade föredragande departementschefen bl. a., att det blir nödvändigt att tills vidare bibehålla rådhusrätt och häradsrätt som två från varandra i viss utsträckning skilda former av underrätter. Frågan efter vilka principer de blivande domförhållningsreglerna skall utformas ville departementschefen inte ta ställning till i samband med förstatligandet, utan detta sades få bli föremål för ytterligare överväganden.

En enhetlig organisation hänger intimt samman med frågan om domkretsindelningen. Departementschefen sade i propositionen, att man för överskådlig tid bör räkna med domkretsar för våra underrätter av mindre omfattning än domstolskommittén syntes ha förutsatt. Domstolskommitténs majoritet hade nämligen funnit, att tvistemål i underrätt bör handläggas av ett juristkollegium, som består av tre ledamöter, att en domstol med denna sammansättning kräver flera ordinarie domare samt att detta i sin tur — om de skall beredas full sysselsättning — talar för större domkretsar.

Domstolskommittén har nu i betänkandet Ny domkretsindelning för underrätterna (SOU 1967: 4) föreslagit, att riket indelas i 86 domkretsar och att indelningen genomföres successivt allt eftersom underrätternas chefsdomartjänster blir lediga eller ändringar i kommunindelningen påkallar domkretsreglering. För att underlätta ett genomförande föreslår domstolskommittén, att i 1 kap. 1 § rättegångsbalken intages en bestämmelse av innehåll, att rådhusrätts domkrets skall kunna utsträckas »att omfatta även annan kommun än staden».

Domstolskommitténs förslag grundar sig bl. a. på dess ovan nämnda uppfattning, att tvistemål i underrätt bör handläggas av ett juristkollegium, som består av tre ledamöter, samt att en och samma kommun inte bör uppdelas på flera domkretsar.

Begreppet domkrets användes av domstolskommittén som en sammanfattande benämning på häradshövdingens respektive borgmästarens hela domsområde. I en enhetlig underrättsorganisation kommer endast att finnas ett slag av allmänna underrätter. Enligt förslaget skall emellertid tills vidare finnas rådhusrätt med borgmästare och rådmän och häradsrätt med häradshövding och tingsdomare. Kommittén har inte tagit ställning till frågan vad underrätterna i en enhetlig organisation och deras tjänsteman bör benämnas.

Förslaget att låta rådhusrätts domkrets omfatta även annan kommun än staden påkallar enligt domstolskommittén vissa ändringar i nuvarande lagstiftning. Ändringar har föreslagits i en hel del författningar. Beträffande andra anser domstolskommittén, att en reglering enklast sker genom generella övergångsbestämmelser. De lagar och författningar som åsyftas med övergångsbestämmelserna innehåller med vissa variationer uttryck som »landet», »stad» eller »stad med rådhusrätt». Kommittén nämner ett flertal sådana författningar. Dessa reglerar skyldighet, behörighet eller befogenhet för underrätt, underrättsdomare eller inskrivningsdomare eller också gäller föreskrifterna tidsfrister, inom vilka åtgärd skall vidtagas hos en sådan myndighet.

Den av domstolskommittén förslagna övergångsbestämmelsen lyder.

Förekommer i lag eller författning föreskrift som avser landet eller liknande bestämning, skall, såvitt ej annat framgår av omständigheterna, föreskriften avse kommun som hör till domsaga. Förekommer i lag eller författning föreskrift som avser stad med rådhusrätt eller liknande bestämning, skall, såvitt ej annat framgår av omständigheterna, föreskriften avse jämväl annan kommun, som hör till rådhusrätts domkrets.

Förhållandet att domstolskommittén inte syftar till att nå alla föreskrifter som hänför sig till »landet» eller »stad med rådhusrätt» eller liknande bestämning har i lagtexten uttryckts på det sättet, att en förutsättning för tillämpning av övergångsbestämmelsen skall vara att »annat ej framgår av omständigheterna».

Föreskrifter som sålunda saknar direkt anknytning till underrätt, domare i underrätt eller underrätts domkrets avses inte genom övergångsbestämmelsen få annan innebörd än tidigare. Som exempel härpå nämnes i betänkandet bestämmelser för stad och land i byggnadslagen, fastighetsbildningslagen och jorddelningslagen.

Kommunalrättskommittén

Regeln i 1 kap. 1 § rättegångsbalken kan sägas vara exempel på att kommundypen stad är subjekt för viss angelägenhet. Man torde emellertid också kunna säga att begreppet stad här har ett annat rättsligt innehåll än i exempelvis kommunallagen, där stadsbegreppet avser en enhet för den kommunala självstyrelsen.

Rättegångsbalkens inledande paragraf beskriver två typer av domkretsar; häradsrätten som bygger på enheten tingslaget och rådhusrätten som bygger på kommunenheten stad. I domstolskommitténs förslag tillkommer att rådhusrätts domkrets skall kunna bestå av enheten stad och »annan kommun än staden».

En ny domkretsindelning har av domstolskommittén ansetts böra byggas upp med primärkommunerna som geografiskt underlag, men med bibehållande i stort av den författningsutformning som 1 kap. 1 § RB har. Förslaget torde beröras av kommunalrättskommitténs förslag om enhetlig kommundyp. Kommittén har därför funnit skäl att pröva vilken verkan inom den judiciella indelningen som dess förslag kan få.

Därvid kan till en början konstateras, att den av kommunalrättskommittén föreslagna övergångsbestämmelsen i 13 § kommunallagens promulgationslag naturligtvis möjliggör ett bibehållande av stadsbegreppet i rättegångsbalken. Vill man emellertid ur rättegångsbalken utmönstra stadsbegreppet torde följande lösning vara tänkbar.

I en särskild författning kan förordnas om rikets indelning i domkretsar. I författningen kan domkretsen åsättas ett namn, ges bestämmingen häradsrätt eller rådhusrätt och beskrivas till sin geografiska omfattning med hänvisning till vilka kommuner, som bildar domkretsen i fråga. Detta förfaringssätt är i andra indelningssammanhang vanligt. (Jfr författningarna om rikets indelning i polisdistrikt eller i fögderier, KK den 4 november 1966, nr 564, och KK den 3 juni 1966, nr 246.) Liknande princip tillämpas i Kungl. kungörelsen den 2 november 1962 (nr 550) om hovrätternas domkretsar. Intet synes hindra att man tills vidare låter begreppet domsaga avse häradsrättens domkrets. Enligt kommunalrättskommitténs uppfattning kan tingslaget såsom enhet för häradsrättens domkrets borttagas. I f. n. 14 domsagor finns det mer än ett tingslag och varje tingslag utgör *en* häradsrätt. Såvitt kommunalrättskommittén kunnat finna, har den frågan inte diskuterats, om med ny domkretsindelning och större domsagor bör följa två eller flera tingslag i varje domsaga. Indelningen i tingslag torde inte vara nödvändig för att få erforderlig ortskännedom i nämnden.

En utformning av bestämmelserna för rikets indelning i domkretsar av här antytt slag, och en allmän utmönstring av begreppet stad ur rättegångsbalken, leder till vissa ändringar såväl i denna som i ett antal andra författningar. Kommunalrättskommittén har bedömt dessa ändringar som inte särskilt omfattande.

Kommittén framlägger inte några formella förslag till författningsändringar. Skälen härför är *dels* att domstolskommitténs förslag är under remissbehandling *och dels* att det inom justitiedepartementet f. n. prövas skilda förslag till lösningar såväl av domförhetsreglerna som tingshusbyggnadsskyldigheten. Emellertid vill kommittén redovisa sina överväganden i form av följande skiss till ändringar i rättegångsbalken.

*(Nuvarande lydelse)**(Ny lydelse)*

1 kap.

1 §

Allmän underrätt är på landet och i stad, som hör till domsaga, häradsrätt samt i annan stad rådhusrätt.

Domsaga utgör ett tingslag; är domsaga mycket vidsträckt eller äro eljest synnerliga skäl därtill, må i domsaga vara två eller flera tingslag. Tingslag är häradsrättens domkrets.

Om indelning i tingslag förordnar Konungen

Allmän underrätt är häradsrätt eller rådhusrätt.

Underrätt utgör en domkrets. Häradsrätts domkrets bildar domsaga.

Om indelning i domkretsar förordnar Konungen.

5 §

I tingslag skola finnas aderton nämndemän. Erfordras flera nämndemän, bestämmer Konungen deras antal.

I nämnd — — — — — i nämnden.
Häradshövdingen fördele — — — — — inom nämnden.

6 §

För tingslag skall å den eller de orter, som Konungen bestämmer, vara tingsställe.

I häradsrätts domkrets skall å den eller de orter, som Konungen bestämmer, vara tingsställe.

7 §

I tingslag skola för huvudförhandling med nämnd å tingsställe årligen å bestämda tider hållas allmänna ting. Allmänt ting skall med undantag för tiden under häradsrättens fe-

Häradsrätt skall för huvudförhandling med nämnd å tingsställe årligen å bestämda tider hålla allmänna ting. Allmänt ting skall under häradsrättens ferier hållas varje

(Nuvarande lydelse)

rier hållas varje vecka, om ej annat föränledes av arbetet i domsagan, antalet tingslag eller andra omständigheter. Äro i tingslag flera tingsställen, fördelas tingen mellan dem.

För huvudförhandling — — — — — tingsställe är.

Om tingsordning förordnar Konungen.

(Ny lydelse)

vecka, om ej annat föränledes av arbetet i domsagan eller andra omständigheter.

Om tingsordning förordnar Konungen.

12 §

I stad med rådhusrätt skola finnas nämndemän till det antal, som Konungen bestämmer.

I nämnd — — — — — i nämnden.
Borgmästaren fördele — — — — — mellan nämndemännen.

I rådhusrätts domkrets skola finnas nämndemän till det antal, som Konungen bestämmer.

13 §

Rådhusrätt skall — — — — — arbetet kräves.

Rådhusrätt skall sammanträda i staden. Sammanträde må ock, om särskilda skäl äro därtill, hållas å annan ort.

Rådhusrätt skall sammanträda inom domkretsen. Konungen bestämmer den eller de orter, å vilka allmän rättegångsdag skall hållas. Sammanträde må ock, om särskilda skäl äro därtill hållas utom domkretsen.

16 §

För förvaring av anhållna eller häktade skall för domsaga å tingsställe eller annan ort, som Konungen bestämmer, så ock i stad med rådhusrätt finnas häkte. Med Konungens tillstånd må häkte vara gemensamt för flera domsagor eller för domsaga och stad. När med hänsyn till häktets belägenhet eller eljest skäl äro därtill, förordnar Konungen särskild häktningsdomare att före åtalet verkställa på rätten ankommande prövning rörande häktning.

För förvaring av anhållna eller häktade skall för domkrets finnas häkte å tingsställe eller ort, som Konungen bestämmer. Med Konungens tillstånd må häkte vara gemensamt för flera domkretsar. När med hänsyn till häktets belägenhet eller eljest skäl äro därtill, förordnar Konungen särskild häktningsdomare att före åtalet verkställa på rätten ankommande prövning rörande häktning.

4 kap.

5 §

Nämndeman utses genom val.

Hör till *tingslag* mer än en kommun, fördelar rätten antalet nämndemän mellan kommunerna i förhållande till deras folkmängd; varje kommun skall dock utse minst en nämndeman.

Val förrättas — — — — —

Då nämndeman skall väljas, ankomme i domsaga på häradshövdingen och i *stad med rådhusrätt* på rätten att göra anmälan därom till den som har att föranstalta om valet.

Nämndeman utses genom val.

Hör till *domkrets* mer än en kommun, fördelar rätten antalet nämndemän mellan kommunerna i förhållande till deras folkmängd; varje kommun skall dock utse minst en nämndeman.

— — — — — kommunens fullmäktige.

Då nämndeman skall väljas, ankomme i domsaga på häradshövdingen och i *rådhusrätts domkrets* på rätten att göra anmälan därom till den som har att föranstalta om valet.

En ändring av rättegångsbalken på skisserat sätt berör ett flertal andra författningar, där regleringen knyter till begreppen »tingslag», »stad med rådhusrätt» eller liknande.

Först kommer härvid i fråga de författningar som reglerar tingshusbyggnadsskyldigheten. Dessa författningar behandlar kommittén i ett följande avsnitt om specialkommunen tingshusbyggnadsskyldige.

Exempel på andra författningar är följande.

12 kap. 1 § tryckfrihetsförordningen,

14 kap. 1 § giftermålsbalken,

12 kap. 4 §, 19 kap. 3 och 8 §§ föräldrabalken,

11 kap. 4 § vattenlagen,

7 § konkurslagen,

14 § lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation,

6 kap. 16 § lagen den 12 maj 1917 (nr 269) om fastighetsbildning i stad,

16 § lagen den 18 juni 1925 (nr 334) om rätt i vissa fall för nyttjanderätts-havare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område,

21 kap. 3 § lagen den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet,

2, 5 och 12 §§ lagen den 3 juni 1932 (nr 283) med särskilda bestämmelser om handläggning av inskrivningsärenden,

1 § lag den 4 juni 1937 (nr 306) om behörighet för häradsrätt att upptaga sjörättsmål,

3 § lagen den 20 november 1964 (nr 645) med vissa bestämmelser angående statens övertagande av huvudmannskapet för rådhusrätterna,

lag den 20 november 1964 (nr 647) med vissa bestämmelser angående stads förenande med domsaga,

1 § Kungl. förordningen den 20 november 1845 i avseende på handel om lösören, som köparen låter i säljarens vård kvarbliva,

2 § Kungl. förordningen den 1 december 1916 (nr 518) om skyldighet för präst att avlämna uppgifter angående inträffade dödsfall,

1 och 2 §§ Kungl. kungörelsen den 18 november 1932 (nr 522) ang. inskrivningsdomare och inskrivningsdagar,

Kungl. kungörelsen den 10 juli 1947 (nr 678) om antalet nämndemän i tingslag, samt

Kungl. kungörelsen den 10 juli 1947 (nr 679) om tingsordningar.

Med en domkretsindelning fastställd i särskild författning skulle man kunna uppnå bl. a. följande bieffekt. Genom att kalla en nybildad domkrets för rådhusrätt skulle domförhållningen i 1 kap. 11 § rättegångsbalken bli tillämplig. Om juristkollegial sammansättning i tvistemål anses önskvärd skulle således med en fortlöpande ny domkretsindelning allt eftersom häradsrätternas chefsdomartjänster blir lediga ett stegvis införande av juristkollegium bli möjligt. Enligt domstolskommitténs förslag skall landet indelas i 86 domkretsar, varav åtskilliga övergångsvis torde bli rådhusrätter. Flera av dessa kommer att innefatta stora landsbygdsområden. Att övergångsvis kalla allt flera domkretsar för rådhusrätter ter sig för kommunalrättskommittén inte så anmärkningsvärt med tanke på att domkretsarna, när indelningen är slutligt genomförd, skall få nya beteckningar med nya benämningar på de till domstolen knutna tjänstemännen.

Tingshusbyggnadsskyldige

Gällande ordning

Förvaltningsorganisationen för att hålla domstolslokaler är olika utformad för landet och för stad med rådhusrätt. I lagen den 20 november 1964 (nr 645) stadgas att stad med rådhusrätt skall hålla erforderliga lokaler för rådhusrättens behov jämte möbler och andra dylika inventarier samt svara för uppvärmning, belysning och städning av lokalerna.

Beträffande lokalhållningen för häradsrätterna regleras denna av 26 kap. 4 § byggningsbalken, lagen den 5 juni 1909 (nr 55) ang. skyldighet att delta i kostnaden för byggnad och underhåll av tingshus och häradsfängelse, lagen den 18 juli 1942 (nr 658) om bestridande av kostnaderna för domsagas kansli, lagen den 18 april 1947 (nr 153) om tingshusbyggnadsskyldigheten i vissa fall, Kungl. förordningen den 31 december 1945 (nr 903) om utdebitering av tingshusmedel, Kungl. cirkulär den 12 februari 1926 till länsstyrelserna angående ny- eller ombyggnad av tingshus samt Kungl. brev den

6 juni 1947 med erinring att i tingshusbyggnadsbesväret ingår skyldighet för de tingshusbyggnadsskyldige att hålla kostnadsfritt nattkvarter för nämndemännen å tingsstället.

Alla som betalar kommunalskatt inom tingslaget — de tingshusbyggnadsskyldige — deltagar i kostnaderna för byggnad och underhåll av lokalerna. Tingshusbyggnadsskyldige är ett kommunalt subjekt, en s. k. specialkommun, med egen beskattningsrätt. De av tingslagen utdebiterade medlen, s. k. tingshusmedel, uttages och redovisas i samma ordning som kommunalskatten. I de fem fall där tingslaget och den borgerliga primärkommunen är identiska ombesörjes tingshusbyggnadsskyldigheten av kommunernas egna organ och kostnaderna upptages direkt i kommunernas stater.

Tingslaget som organ för tingshusbyggnadsskyldigheten torde inte alltid sammanfalla med tingslaget som domkrets för häradsrätten. Bestämmelserna i 1947 års lag syftar till att reglera bl. a. detta förhållande.

Frågan om revision av bestämmelserna om tingshusbyggnadsskyldigheten har flera gånger prövats av olika utredningar. Nya lagberedningen, de s. k. ekonomisakkunniga, skatteutjämningsberedningen, särskilda sakkunniga tillsatta att verkställa revision av gällande bestämmelser om tingshusbyggnadsskyldigheten samt kommunalskatteberedningen har samtliga sysslat med frågan. Det har då huvudsakligen gällt om staten skulle svara för kostnaderna eller inte. 1955 års stadsdomstolsutredning prövade frågan om kostnaderna för underrätternas domstolslokaler med utgångspunkt från att skyldigheten att hålla underrätterna med lokaler skall åvila invånarna i domkretsen. Utredningen behandlade således inte frågan om staten bör övertaga kostnaderna för underrätternas lokaler eller om kostnaderna bör bestridas av annat organ gemensam för flera underrätter, exempelvis landstinget.

Stadsdomstolsutredningen föreslog (SOU 1961:6) att tingshusbyggnadsskyldigheten i nuvarande form skulle upphävas och ersättas av ny lagstiftning, omfattande såväl tingshus som rådhus. Förslaget innebar, att tingslagen skulle försvinna som enheter för byggnadsskyldigheten, vilken i stället skulle läggas direkt på kommunerna i domkretsen. Kostnaderna skulle gäldas av kommunerna gemensamt och som regel fördelas efter antalet skattekronor. Kommunerna skulle enligt förslaget kunna sammansluta sig i kommunalförbund för byggnadsbesvärets handhavande.

Utredningen åberopade bl. a. följande skäl för sitt förslag (betänkandet sid. 211—214).

Mot den nuvarande ordningen med tingslaget som organ för handhavande av byggnadsskyldigheten synes slutligen den anmärkningen kunna riktas, att den inte bereder kommunerna i tingslaget det inflytande över lokala angelägenheter som bör tillkomma dem. Tingslaget innebär en splittring av den kommunala verksamheten; tingslagets rätt att själv uttaga skatt kan vara ägnad att försvåra för kommunerna att överblicka och sammanhålla sin finanshushållning. Ehuru skyl-

digheten för domkretsarnas invånare att hålla underrätterna med inredda lokaler som regel kräver samverkan över kommungränserna, torde detta förhållande inte hindra att byggnadsbesväret lägges direkt på primärkommunerna i domkretsen. På en rad områden sträcka sig numera kommunernas förvaltningsuppgifter utanför vederbörande kommuns område och olika former för kommunal samverkan ha utbildats; delvis ha dessa former också reglerats i lag. Om domstolsbyggnadsskyldigheten lägges direkt på kommunerna, kunna organisationsformerna lättare anpassas efter skilda lokala förhållanden. Vården av domstolslokalerna kan bättre samordnas med andra lokala angelägenheter och besparingar och rationaliseringar därigenom vinnas. Någon särskild utdebitering av tingshusmedel behövs inte, vilket för skattemyndigheterna innebär en viss lättnad. Kravet på offentlighetskontroll tillgodoses genom de allmänna bestämmelser i kommunallagen och andra författningar som trygga insyn i och kontroll över kommunalförvaltningen. I lagstiftningstekniskt hänseende vinnes, att den författningsmässiga regleringen av domstolsbyggnadsskyldigheten låter sig inskränka till förhållandevis få stadganden. Det lär kunna förväntas, att kommunerna skola omfatta vården av häradsrätternas och rådhusrätternas lokaler med samma intresse och omsorg som tingslagen. Till stöd för detta antagande må åberopas erfarenheterna från domkretsar, där redan nu kommunerna handha vården av lokalerna.

— — — — —

Liksom tingslaget är kommunalförbundet en förhållandevis tungrodd och dyrbar förvaltningsform. I domkretsar med få och enkla domstolsbyggnadsfrågor kan man använda mindre omständliga samarbetsorgan. Samma torde förhållandet vara i domkretsar, som bestå av endast ett fåtal kommuner eller av en större kommun med väl utbyggd förvaltning samt en eller flera mindre kommuner. I sådana fall bör det stå kommunerna fritt att avtala om enklare former än kommunalförbund för byggnadsbesvärets handhavande. Samverkan synes kunna ordnas antingen så, att en av kommunerna genom sina organ fullgör den gemensamma domstolsbyggnadsskyldigheten, eller så, att kommunerna tillsätta ett gemensamt förvaltningsorgan, vars sammansättning och befogenheter kommunerna själva få bestämma och vars förvaltning står under varje kommuns tillsyn. Som regel synes denna senare form för samverkan vara mest ändamålsenlig i de fall, där bildandet av kommunalförbund är en onödigt komplicerad apparat. Förutsättningarna för kommunal samverkan i annan form än kommunalförbund öka, om en reform för åstadkommande av större kommuner genomföres.

Domstolskommittén föreslog i sitt betänkande om rådhusrätternas förstatligande (SOU 1963: 56), att skyldigheten att tillhandahålla lokaler åt underrätterna avlastades kommunerna och överflyttades på staten. Emellertid fann kommittén det inte i och för sig nödvändigt, att frågan fick sin lösning i samband med rådhusrätternas förstatligande, utan förordade att med statens övertagande av lokalhållningen skulle anstå tills vidare. I avvaktan på en slutlig reglering borde enligt kommittén tingslagens nuvarande skyldighet bestå.

I prop. 1964: 156 sade departementschefen, att han inte var beredd att tillstyrka domstolskommitténs förslag, att staten skulle utfästa sig att övertaga lokalhållningsskyldigheten och åberopade därvid bl. a., att det under dåvarande förhållanden inte fanns anledning att avskaffa den lokala förank-

ringen, men att ett sådant ställningstagande inte behövde hindra, att frågan prövades på nytt, när verkningarna av en ny underrättsorganisation och ändrad domkretsindelning i en framtid kunde överblickas.

Domstolskommittén har i sitt senaste betänkande (SOU 1967: 4) diskuterat frågor, som rör lokalhållningsskyldigheten i sådana fall, där rådhusrättsdomkrets enligt kommitténs förslag skulle omfatta även annan kommun än staden. Kommittén föreslår, att Kungl. Maj:t ges ett allmänt bemyndigande, att vid sådan domkretsindelning meddela föreskrifter om berörda tingslags och kommuners rättigheter och skyldigheter i förhållande till varandra. I anslutning härtill säger kommittén, att den reglering som stadsdomstolsutredningen föreslog för lokalhållningsskyldigheten, när en domkrets omfattar flera kommuner, synes utgöra en godtagbar lösning för det fall att flera kommuner ingår i domkretsen för rådhusrätt.

Kommunalrättskommittén

Kommittén har i ett tidigare avsnitt föreslagit, att municipalsamhällsinstitutionen skall utmönstras ur lagstiftningen delvis som följd av förslaget om enhetlig kommuntyp. Om värden av domstolslokaler alltjämt skall vara en lokal kommunal angelägenhet — en fråga som kommittén inte haft att överväga — uppkommer med ett införande av enhetlig kommuntyp i sin tur frågan, om denna angelägenhet i viss utsträckning skall ombesörjas av specialkommunen tingshusbyggnadsskyldige eller om fortvaron av denna kommunform bör upphöra.

Enligt kommunalrättskommitténs mening bör tingshusbyggnadsskyldige såsom kommunalt subjekt upphöra. Stadsdomstolsutredningen har, som ovan redovisats, anfört tungt vägande skäl — såväl praktiska som principiella — för att ordningen med tingshusbyggnadsskyldige skall avskaffas. Att tingshusbyggnadsskyldige obestriddligen väl vårdar sin uppgift till båtnad för häradsrätterna är i och för sig intet avgörande skäl för att institutionen skall bibehållas. Det finns dessutom inte fog för ett allmänt antagande, att primärkommunala organ skulle handha lokalhållningsskyldigheten på ett mindre tjänligt sätt. Härtill kommer att det vid kommunsammanläggningar och ändrad domkretsindelning följer praktiska olägenheter med gällande två organisationsformer.

Om lokalhållningen för våra underrätter i fortsättningen kommer att bli en lokal kommunal angelägenhet, föreslår kommunalrättskommittén således, att tingslagen skall försvinna som enheter för skyldigheten att hålla domstolslokaler med följd att det kommunala subjektet tingshusbyggnadsskyldige upphör. Lokalhållningsskyldigheten torde under sådana förhållanden kunna ordnas i överensstämmelse med stadsdomstolsutredningens förslag.

Administrativa indelningen

Nuvarande förhållanden

I administrativt hänseende är riket indelat i tjugofyra län jämte Stockholms stad. Varje län är i sin tur uppdelat i mindre förvaltningsdistrikt med vars verksamheter länsstyrelsen har att ta befattning.

I författningar, som reglerar rikets indelning för skilda administrativa eller andra uppgifter, användes ofta kommunenheten som byggsten. Därvid brukar jämte kommunens namn också nämnas kommuntypen.

Följande författningar med angiven anknytning har kommunalrättskommittén vid sin allmänna författningsgenomgång förtecknat. Kommittén har ansett sig kunna redovisa dem under rubriken »administrativa indelningen» fastän några författningar närmast torde höra hemma under annan indelning.

De tre primärkommuntyperna förekommer i följande författningar.

Kungl. kungörelsen den 10 november 1933 (nr 607) angående indelning av riket i veterinärdistrikt,

Kungl. kungörelsen den 23 september 1960 (nr 556) angående indelning av riket i lantmäteridistrikt,

Kungl. kungörelsen den 26 februari 1965 (nr 41) om rikets indelning i civilförvarsområden,

Kungl. kungörelsen den 3 juni 1966 (nr 246) om rikets indelning i fögderier,

Kungl. kungörelsen den 30 september 1966 (nr 530) om rikets indelning i vägnämndsområden, och

Kungl. kungörelsen den 4 november 1966 (nr 564) om rikets indelning i polisdistrikt.

Stockholms stad som indelningsenhet finns i dessa författningar.

19 kap. 2 § föräldrabalken,

Kungl. kungörelsen den 5 maj 1950 (nr 163) angående rikets indelning i distrikt för medling i arbetstvister,

Kungl. kungörelsen den 9 december 1960 (nr 719) om rikets indelning i socialvårdskonsulentdistrikt,

Kungl. kungörelsen den 29 maj 1964 (nr 345) om rikets indelning i åklagardistrikt, och

Kungl. kungörelsen den 29 maj 1964 (nr 366) om rikets indelning i kronofogdedistrikt.

Följande författningar knyter i viss utsträckning till beteckningen stad.

Kungl. kungörelsen den 9 september 1964 (nr 580) om övervakningsnämndernas verksamhetsområden,

Kungl. kungörelsen den 28 oktober 1966 (nr 565) om utskrivningsnämndernas verksamhetsområden, och

Kungl. kungörelsen den 9 juni 1967 (nr 272) om rikets indelning i skyddskonsulentdistrikt m. m.

En olikhet i regleringen för stad och land, som torde kunna hänföras till den administrativa indelningen, är bestämmelserna i taxeringsförordningen den 23 november 1956 (nr 623) om fastighetstaxeringsnämnds sammansättning. I 133 § 1 mom. stadgas bl. a., att fastighetstaxeringsnämnd skall bestå av ordförande samt ytterligare fyra eller sex ledamöter varav på landet en utses av landstingskommunens förvaltningsutskott och två av kommunalfullmäktige medan i stad tre väljes av stadsfullmäktige. Beslutförhetsregeln för taxeringsnämnden i 151 § taxeringsförordningen ansluter till bestämmelserna om nämndens sammansättning i 133 §.

Kommittén

Ovan redovisade författningar torde böra bli föremål för en huvudsakligen redaktionell översyn om kommuntyperna utmönstras ur kommunallagstiftningen. Under hänvisning till vad kommittén anfört i 1 kap. finner kommittén det falla utom utredningsuppgiften att göra en sådan översyn.

Inte heller finner kommunalrättskommittén skäl att beröra det förhållandet, att för åtskilliga statliga regionala verksamheter, som är knutna till länsstyrelserna, gäller särskilda bestämmelser för Stockholms stad. I prop. 1967: 77 angående sammanläggning av överståthållarämbetet och länsstyrelsen i Stockholms län till en länsstyrelse sägs nämligen, att de lagstiftningsfrågor som blir aktuella i samband med den föreslagna länsindelningsändringen kommer att anmälas av föredragande statsrådet under hösten 1967.

Några verksamheter med rättslig anknytning till nuvarande kommuntyper

Städernas auktionsmonopol

Historik och gällande rätt

Som framgått av redogörelsen för den lokala självstyrelsens uppkomst och utveckling bereddes städerna under medeltiden en monopolställning för utövande av handel och hantverk i syfte att hjälpa städerna och stadsmannanäringarna. Ett sådant monopol, som alltjämt gäller i ett 40-tal städer, är det auktionsmonopol som tillkommer kommunala auktionsverk.

Frågan om auktionsverk i Stockholm avgjordes slutgiltigt genom en skrivelse från rikets städer den 13 december 1734 och ett Kungl. brev till överståthållaren den 25 februari 1735. Auktionsmonopolet kompletterades sedermera genom ett av Kungl. Maj:t den 18 december 1772 meddelat förbud att anställa auktioner »hardt nära Tullarne utom Stockholms Stad».

Rätten för övriga städer att hålla auktioner grundar sig på tre utfärdade resolutioner på städernas besvär den 3 december 1680, § 10, den 16 oktober 1723, § 35 och den 12 juli 1731, § 13. Dessa resolutioner avser närmast medgivanden för städerna att inrätta auktionsverk. De innehåller inte något uttryckligt stadgande, som tillerkänner städerna ensamrätt till förrättande av auktioner. Emellertid har i doktrin och praxis resolutionerna ansetts innebära, att i städer där det finns inrättat ett stadens auktionsverk endast verket har rätt att inom stadens område anställa offentlig auktion på enskild egendom. Privilegierätten gällde alltså i princip för alla städer. En stad kan emellertid inte göra anspråk på något monopol förrän staden inrättat auktionsverk.

Kungl. Maj:t eller länsstyrelse har fastställt auktionsreglementen för ett stort antal städer. I dessa har auktionsverket förklarats äga monopol på auktioners hållande. Monopolet avser försäljning av såväl fast som lös enskild egendom.

Genom utsökningslagens tillkomst år 1877 skedde en högst väsentlig inskränkning i omfattningen av städernas auktionsmonopol; de exekutiva auktionerna undandros auktionsverkens monopolrättigheter. Detta hindrar

emellertid inte, att utmätningsmannen vid exekutiva auktioner å lös egendom kan anlita ett auktionsverk.

I 1731 års resolution sägs uttryckligen att Kungl. Maj:t år 1723 tillåtit städerna att inrätta auktionsverk. Enligt Tore Alméns mening i hans avhandling år 1897, »Om auktion såsom medel att åvägabringa avtal», del I, får frågan om inrättande eller avskaffande av auktionsverk anses vara en **kommunal angelägenhet**. Samma ståndpunkt intog indelningssakkunniga (SOU 1961:9, sid. 220) och 1955 års stadsutredning (SOU 1962:9, sid. 17). Härvid har den uppfattningen gjorts gällande att, om Kungl. Maj:t eller länsstyrelse genom särskilt beslut givit sanktion åt inrättandet av auktionsverk, staden inte kan fatta beslut om indragning av auktionsverket utan den sanktionerande myndighetens samtycke.

I åtskilliga städer har auktionsverk aldrig inrättats, i andra åter har auktionsverk tidigare funnits men blivit nedlagda med följd att monopolrätten upphört. Det har också förekommit, att städer uppgivit monopolen men behållit auktionsverket. I dessa städer är således auktionsverket pliktigt men inte uteslutande berättigat att hålla auktioner för enskild persons räkning. När verket i sådana fall anlitas, blir det för staden en kommunal angelägenhet att sköta den offentliga försäljningen. Slutligen har den möjligheten utnyttjats, att en stad med bibehållande av monopolen mot vederlag avhänt sig ensamrätten till själva auktionsförrättandet.

Om en stad i judiciellt hänseende lagts under landsrätt har monopolen därigenom inte rubbats. Vid sammanläggning av stad och landskommun förekommer det att beslutet innehåller bestämmelser exempelvis, att för staden gällande bestämmelser om auktionsmonopol skall tillämpas inom den med staden sammanlagda landskommunen endast såvitt landskommunen ingår i fastställd stadsplan eller byggnadsplan.

Om någon i strid mot stadens monopolrätt anställer auktion, medför detta skyldighet att till auktionsverket betala den provision som skulle ha tillkommit verket, om försäljningen verkställts genom verkets försorg (N. J. A. 1882:519). Omvänt gäller, om någon efter särskilt tillstånd får rätt att utöva viss del av stadens auktionsverksamhet, att staden är berättigad till ersättning härför efter av staden fastställd taxa. Flera städer arrenderar f. n. ut sina auktionsmonopol mot årliga arrenden till privatpersoner eller enskilda företag.

Den första författning som behandlar frågan om rätten för enskilda att på landet hålla frivilliga auktioner är Kungl. resolution på städernas besvär den 12 juli 1731, § 13, där det för invånarna på landet sägs, att de kunde betjäna sig av städernas auktionsverk, när de ville begagna sig därav och inte fann det bekvämast att »igenom auktion eller eljest på landet vända sina varor i penningar». Genom Kungl. resolutioner på allmogens besvär den 17 december 1734, § 10, och den 9 december 1766, § 4, bekräftas ytterligare, att allmogen genom offentliga auktioner på landet äger sälja egendom, och att den

till auktionernas förrättande kan utse de personer till vilka den har förtroende. Det synes numera inte vara ovanligt att en i trakten betrodd person driver yrkesmässig auktionsverksamhet.

Första gången frågan om ett upphävande av städernas auktionsmonopol var föremål för riksdagsbehandling var åren 1859—60. Inom borgarståndet väcktes då två motioner om upphävande av den städerna tillkommande utslutande rätten att inom sina områden hålla auktioner. Dessa motioner föranledde inte någon riksdagens åtgärd.

Almén har ingående diskuterat den rättsliga olikheten för auktioners hållande i stad och på landet och säger härom bl. a. (a. a. sid. 182 f. f.).

Vid ett aktgivande på den svenska rättens grundsatser i avseende å befogenheten att avhålla offentliga auktioner kan man icke undgå att lägga märke till den egendomliga dualistiska karaktär, som är för densamma utmärkande. Den genomgående olikhet, som i detta avseende äger rum mellan städerna och landsbygden, kan icke påstås vara grundad på några allmängiltiga skäl; den saknar ock, så vitt vi känna, motsvarighet i den utländska lagstiftningen. Ej heller kan man enligt vårt förmenande göra gällande, att något särskilt i vårt land rådande förhållande skulle påkalla en anordning, sådan som den bestående. Redan den omständigheten, att mera än halvt annat århundrade förflutit, sedan den yngsta av de författningar, vilka reglera hithörande frågor, utfärdades, är ägnat att väcka tvivelsmål, om icke auktionsväsendet hos oss vilar på föråldrade grundsatser och är i behov av ändring, så att även på detta område likformighet i lagstiftningen mellan stad och land skulle kunna ernås. Frågar man sig då, i vilkendera riktningen en utveckling synes önskelig, om auktionsväsendets nuvarande tillstånd i stad bör tjäna till förebild för landsbygden eller om den frihet, som den enskilde där åtnjuter, bör tillkomma honom även i städerna, synes oss svaret icke kunna utfalla på mera än ett sätt. Det kan enligt vår åsikt icke med skäl påstås, att den i städerna bestående anordningen skulle vara den principiellt riktiga och att orsaken till, att den icke kunnat genomföras å landsbygden, endast skulle ligga i praktiska svårigheter. Vi kunna icke inse, att den omständigheten, att en person, som vill få till stånd en försäljning eller något annat privaträttsligt avtal, beslutar sig för att för dess åvägbringande begagna sig av auktion, kan motivera någon skyldighet för honom att därvid anlita biträde av offentlig myndighet eller betala avgift till kommunen. Varje försök att beröva invånarna å landet deras tidigt erkända, men sent respekterade rätt att till auktioners förrättande utse den, de hava förtroende till, skulle för övrigt otvivelaktigt stöta på ett motstånd, alltför starkt för att kunna övertinnas. Vill man vinna någon överensstämmelse i lagstiftningen på detta område, är det följaktligen auktionsväsendet i städerna, som bör reformeras. Man kan häremot icke med fog invända, att något inskridande genom lagstiftningen icke är av behovet påkallat, alldenstund ordnandet av dessa förhållanden enligt den gällande rätten är en kommunal angelägenhet, varom det tillkommer den enskilda staden att besluta. Frågan om auktionsmonopol eller icke är nämligen enligt vår åsikt av alltför stor vikt och ingriper för djupt i den enskildes handlingsfrihet, för att stadskommunen må efter gottfinnande få ordna densamma. Ett sådant sakernas tillstånd medför ock den olägenheten, att olikformigheten i de gällande grundsatserna härutinnan blir än större, i det att avhållande av auktioner i vissa städer kommer att stå den enskilde fritt, i andra icke. Den faran är ock härmed förbunden, att auktionsmonopolet längst kommer att kvarstå i de mindre städerna, där kommunen icke bekostar särskild lokal för auktionerna eller därför eljest får vidkännas några uppförringar,

utan fastmera på auktionsväsendet skördar en i förhållande till stadens budget avsevärd ekonomisk vinst, och där inskränkningar i den enskildes rätt att avhålla auktioner äro än mindre av behovet påkallade än i de större städerna. Vi hava ovan nämnt, att i ett betydande antal av rikets städer man fattat beslut om uppgivande av det kommunala auktionsmonopolet; i åtskilliga andra har fråga därom förevarit men fallit. Det skäl, som härvid företrädesvis synes hava varit avgörande, är, att den nuvarande anordningen ansetts innebära stora fördelar för den enskilde, då han därigenom är tillförsäkrad att alltid kunna påräkna en skicklig auktionsförrättare, som mot en på förhand fastställd, skälig taxa ombesörjer auktionen och för vilkens redovisning av de influtna medlen staden står i ansvar. Obestridligt är, att detta är en förmån, som kan motivera upprätthållandet av ett särskilt auktionsverk. Att märka är dock, att den anförda grunden endast talar för, att en inrättning må finnas, varav den enskilde, om han så önskar, kan begagna sig, men ingalunda kan motivera någon skyldighet för honom att under alla förhållanden därav begagna sig. En så livlig omsorg om den enskildes ekonomiska väl, att man av fruktan för, att han på enskild auktionsförrättare skall göra förlust, ålägger honom att anlita stadens auktionsverk, kan ingalunda på den anförda grunden försvaras. Den enskilde bör vara närmast att bestämma, om han vill förrätta auktion å sin egendom själv eller genom annan; risken att på den av honom utsedde auktionsförrättaren lida förlust kan säljaren ju för övrigt undgå genom att inskränka dennes uppgift till att leda själva auktionen och göra förbehåll om likvidens erläggande till honom själv. Motiverar han auktionsverkens tillvaro endast ur synpunkten av den enskildes intresse, kan man sålunda aldrig komma längre, än att man ådagalägger lämpligheten av att det finnes ett auktionsverk, som den enskilde kan anlita, om han föredrager detta framför att själv eller genom annan å auktion låta sälja sin egendom — en anordning av auktionsväsendet, som ock, enligt vad den föregående framställningen giver vid handen, i vissa svenska städer existerar.

Kommitténs överbäganden och förslag

Såsom angetts på sid. 53 har kommunalrättskommittén utrett frågan om städernas auktionsmonopol mot bakgrunden av de förslag kommittén framlägger om införande av en enhetlig kommuntyp. Kommitténs prövning av om monopolet skall bestå eller ej är därför i viss mån inte förutsättningslös.

Om man söker en principiellt lika reglering för alla kommuner kan inledningsvis konstateras, att den monopolrätt som nu utövas av ett 40-tal städer och som är knuten till begreppet stad inte kan förbindas med kommitténs förslag om enhetlig kommuntyp annat än övergångsvis. Kan då den för dessa städer gällande ordningen införas i samtliga kommuner?

Detta skulle till en början innebära, att större delen av befolkningen berövades möjligheten att fritt ordna med försäljning av sin lösa och fasta egendom på offentlig auktion. Varje person, som ville få till stånd ett privaträttsligt avtal och därvid önskade begagna sig av offentlig auktion, skulle under sådana förhållanden tvingas att anlita offentlig myndighet och betala avgift härför. Å andra sidan skulle den enskilde alltid vara tillförsäkrad rätten att få auktion ombesörjd mot fastställd taxa och med redovisningsansvar för kommunen.

Ett monopolsystem kan beröva privat verksamhet av samma och närliggande slag möjlighet till konkurrens på lika villkor. Lagen den 25 september 1953 (nr 603) om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet syftar till att främja en från allmän synpunkt önskvärd konkurrens så att inte prisbildningen otillbörligt påverkas eller annans näringsutövning hindras eller försvåras.

Ett kommunalt auktionsverk behöver inte nödvändigtvis förbindas med en monopolrätt för kommunen. De sociala synpunkter som kan tala för att kommunen håller auktionsverk kan bli tillgodosedda utan ett kommunalt monopol. Där det kan vara ett allmänt till kommunen knutet intresse, att kommunen för sina medlemmars service håller auktionsverk blir detta en kommunal angelägenhet enligt 3 § kommunallagen. I de städer, där det nu finns auktionsverk men staden avstått från monopolrätten, torde verksamheten få ses såsom en kommunallagsreglerad angelägenhet.

Att kommunen håller auktionsverk och ombesörjer auktion kan innebära en viss trygghet för säljare och köpare. Bl. a. kan det medföra full garanti för att säljaren skall få ut auktionsbeloppen. En möjlighet att ge viss stadga åt auktionsverksamheten utan kommunalt engagemang är att förbinda den med något slags auktorisation. I författning meddelade bestämmelser om auktorisation finns i bl. a. Kungl. Maj:ts skeppsklarerarförordning den 4 maj 1934 (nr 119), Kungl. kungörelsen den 30 juni 1947 (nr 336) om auktorisation av fastighetsmäklare och Kungl. kungörelsen den 28 september 1951 (nr 640) om auktorisation av enskilda bevakningsföretag.

Enligt kommunalrättskommitténs mening skall det inte vara en kommunal skyldighet att hålla auktionsverk eller ombesörja offentliga auktioner. Där sådan verksamhet är ett allmänt till kommunen knutet intresse, bör emellertid kommunen med stöd av 3 § KL få befatta sig med uppgiften. De skäl som från sociala utgångspunkter kan motivera en reglering av offentliga auktioners hållande torde på detta sätt kunna bli tillgodosedda.

En annan fråga är om man för att skapa ökad trygghet kring auktionsförfarandet bör införa bestämmelser om auktorisation, exempelvis av det slag som gäller för dem som yrkesmässigt utövar fastighetsmäklarverksamhet.

Utänför de stadsområden inom vilka vissa städer utövar sin monopolrätt hålles i dag överallt i riket offentliga auktioner, antingen i den säljandes egen regi eller av person eller företag, som har säljarens förtroende. Erfarenheterna av dessa auktioner torde inte vara sådana, att det är påkallat att införa bestämmelser om auktorisation. När det gäller företag, som fortlöpande driver auktionsverksamhet, är det av särskild betydelse, att företaget och dess anställda upprätthåller sträng neutralitet såväl mot säljare som köpare om det skall kunna påräkna publikens förtroende. Ett sådant företag torde inte vilja riskera att genom försenad eller underlåten utbetalning av auktionssumman mista sin kundkrets.

Under återopande av det anförda föreslår kommunalrättskommittén, att det auktionsmonopol som vissa städer nu innehar borttages. Detta torde kunna ske genom att Kungl. Maj:t och riksdag beslutar att upphäva den rätt att hålla auktionsverk som givits Stockholm genom Kungl. brev år 1735 jämte förbudsbrevet den 18 december 1772 och övriga städer genom resolutionerna åren 1680, 1723 och 1731. Emellertid torde de städer som nu utövar monopolrätten böra lämnas viss övergångstid för att eventuellt helt eller delvis avveckla sina auktionsverk. Enligt kommitténs uppfattning bör monopoliet övergångsvis få kvarstå till år 1973.

Offentlig auktionsverksamhet kommer härefter att fritt få utövas av enskilda och av kommuner med stöd av 3 § KL. Auktionsavgifter som kommunerna må betinga sig för sina tjänster får bedömas som privaträttsliga och bör därför inte underställas statlig myndighets prövning.

Från de synpunkter kommunalrättskommittén har att beakta synes till offentliga auktioners hållande inte böra knytas bestämmelser om auktorisation eller liknande.

Stapelstadsrätten m.m.

Historik

Genom handels- och seglationsordningen år 1614 samt köp handelsordningen år 1617 indelades städerna i tre grupper. Till den första hörde de som ägde oinskränkt rätt både att utskeppa varor till utlandet och att i sina hamnar mottaga utländska fartyg, som där kunde lossa sina handelsvaror. Den andra gruppen städer hade visserligen rätten att utskeppa varor till utlandet men däremot inte rätten att vara mottagningsplatser för de utländska varorna. Till den tredje gruppen hörde sådana städer, som ägde idka handel och sjöfart endast på inländska hamnar. Den sistnämnda gruppen benämndes uppstäder. Stad som åtnjöt rätt att idka handel med utlandet, såväl utskeppning som införsel, samt att hålla varunederlag, »stapel», benämndes från år 1636 stapelstad.

Enligt 14, 62 och 89 §§ i 1904 års tullstadga innebar stapelstadsrätten följande. Ett utrikes ifrån kommande fartyg fick inte, om det till någon del var lastat med tullpliktiga varor, omedelbart gå in till destinationsorten, utan måste först anlöpa stapelstad och där undergå tullbehandling. Ägare av utrikes ifrån infört tullpliktigt gods kunde efter verkställd tullundersökning låta godset ligga upplagt under hans eget och tullverkets lås. Tullavgift betalades först när godset uttogs för inhemsk förbrukning. Denna rätt benämndes nederlagsrätt. Stapelstadsrätten innebar vidare transitupplagsrätt, dvs. utländska varor kunde för någon tid uppläggas under tullverkets lås och åter utskeppas utan att någon tullundersökning eller tullavgift kom i fråga.

Stapelstadsrätt har brukat meddelas under visst förbehåll, nämligen att om samhället inte inom viss tid, vanligen 10 år, begagnat sig av rätten i någon betydligare mån, denna efter prövning kunde upphöra.

Före den 1 januari 1965 åvilade tullhusbyggnadsskyldighet 48 städer med gällande stapelstadsrätt. Av dessa var 36 tolagsberättigade. Den av 1955 års stadsutredning lämnade redovisningen (SOU 1962: 9) visade, att direkt samband mellan tolagsersättning och tullhusbyggnadsskyldighet inte förelåg utan att denna skyldighet var knuten till stapelstadsrätten.

Nuvarande förhållanden

I samband med avvecklingen av tolagen år 1964 prövades frågan om städernas tullhusbyggnadsskyldighet. Man fann därvid att billighetsskäl talade för att tullhusbyggnadsskyldigheten i dess dåvarande utformning skulle slopas. Från årsskiftet 1965 svarar staten för kostnaderna för tullverkets administrationslokaler. Generaltullstyrelsen har träffat överenskommelse med svenska stadsförbundet om vad som åsyftas med begreppet administrationslokal. En särskild tullhusnämnd har i sista hand att avgöra frågan administrationslokal eller ej. Det ekonomiska ansvaret för lokaler, nödvändiga för godsförvaring och liknande, bäres alltjämt av berörda kommuner. I Kungl. brev den 11 december 1964 till generaltullstyrelsen behandlas här antydda lokalhållningsfrågor.

Tullstadgan den 7 oktober 1927 (nr 391) har följande bestämmelser av intresse i detta sammanhang. För expediering i tullhänseende av trafiken är på vissa orter placerade tullanstalter, som lyder under generaltullstyrelsen. Tullanstalt benämnes, allt efter dess organisation och befogenhet, centraltullkammare, tullkammare, gränstullkammare, tullstation eller tullexpedition. Ort, där tullanstalt finns, utgör tullplats. Tullplats, som är stad, omfattar stadens planlagda område jämte i förekommande fall dess hamnområde. Annan tullplats omfattar det samhälle, dit tullplatsen är förlagd (6 §).

Generaltullstyrelsen bestämmer på vilka orter tullanstalter skall finnas och vilken typ av tullanstalt, det skall vara på varje ort. Vid tullplats, där det finns centraltullkammare eller tullkammare, får lossning av gods äga rum och även annat avlämnande för tullklarering. Vid tullplats, som inte är stad med gällande stapelstadsrätt eller till stapelstad hörande uthamn, får lossning för tullklarering ske endast i den begränsade omfattning som generaltullstyrelsen bestämmer.

I de städer som har gällande stapelstadsrätt finns antingen centraltullkammare eller tullkammare. I dessa städer kan därför fullständig förtullning äga rum. Stapelstadsrätt är emellertid inte exklusiv i den meningen, att generaltullstyrelsen inte kan förlägga tullkammare eller centraltullkammare till ort, som inte är stapelstad.

Städerna Kungälv, Marstrand och Söderköping har inte tullkammare. De har emellertid s. k. vilande stapelstadsrätt. Enligt 5 § i den av generaltullstyrelsen den 17 oktober 1927 givna tullordningen innebär denna rätt följande. Om viss tullklarering efter tillstånd av distriktstullanstalten göres i dessa orter, stannar tullverkets kostnader för tullklareringen på tullverket. Sker motsvarande tullklarering efter tillstånd vid tullplats, som saknar tullkammare, får den som medfört godset bekosta den särskilda tullpersonal som är nödvändig för tullklareringen.

Som nämnts ger 6 § tullstadgan vissa bestämmelser, som rör omfattningen av tullplats, där regeln knyter till stadsbegreppet. Härmed är emellertid inte det område fastställt som varje tullplats skall omfatta. I varje särskilt fall bestämmes tullplatsens lokala utsträckning med stöd av tullstadgans regler. Till tullplatsen är i sin tur bl. a. knutna reglerna om kostnadsfri och icke kostnadsfri förtullning.

Kommittén

Vad stapelstadsrätten i dag innebär torde få anses oklart. Möjligen innebär den, om än osäkert, en rätt att få ha tullkammare.

De krav som den moderna trafiken i dag ställer, exempelvis vid enhetsgodstrafiken, torde vara mer riktgivande för frågorna var tullanstalt skall finnas och vilka befogenheter den skall ha, än de bedömningar som låg till grund för meddelade stapelstadsrätter. Med hänsyn till de snabba förändringar som äger rum på utrikeshandelns område torde även övriga här behandlade regler, knutna till varuinförseln och tulluppbörden, få anses vara föråldrade. En fri varuinförsel med uppbörd i efterhand synes vara en inte orealistisk utveckling.

Enligt kommunalrättskommitténs uppfattning finns ej längre skäl att behålla institutet stapelstadsrätt. Kommittén utgår från att tullagsstiftningskommittén, tillkallad den 26 mars 1965, kommer att till behandling upptaga de frågor som här berörts. Tullagsstiftningskommittén har nämligen enligt sina direktiv att göra en översyn av bestämmelserna om tullklarering och tullkontroll.

Offentligt notariat

Gällande ordning

Enligt Kungl. Maj:ts stadga den 20 november 1964 (nr 679) skall i stad finnas notarius publicus. Sådan förordnas av länsstyrelsen. Länsstyrelsen må efter hörande av handelskammaren förordna mer än en notarius publicus i samma stad eller besluta, att notarius publicus inte skall finnas i viss stad. Notarius publicus har ställning av fri företagare. I många städer tor-

de befattningarna innehas av advokater, som önskar förena denna syssla med advokatrörelsen. Intet hindrar att kommunal tjänsteman med nödvändiga kvalifikationer förordnas.

Notarius publicus är skyldig att upptaga protest enligt växel- eller checklagen. I stad, där särskild förrättningsman får upptaga protest, kan länsstyrelsen befria notarius publicus från denna skyldighet. Enligt 88 § växelagen den 13 maj 1932 (nr 130) och 66 § checklagen av samma datum (nr 131) ankommer det på utmätningsmannen i orten, dvs. kronofogden, att upptaga protest. Kronofogden har enligt 4 § utsökningslagen rätt att sätta annan befattningshavare i sitt ställe såsom utmätningsman. Protest kan också enligt växel- och checklagen upptagas i stad av notarius publicus och på landet av notarius publicus från närmaste stad. Protest upptages även av särskild förrättningsman, som förordnats av länsstyrelsen. (88 § VÄL och 66 § ChL).

Notarius publicus är skyldig att inom staden företaga andra förrättningar, som enligt lag eller författning ankommer på honom. Han är inte skyldig att ombesörja delgivning av stämning eller av annan handling.

Notarius publicus övriga åligganden avser kontroll och undersökning av olika sakförhållanden. Han skall därvid upprätta bevis över gjorda iakttagelser. Efter anmodan och när förrättningen kan företagas inom staden har han sålunda bl. a., att bestyrka namnunderskrifter och avskrifter, att närvara som vittne, när förvaringsrum tillslutes eller öppnas, att kontrollera lotteridragningar, att upptaga förklaringar om förhållanden av rättslig eller ekonomisk betydelse samt att bekräfta myndighets eller persons behörighet att företaga viss tjänsteåtgärd. Notarius publicus bör, när så kan ske, bestyrka riktigheten av översättningar. Han är behörig att även utom staden verkställa förrättningar som här sagts.

Den auktoriserade handelskammare i vars distrikt staden är belägen har att vaka över att notarius publicus fullgör sina skyldigheter. I Stockholm fullgöres handelskammarens uppgifter av handels- och sjöfartsnämnden.

Historik

I de större städerna fanns redan under 1600-talet inrättade notarius publicusbefattningar, vilkas innehavare skulle förrätta protester och i övrigt bestyrka förhållanden av rättslig betydelse. Sådana befattningar torde ofta ha varit förenade med någon magistratstjänst. Någon allmän reglering av notarius publicus tjänsteställning och verksamhet synes inte ha företagits. Emellertid kan man finna bestämmelser om honom i skilda författningar från detta århundrade. Kungl. Maj:t fastställde sålunda genom en förordning den 18 juli 1661 taxa för »notarii publici attester och protester» samt stadgade i resolution den 30 april 1689, att vid vissa offentliga auktioner skulle brukas en edsvuren mäklare jämte en notarius publicus. I växelstad-

gan den 21 januari 1748 föreskrevs uttryckligen, att växelprotester borde upprättas av en notarius publicus, om sådan fanns i orten, eller av stadsnotarien. Regler om notarius publicus' behörighet och skyldighet att förrätta växelprotester har därefter återkommit i nyare växellagar allt intill nuvarande tid.

Under 1800-talet framstod såsom en allvarlig brist frånvaron av reglering i lag eller författning av notarius publicussysslan. Önskemål framkom att införa en notariatinstitution även för landsbygden. Den år 1811 tillsatta lagkommittén utarbetade ett förslag härom. Enligt detta skulle till varje häradsrätt knytas två eller flera häradsnotarier med uppgift att föra häradsrättens protokoll, att vara bouppteckningsförrättare samt att efter anmodan biträda allmänheten med att uppsätta handlingar. Förslaget fick emellertid förfalla. Även vid olika riksdagar väckta motioner om lagfästade av notarii publiciiinstitutioner och om inrättande av liknande befattningar på landet rönt avslag. Först genom stadga den 6 oktober 1882 infördes allmänna bestämmelser om notarius publicus' tillsättning och tjänsteåligganden. Denna stadga avlöstes av stadgan den 18 maj 1945 om notarius publicus.

Enligt sistnämnda stadga skulle notarius publicus finnas i varje stad och hans befattning — med undantag för Stockholm — vara förenad med tjänst hos magistrat eller såsom kommunalborgmästare.

Under förarbetena till 1945 års stadga diskuterades frågan, om inte notarii publicibefattningar borde inrättas också för landsbygdens vidkommande (prop. 1945:6, sid. 39 f.f.) Man utgick därvid från att det på de flesta orter inte skulle finnas andra för uppdraget lämpade personer än landsfiskalerna. Dessa ägde redan enligt gällande ordning förrätta protest samt i viss utsträckning bevittna underskrift och bestyrka riktigheten av avskrift. En utvidgning av landsfiskals skyldighet att handlägga notariella ärenden ansåg man emellertid skulle kunna inverka menligt på hans förmåga att fullgöra övriga tjänsteåligganden.

Någon författningsändring kom därför inte till stånd, utan landsbygdens befolkning blev hänvisad att, liksom dittills, vända sig till notarius publicus i stad i ärende, där landsfiskal inte hade behörighet. I den promemoria som låg till grund för stadgan sades härom (prop. sid. 40).

Därav behöver ej alltid följa någon olägenhet ens då avståndet till staden är betydande, ty åtskilliga förrättningar, exempelvis bestyrkande av avskrifter, kunna av notarius publicus utföras utan närvaro av sökanden eller annan person. Är fråga om förrättning, som skall verkställas utom staden, stadgas rörande protester, att dessa å landet kunna upptagas av notarius publicus från närmaste stad. Vad beträffar andra förrättningar, som skola verkställas å landsbygden, saknas för närvarande föreskrifter angående notarii publici behörighet. För att undanröja tvekan härom synes uttryckligen böra föreskrivas, att notarius publicus äger utföra förrättning jämväl utom den stad, där han är anställd. Med hänsyn till hans arbetsuppgifter inom staden har det emellertid ej ansetts möjligt att ovillkorligen ålägga honom att verkställa dylik förrättning.

Kommitténs förslag

Notarius publicussysslan har i vårt land varit knuten till tätorter. Eftersom städerna fram till senaste decennier alltid kunnat räknas som tätorter, har lagstiftaren kunnat knyta regleringen till begreppet »stad» i motsats till »å landet». När nu den faktiska bebyggelsen och inte de administrativa gränserna för städerna blir avgörande för tätortsavgränsningarna, sker en successiv upplösning av sambandet mellan staden såsom tätort och notarius publicussysslan.

Av visst intresse torde vara den ändring av 1 § tredje stycket i stadgan som gjorts genom Kungl. kungörelsen den 13 augusti 1965 (nr 497). Länsstyrelsen har genom denna ändring fått möjlighet besluta, att notarius publicus inte skall finnas i viss stad. Bestämmelsen lär ha sin grund i svårigheten att i vissa städer få sökande till ledigblivna befattningar.

Enligt 9 och 10 §§ i 1964 års stadga är notarius publicus *skyldig* att inom staden fullgöra vissa förrättningar. Härutöver är han *behörig* att fullgöra samma förrättningar utom staden.

Vid en översyn av nuvarande regler torde en första fråga vara om bestämmelser nu skall ges, som medför att vi får en offentlig notariatinstitution omfattande hela riket, både tätort och glesbygd. Såvitt för kommunalrättskommittén är bekant, har från kommunalt håll inte framkommit önskemål här om. Bl. a. med hänsyn härtill torde det knappast ankomma på kommittén att inom ramen för sin uppgift ta ställning till en reglering av innehåll, att notarius publicus blir *skyldig* att i såväl tätort som glesbygd fullgöra de i 9 och 10 §§ beskrivna förrättningarna. Däremot synes det önskvärt, att notarius publicussysslan knytes till område som utgör tätort, dvs. att anknytningen av regleringen till stadsbegreppet upplöses. Att låta nuvarande regler övergångsvis bestå i avvaktan på en eventuell annorlunda materiell reglering torde inte vara ändamålsenligt.

Vid en upplösning gäller det att få ett uttryck i författning, som anger det lokalt bestämda verksamhetsområde inom vilket notarius publicus skall vara skyldig att utföra tidigare nämnda förrättningar. Detta område kan vara hel kommun, om kommunen utgör tätort, men också endast viss del av kommun. Det kan ifrågasättas om inte en reglering också skulle kunna knytas till begreppet »tätort» eller »ort». Den myndighet som får att fastställa notarius publicus' verksamhetsområde måste nämligen, där det inte blir fråga om hel kommun, på något sätt ange områdets lokala omfång. I statistiska sammanhang finns numera en tätortsbestämning. Man syftar här till att få varje tätortsområde geografiskt fastställt. (Se Sveriges officiella statistik. Folk- och hushållsräkningen den 1 november 1965, del II, sid. 8—14.)

En reglering, som anknyter till kommunbegreppet, är enligt kommunalrättskommittén att föredraga. Förslag till författningstexter framlägges omfattande såväl stadgan om notarius publicus som växel- och checklagarna.

Specialmotivering

Gällande lydelse av 9 och 10 §§ i stadgan om notarius publicus anger inte att notarius publicus är *behörig* att upptaga protest utanför staden. I 9 § sågs att han är skyldig att upptaga protest enligt växel- eller checklagen. Detta torde inte innebära, att han är *skyldig* att inom visst område utanför staden upptaga protest. (Jfr. uttalande av departementschefen i samband med föreslagna ändringar i växel- och checklagarna prop. 1964:163, sid. 110.) Växel- och checklagarna ger i 88 respektive 66 §§ notarius publicus blott en lokalt begränsad *behörighet* att upptaga protest utanför staden. Det i 9 § föreslagna tillägget »inom tjänstgöringsområdet» har tillkommit i förtydligande syfte.

En särskild fråga är, om notarius publicus' behörighet enligt växel- och checklagarna bör ges en lokal begränsning eller inte. Den nuvarande föga exakta bestämningen är, att protest på landet kan upptagas »av notarius publicus från närmaste stad». Ger man notarius publicus en *allmän behörighet* att upptaga protest, löser man svårigheten att förbinda frågan om hans behörighet med visst geografiskt område. En sådan ordning överensstämmer också med reglerna om notarius publicus' behörighet att utanför staden verkställa de förrättningar som anges i 10 § i stadgan. Någon olägenhet med en allmän behörighet för notarius publicus att upptaga protest synes inte uppkomma. Enligt de föreslagna lydelseerna i växel- och checklagarna jämförda med 9 § i stadgan får det ankomma på notarius publicus att avgöra, om han — oavsett avståndet — i visst fall skall upptaga protest eller ej utanför tjänstgöringsområdet.

*Stadsmäklare samt handels- och sjöfartsnämnd***Nuvarande förhållanden**

Bestämmelser om stadsmäklare är meddelade i Kungl. Maj:ts förnyade mäklareordning den 9 juni 1893 (nr 51). Enligt denna må i städerna mäklare antagas för att biträda allmänheten med vissa rättshandlingar såsom köp och försäljning av varor, fartyg, växlar och andra värdepapper samt vid uppgörande av avtal om lån, hyra, arrende och försäkring. Stadsmäklare antages av stadens handels- och sjöfartsnämnd men förordnas av länsstyrelsen. I städer, där förordnade stadsmäklare finns, skall, enligt § 3 i mäklareordningen, stadsfullmäktige tillsätta en särskild handels- och sjöfartsnämnd för behandling av de frågor som enligt mäklareordningens bestämmelser bör prövas och avgöras av särskild nämnd. Även i stad, där mäklare inte är förordnad, må stadsfullmäktige utse en handels- och sjöfartsnämnd, om fråga uppstår om mäklares antagande.

Utöver de uppgifter för stadsmäklare som finns angivna i mäklareordningen ankommer på stadsmäklare andra i författning bestämda sysslor. I

Kungl. förordningen den 23 oktober 1914 (nr 299) om vad vid försäljning av värdepapper i vissa fall skall iakttagas stadgas sålunda, att försäljning av aktier och obligationer, som på grund av föreskrift i lag eller författning skall säljas på offentlig auktion, skall i stad där stadsmäklare finns äga rum på auktion, som förrättas av mäklaren.

Föreskrifter om försäljning av värdepapper på offentlig auktion finns i 6 § lagen om samäganderätt den 30 september 1904 (nr 48), i 34 och 55 §§ köplagen den 20 juni 1905 (nr 38), i 34 och 36 §§ kommissionslagen den 18 april 1914 (nr 45), i 2 § lagen den 16 maj 1919 (nr 242) med vissa bestämmelser om rätt att förfoga över annan tillhöriga fondpapper, i 3 § lagen den 7 juni 1934 (nr 239) om bulvanförhållande i fråga om aktier i vissa bolag och i 11 § lagen den 29 december 1949 (nr 722) om pantlånerörelse.

Stockholms stads handels- och sjöfartsnämnd tillkom genom beslut av stadsfullmäktige den 1 augusti 1866. Den första instruktionen utfärdades den 24 september 1867. Gällande instruktion antogs av stadsfullmäktige år 1960. Enligt denna åligger det nämnden att ägna uppmärksamhet åt frågor, som rör stadens handel och sjöfart, samt hos stadsfullmäktige och stadskollegiet ävensom stadens nämnder göra de framställningar som nämnden finner påkallade. Vidare har nämnden bl. a., att avge yttranden i anledning av remisser i frågor om handel, sjöfart och handelsbruk, att pröva behov av och antaga mäklare samt återkalla mäklares uppdrag, att uppgöra förslag på personer som kan göra besiktning enligt sjölagen, att vid tillsättande av dispaschör och dispaschörsassistent yttra sig om sökandes lämplighet, att efter anmodan av överståthållarämbetet yttra sig om behov av notarius publicus, att vaka över gällande författningsars efterlevnad beträffande mäklares, dispaschörs och notarius publicus' tjänsteutövning samt att utse ledamöter i skiljenämnder och kompromissrätter, som är eller kan bli inrättade för handel, industri eller sjöfart.

I 1893 års mäklareordning anges vissa uppgifter för handels- och sjöfartsnämnden, som alla är knutna till stadsmäklarinstitutet. Ovannämnda 1914 års förordning stadgar, att handels- och sjöfartsnämnden har att antaga fondmäklare om särskild fondbörs finns i staden. Fondbörs får enligt lagen den 16 maj 1919 (nr 240) om fondkommissionsrörelse och fondbörsverksamhet inte inrättas utan Kungl. Maj:ts tillstånd. Stockholms fondbörs är f. n. landets enda fondbörs. Offentlig auktion av fondpapper förrättas på denna börs inte av fondmäklare, som utsetts av handels- och sjöfartsnämnden, utan av person, som förordnats av fondbörsens styrelse. Handels- och sjöfartsnämnden i Göteborg har liksom nämnden i Stockholm att, när dispaschörsbefattning blir ledig, avge yttrande till hovrätten om sökandes skicklighet och lämplighet. Det kan slutligen antecknas att sjölagen tidigare innehöll bestämmelsen, att handels- och sjöfartsnämnd varje år skulle lämna uppgift på de personer som ansågs skickliga att utföra haveribesiktningar. Enligt ändring i sjölagen den 24 februari 1967 (nr 48),

vilken ändring trätt i kraft den 1 juli 1967 (se KK den 25 maj 1967, nr 288), ankommer det nu på sjöfartsstyrelsen att tillhandahålla en förteckning över lämpliga besiktningsmän (316 § sjölagen). I lagen den 4 juni 1937 (nr 306) om behörighet för häradsrätt att upptaga sjörättsmål stadgades tidigare, att handels- och sjöfartsnämnd skulle lämna förslag på personer lämpliga såsom bisittare i domstolen vid sjöförklaring eller sjöförhör. Sjöfartsstyrelsen upprättar nu varje år förteckning över härför lämpliga personer. (Se 305 § sjölagen och lagen den 24 februari 1967, nr 49, om ändring i nyssnämnda 1937 års lag.)

Stadsdomstolsutredningen som bl. a. hade att utreda frågan om överflyttande av magistratsuppgifter på andra organ yttrade om stadsmäklare följande (SOU 1961:6, sid. 159).

Stadsmäklarnas uppgifter torde numera till allra största delen ha övertagits av advokater och andra, som biträda allmänheten vid olika slags rättshandlingar. I skrivelse till Kungl. Maj:t den 20 mars 1951 har Stockholms handels- och sjöfartsnämnd hemställt om utredning rörande stadsmäklarbefattningarna och därvid ifrågasatt, om behov numera finns av officiella stadsmäklare. Någon åtgärd har skrivelsen ej föranlett. Enligt vad utredningen inhämtat har i Stockholm efter 1933 ingen ny stadsmäklare antagits och för närvarande finnes i Stockholm endast en sådan mäklare.

Domstolskommittén sade i sitt betänkande (SOU 1963:56 i till betänkandet hörande stencilerade motiv sid. 35), att behov inte längre torde föreligga av särskilt utsedda stadsmäklare och att nya förordnanden sannolikt inte kommer att utfärdas.

Kommunalrättskommitténs förslag

F. n. torde det finnas endast en stadsmäklare, nämligen i Stockholm. Handels- och sjöfartsnämnder lär finnas i ett trettiotal städer. Dessa nämnders uppgifter enligt gällande författningar har i praktiken gått förlorade i och med att ändringarna i sjölagen trätt i kraft den 1 juli 1967. Härifrån får göras undantag för nämnderna i Stockholm och Göteborg.

Finns det då skäl att behålla stadsmäklarinstitutionen och den författningsreglering som formellt ger underlag för existensen av en handels- och sjöfartsnämnd? Från de synpunkter kommunalrättskommittén har att beakta torde det inte föreligga sakliga skäl härför. Institutionerna synes ha överlevt sig själva. De torde med nuvarande utformning inte heller allmänt kunna förbindas med de nya primärkommunerna. Att låta bestämmelserna kvarstå övergångsvis torde inte vara något kommunalt önskemål.

Beträffande handels- och sjöfartsnämnden i Göteborg synes dess uppgift att avge yttrande vid tillsättning av dispasschörsbefattning kunna överflyttas på handelskammaren. Stadsmäklaren samt handels- och sjöfarts-

nämnden i Stockholm med sina traditionella uppgifter torde tills vidare böra behållas.

Kommunalrättskommittén föreslår således att här behandlade författningar upphäves eller ändras så att den rättsliga reglering som är knuten till kommuntypen stad borttages. Kommittén har funnit sig inte böra framlägga förslag till författningstexter bl. a. med hänsyn till att en ny reglering kan kräva överväganden, som kommittén lämpligen inte kan eller bör göra.

Handelsregister och s.k. näringsregister

Nuvarande förhållanden

Enligt 1 § lagen den 13 juli 1887 (nr 42) angående handelsregister, firma och prokura skall hos länsstyrelsen för varje kommun i länet föras handelsregister. För viss stad äger Kungl. Maj:t förordna särskild registerförare. Enligt 10 § mom. 2 Kungl. förordningen den 18 juni 1864 (nr 41) angående utvidgad näringsfrihet skall hos länsstyrelse och, där Kungl. Maj:t förordnat särskild registerförare att föra handelsregister, hos denne föras förteckning, s. k. näringsregister, över de anmälningar som skall göras enligt 9 § mom. 1 i samma förordning.

Frågan om registrering av näringsidkare har utretts av 1958 års närings-sakkunnige. Utredningsmannen föreslår i betänkandet SOU 1962:15, att näringsidkare inte vidare skall anmäla sin rörelse till myndighet och att bestämmelsen om registrering av anmälningar skall upphävas. Förslaget har inte lett till författningsändring.

Firmautredningen arbetar f. n. med revision av firmalagstiftningen och som ett led däri även med ordningen för registrering av firma. Enligt vad stadsdomstolsutredningen på sin tid under hand inhämtade skulle utredningen komma att föreslå, att den nuvarande ordningen med handelsregister för viss stad skall avskaffas och att ett enhetligt register skall uppläggas länsvis och föras hos länsstyrelsen (SOU 1961:6 sid. 156). Firmautredningen kommer enligt uppgift från sekretariatet att under hösten 1967 framlägga förslag om ett enhetligt handelsregister.

Kommittén

Med författningsändringar av föreslaget innehåll kommer den nuvarande rättsliga anknytningen till stadsbegreppet att försvinna.

Kommunalrättskommittén anser sig inte nu böra göra uttalanden om en registrering länsvis i tillräcklig utsträckning tillgodoser de krav på service som kommuninvånarna i framför allt de större tätorterna kan ha.

Något om rättsliga förhållanden beträffande fast egendom

Till den fasta egendomen knyter en mängd rättsliga förhållanden för vilka getts skilda regler beroende på om egendomen finns i stad, i stadsliknande samhälle eller på landet. De rättsliga förhållandena kan sägas vara antingen privaträttsliga, dvs. avser rättsförhållanden mellan enskilda intressen, eller offentligrättsliga, dvs. reglerar förhållandet mellan allmänna och enskilda intressen. Denna åtskillnad, privaträttslig — offentligrättslig, torde vid en fullständig genomgång av rättsreglerna om fast egendom inte vara möjlig att strikt upprätthålla men nyttjas här för att göra den följande redogörelsen överskådlig. Till den offentligrättsliga regleringen räknas då bestämmelserna om fastighetsbildning, mätningstväsande, fastighetsregistrering och fastighetsböckers förande.

I beslut om ändring av rikets indelning brukar Kungl. Maj:t bl. a. skilja på kommunala indelning och indelning »i avseende å fastighetsredovisningen». Med sistnämnda indelning förstås, som framgår av kapitel 2, indelningen i jordregistersocknar. Denna indelning kallades tidigare »kameralt» och avsåg indelningen i jordebokssocknar. Eftersom jordregistret lades upp efter jordeboken är en jordregistersocken i regel identisk med den tidigare jordebokssocknen.

En jordregistersocken består av de fastigheter som enligt gällande bestämmelser skall redovisas i jordregistret för socknen. Registersocknens område på marken utgöres av dessa fastigheters enskilda ägor. Området kan vara sammanhängande eller uppdelat i flera områden, som skiljs åt av mark, vilken tillhör annan registersocken. Samfälliga ägor till fastigheter i skilda registersocknar ligger inte inom någondera socknens område. En registersocken är därför mer en grupp fastigheter än ett territorium.

Beträffande städerna gällde i äldre tid, att deras områden var bestämda genom att vissa hemman och lägenheter ägdes av städerna, donerats till dem eller kameralt räknades till dem.

Den borgerligt kommunala indelningen kom att avvika från den »kameralt». Den s. k. oregelbundenhetskommittén, tillsatt år 1881, hade till uppgift att söka en reglering av oregelbundenheterna i rikets administrativa, judiciella, ecklesiastiska och kommunala indelningar. Enligt denna kommittés mening borde man eftersträva, att varje hemman eller lägenhet skulle såväl i kyrkligt som administrativt, judiciellt och kommunalt hänseende tillhöra en och samma socken. Denna fråga togs ånyo upp av den s. k. kommunala nybildningskommittén, som i sitt år 1917 lämnade betänkande föreslog, att den kommunala indelningen skulle vara oberoende av den »kameralt» eller ecklesiastiska. Detta är också innebörden i 1919 års lag om ändring i kommunal och ecklesiastisk indelning. Kommunsammanläggningarna år 1952 avsåg endast de borgerliga kommunerna. Jordregistersocknarna berördes inte därav. Avvikelser mellan den kommunala och den »kameralt» indelningen är härefter regel.

Fastighetsbildning

Som redovisas i kapitel 2 har den reglering som rör fastighetsregistrering på landet och i stad kommit att utveckla sig olika. Så är också förhållandet med reglerna om fastighetsbildning. Dessa regler finns i en mängd författningar, av vilka de flesta äger mer eller mindre lokal giltighet. För städer och vissa stadsliknande samhällen gäller i princip lagen den 12 maj 1917 (nr 269) om fastighetsbildning i stad, medan lagen den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet och lagen samma dag (nr 336) om sammanläggning av fastigheter å landet äger tillämpning på landsbygden. Bestämmelser om fastighetsbildning finns även i lagen den 18 juni 1925 (nr 334) om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område (ensittarlagen), lagen den 18 april 1952 (nr 152) om sammanföring av samfällid vägmark med angränsande fastighet m. m. (sammanföringslagen) och lagen den 17 april 1953 (nr 157) om verkan som laga skifte av sämjedelning m. m. (legaliseringslagen). Ensittarlagen och sammanföringslagen äger giltighet oavsett kommuntypen. Legaliseringslagen är tillämplig endast inom område, för vilket jordregister föres. Sämjedelning får nu inte äga rum enligt lag den 25 maj 1962 (nr 166) ang. förbud mot sämjedelning av fast egendom.

Avgörande för frågan, vilka fastighetsbildningsregler som skall tillämpas, är i princip om det gäller mark i stad eller på landet. Från denna princip finns emellertid betydelsefulla undantag. Bestämmelserna i 1—3 kap. fastighetsbildningslagen skall sålunda gälla alla tomtindelade områden oavsett om de är belägna inom stad, köping, municipalsamhälle eller annan ort på landet. Möjlighet till undantag i motsatt riktning öppnades genom lagen den 27 februari 1948 (nr 96) med särskilda bestämmelser om fastighetsbildning inom vissa områden av stad. Denna lag tillkom därför att det i städerna inte sällan ingår betydande områden av landsbygdskaraktär och att fastighetsbildningslagen i motsats till jorddelningslagen inte innehåller bestämmelser om jordpolitiska villkor för fastighetsbildning. Vid tillkomsten av 1948 års lag behandlades frågan, om jorddelningslagen i sin helhet — även dess regler om laga skifte — borde göras tillämplig inom stadsområde. Tanken på en sådan utvidgning avvisades under återopande av att fastighetsbildningslagen i inte ringa mån hänvisar till jorddelningslagen utom beträffande avstyckning.

Det motsattsförhållande mellan land och stad som 1917 och 1926 års lagar ger uttryck för har under de senaste årtiondena undergått en viss uppmjukning. 1954 års fastighetsbildningskommitté har prövat frågan om fastighetsbildningsreglerna för land och stad skall upptagas i en gemensam lag. Kommittén yttrar härom (SOU 1963:68, sid. 102).

Förevarande fråga bör — — — kunna lösas utan att närmare ställning tages till hur fastighetsbildningen i det ena eller andra avseendet anordnas. Det är dock självfallet att de praktiska överväganden som böra bestämma den redaktionella

utformningen i hög grad påverkas av möjligheten att åstadkomma en någorlunda enhetlig reglering för såväl städer och därmed likställda samhällen som den rena landsbygden. Endast om ett större mått av enhetlighet i principerna för fastighetsbildningen och i sättet för dess genomförande uppnås, torde det vara praktiskt fördelaktigt med en enda författning.

Fastighetsbildningskommittén har framlagt förslag till en för riket i dess helhet gällande lag om fastighetsbildning. Med hänsyn till de jämförelsevis få skiljaktigheter som i sak föreligger mellan jorddelningslagen och 1917 års lag innebär detta ingen genomgripande reform men den medför bl. a. onekligen betydande förändringar i lagtekniskt hänseende.

1962 års kommunindelingsreform innebär, att betydande landsbygdsområden kommer att förenas med städer. Med här redovisade regelsystem skulle detta automatiskt få till följd, att de för stad gällande reglerna för fastighetsbildningsverksamheten utsträcker sig till landsbygdsområdena. Olägenheterna härav har bedömts vara betydande. Bl. a. har det framhållits att denna lagstiftning kunde komma att försvåra sådana sammanläggningar, där landskommuner förenas med städer eller köpingar. Även de rent organisatoriska konsekvenserna av denna ordning har visat sig vara betydande.

Genom lagen den 11 december 1964 (nr 783) med vissa bestämmelser angående fastighetsbildning efter ändring i kommunal indelning m. m. har man velat motverka nämnda olägenheter. Den är ämnad som ett provisorium i avvaktan på en enhetlig reglering. I lagen föreskrives att jorddelningslagen och sammanläggningslagen, om de tillämpas för visst område, inte skall upphöra att gälla för området om detta sammanlägges med stad. Lagen avser även det fall, att område tillföres köping för vilken föres stadsregister. Denna regel — som alltså förhindrar att ändrad kommunindelning automatiskt påverkar frågan vilken fastighetsbildningslagstiftning som skall gälla — förutsätter inte att förordnande meddelas i varje särskilt fall. Samtidigt innehåller lagen emellertid bestämmelsen, att Kungl. Maj:t kan förordna att fastighetsbildningsreglerna för stad skall tillämpas, om det finnes påkallat med hänsyn till stadens utveckling. Härigenom kommer i de flesta lägen den lagstiftning att kunna tillämpas som är mest lämplig med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet. Genom den nya lagen har 1948 års lag upphävts.

Mättningsväsende

Beträffande behörighet att verkställa olika slag av lantmäteriförrättningar gäller skilda regler för stad och land.

Tomtmätning och avstyckning i stad skall enligt fastighetsbildningslagen (2 kap. 2 § och 5 kap. 2 §) verkställas av i stadens tjänst anställd mättningsman eller, om sådan inte finns, av behörig person, som på förslag av byggnadsnämnden förordnas av länsstyrelsen. Laga skifte och ägoutbyte

beträffande stadsjord förrättas av distriktslantmätaren i det lantmäteridistrikt, där jorden är belägen, eller av mättningsman i stadens tjänst, om han bemyndigats därtill av Kungl. Maj:t. Om laga skifte inte berör mark, som är avsedd för jordbruk eller skogsbruk, kan det förrättas av mättningsman i stadens tjänst, under villkor att samtliga delägare i jorden föreslagit honom till förrättningsman (6 kap. 2 § FBL). Ägoutbyte inom stad må, om förrättningen inte rör mark som är avsedd för jordbruk eller skogsbruk och där inte byggnadsnämnden av särskilda skäl beslutar annat, företagas av mättningsman anställd hos staden även utan att sådant bemyndigande ges, som krävs för laga skifte (6 kap. 12 § sist stycket FBL).

Förrättningar enligt jorddelningslagen skall alltid handläggas av distriktslantmätaren i det distrikt, där jorden är belägen (2 kap. 1 §, 19 kap. 5 § och 20 kap. 6 § JDL).

Beträffande förrättning enligt ensittarlagen ankommer det på länsstyrelse att förordna förrättningsman. Därvid skall lantmätare förordnas, utom då marken är belägen inom stad eller annat område för vilket fastighetsbildningslagens regler om avstyckning äger tillämpning. I dessa fall skall den förordnas som på grund av tjänst eller förordnande är behörig att förrätta avstyckningar (6 § ensittarlagen). Förrättning enligt sammanföringslagen skall verkställas, beträffande vägmark inom stad av den som på grund av tjänst eller förordnande är behörig att där förrätta avstyckningar och eljest av distriktslantmätare (5 § sammanföringslagen).

Självständiga kommunala mättningsorganisationer lär finnas i 110 städer, i drygt tiotalet av de 68 köpingar inom vilka stadsregister föres, i 7 köpingar eller municipalsamhällen, inom vilka endast jordregister föres, samt i 6 landskommuner (prop. 1964: 169). En egen mättningsorganisation, som svarar för fastighetsbildningsverksamheten, innebär ett betydande ekonomiskt engagemang för kommunen. Det anses emellertid medföra fördelar bl. a. med hänsyn till de ökade möjligheterna till samordning mellan fastighetsbildningen och vissa kommunala funktioner på samhällsbyggnadens område. Sålunda upprättar det kommunala mättningsväsendet i viss omfattning planer enligt byggnadslagen. De flesta kommunala mättningsorganisationerna lyder under byggnadsnämnden och har en stadsingenjör som chef. I vissa fall är distriktslantmätaren chef för en eller flera kommunala mättningsorganisationer inom sitt distrikt. I uppgifterna för de kommunala mättningsorganisationerna ingår stundom service i mättnings- och fastighetsfrågor åt andra kommunala organ.

Från flera håll har framkommit önskemål om, att fastighetsbildnings- och mättningsväsendets organisation skall överses i samband med utformningen av förslag till nya fastighetsbildningsregler och även som en följd av den pågående kommunindelningsreformen. I ett betydande antal kommuner finns nämligen nu både det statliga lantmäteriet och en kommunal mättningsorganisation.

I slutet av år 1965 tillkallades sju sakkunniga för utredning om organisationen av fastighetsbildnings- och mättningsväsendet m. m. I direktiven till utredningen heter det bl. a. Ett av huvudsyftena med 1960 års omorganisation av lantmäteriet var att tillskapa större organisationsenheter för att tillgängliga resurser härigenom skulle kunna utnyttjas på ett mer rationellt sätt. Efter år 1960 har åtskilliga kommuner skaffat sig egna kommunala mättningsorganisationer. Samtidigt har konsultfirmor i inte ringa omfattning åtagit sig uppgifter av förberedande slag i fastighetsbildningsprocessen. Denna utveckling har medfört att resurserna blivit splittrade. De sakkunniga skall i första hand undersöka möjligheterna att åstadkomma en enhetlig fastighetsbildningsorganisation. De skall också överväga frågan om fastighetsbildningsverksamheten i framtiden bör bedrivas helt eller delvis under statligt eller kommunalt huvudmannaskap. Om de sakkunniga skulle finna skäl tala för att ett uppdelat huvudmannaskap bibehålles skall de tillse att klara regler ges för gränsdragningen mellan statens och kommunernas verksamhet på området.

Fastighetsregister

Fastigheter redovisas i jordregister eller i fastighetsregister för stad. Detta senare betecknas stundom stadsregister. En översiktlig redogörelse för dessa registerformer finns på sid. 67 ff.

Huvudregeln beträffande tillämplig registerform är att i stad skall föras stadsregister och för landsbygden jordregister. Kungl. Maj:t äger emellertid efter omständigheterna förordna, att jordregister skall föras för stad eller del därav, och att stadsregister skall föras för köping eller municipalsamhälle eller del därav eller för annan ort på landet (7 kap. 1 § FBL).

Jordregistret föres av det statliga lantmäteriet och kostnaderna härför åvilar statsverket. Beträffande stadsregister gäller att städerna själva svarar för de kostnader som är förenade med såväl upprättandet av registerkarta och uppläggandet av registret som dess förande.

Med en enhetlig reglering av fastighetsbildningen i stad och på landet följer frågan om reglerna för registrering kan göras enhetligare än vad nu är fallet och sammanföras i en författning. Fastighetsbildningskommittén har i 1 kap. 2 § av sitt förslag till lag om fastighetsbildning upptagit en bestämmelse av innehåll, att över fastighetsbeståndet i riket skall föras fastighetsregister. Med bestämmelsen har kommittén inte velat säga, att de nuvarande båda registerformerna skall avlösas av ett nytt enhetligt register, utan meningen är, att hittillsvarande register skall kunna bibehållas och var för sig utgöra sådant fastighetsregister som avses i den föreslagna lagen.

19 kap. 5 § i kommitténs förslag reglerar frågan, vilka myndigheter som skall handha fastighetsregistreringen. Enligt den föreslagna bestämmelsen skall fastighetsregistret föras av överlantmätaren »eller, såvitt gäller om-

råde beträffande vilket kommunen skall enligt därom meddelade bestämmelser handhava fastighetsredovisningen, av särskilt förordnad registerförare.» Fastighetsbildningskommittén finner att fastighetsredovisningen i princip skall vara en statlig angelägenhet och att verksamheten skall stå under tillsyn av ett centralt ämbetsverk.

År 1964 tillsattes fastighetsregisterutredningen, som i betänkandet Fastighetsregistrering (SOU 1966: 63) föreslår bl. a. följande. Ett nytt fastighetsregister skall byggas upp i ett enhetligt system för hela landet, där enhetligheten avser sättet och formen för redovisningen. Indelningen i registerområden skall i princip fullständigt sammanfalla med kommunindelningen. Därvid skall indelningen i kommuner vara grundläggande för indelningen i registerområden. Under sådana förhållanden måste tillses, att nu förefintliga skiljaktigheter mellan indelningen i kommuner och registerområden undanröjes. Ett enhetligt registerbeteckningssystem skall införas. Vidare bör fastighetsregister och fastighetsböcker i tekniskt avseende sammanföras till ett register.

Fastighetsböcker

De grundläggande bestämmelserna om hur fastighetsböcker skall inrättas och föras finns — förutom i 18 § lagfartsförordningen den 16 juni 1875 och 61 § inteckningsförordningen samma dag — i Kungl. kungörelsen den 14 september 1875 (nr 70). Denna kungörelse innehåller olika bestämmelser om fastighetsböckerna för landet och för stad. På landet skall fastighetsboken bestå av en lagfartsbok och en inteckningsbok, medan för stad fastighetsboken är gemensam för lagfarter och inteckningar.

Genom lagen den 3 juni 1932 (nr 169) om uppläggande av nya fastighetsböcker för landet påbörjades en genomgripande reform. Lagen stadgar att för varje domsaga skall uppläggas fastighetsbok, gemensam för lagfarts- och inteckningsärenden. Samtidigt gavs bestämmelser om att med uppläggandet av fastighetsbok för domsaga inom Kopparbergs län skulle anstå till dess Kungl. Maj:t förordnar annat.

Vid sidan av 1932 års inskrivningslag gäller sålunda 1857 års bestämmelser för stad samt härutöver särskilda inskrivningsförfattningar för tomträtt och vattenfallsrätt enligt Kungl. kungörelsen den 20 november 1953 (nr 719).

Enligt 1932 års inskrivningsreform föres fastighetsböckerna på landet enligt lösbladssystem och bladen förvaras i s. k. skruvliggare. I princip har varje fastighet sitt särskilda upplägg. Fastighetsbokföringen i städerna ansågs inte vara i behov av någon omläggning i samband med 1932 års reform. Genom särskilda beslut har emellertid Kungl. Maj:t i ett stort antal fall medgivit, att fastighetsböcker i stad får inrättas och föras på samma sätt som för landet.

Den år 1965 tillkallade inskrivningskommittén arbetar f. n. med att utreda frågan om automatisk databehandling på inskrivningsväsendets område.

I direktiven till kommittén sägs bl. a. Reformen på inskrivningsväsendets område har länge varit påkallade. En komplikation har därvid varit uppdelningen mellan statliga och kommunala domstolar, en annan att överföringen till det nya fastighetsbokssystemet inte slutförts. Bortsett från Kopparbergs län där speciella förhållanden råder, finns nu omkring 2000 fastigheter på landet upptagna i äldre böcker och 67000 fastigheter i städer eller stadslignande samhällen upptagna i fastighetsböcker, som föres enligt bestämmelserna i 1875 års kungörelse. Ett väsentligt samband råder mellan fastighetsböckerna och vissa andra register för vilka en övergång till automatisk databehandlingssystem redan beslutats eller förbereds. Här åsyftas folkbokföringen med fastighetslängden och fastighetsregistreringen. Utan tvivel skulle betydande vinster kunna göras om en samordning mellan dessa olika register vore möjlig. Utredningen bör utgå från att inskrivningsväsendet även i fortsättningen skall vara knutet till de allmänna domstolarna på i princip samma sätt som f. n.

Arbetet med en ny jordabalk bedrivs med sikte på ett ikraftträdande år 1970. Balken avses bl. a. innehålla regler om förfarandet i inskrivningsärenden. Det förutsättes emellertid att dessa regler i stor utsträckning skall kompletteras med bestämmelser, som meddelas av Kungl. Maj:t. Beträffande organisationen av inskrivningsväsendet och principerna för fastighetsbokföringen bygger arbetet med balken i allt väsentligt på de nuvarande förhållandena.

Nyttjanderätt

Enligt 1 kap. 1 § första och andra stycket i lagen den 14 juni 1907 (nr 36) om nyttjanderätt till fast egendom bestämmes längsta tiden för nyttjanderättsavtal av, om fastigheten ligger på landet eller i stad. På landet är nyttjanderättsavtal som regel bindande i högst femtio år från det avtalet slöts. Undantag göres för fastighet i köping eller på annan ort, där den för städerna gällande ordningen för bebyggande skall iakttagas. I dessa fall gäller reglerna för stad. I stad är maximitiden tjugofem år, om avtalet rör fastighet, som ligger inom stadsplan, annars femtio år. Den kortare maximitiden skall emellertid tillämpas vid avtal om jord, som visserligen ligger utom stadsplan men »hör till tomt».

Jordabalksutredningens reviderade förslag till jordabalk upptager förslaget, att avtal om nyttjanderätt till fast egendom inte skall vara bindande utöver femtio år från det avtalet slöts, såvida inte upplåtelsen gäller tomt eller annat område inom stadsplan, där längsta tiden skall vara tjugofem år. (9 kap. 3 § i förslaget, SOU 1963: 55.) Enligt nyttjanderättslagen gäller,

som ovan sagts, den kortare maximitiden för utom stadsplan liggande jord, som »hör till tomt», eller är oskiljaktigt förenad med tomt. Lagberedningen säger härom i sitt förslag till jordabalk (SOU 1960:25 sid. 282).

För upprätthållande av den i några städer förekommande samhörigheten mellan vissa jordområden och stadstomter har nämligen jord av nämnda slag funnits böra likställas med tomt. Emellertid anses oskiljaktigheten kunna upplösas av Kungl. Maj:t. I åtskilliga fall ha meddelats beslut i sådan riktning. Även på andra grunder har understundom oskiljaktigheten ansetts upphävd. Institutet är alltså under avveckling. På grund härav och då av samhörigheten icke kan anses med nödvändighet följa att maximitiden skall vara en och densamma, har någon särskild bestämmelse om jord utom stadsplan men hörande till tomt icke upptagits i förslaget. Avser upplåtelsen allenast område utom stadsplan, gäller alltså alltid den längre maximitiden.

Fast egendom

I punkt 4 i övergångsbestämmelserna till lagen den 29 juli 1966 (nr 453) om vad som är fast egendom finns vissa bestämmelser om byggnad på ofri tomt i stad, vattenverk på annans grund och i jordeboken upptaget fiskeri. Bestämmelser härom fanns i 1895 års lag angående vad till fast egendom var att hänföra. Enligt övergångsbestämmelserna skall dessa bestämmelser fortfarande äga tillämpning, om besittningsrätten består efter det den nya lagen trätt i kraft.

Enligt 5 § 1895 års lag skulle vissa äldre sakrättstyper räknas såsom fast egendom, nämligen dels byggnad på ofri tomt i stad i förening med sådan rätt till tomten, att den ej må av ägaren återtagas, så länge tomtören betalas eller utan att lösen för byggnaden ges, dels i jordeboken upptaget fiskeri, varmed äganderätten till grunden inte är förenad och dels vattenverk på annans grund i förening med sådan rätt till grunden, att den ej må av ägaren återtagas.

Sedan medeltiden har i städerna förekommit upplåtelser av ärftlig och till tiden obestämd besittningsrätt till tomt. Sådan tomt har för innehavaren varit att betrakta såsom ofri grund eller ofri tomt. Enligt praxis och föreskrifter för vissa städer har såsom hyra betalats s. k. tomtören. Innehavarens rätt att belasta tomten med in-teckning ansågs ursprungligen tveksam. Genom bestämmelsen i 1895 års lag klargjordes, att denna besittningsrätt skulle vara likställd med äganderätt bl. a. i inskrivningshänseende. Begreppet ofri tomt hänför sig till tomtmark, dvs. byggnadsplats. Som tomt har emellertid betraktats inte bara byggnadsplats utan även andra områden, som faktiskt använts och behandlats som tomt. I nyttjanderättslagens promulgationslag 5 § stadgas förbud mot vidare upplåtelser av ofria tomter. Efter den 1 januari 1908 har sålunda inte förekommit sådana upplåtelser.

Det är enligt nuvarande betraktelsesätt besittningsrätten till marken, inte till byggnaden, som är likställd med äganderätt. Lagfarten anknytes till själ-

va besittningsrätten till tomten och inte till på denna belägna hus eller andra byggnader. I 3 kap. 8 § fastighetsbildningslagen likställes besittningsrätten med fri tomt såsom beståndsdel i sammanläggningsärende.

Den mark som städerna upplåt som ofria tomter bestod i stor utsträckning av jord, som genom donationer från kronan ställts till städernas förfogande.

Vid upplåtelse av ofri tomt stadgades alltifrån äldsta tid, att tomten vid överlåtelse av besittningsrätten skulle hembjudas staden, som då skulle ta tomten åter och lösa de på tomten uppförda byggnaderna. I och med tillkomsten av 1734 års lag blev lösningsrätten lagfäst. Hembudsskyldigheten avskaffades genom förordningen den 16 juni 1875 angående upphörande av hembudsskyldighet. Initiativet till lösningsrättens utövande har därefter ankommit på den lösningsberättigade. Lösningsrätt till ofri tomt inträder endast vid försäljning, inte vid andra fång.

Utvecklingen har inte lett till att rättsinstitutet numera skulle ha blott historiskt intresse. Beträffande donationsjorden synes, enligt donationsjordsutredningens betänkande (SOU 1956:7), ofria tomter kunna finnas i 10—15 städer. Lagberedningen säger i SOU 1960:26, att man, utan att företa en direkt undersökning av de lokala förhållandena, torde böra dra den allmänna slutsatsen, att antalet ofria tomter visserligen är tämligen ringa men att sådana tomter likväl finns kvar i inte alldeles obetydlig utsträckning.

Lagberedningen övervägde frågan om att föra den här behandlade besittningsrätten utanför fastighetsbegreppet. Beredningen säger härom i betänkandet SOU 1960:26 sid. 30.

Av skilda skäl, främst systematiska, må det medgivas vara ett reformönskemål att ifrågavarande besittningsrätt föres utanför fastighetsbegreppet. I och för sig kan självfallet en dylik lösning övervägas. För beredningen har det emellertid tett sig som ett ofrånkomligt villkor att en förändring av angiven beskaffenhet icke gärna får genomföras, om densamma skulle kunna riskeras vara förbunden med rättsförluster för innehavaren av besittningsrätten eller rättsägare i denna.

Det kan förmodas att dessa alltjämt bestående besittningsrätter i avsevärd utsträckning äro belastade av fordringsinteckningar; de ofria tomterna ha i det allmänna betraktelsesättet kommit att framstå som helt vanliga tomter, och innehavarens möjlighet att begagna tomten som pantobjekt har efter hand tett sig nära nog självklar. Att utan vidare låta besittningsrätten mista karaktären av fast egendom i och med nya jordabalkens ikraftträdande kan uppenbarligen icke komma i fråga.

En form för att bringa besittningsrätten till upphörande är enligt lagberedningen att staden begagnar sin rätt till inlösen. I beredningens förslag till jordabalk har därför i övergångsbestämmelserna intagits en bestämmelse, som bevarar markägarens lösningsrätt till de ofria tomterna. Vidare föreslår lagberedningen, att möjligheten borttages att låta ofri tomt ingå i sammanläggningsåtgärd.

I slutet av 1950-talet verkställde kammarkollegiet undersökning av hur många vattenverk och fiskerier som upptages i 1870 års jordeböcker. Undersökningen gav till resultat 397 vattenverk och 864 fiskerier. Beträffande vattenverken är dessas upptagande i jordeböckerna inte en förutsättning för att de skall anses som fast egendom. De äldre städernas jord omfattades inte av jordeböckerna. Jordeboksfiskerier finns alltså inte inom dessa områden.

Besittningsrätter till fiskerier kan numera inte tillskapas varför frågan om de är fast egendom endast gäller redan uppkomna rättigheter.

Kommittén

Med redovisningen har kommittén från kommunalrättsliga utgångspunkter velat ge en sammanfattande översikt av det komplicerade mönster som nuvarande rättsregler bildar. Att inordna dessa i ett system med en enhetlig kommundyp är en lagstiftningsuppgift på lång sikt. Som framgått pågår ett omfattande lagstiftnings- och utredningsarbete inom skilda specialområden. Målsättningen för arbetet synes bl. a. vara att upplösa eller neutralisera det rättsliga sambandet med kommundyperna och att skapa en lagstiftning lämpad efter kommunstrukturen.

Kommunalrättskommittén har i intet fall funnit möjligt att nu föreslå några reformer.

Något om byggnads- och väglagstiftningen

Allmänt om reglerna för bebyggelsen

Till den bebyggelsepolitiska lagstiftningen hör bl. a. fastighetsbildningslagstiftningen, byggnadslagstiftningen och väglagstiftningen.

Som tidigare redovisats gäller i princip olika fastighetsbildningslagar för stad och land. 1917 års lag om fastighetsbildning i stad har huvudsakligen till syfte att åstadkomma en så otvetydig och fixerad fastighetsindelning som möjligt, medan de bebyggelsepolitiska synpunkterna tillvaratages av byggnadslagen den 30 juni 1947 (nr 385). Det för landsbygden gällande lagkomplexet däremot är även instrument för den statliga jordbruks- och skogspolitiken. En detaljplanering för landsbygden med utgångspunkt från jordpolitiska synpunkter har nämligen inte kunnat införas. Dessa synpunkter måste därför beaktas vid varje enskild lantmäteriförrättning. Denna olikhet i målsättningen är bl. a. grunden till de olika reglerna för land och stad.

Intresset av ordning och reda i bebyggelsen samt brandskyddet tillvaratogs ursprungligen genom lokala byggnadsordningar för de särskilda städerna. Både de administrativa och författningsmässiga resurserna var emellertid otillräckliga för att ordna det ökade stadsbyggande som satte in på 1860-talet i samband med industrialismens genombrott. För att avhjälpa

dessa brister tillkom bl. a. 1874 års byggnadsstadga för rikets städer. Till följd av att stadgan blott var en administrativ förordning, gav den inte myndigheterna de nödvändiga tvångsmedlen mot enskilda för att man skulle kunna genomföra stadsbebyggandet. Planväsendet utbröts därför och reglerades genom 1907 års lag om stadsplan och tomtindelning. En ny stadsplanelag år 1931 införde bl. a. ett ytterligare planinstitut, byggnadsplan, som närmast var avsett för landsbygdens del. Samma år utfärdades även en ny byggnadsstadga. Behovet av översiktsplanering för hela kommuner och regioner samt av effektivare instrument för att kunna leda utvecklingen låg bakom tillkomsten av 1947 års byggnadsplan och byggnadsstadga. Snart därefter framfördes emellertid önskemål om en förenkling av byggnadsplanlagstiftningen. År 1959 tillkom väsentliga ändringar i 1947 års byggnadsplan och en helt ny byggnadsstadga den 30 december 1959 (nr 612).

Tillämpningen av den centrala bebyggelsepolitiska lagstiftningen och tillsynen över dess efterlevnad tillkommer i första hand byggnadsnämnden. I 1 § byggnadsstadgan har inskräpts, att byggnadsnämnden för att kunna fullgöra sin skyldighet att öva inseeende över bebyggandet av kommunens område måste fortlöpande följa och ha ett avgörande inflytande på såväl planläggningen och fastighetsbildningen som byggnadsväsendet i trängre mening.

Bebyggelseplaneringen sker genom översiktlig planering och detaljplanering. Reglerna härom finns i byggnadslagen. Planeringen skall tjäna till ledning för de bebyggelsepolitiska myndigheterna i deras verksamhet. Planeringen skall även beaktas vid avstyckningsförrättningar enligt jorddelningslagen (19 kap. 13 § JDL) och vid byggande av allmänna och enskilda vägar.

Bestämmelserna i byggnadslagen är uppdelade i fem avdelningar, vartill kommer övergångsbestämmelserna.

I första avdelningen upptages under rubriken »Inledande bestämmelser» vissa översiktliga föreskrifter av principiellt slag.

I den andra avdelningen finns de bestämmelser som gäller städerna. Denna avdelning upptager sex underavdelningar, nämligen om generalplan, om stadsplan, om tillämpning i vissa fall av byggnadsplan, om utomplansbestämmelser, om förbud mot bebyggelse till hinder för försvaret och luftfarten m. m. samt om särskilda åtgärder i vissa fall för reglering av bebyggelsen.

Den tredje avdelningen innehåller bestämmelser för stadsliknande samhällen.

I fjärde avdelningen finns bestämmelser, som skall gälla för landsbygden i övrigt. Fjärde avdelningen innehåller samma underavdelningar som andra avdelningen.

Slutligen har i femte avdelningen sammanförts vissa för stad och landsbygd gemensamma bestämmelser.

Den rättsliga regleringen har sålunda skett i enlighet med den traditionella indelningen i stad, stadsliknande samhälle och egentlig landsbygd. Denna indelningsgrund har bibehållits, trots att genom väsentliga ändringar år 1959 olikheterna i sakligt hänseende mellan bestämmelserna för stad, för stadsliknande samhälle och för landsbygden till största delen bortfallit. Orsaken till att den rättsliga regleringen allttjämt är knuten till de olika kommuntyperna är främst den, att en fullständig omarbetning ansetts böra anstå i avvaktan på vissa utredningar.

Byggnadsstadgan har en annan uppbyggnad. Denna är uppställd efter de olika plan- eller regleringstyperna och inte som den tidigare byggnadsstadgan av år 1947 efter olika slag av kommuner. I 1959 års byggnadsstadga har samma bestämmelser om byggande blivit gällande för områden med fastställd generalplan, stadsplan, byggnadsplan eller utomplansbestämmelser. Full likhet råder således mellan regleringen för stad och land. I propositionen till 1959 års ändringar i byggnadslagen (prop. 1959: 168, sid. 167) sade departementschefen, att det från systematisk synpunkt hade varit önskvärt, att byggnadslagen och den nya byggnadsstadgan fått likartad disposition. Med hänsyn till att rättsreglerna på närstående områden är föremål för omarbetning — särskilt nämndes den utredningsverksamhet som 1954 års fastighetsbildningskommitté bedrev — fann departementschefen, att frågan om en mera genomgripande omstöpning av lagmaterialet tills vidare borde anstå.

Byggnadslagen skiljer mellan tätbebyggelse och glesbebyggelse. Med tätbebyggelse förstås sådan samlad bebyggelse, som nödvändiggör särskilda anordningar för tillgodoseende av gemensamma behov (6 §). För planering av bebyggelsen anvisar byggnadslagen fyra planinstitut, nämligen regionplan, generalplan, stadsplan och byggnadsplan. Byggnadsverksamhet inom område, som inte ingår i stadsplan eller byggnadsplan, kan regleras genom utomplansbestämmelser, när förordnande därom meddelats av kommunal myndighet. Utomplansbestämmelser utfärdas av Kungl. Maj:t för riket i dess helhet eller viss del därav. Översiktlig planläggning sker genom upp rättande av regionplan och generalplan, detaljplanering sker genom stadsplan eller byggnadsplan.

Gatuväsendet är huvudsakligen reglerat genom byggnadslagstiftningen, medan det allmänna vägväsendet är underkastat reglering genom bl. a. följande författningar: lag om allmänna vägar den 30 juni 1943 (nr 431), Kungl. stadga den 30 juni 1943 (nr 437) angående behandlingen av vissa vägfrågor (vägstadgan), lag den 30 juni 1943 (nr 436) om vägnämnder och länsvägnämnder, Kungl. kungörelse den 30 augusti 1943 (nr 684) med närmare bestämmelser angående vägsynenämnd, Kungl. förordning den 27 maj 1960 (nr 374) om statsbidrag till väg- och gatuhållning i vissa städer och stadsliknande samhällen, Kungl. brev den 3 december 1943 (nr 799) till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen med anvisningar om den allmänna väg-

hållningen i de städer och stadsliknande samhällen, där kronan är väghållare, samt Kungl. kungörelse den 30 september 1966 (nr 530) om rikets indelning i vägnämndsområden.

Enligt 1 § AVL förstås med allmän väg sådan för den allmänna samfärdseln upplåten väg, som enligt allmänna väglagen hålles genom det allmännas försorg.

I 11 § AVL heter det bl. a.

Väghållare är på landet kronan och inom stadsområde staden. Om särskilda skäl äro därtill, äger Konungen eller, efter Konungens bemyndigande, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen förordna, att kronan skall vara väghållare inom visst område av stad. Finnes stad sakna förutsättningar för att vara väghållare, må Konungen förordna, att kronan skall vara väghållare inom staden i dess helhet. Konungen äger ock på därom gjord framställning förordna, att köping eller annat samhälle, för vilket byggnadslagens bestämmelser för stad äga tillämpning (stadsliknande samhälle), skall vara väghållare inom sitt område eller del därav.

Kronan kan således vara väghållare inom visst område av stad eller inom hela staden. I ett flertal städer är kronan ensam väghållare. Bestämmelsen, att kronan kan vara väghållare inom viss del av stad, tillkom genom lagändring den 27 maj 1960 (nr 375). I städer, där kronan ensam eller till viss del är väghållare, kan allmän väg samtidigt vara gata. Vägen benämnes då »för den allmänna samfärdseln nödig gata». Trafikleden är således samtidigt allmän väg i väglagens mening och gata i byggnadslagets.

Väghållningen för kronans räkning handhas av statens vägverk och vägförvaltningarna i länen. Där stad eller stadsliknande samhälle är väghållare, handhas väghållningen av den kommunala nämnd eller styrelse som utsetts därtill. På landet och i de städer, där kronan ensam är väghållare, representeras de lokala vägtressena av vägnämnder och länsvägnämnder.

Enligt bidragsförordningen av år 1960 kan städer och stadsliknande samhällen, som är väghållare, få statsbidrag till byggande och underhåll av allmänna vägar och för den allmänna samfärdseln nödvändiga gator. För att en trafikled skall kunna betecknas såsom för den allmänna samfärdseln nödvändig förutsättes, att leden står öppen för all slags befordran och transport av personer, gods och meddelanden, att kretsen av trafikanter är relativt talrik samt att den allmänna samfärdselns behov av leden är varaktigt (Utredningen om städernas väghållning, SOU 1959: 19, sid. 16).

När den allmänna väghållningen på landet förstatligades från och med 1944 års ingång, låg bakom beslutet härom inte endast tekniska skäl utan också, att statsbidragen fått en helt dominerande betydelse för vägkostnaderna.

I direktiven till utredningen om förstatligande av den allmänna väghållningen på landet sades bl. a., att man borde undvika den ordningen att dela på en stads gatunät och överföra de för biltrafiken viktiga lederna till staten, medan övrig gatuhållning blev en stadens angelägenhet (SOU 1941:12, sid. 9).

De sakkunnigas förslag innehöll i sammanfattning följande (betänkandet sid. 196).

Förslaget utgår från att städerna regelmässigt skola vara väghållare inom sina områden. Undantag från denna regel göres endast för sådana små städer, vilka sakna tekniska organ och erforderliga maskiner för att själva på ett nöjaktigt sätt ombesörja väg- och gatuhållningen av de viktigaste trafiklederna. Beträffande sådana städer föreslås att byggande och underhåll av de för biltrafiken viktiga vägarna och gatorna skola ombesörjas av den statliga vägorganisationen. Utgifterna härför skulle — om man bortser från markanskaffningskostnader — helt bäras av staten. Till bestridande av kostnaderna för väg- och gatuhållningen i övriga städer skall utgå statsbidrag med viss procent av de beräknade kostnaderna för underhåll och byggande av för biltrafiken viktiga vägar och gator, därvid förutsättes att städernas behov av byggande av sådana trafikleder tillgodoses i förhållandevis samma utsträckning som landsbygdens vägbyggnadsbehov. Avlyftes icke väghållningsbesväret helt från skatteunderlaget på landet, föreslås att bidragsprocenten bestämmes till 75. Skall någon vägskatt icke vidare uttagas, förordnas att bidraget till städerna fastställs till 90 procent av kostnaderna. Kungl. Maj:t skulle dock ha möjlighet att i undantagsfall bevilja förhöjt statsbidrag.

Man förutsåg dock vid lagstiftningens genomförande, att visst behov kunde uppkomma att dela upp väghållningsbestyret inom städerna och de stadslignande samhällena. Emellertid ansåg man, att en uppdelning inte borde ske, närmast med hänsyn till frågan hur den lokala representationen i vägnämnderna skulle ordnas.

Till följd av 1952 års kommunindelning kom flera städer att omfatta så stora landsbygdsområden, att dessa städer inte ansåg sig ha möjligheter att själva omhändera väghållningen inom dessa områden. Detta förhållande jämte behovet av att väghållningen av trafikleder för genomgående trafik ombesörjes av en och samma väghållare, oberoende av de administrativa gränserna, bildade underlag för ovan nämnda ändring i väglagen.

Som tidigare nämnts representeras de lokala intressena i vägfrågor, där kronan är ensam väghållare, av vägnämnder och länsvägnämnder. Vägnämnden har till uppgift att verka för att vägbehoven inom nämndens område på bästa sätt tillgodoses. Vägnämndernas områden bestämmes av Kungl. Maj:t. F. n. är riket indelat i 121 vägnämndsområden. Länsvägnämnd har till uppgift att verka för att frågor, som är gemensamma för flera eller alla vägnämndsområdena inom länet, får den för hela länet mest ändamålsenliga lösningen.

Där kronan är väghållare inom visst område av stad, tillvaratages de lokala intressena inte av vägnämnder utan av det stadens organ som handhar väghållningen i staden.

I betänkandet Vägvesendets distriktsorganisation (SOU 1962:46) föreslås av en inom dåvarande väg- och vattenbyggnadsstyrelsen tillsatt kommitté bl. a., att länsvägnämnderna ersättes av distriktsvägnämnder med en allsidigare sammansättning och att vägnämndernas funktioner övertages av kommunerna.

1960 års vägsakkunniga, vilkas utredningsarbete ännu pågår, har bl. a. till uppgift att utreda behovet av reformer inom väglagstiftningen. Enligt direktiven bör utredningen inte vara bunden inom någon snäv ram utan ha till syfte att klarlägga, om den gällande lagstiftningen är ägnad att tillgodose behovet av ett rationellt vägväsen. Den år 1964 tillsatta vägplanutredningen har till uppgift att utreda den översiktliga vägplaneringen och därmed sammanhängande frågor. I direktiven till utredningen uttalas bl. a., att med hänsyn till den nivå som de årliga investeringarna i vägar och gator numera uppnått de samhällsekonomiska synpunkterna särskilt bör beaktas vid den översyn, utredningen har att verkställa.

Stadsplan

Stadsplan är den hävdvunna formen för detaljreglering av bebyggelse inom städer. Byggnadslagens regler om stadsplan äger emellertid i stor utsträckning motsvarande tillämpning utanför städerna. Enligt 88 § BL skall bestämmelserna för stad äga motsvarande tillämpning för köping och för annat samhälle, där vid lagens ikraftträdande bestämmelserna i 1931 års lag för stad var tillämpliga. I 90 § sägs att Kungl. Maj:t äger förordna, att bestämmelserna för stad skall äga motsvarande tillämpning för tätare befolkad ort på landet. 105 § upptager en bestämmelse, som gör det möjligt att upprätta och genomföra stadsplan på landet utan förordnande enligt 90 §. Skillnaden i rättsverkningar mellan att tillämpa 90 § eller 105 § är obetydlig. I praktiken lär det inte föreligga något behov att meddela förordnande med stöd av 90 §.

Stadsplaneläggning av ett område bör i princip innefatta en fullständig reglering av markens användning för olika ändamål. Planen medför vittgående befogenheter för samhället men också stora skyldigheter. För genomförande av stadsplan äger samhället lösa till sig mark. I vissa fall är samhället skyldigt att lösa mark. Till skyldigheterna räknas att samhället i princip är ansvarigt för att gata eller annan allmän plats iordningställes och upplåtes till allmänt begagnande. Underhåll av gata eller annan allmän plats åvilar också i princip samhället. Frågan om behovet av underjordisk avloppsledning prövas inte enligt byggnadslagen utan med stöd av hälsovårdsstadgans regler.

Genom 3 § i lagen den 3 juni 1955 (nr 314) om allmänna vatten- och avloppsanläggningar har lagfästs skyldighet för kommun att ordna vattenförsörjning och avlopp inom område, där större anläggningar är påkallade och där underlåtenhet att lösa vatten- och avloppsfrågan skulle medföra risk för sanitära olägenheter. Underjordisk avloppsledning anses inte ingå i gata. Enligt 14 § Va-lagen har kommun möjlighet, att av fastighetsägare utta avgifter för utförande, underhåll och drift av allmän vatten- och avloppsanläggning.

Ägare av tomt vid gata är pliktig att ersätta kommunen värdet av viss del av den mark som kräves för gatans utläggning eller vidgning framför tomten (gatumarksansättning). Genom beslut av fullmäktige kan därjämte meddelas särskilda bestämmelser om skyldighet för tomtägare att bidra till kostnaden för iordningställande av gata (gatubyggnadskostnad). Regler om tomtägars skyldighet att svara för såväl gatumarks- som gatubyggnadskostnader inom stadsplanlagt område tillkom genom 1907 års stadsplanelag. Utanför stadsplanlagt område får fastighetsägaren själv stå för kostnaden för utfartsvägar. Det har inte ansetts finnas grund till att befria markägare inom stadsplanlagt område från nämnda bidragsskyldighet.

Om kommun antager bestämmelser om gatubyggnadskostnad skall beslutet härom underställas Kungl. Maj:ts prövning, såvida kommunen ålägger tomtägare vidsträckt ersättningsskyldighet än som gällt tidigare. En reglering av bidragsskyldigheten behöver inte avse kommunen i dess helhet utan kan gälla endast för viss del. När område sammanlägges med kommun, för vilken bestämmelser om gatubyggnadskostnad finns fastställd, blir bestämmelserna inte utan vidare gällande för området (se 11 § 1919 års indelningslag).

Enligt 70 § BL kan markexploator vid stadsplanläggning i vissa fall åläggas att utan ersättning avstå allmän platsmark och mark till allmän byggnad.

Beträffande underhåll av gata eller annan allmän plats stadgar 74 § BL att detta åvilar samhället. Är emellertid för visst samhälle bestämmelse meddelad eller gäller av ålder skyldighet för tomtägare att helt eller delvis bekosta underhållet, skall bestämmelsen gälla. Stadgande härom upptogs i 88 § 1931 års stadsplanelag, som på grund av bestämmelsen i 159 § andra stycket BL äger giltighet även efter byggnadslagens ikraftträdande. Intet hindrar emellertid, att sådan skyldighet avlastas tomtägaren genom ett kommunalt beslut.

Är kronan väghållare i stad ankommer det på kronan att bygga trafikled, som skall vara både gata och allmän väg. Det blir sålunda kronan och inte staden, som har att svara för att gatan på i 50 § BL föreskriven tid upplåtes till allmänt begagnande, och att den därvid är i det skick som 52 § stadgar. Gata, som av kronan upplåtes, skall i princip överensstämma med stadsplanen. Eftersom det kan förekomma, att gatas bredd enligt stadsplanen är större än som betingas av trafikens behov eller att gatan på grund av bestämmelse i stadsplanen skall förses med plantering eller eljest byggas eller underhållas med dyrbarare utförande än trafikbehovet kräver, skall merkostnaden härför enligt 55 § BL betalas av staden. När kronan iordningställer gata, är staden skyldig att tillhandahålla mark mot ersättning av kronan.

Till byggande av väg och gata, mot vilken utfart från tomt eller annan fastighet inte får anordnas, och till utförande av större konstarbete eller

trafikanordning utgår statsbidrag med 95 procent, till annat bidragsberättigat gatubyggnadsarbete 85 procent. Utredningen om städernas väghållning räknade med (betänkandet sid. 63) att kostnaden för dessa senare gatubyggnadsarbeten upp till 10 procent kan täckas genom tomtägarnas gatubyggnadskostnadsbidrag. Om synnerliga skäl föreligger kan Kungl. Maj:t bevilja högre bidrag än de nu nämnda. I kostnaden för byggnadsföretaget får inräknas ersättning för marklösen och för intrång ävensom processkostnader.

Statsbidrag till underhåll utgår med 95 procent av det belopp, vartill kostnaderna för underhållet av de allmänna vägarna och de för allmänna samfärdseln nödvändiga gatorna beräknas skäligen böra uppgå.

Enligt lagen den 14 december 1956 (nr 619) om skyldighet att renhålla gata m. m. har som huvudprincip fastslagits, att renhållning inom stadsplanlagt område åvilar kommunen, men att ägare av fastighet genom beslut av fullmäktige kan åläggas att svara för renhållning av gångbana eller annat för gångtrafiken nödvändigt utrymme utanför fastigheten.

Beträffande renhållningen av gata och allmän väg uppkommer särskilda förhållanden i de fall, där trafikled är både allmän väg enligt allmänna väglagen och gata enligt byggnadslagen. I fråga om renhållningsskyldighetens innehåll göres nämligen skillnad mellan renhållningsuppgifter i inskränkt mening och åtgärder, som föranledes av snöfall eller isbildning. Dessa sistnämnda åtgärder har i väglagstiftningen hänförs till vägunderhållet. Är kronan väghållare för allmän väg, som tillika är gata, är kronan skyldig svara för den snöröjning som kräves för att trafiken skall kunna komma fram. Trafikanternas, särskilt fotgängarnas, anspråk på trygghet och bekvämlighet kan fordra längre gående åtgärder. I sådant fall svarar kommunen för renhållningen om det inte är fråga om underhåll och därför åligger kronan. (Jfr N. J. A. 1955:524.)

Byggnadsplan

Byggnadsplan är i första hand avsedd för detaljplanering av landsbygdens tätortsbildningar men kan i vissa fall komma till användning även i städer. Om särskilda skäl föreligger härför förordnar länsstyrelsen därom. Byggnadsplan skall upprättas, när tätbebyggelse uppkommit eller kan förväntas inom nära förestående tid uppkomma på viss ort och omständigheterna inte föranleder att stadsplan bör upprättas.

Under planarbetet skall tillses att jordbruk, skogsskötsel och dylikt inte onödigtvis hindras eller försvåras genom planen. Denna bestämmelse är att uppmärksamma, eftersom de jordpolitiska kraven vid avstyckning bortfaller beträffande område som belagts med byggnadsplan, som fastställts efter 1948 års ingång (19 kap. 4 § JDL). Det normala förutsättes vara, att kommunen tar initiativet i planlägningsfrågan genom att låta upprätta förslag till byggnadsplan. När planen upprättas skall särskild hänsyn tas till

bebyggelsens art, äganderättsförhållandena och markägarnas möjligheter att genomföra planen. Ett genomförande av byggnadsplan ankommer nämligen i princip på markägarna. Den väsentligaste skillnaden mellan de båda detaljplaneinstituterna är just den, att ett fastställande av stadsplan innebär förpliktelse för kommunen att genomföra stadsplanen medan i fråga om byggnadsplan detta ankommer på markägarna. Bestämmelsen i 1 § punkten 16 i 1917 års expropriationslag öppnar emellertid möjlighet för kommunen att framtvunga ett utnyttjande av den byggnadsrätt som byggnadsplanen medger. Kommun kan ju enligt denna bestämmelse få expropriationstillstånd för att säkerställa att mark på skäliga villkor finns tillgänglig för tätbebyggelse.

Plangenomförandet såvitt angår vägar och allmänna platser inom ett byggnadsplaneområde tryggas genom bestämmelserna om vägföreningar i lagen den 3 september 1939 (nr 608) om enskilda vägar. Vägförening kan bildas för område inom vilket tätare bebyggelse uppkommit eller kan väntas uppkomma inom nära förestående tid. Genom att bestämmelserna om vägförening och fastighetsägares deltagande i vägsamfällighet kan bringas i tillämpning mot de enskilda intressenternas bestridande, föreligger garanti för att en byggnadsplan kan genomföras beträffande iordningställande och underhåll av vägar och allmänna platser. Det kan här erinras om att den tidigare nämnda bestämmelsen i 3 § Va-lagen om kommuns skyldighet att ordna vatten- och avloppsfrågor kan bli tillämplig i område under byggnadsplan.

Anledningen till att man inte tagit steget fullt ut och pålagt kommunerna hela ansvaret för plangenomförandet torde vara, att detta särskilt för de minsta tätorterna och såvitt rör fritidsbebyggelsen inte framstår som en egentlig kommunal angelägenhet. Man har menat, att det skulle te sig särskilt orättvist om kommunen ålades att ekonomiskt engagera sig i byggnadsplaneområdenas vägnät, eftersom den inte har motsvarande ansvar beträffande glesområdenas enskilda vägar.

1951 års byggnadsutredning, som tillsattes för att verkställa utredning om möjligheterna att förenkla byggnadslagstiftningen och dess tillämpning, diskuterade i sitt betänkande (SOU 1957:21) bl. a. frågan, om inte reglerna om stadsplan och byggnadsplan kunde bringas att överensstämma så att skillnaden mellan de två planinstituterna kom att helt bortfalla.

För att nå fram till en sådan enhetlighet skulle man enligt utredningen kunna gå fram efter två vägar. Det ena alternativet vore, att bestämmelserna om skyldighet för stadsplanesamhälle att ekonomiskt svara för utförande och underhåll av gator och andra allmänna platser uppmjukades eller helt bortföll. Den andra möjligheten vore, att kommunerna i någon omfattning förklarades pliktiga att ta det ekonomiska ansvaret även för vägväsendet inom områden under byggnadsplan.

Efter att ha redovisat reglerna om de skyldigheter och rättigheter vis å vis tomtägare, som gäller inom stadsplanlagt område, sade byggnadsutred-

ningen, att frågan om en reform av dessa regler hade nära samband med andra problem som var olösta, bl. a. frågan om avskrivning eller framtida utformning av fastighetsskatten och frågan om indragning av oförtjänt markvärdestegring (betänkandet sid. 91).

Byggnadsutredningen tog därefter upp frågan, om det inte vore bäst, att ansvaret för alla åtgärder, som sammanhänger med ett genomförande av byggnadsplan, lades på kommunen. Departementschefen yttrade härom i proposition 1959:168, sid. 88.

Inom kommunerna — även landskommunerna — har numera betydelsen ur kommunal synpunkt av en ordentlig planläggning och intresset för planlägningsfrågor vuxit i hög grad under senare år. Att i större omfattning pålägga kommunerna skyldighet att sörja för planernas genomförande är dock icke gärna tänkbart. Härtill är förhållandena alltför olika i skilda orter. Upprustningen av de mindre tätbebyggelseansamlingarna på landsbygden med gemensamhetsanordningar av olika slag är dessutom en så stor uppgift, att kommunerna redan av denna orsak måste ha ett betydande mått av frihet, när det gäller att välja investeringsobjekt. Beträffande de ur hygienisk synpunkt viktigaste gemensamhetsanordningarna, nämligen anläggningarna för vattenförsörjning och avlopp, är frågan redan reglerad i lag. Övriga frågor, t. ex. beträffande vägnätet, måste få ankomma på intressenternas egna insatser, till dess möjlighet erbjuder sig att inrymma dem i kommunernas investeringsprogram.

Beträffande sådana delar av kommunens område, för vilka stadsplan inte fastställts, ingriper inte 1956 års renhållningslag. Avgörande för renhållningsskyldighetens fullgörande inom dessa områden blir i första hand väg-lagstiftningen, dvs. lagen om allmänna vägar och lagen om enskilda vägar.

Kommittén

Som framgår av redogörelsen bygger den rättsliga regleringen i byggnads-lagen formellt men ej i materiellt avseende på primärkommuntyperna. I och för sig skulle det därför vara möjligt att nu redigera om reglerna i syfte att nå samma systematik som i byggnadsstadgan. Detta får emellertid anses falla utanför kommunalrättskommitténs utredningsuppgift. Härtill kommer att man inom kommunikationsdepartementet sysslar med visst utredningsarbete, som skall tjäna som underlag för direktiv till en utredning om ny byggnadslagstiftning.

Tidigare har diskuterats om inte skillnaden mellan de två planinstitutet, stadsplan och byggnadsplan, kan bringas att upphöra. Såvitt nu kan bedömas synes utvecklingen leda till att skillnaderna i praktiken på flera håll inte blir så stora. Genom att kommunerna i ökad omfattning förvärvar mark för bebyggelse torde de också komma att i större utsträckning själva exploatera sådan mark som anses böra läggas under byggnadsplan. Nuvarande rättsliga möjligheter att inom en sådan plan få en ordnad bebyggelse i nivå med vad stadsplaneinstitutet erbjuder är, om kommunen tar ansvaret för

byggnadsplanens genomförande, fullt tillräckliga. Emellertid är frågan vilka ekonomiska insatser som kommunerna skall få göra, framför allt beträffande vägarna, inom bebyggelseområdena helt beroende av vilket kommunalt intresse man vill tillmäta åtgärderna. För åtskillig tid framöver synes det böra finnas rättsliga möjligheter för kommunerna att nå en ordnad tätbebyggelse utan alltför stort ekonomiskt engagemang.

Inom det allmänna vägväsendets ram pågår ett omfattande utredningsarbete. Att helt överflytta huvudmannskapet för vägväsendet på staten ter sig inte från kommunal synpunkt ändamålsenligt. I stället synes laglig möjlighet böra öppnas för varje kommun att svara för viss allmän väghållning.

Rusdrycksförsäljningsförordningen

Nuvarande förhållanden

Utminuteringsställe där spritdrycker tillhandahålles må inte finnas i annan ort än stad, köping eller municipalsamhälle med minst 5 000 invånare. Undantag från denna bestämmelse äger Kungl. Maj:t eller, efter delegation, kontrollstyrelsen medgiva, när särskilda skäl föreligger. (14 § rusdrycksförsäljningsförordningen den 26 maj 1954, nr 521.)

1944 års nykterhetskommitté, vars förslag låg till grund för regleringen, framhöll i sitt betänkande (SOU 1952:54), att en av grundprinciperna i svensk utminuteringslagstiftning varit, att man iakttagit försiktighet i fråga om att inrätta utminuteringsställen. 1937 års förordning om försäljning av rusdrycker stadgade, att utminuteringsställe endast fick inrättas i stad, köping eller municipalsamhälle med minst 5 000 invånare. För att tillgodose kravet på ändamålsenlighet och smidighet i tillämpningen öppnades möjlighet att dispensvägen göra undantag från huvudregeln. Vad man därvid främst hade i åtanke var orter, som är naturliga handelscentra för en folkrik bygd och ligger på betydande avstånd från ort, där utminuteringsställe finns (prop. 1954:151).

Kommittén

Det synes kommunalrättskommittén möjligt att lagtekniskt reglera frågan om var utminuteringsställe skall finnas på liknande sätt som kommittén föreslagit beträffande notarius publicussysslan. Den sedan 1965 arbetande alkoholpolitiska utredningen har enligt sina direktiv att göra en allmän översyn av nykterhetspolitiken och framlägga förslag till utformning av alkohol- och nykterhetspolitiken och därav betingade författningsändringar.

Kommunalrättskommittén utgår från att utredningen kommer att beakta de förhållanden som följer av kommitténs förslag om enhetlig kommuntyp.

Förbud för barn att idka viss försäljningsverksamhet

Gällande rätt

Förekommer anledning att förbjuda barn att inom stads, köpings eller municipalsamhälles område till salu utbjuda eller utdela tryckalster, blommor, kramvaror eller annat, må förbud meddelas härom. Detta stadgas i lagen den 9 april 1926 (nr 72) angående meddelande av förbud för barn att idka viss försäljning. Förbudet får inte gälla barn över sexton år. Under vissa villkor får förbud inte heller meddelas för barn över tretton år att idka försäljning i handelsbod. I lagen behandlas således dels tillfällighetsförsäljning och dels försäljning, som i viss mån är regelbundet arbete.

Bestämmelser i ämnet fanns tidigare i förordningen den 10 juli 1891 angående förbud för barn att nattetid idka viss försäljning m. m. och förordningen den 4 december 1896 angående förbud för barn att idka viss försäljning.

1926 års lag tillkom efter initiativ av några skolmyndigheter. Till grund för bestämmelserna låg en omfattande undersökning, som verkställdes av socialstyrelsen. Vilka överväganden som ligger till grund för lagstiftningen torde framgå av följande uttalande av departementschefen i prop. 1926:99, sid. 11 f.f.

Såsom de myndigheter, vilka yttrat sig i förevarande ärende, med stor enstämmighet framhållit, är en av barn bedriven försäljningsverksamhet av ifrågavarande slag ägnad att ur åtskilliga synpunkter ingiva allvarliga betänkligheter. Förvärvandet utan någon nämnvärd arbetsprestation av en stundom icke alldeles obetydlig inkomst alstrar lätt hos de unga obenägenhet för mera krävande arbete och uppmuntrar dem till lättja. Utbudandet till allmänheten av varor på allmänna platser och lokaler samt i husen leder lätt till i sammanhang därmed bedrivet tiggeri; stundom utgör försäljningsverksamheten rent av en skyddande förklädnad för sådant. Kringströvandet i syfte att finna avsättning för varorna bringar ofta barnen i beröring med lättjefulla och ur olika synpunkter mindervärdiga personer, vilkas sällskap är ägnat att på dem utöva en demoraliserande inverkan. I detta hänseende må särskilt framhållas vådan för unga flickor, vilka utbjuda blommor och dylikt till försäljning. Barnen frestas även stundom att söka på oärligt sätt åtkomma sådana varor, som de önska försälja. På skolarbetet utövar en verksamhet av ifrågavarande slag ett skadligt inflytande, på sätt från sakkunnigt håll betonats.

Enligt socialstyrelsens förslag må förbud mot barns försäljningsverksamhet meddelas beträffande kommun av varje slag, oberoende av dess befolkningstäthet. Styrelsens utredning giver emellertid enligt min uppfattning icke stöd för behovet av en lagstiftning, som har avseende å andra kommuner än sådana med en mera sammanträngd befolkning. Tillräckliga skäl synas mig därför icke föreligga att för närvarande gå längre än att låta den reviderade författningen hava avseende å stä-

der, köpingar och municipalsamhällen, eller sålunda de samhällen, beträffande vilka, innan generella bestämmelser meddelades om begränsning av tiden för idkande av handel, lagen den 6 juni 1909 om förbud mot handelsidkande under vissa tider av dygnet var gällande.

Fråga om meddelande av förbud till försäljning skall prövas av stadens, köpingens eller municipalsamhällets fullmäktige. Meddelas förbud, skall beslutet underställas länsstyrelsens prövning.

Kommitténs förslag

Enligt kommunalrättskommitténs mening synes flera skäl tala för en allmän översyn av 1926 års lag.

Det ter sig sålunda mindre ändamålsenligt, att i denna författning ha vissa bestämmelser om barns nyttjande i mera regelbundet arbete, medan övriga regler om minderårigas användande i arbete finns i arbetarskyddslagen den 3 januari 1949 (nr 1). Vidare torde frågorna om skolbarns försäljningsverksamhet och arbete i förvärvssyfte böra bedömas mot bakgrunden av nuvarande samhällsförhållanden. Inte minst gäller detta den tillfälliga försäljningsverksamheten. Ofta är det ideellt arbetande föreningar, som använder barn i de lägre skolåldrarna till att sälja välgörenhetsmärken och dylikt. Försäljning vid dörrar och på gator i tätorter synes nu mer än tidigare innebära risker av skilda slag. Detta torde bl. a. sammanhånga med den livliga befolkningsomflyttningen, som gör människorna anonyma på ett helt annat sätt än förr.

Att pröva här antydda frågor ligger utanför kommunalrättskommitténs uppdrag.

Enligt kommitténs uppfattning är det emellertid påkallat att få en utformning av författningen, som bättre ansluter till dess syfte, nämligen en förbudslagstiftning för orter med mera sammanträngd befolkning. Med begreppen stad och köping är ju inte längre förknippat enbart tätbebyggelse utan även glesbebyggelse. Att låta reglerna kvarstå övergångsvis i avvaktan på en allmän översyn av lagbestämmelserna ter sig mindre lämpligt. Kommunalrättskommittén framlägger därför förslag till författningsändring som innebär, att varje kommun har att pröva, om försäljningsförbud skall meddelas och i så fall inom vilken ort eller inom vilken del av kommunen, förbudet skall gälla.

Kommunens beslut skall enligt 2 § punkten 1 i lagen underställas länsstyrelsens prövning. Kommunalrättskommittén anser sig inte nu böra överväga frågan, om denna underställningsregel bör bibehållas eller inte. Detta torde lämpligen böra ske vid en allmän översyn av lagbestämmelserna eller från utgångspunkten i vilken utsträckning kommunala beslut, som är härledda ur den kommunala förordningsmakten, skall underställas länsstyrelsens prövning.

Hälso- och sjukvård

Landstingskommunens viktigaste uppgifter hänför sig till hälso- och sjukvården. Men även staten och primärkommunerna vårdar angelägenheter inom detta verksamhetsområde.

Den rättsliga regleringen knyter i viss utsträckning an till de skilda primärkommuntyperna och har också ett härav betingat särskilt innehåll. De författningar som främst ligger till grund för kommunalrättskommitténs redovisning och överväganden är följande: Kungl. Maj:ts hälsovårdsstadga den 19 december 1958 (nr 663), sjukvårdslagen den 6 juni 1962 (nr 242), sjukvårdsstadgan den 29 mars 1963 (nr 70), allmän läkarinstruktion den 10 maj 1963 (nr 341), Kungl. instruktion för länsläkarväsendet den 6 juni 1962 (nr 421), lag den 20 juni 1918 (nr 460) angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar, epidemilagen den 19 juni 1919 (nr 443) och tuberkulosförordningen den 31 mars 1939 (nr 113).

Öppen och sluten sjukvård

Enligt sjukvårdslagen åligger det landstingskommun och stad, som ej tillhör landstingskommun, att ombesörja såväl öppen som sluten vård. Lagen förutsätter att öppen vård anordnas på polikliniker i anslutning till sjukhusen. I den mån den öppna sjukvården inte handhas av privatpraktiserande läkare eller lämnas på poliklinik, har den tidigare i princip varit en statlig angelägenhet genom de civila tjänsteläkarna. I samband med att öppen och sluten sjukvård samordnades den 1 juli 1963 överfördes huvudmannaskapet för provinsialläkarväsendet till landstingen. Landstingskommunen skall för den öppna läkarvården vara indelad i läkardistrikt med minst en provinsialläkare i varje distrikt. I stad, som inte tillhör landstingskommun, skall finnas minst en stadsdistriktsläkare i varje av staden bestämt läkardistrikt. Stad, som tillhör landstingskommun och med 15 000 invånare eller däröver, kan själv handha den öppna vården genom läkare, som då också benämnes stadsdistriktsläkare (31 § sjukvårdslagen).

Syftet med huvudmannaskapsreformen var att uppnå ett enhetligt huvudmannaskap för sluten och öppen vård. Landstingens omedelbara ansvar för den öppna vården skulle därvid få största möjliga omfattning. Att vissa städer inte omfattas av distriktsindelningen för provinsialläkare beror på att reformen vid dess utarbetande stötte på motstånd från läkarhåll. Den nuvarande utformningen är resultatet av förhandlingar, som på sin tid fördes mellan chefen för inrikesdepartementet och företrädare för Sveriges läkarförbund och svenska provinsialläkarföreningen. Läkarorganisationerna ansåg, att större städer — de med 15 000 invånare eller däröver — inte borde ingå i område, där tjänsteläkare skulle kunna bedriva taxebunden verksamhet. Detta skulle enligt organisationerna försvåra de privatpraktiserande

läkarnas arbetsbetingelser (prop. 1961:181, sid. 108). Enligt bestämmelserna i sjukvårdslagen skall landstingen i princip svara för den öppna vården även i städer med 15 000 invånare eller däröver. Emellertid kommer till följd av den överenskommelse som träffades med läkarorganisationerna denna skyldighet för landstingen att bli aktuell först när behovet av öppen läkarvård i dessa städer är otillfredsställande tillgodosett.

Genom att huvudmannaskapsreformen begränsades till den öppna vården kom stadsläkare och andra kommunalläkare, som anstälts för att ombesörja hälsovårdsuppgifter, inte att beröras av de nya bestämmelserna.

I allmänna läkarinstruktionen fastslås, att med tjänsteläkare avses provinsialläkare, biträdande provinsialläkare och extra provinsialläkare samt stadsdistriktsläkare om inte annat anges. Att märka är, att stadsläkare inte räknas till tjänsteläkare. Tjänsteläkarbegreppet har genom läkarinstruktionen fått ett nytt innehåll. I prop. 1963:51, sid. 20 sägs, att de flesta uppgifter som i olika författningar ålägges tjänsteläkare är av den beskaffenheten, att de bör fullgöras av läkare, som ombesörjer sjukvård. I en del fall, sägs det vidare, bör emellertid även stadsläkare omfattas av skyldighet, som åvilar tjänsteläkare, och i andra fall kan det vara så att i stad med stadsläkare tjänsteläkaruppgift bör ankomma endast på honom. När sålunda stadsläkare jämte eller i stället för tjänsteläkare har att fullgöra någon uppgift, bör detta framgå av författningen i fråga. Detta är grunden till de särskilda bestämmelserna om stadsläkare i 6 § lagen den 27 juli 1954 (nr 579) om nykterhetsvård och 9 § hälsovårdsstadgan.

Allmän hälsovård

Den allmänna hälsovården omfattar omgivningshygien och förebyggande vård. Till omgivningshygien är att hänföra åtgärder, som skapar förutsättningar för ett gott hälsotillstånd och som inriktar sig på miljön. Sådana åtgärder rör vattenförsörjning, avlopp och renhållning, bostads-, skol- och livsmedelshygien och vidare skydd mot smitta eller annan hälsofara, t. ex. luftförorening. Tillsynen över omgivningshygien tillkommer i huvudsak staten och primärkommunerna.

Till den förebyggande vården räknas bl. a. av landstingskommunerna ombesörjd distriktsvård, öppen förlossningsvård, förebyggande mödra- och barnavård, psykisk barn- och ungdomsvård samt dispensärverksamhet för tuberkulosens bekämpande.

Samtidigt som beslut fattades om huvudmannaskapet för provinsialläkarväsendet beslöt riksdagen, att den omgivningshygieniska tillsynen skulle förstärkas. På den statliga sidan fick vi en länsläkarorganisation i stället för förste provinsialläkarinstitutionen och på den primärkommunala sidan bestämmelsen i 14 § hälsovårdsstadgan, att stad med minst 40 000 invånare

skall ha en eller flera stadsläkare, och att annan kommun med minst 15 000 invånare bör ha stadsläkare eller motsvarande läkare om så erfordras.

Bakgrunden till bestämmelserna i 14 § hälsovårdsstadgan är följande. I städer är problemen på den allmänna hälsovårdens område ofta av sådan art och omfattning, att behov av särskild stadshygieniker föreligger. I stad med 40 000 invånare har problemen ansetts ha den storleksordningen, att det skall åligga staden att anställa särskild stadshygieniker med utbildning i bl. a. omgivningshygien och socialmedicin. Beträffande städer med invånarantal 15 000—40 000 sade departementschefen i prop. 1961:181, sid. 155, att man torde kunna förutsätta, att behov av heltidsanställd läkare enbart för omgivningshygieniska uppgifter och annan hälsovård kan föreligga i vissa av de större städerna, men att i de mindre en läkare skulle behöva utnyttjas härför blott i begränsad omfattning. Departementschefen föreslog med hänsyn härtill, och eftersom antalet läkare med hygienutbildning kan väntas under lång tid framöver vara starkt begränsat, att städer med 15 000—40 000 invånare inte skulle åläggas att anställa stadshygieniker utan endast rekommenderas att göra det. För landskommuner med mer än 15 000 invånare lämnades samma rekommendation. För städer med mindre än 15 000 invånare fann departementschefen frågan om den hygieniska tillsynen inte behöva övervägas särskilt. Dessa städer ingår obligatoriskt i provinsialläkardistrikt. Provinsialläkarna är inte generellt befriade från sina omgivningshygieniska arbetsuppgifter. I förarbetena räknade man emellertid med att provinsialläkarna i flertalet fall inte har tid och knappast heller förutsättningar att utöva en fortlöpande detaljerad omgivningshygienisk tillsyn i teknisk mening.

Smittsamma sjukdomar

Samhällets ingripanden till motverkande av smittsamma sjukdomar inriktar sig på åtgärder till förekommande av sådana sjukdomars utbredning och på åtgärder, som syftar till att bereda sjukvård åt dem som insjuknat i dessa sjukdomar. Epidemilagen av år 1919 äger eller kan ges tillämplighet på alla smittsamma sjukdomar med undantag av tuberkulos och könssjukdomar. Samhällets åtgärder beträffande dessa sjukdomar regleras av bl. a. tuberkulosförordningen och 1918 års lag ang. åtgärder mot utbredning av könssjukdomar. Här nämnd jämte annan hithörande författningsreglering bildar ett komplicerat mönster med bestämmelser knutna till skilda huvudmannaskap och skilda primärkommuntyper. Att bestämmelserna blivit olika torde till en del bero på, att de tillkommit vid skilda tidpunkter och utarbetats var och en med sikte endast på en viss grupp av sjukdomar.

Följande exempel får belysa förhållandena.

I 2 § 1, 2 och 5 mom. epidemilagen stadgas. Om misstanke föreligger, att någon ådragit sig epidemisk sjukdom, skall i stad hälsovårdsnämnden un-

derrättas. På landet skall anmälan ske till hälsovårdsnämndens ordförande eller till någon nämndens ledamot eller till landsfiskalen eller pastor i församlingen. Har underrättelse inkommit till hälsovårdsnämnden i stad skall denna tillse att läkare kallas. Kostnaden för läkarbesöket skall gäldas av staden. På landet åligger det ordförande och ledamot av hälsovårdsnämnd eller landsfiskal och pastor att, om läkare inte redan tillkallats, ofördröjligen anmäla förhållandet för tjänsteläkaren eller för länsstyrelsen. För resa, som företagits på landet av annan än tjänsteläkaren, utgår ersättning av statsmedel.

Befarar någon att han är angripen av könssjukdom, är han berättigad att utan avgift bli undersökt, om han inställer sig hos läkare, som avses i 5 § 1918 års lag. Kostnadsfri undersökning och behandling verkställs i allmänhet av tjänsteläkare. Finns i stad flera av staden anställda tjänsteläkare, dvs. stadsdistriktsläkare, skall hälsovårdsnämnden utse en av dem att utföra dylik undersökning och behandling. I stad, som har ett invånarantal av 20 000 eller däröver, verkställs undersökning och behandling på särskilda polikliniker, som det åligger staden att inrätta i tillräckligt antal. Medicinalstyrelsen äger dock medge stad befrielse tills vidare från denna skyldighet. Har poliklinik inrättats, är tjänsteläkare inte skyldig att utföra undersökning och behandling. Emellertid är i staden bosatt provinsialläkare skyldig att utföra sådan undersökning och behandling på personer, som tillhör provinsialläkarens distrikt. Medicinalstyrelsen förordnar poliklinikläkare, och arvode till denne utgår av statsmedel. I bl. a. Stockholm, Göteborg och Malmö utses poliklinikläkare av staden.

Behovet av ny lagstiftning mot alla smittsamma sjukdomar har prövats av särskilt tillkallad utredningsman, och resultatet föreligger nu i betänkandet Smittskyddslagstiftning (SOU 1966:50).

Utredningen har funnit, att en enhetlig lagreglering för alla smittsamma sjukdomar kan komma till stånd, fastän ett flertal särbestämmelser därvid krävs för de veneriska sjukdomarna. Förslag framlägges till en enda lag, benämnd smittskyddslag, jämte smittskyddskungörelse innehållande föreskrifter, som kan meddelas i administrativ ordning.

Bekämpandet av de epidemiska sjukdomarna är f. n. en primärkommunal uppgift med den begränsningen, att huvudmannaskapet inte innebär skyldighet för kommunen att för ändamålet anställa läkare eller sjuksköterskor. Denna ordning bör enligt utredningen alltjämt gälla.

Beträffande tuberkulosen finns i tuberkulosförordningen ingen allmän bestämmelse om huvudmannaskap. Författningarna visar emellertid ett mellan primärkommun och landsting delat huvudmannaskap, som i korthet kan uttryckas så, att primärkommunerna endast har att biträda med sådana uppgifter, som inte förutsätter tillgång till sjukvårdspersonal, medan landstingen svarar för övriga uppgifter. Utredningen föreslår, att primärkommunerna göres till huvudmän även för tuberkulosens bekämpande.

I fråga om de veneriska sjukdomarna finns i nuvarande lag ingen särskild bestämmelse om huvudmannaskap för deras bekämpande. De åtgärder som kan komma i fråga faller huvudsakligen på de behandlande läkarna och länsläkarorganisationen. Hälsovårdsnämnderna i de landstingsfria städerna har dock vissa viktiga funktioner på området. Enligt utredningen bör även de veneriska sjukdomarna införas under primärkommunernas huvudmannaskap på sätt, som här inte behöver redovisas.

Kommitténs överväganden och förslag

Öppen vård. De rättsliga olikheterna är både formella och materiella. Till den del de är formella synes de utan olägenhet kunna kvarstå tills vidare. Den av kommunalrättskommittén föreslagna allmänna övergångsbestämmelsen i 13 § kommunallagens promulgationslag får här gälla. Utredningar pågår nämligen om de tre landstingsfria städernas inträde i respektive landsting, och sjukvårdsförfattningarna torde därvid komma att bli föremål för översyn.

Materiellt gäller att städer med mer än 15 000 invånare i praktiken ännu inte sorterar under det landstingskommunala huvudmannaskapet. Detta framgår emellertid inte av sjukvårdslagen. Enligt denna skall landstingen principiellt svara för den öppna vården även i dessa städer. Kommunalrättskommittén anser att det f. n. inte är möjligt att nå en ändring. Om här angivet förhållande kommer till uttryck i någon författning får bestämmelsen tills vidare gälla. Den av kommittén föreslagna allmänna övergångsbestämmelsen får omfatta även sådant fall.

Allmän hälsovård. Såvitt rör omgivningshygienien påkallar 14 § hälsovårdsstadgan särskild uppmärksamhet. Det är enligt kommunalrättskommitténs mening inte f. n. görligt att på nytt pröva önskvärdheten eller möjligheten att i ökad omfattning ålägga kommunerna engagemang beträffande omgivningshygieniska uppgifter. Dessa uppgifter gäller bl. a. åtgärder rörande vattenförsörjning, avlopp och renhållning, bostads-, skol- och livsmedelshygien. De omgivningshygieniska frågorna har ansetts vara särskilt framträdande i tätorterna, och i städer med över 40 000 invånare av den storleksordningen, att sådan stad ålagts anställa särskild stadshygieniker. Genom att författningsbestämmelserna i 14 § hälsovårdsstadgan knutits till både kommuntyp och invånarantal, inträder med de pågående kommunsammanläggningarna en viss automatik både i skyldigheten för stad att ha stadshygieniker och i rekommendationen för landskommun att ha sådan läkare.

Som tidigare flera gånger framhållits är begreppet stad inte längre liktydigt med begreppet tätort. F. n. finns tjugo städer var och en med en ytvidd överstigande 400 kvadratkilometer.

Vid årsskiftet 1966—1967 undergick följande städer dessa förändringar.

	areal, km ²		invånare	
	1966	1967	1966	1967
Skellefteå	102	4 462	24 507	61 523
Piteå	43	3 091	8 456	31 626
Hedemora	12	839	6 432	17 902
Ronneby	14	822	10 115	28 811
Falun	16	683	18 641	33 316
Kristianstad	55	483	27 565	42 008

Med nuvarande utformning av 14 § har Skellefteå och Kristianstad således blivit skyldiga att anställa stadshygieniker.

De omfattande problemen på den allmänna hälsovårdens område som kräver särskild stadshygieniker torde i de flesta fall emellertid vara förknippade med tätortsgraden i samhällsbildningen. Den utveckling som tabellen åskådliggör leder till, att motiven till 14 § hälsovårdsstadgan och det uttryck de fått i författningen mer och mer kommer att skiljas åt. Enligt kommunalrättskommitténs uppfattning bör motiven översättas till författningsbestämmelser, som bättre än vad nu är fallet återger vad lagstiftaren åsyftat.

Ett sätt är att upplösa författningsregleringens samband med begreppet stad och i stället knyta regleringen till kommunstrukturen. Ett annat är att låta 2 kap. hälsovårdsstadgan, i vilket 14 § ingår, endast innehålla bestämmelser om hälsovårdsnämndens organisation och verksamhetsformer samt i särskild författning meddela vilka kommuner, som skall ha stadshygieniker eller som rekommenderas att ha sådan läkare. Enligt kommitténs uppfattning synes den förstnämnda vägen vara att föredraga. Förslag till författningstext framlägges. Med den föreslagna utformningen får man en särskild typ av enhetskommun, nämligen kommun med tätort av viss storlek. På grund av regleringens nuvarande utformning torde denna konsekvens inte kunna undvikas, fastän den inte är önskvärd. Det är därför påkallat, att bestämmelserna om stadshygieniker överses från andra utgångspunkter än dem kommunalrättskommittén nu kan göra.

Smittsamma sjukdomar. I och med att de skilda kommuntyperna tas bort ur kommunallagarna får ny lagstiftning om smittsamma sjukdomar anpassas härefter.

Veterinärväsende

Nuvarande förhållanden

Den statliga veterinärorganisationen inrymmer länsveterinärer, distriktsveterinärer och besiktningsveterinärer. Utanför den statliga organisationen

finns i vissa städer kommunalt anställda stadsveterinärer. Veterinärer finns också knutna till bl. a. hushållningssällskapen.

Länsveterinärerna övervakar den veterinära verksamheten inom länen. De står till förfogande för länsstyrelserna och hälsovårdsnämnderna i kommunerna. Deras huvudsakliga uppgifter hänför sig till livsmedelshygienen och bekämpandet av smittsamma djursjukdomar.

Enligt Kungl. kungörelsen den 10 november 1933 (nr 607) är riket indelat i veterinärdistrikt för distriktsveterinärernas tjänstgöring. Distriktsveterinärernas arbete är främst inriktat på husdjurens hälso- och sjukvård. Distriktsveterinärerna fungerar även som experter åt hälsovårdsnämnderna i frågor om bl. a. livsmedelskontroll och omgivningshygien.

Besiktningveterinärernas uppgift är att utföra köttbesiktning och utöva annan hygienövervakning vid kontrollslakterierna.

26 § allmänna veterinärinstruktionen den 17 november 1933 (nr 616) ger stad möjlighet att anställa en eller flera stadsveterinärer. Enligt allmänna instruktionen åligger det stadsveterinär att ägna uppmärksamhet åt den animala födoämneskontrollen. Han är hälsovårdsnämndens expert. Han får tillhandagå med enskild husdjursjukvård och i övrigt fullgöra uppgifter, bestämda i särskild instruktion, som är fastställd av medicinalstyrelsen. F. n. har 24 städer en eller flera anställda stadsveterinärer.

Veterinärerna vid hushållningssällskapen ägnar sig huvudsakligen åt hälsokontroll bland husdjuren. Några av sällskapen driver veterinärbakteriologiska laboratorier.

Vid veterinärhögskolan i Stockholm och vid veterinärinrättningen i Skara lämnas i statlig regi såväl öppen som sluten djursjukvård. Sluten djursjukvård lämnas härutöver vid vissa andra djursjukhus med annan huvudman än staten. Så t. ex. drives djursjukhuset i Hälsingborg av hushållningssällskapet i Malmöhus län och djursjukhuset i Strömsholm i enskild regi.

Under de decennier som gått, sedan den veterinära organisationen växte fram, har stora förändringar ägt rum inom bl. a. jordbruksnäringen, husdjurskötseln och livsmedelsindustrin. Dessa förändringar har i sin tur fört med sig krav på utredning rörande veterinärväsendets organisation. Veterinärhögskoleutredningen har sålunda i sitt betänkande SOU 1964:12, sid. 151 sagt.

Enligt utredningens mening talar vissa skäl för att djursjukhusen inordnas som en integrerande del av den övriga djursjukvården inom landet. Genom den snabba omvandling som skett i fråga om djurhållningen inom jordbruket och med hänsyn till de diskussioner, som förs i djursjukhusfrågan bör organisationen av den regionala veterinärmedicinska hälso- och sjukvården i hela dess vidd bli föremål för översyn. En särskild utredning bör därför få i uppdrag att utreda området. Utredningen synes böra bl. a. beröra distriktsveterinärväsendet, djursjukhusen och hushållningssällskapens veterinäravdelningar. Nämda verksamhetsgrenars samband med stadsveterinärernas verksamhet synes även böra uppmärksammas i förevarande sammanhang.

F. n. arbetar tre statliga utredningar med anknytning till veterinärväsendet, nämligen livsmedelsstadgekommittén, tillkallad för översyn av livsmedelslagstiftningen, 1965 års veterinärmedicinska utredning, tillkallad för att utreda möjligheterna att samordna veterinärmedicinsk forskning och utbildning med annan närbesläktad forskning och utbildning jämte därmed sammanhängande frågor, samt veterinärväsendeutredningen, tillkallad för att utreda veterinärväsendets uppgifter och organisation.

Sistnämnda utredning har enligt sina direktiv att söka klarlägga behovet och arten av de framtida veterinära insatserna inom hälso- och sjukvården bland husdjuren. Den skall söka åstadkomma en rationellt utformad veterinärorganisation, som skall betjäna animalieproduktionen inom jordbruket genom en mot sjukdomar och andra störningar inriktad förebyggande verksamhet. Utredningen skall vidare pröva de framtida veterinära insatserna för livsmedelskontrollen och därmed sammanhängande uppgifter. I utredningsuppdraget ingår också att bedöma, om de veterinära uppgifterna är sådana, att de bör omhändershas av en statlig organisation, eller om det för uppgifterna är lämpligt med annan huvudman än staten.

Kommittén

Vid en övergång från gällande primärkommuntyper till en enda kommuntyp uppkommer frågan, om varje kommun i fortsättningen skall ha möjlighet att anställa veterinär. De uppgifter som nuvarande stadsveterinär har synes nämligen inte endast vara förknippade med staden som administrativ tätort.

Mot bakgrunden av det pågående, omfattande utredningsarbetet inom veterinärväsendet är detta en fråga, som enligt kommunalrättskommitténs uppfattning inte bör lösas med utgångspunkt från det avgränsade sammanhang som kommitténs utredning om enhetlig kommuntyp utgör. Kommunrättskommittén vill emellertid som en allmän synpunkt framhålla, att den veterinära organisationen bör få en sådan utformning, att det i framtiden blir möjligt att uppnå en bättre samordning mellan olika medicinska insatser inom miljövården, och att de primärkommunala organen vid beslut, som rör omgivningshygien, livsmedelshygien m. m., får tillgång till nödvändig expertis.

Kommunsammanläggningars verkan på kommunala donationer

Tidigare och nuvarande ordning

Vid fördelning av tillgångar och förbindelser i samband med indelningsändringar intar de kommunala donationerna, dvs. till kommun för viss

användning donerade tillgångar, en särställning i så måtto, att man har att reglera inte bara äganderettsfrågan utan också frågan om donationernas användningsområde och förvaltning.

I princip gäller, att donators vilja skall respekteras. Kungl. Maj:t har emellertid rätt att föreskriva ändringar, s. k. permutationer, när det påkallas med hänsyn till ändrade förhållanden.

Under 1950-talet hade kommunalförbundskommittén att bl. a. pröva om det i 1919 års indelningslag borde skrivas in regler för kommunala donationer vid indelningsändring. Kommittén fann i sitt betänkande (SOU 1956: 19, sid. 173), att detta inte skulle vara lämpligt, bl. a. med hänsyn till att det finns en mångfald typer av donationer och att en sammanfattning i lagtext av reglerna för dispositionen av donationerna skulle bli ganska omfattande. Någon reglering finns inte heller i indelningslagen.

För 1952 års allmänna kommunindelning föreskrevs i ett den 4 april 1952 (nr 183) utfärdat Kungl. brev, att användningsområdet för donationer skulle vara oförändrat vid sammanläggning av landskommuner, medan donationerna skulle få vidgat användningsområde vid sammanläggning av landskommun med stad eller köping, allt under förutsättning att inte donationsbestämmelserna lade hinder i vägen för en sådan ordning. I vidgade städer och köpingar skulle således avkastningen av donationerna komma samtliga **invånare till godo**, medan i nybildade kommuner avkastningen endast skulle komma invånarna inom de förutvarande kommunernas område till godo.

Kommunalförbundskommittén fann de i brevet angivna grunderna lämpliga och väl ägnade att tjäna som rättesnöre vid indelningsändringar.

Anledningen till att olika regler gavs var sammanfattningsvis denna. Presumtion ansågs föreligga för att det bäst överensstämde med donators vilja, att användningsområdet förblev oförändrat. Därför meddelades bestämmelse i överensstämmelse härmed för nybildade landskommuner. Beträffande vidgade städer och köpingar ansågs gälla, att dessa var stadda under utveckling, och att med växande bebyggelse tidigare kommungränser kom att utplånas ur det allmänna medvetandet. Invånarna i hela den vidgade staden eller köpingen skulle komma att betrakta den såsom en enhet på ett helt annat sätt än vad fallet skulle bli i en av flera kommuner sammanlagd landskommun. Härtill kom att motsvarande regler tidigare tillämpats vid inkorporeringar.

Vid pågående kommunsammanläggningar synes inte 1952 års reglering tillämpas. De nya kommunbildningarna består flerstädes av en större tätort med omslutande större eller mindre landsbygdsområden. Tätorterna torde inte inom överskådlig tid komma att växa så mycket, att de tidigare kommungränserna utplånas ur det allmänna medvetandet. Detta är skälet till att numera den huvudregeln tillämpas, att användningsområdet för donationerna blir oförändrat, oavsett om sammanläggning sker av landskommun med stad respektive köping eller av flera landskommuner.

Kommittén

Den nya indelningen i primärkommuner syftar till att förena tätort och glesbygd till kommuner, som från näringsgeografisk synpunkt skall utgöra sammanhållna regioner. Indelningen berör praktiskt taget alla städer och köpingar. För flertalet av dem blir det gamla stads- eller köpingsområdet en mindre del av det nya kommunterritoriet.

Den för 1952 års regler återopade motiveringen för olika användningsområden synes inte gå att överföra till den nya kommunindelningen, vilket i sin tur torde bero på att den nya indelningen genomgripande skiljer sig från kommunindelnsreformen år 1952. Vid pågående sammanläggningar har man också tagit hänsyn härtill, och som huvudregel valt att låta avkastningen av de kommunala donationerna endast tillkomma invånarna i de förutvarande kommunerna.

Kommunalrättskommittén vill ifrågasätta om inte huvudregeln i stället bör vara att användningsområdet skall omfatta hela den nya kommunen om inte donationsbestämmelserna lägger hinder i vägen härför. En sådan tillämpning synes mest förenlig med grundtanken i 1962 års kommunindelnsreform, nämligen att skapa utvecklingsdugliga kommunala enheter uppbyggda kring livskraftiga centralorter. För en sådan ståndpunkt kan också återopas de ständigt ökande befolkningsförflyttningarna bl. a. som följd av kravet på ökad rörlighet hos arbetskraften både geografiskt och yrkesmässigt. Anknytningen till de tidigare kommunala enheterna torde därför bli allt mer uttunnad.

Om burskap

Nuvarande förhållanden

3 kap. handelsbalken handlar om »huru burskap vinnas må». Burskapsärenden förekommer endast i de städer, där det finns av borgerskapet grundade stiftelser till förmån för burskapsägande borgare och deras anhöriga. Sådana stiftelser finns i Karlskrona, Stockholm och Uppsala.

I lag den 20 november 1964 (nr 653) om överflyttande av magistratens befattning med burskapsärenden m. m. stadgas, att stadens styrelse skall övertaga den befattning med ansökan om burskap och med uppsägning av burskap som enligt då gällande bestämmelser i 3 kap. 1 och 5 §§ handelsbalken ankom på borgmästare och råd. Vidare sägs i lagen att stadens styrelse äger antaga reglemente om burskap att gälla i stället för bestämmelserna i 3 kap. handelsbalken.

Sådant reglemente har antagits i Stockholm men inte i de båda övriga städerna.

Kommittén

När man i Karlskrona och Uppsala fastställt reglementen för de burskapsägande borgarna kan 3 kap. handelsbalken upphävas.

Järnvråkeri i 1 kap. 10 § handelsbalken

Historik

I 1 kap. 10 § handelsbalken heter det. »De varor, som av stadens vråkare böra skådas och prövas, må köparen ej taga till sig, förr än det skett är; eller böte köparen och säljaren, vardera tio daler.»

Vräkning av järn omnämnes redan i Magnus Ladulås' stadslag. Järnvråkeri var en offentlig kontroll på det järn som såldes till utlandet. Vid vissa städers järnvågar synades järnet av en kronans tjänsteman, som hade att vråka och beslagtaga allt underhaltigt järn. Järnet skulle vara märkt med en järnstämpel, som angav tillverkaren för att denne skulle kunna ställas till ansvar för brott mot utfärdade bestämmelser. Bestämmelser fanns i Kungl. förordningar från åren 1604, 1671, 1807 och 1814. Järnvråkeriet upphävdes genom en Kungl. förordning den 12 januari 1855 (nr 10) om svenska järneffekters stämpling. (Se härom E. W. Dahlgren: Järnvråkeri och järnstämpling, Stockholm 1930.)

Genom Kungl. kungörelsen den 13 september 1864 (nr 87) upphörde skyldigheten att vid export låta väga järn- och ståleffekter. Detta medförde, att järnvågarna i vissa städer efter hand lades ner. År 1885 indrogs Stockholms järnvåg. Göteborg var den sista stad som hade järnvåg. Stadsfullmäktige beslöt den 29 augusti 1889 att järnvågen med utgången av år 1890 skulle upphöra, men att järn och andra metalleffekter, som fanns på dess område, skulle få ligga kvar till utgången av år 1892.

I en Kungl. kungörelse den 13 februari 1830 intagen i lagboken under 17 kap. 3 § handelsbalken stadgas följande.

För de uti banken belånta järn- och vågeffekter skall banken äga förmånsrätt enligt 17:3 HB uti låntagarens å vågen kvarvarande, i vågattesterna upptagna behållning av varje belånad särskild sort, utan avseende å ombyten i stämplar och dimensioner.

Kommitténs förslag

Såvitt kommittén har kunnat utröna torde handelsbalken 1:10 och ovan nämnda kungörelse den 13 februari 1830 kunna upphävas.

Torgavgifter

Historik och nuvarande ordning

I kap. 2, sid. 58, har bl. a. sagts, att Kungl. resolution på städernas besvär den 16 oktober 1723, § 18, stundom åberopats såsom grund för städernas rätt att uppta avgifter för torg- och gatuhandel.

Torgavgifter räknas såsom avgifter å den allmänna rörelsen enligt 74 §

första stycket KL. (RÅ 1928 S 239 och 1929 ref. 52.) Kommuns beslut om nya eller förhöjda torgavgifter skall underställas Kungl. Maj:ts prövning. Rätten att uppta torgavgifter är numera inte förbundet med begreppet stad.

Däremot är en annan på sid. 59 omnämnd fråga förknippad med stadsbegreppet. Från den under 1500- och 1600-talen gällande ordningen, att endast de burskapsägande borgarna skulle få utöva handelsyrket gjordes under slutet av 1600- och början av 1700-talen visst undantag för allmogen. Denna kunde på torg sälja sina produkter. I en Kungl. resolution den 1 augusti 1727, som alltjämt gäller, erinras om att städerna skall avgiftsfritt upplåta plats för sådan försäljning.

Kommittén

Med stöd av 74 § KL äger varje kommun fastställa avgifter för handel på torg, som kommunen kan ha upplåtit härtill. För enbart städerna gäller, att de skall hålla ett antal torgplatser för s. k. fri försäljning av lantmanna-produkter. En enhetlig reglering kan vinnas antingen genom att ta bort skyldigheten att hålla friplatser eller genom att göra skyldigheten generell.

Kommunalrättskommittén har enligt direktiv av den 23 januari 1959 och den 5 mars 1965 bl. a. att undersöka, om skäl föreligger att i de allmänna kommunallagarna arbeta in bestämmelserna i lagen den 31 maj 1957 (nr 259) om rätt för kommun att uttaga avgift för vissa upplåtelser å allmän plats, m. m. samt att i detta sammanhang även pröva reglerna om torgavgifter.

Med hänsyn härtill och då reglerna om torgavgifter och eventuella friplatser torde böra prövas i ett sammanhang framlägger kommittén i nu redovisad utredning inte något förslag.

Sammanfattning

Kommunalrättskommittén redovisar i detta betänkande två utredningsuppdrag; de med införandet av en enhetlig kommuntyp sammanhängande problemen och frågan om en avveckling av städernas auktionsmonopol.

Den förstnämnda utredningsuppgiften är omfattande och spänner över ett flertal rättsområden med en mångfald frågor, varav åtskilliga är eller bör bli föremål för särskilda undersökningar.

Kommittén har i sitt arbete sökt kartlägga en stor del av det författningsmaterial där offentligrättslig reglering knyter till de tre primärkommuntyperna landskommun, köping och stad samt till specialkommuntyperna municipalsamhälle och tingshusbyggnadsskyldige. Författningsmaterialet har grupperats i anslutning till en uppdelning på bestämmelser, som *dels* rör skilda förvaltningssubjekts omfattning, organisation och verksamhetsformer och *dels* ger innehåll åt dessa subjekts verksamhet. Huvudlinjerna i utredningsarbetet och dess uppläggning redovisas på sid. 50 ff.

Frågan om en avveckling av städernas auktionsmonopol har kommittén utrett mot bakgrunden av de förslag kommittén framlägger om enhetlig kommuntyp.

Kommunalrättskommitténs förslag omfattar huvudsakligen följande.

Kommunallagen. Vid de beslut om sammanläggning av kommuner som nu fattas utgår Kungl Maj:t från, att städerna och köpingarna inte vill mista benämningarna stad respektive köping. Om denna praxis fortsätter leder det till att riket efter indelningsreformens slutliga genomförande får omkring 90 landskommuner och närmare 200 städer och köpingar. Städerna och köpingarna kommer då i åtskilliga fall att omfatta mycket stora glesbygdsområden och landskommunerna att innehålla tätortsbildningar av ansevärd storlek.

Från rättsliga utgångspunkter kommer det särskilda innehåll, administrativt eller annat, som begreppen stad och köping har att praktiskt sett helt ha försvunnit. Alla offentligrättsliga regler kommer nämligen med största sannolikhet att bli tillämpliga i varje primärkommunal enhet oavsett kommuntyp. En anknytning till skilda kommuntyper ter sig under sådana förhållanden helt omotiverad. Ett omfattande lagstiftningsarbete har också under senaste decennier lett till en upplösning av sambandet mellan rättsregel och kommuntyp. I den mån samma regel inte ansetts böra vara

generellt tillämplig har man knutit regeln till en kommuns tätortsgrad eller struktur. Ett belysande exempel härpå är hälsovårdsstadgan den 19 december 1958 med särskild reglering knuten till begreppet hälsovårdstätort.

Inte heller står det i samklang med den allmänna uppfattningen av begreppet stad — vare sig utom eller inom landet — om detta begrepp skall komma att avse såväl tätort som väldiga glesbygdsområden.

Enligt kommunalrättskommitténs mening har utvecklingen ofrånkomligen lett fram till att det inte längre är lämpligt att i kommunallagstiftningen upprätthålla skilda primärkommunbegrepp. I stället för de tre kommuntyperna bör man enligt kommittén införa ett enda »arbetsbegrepp», nämligen begreppet kommun.

De olika benämningarna på fullmäktige och styrelser kan utmönstras ur lagstiftningen och ersättas med begreppen »kommunens fullmäktige» och »kommunens styrelse».

I en övergångsbestämmelse intagen som 13 § i kommunallagens promulgationslag regleras verkningarna av att kommuntyperna och till dem knutna benämningar på fullmäktige och styrelseorgan utmönstras ur kommunallagen. Genom att kommuntyperna tas bort och benämningarna för de primärkommunala organen neutraliseras kommer man i fortsättningen inte att kunna knyta ny rättslig reglering till skilda kommuntyper eller till gällande benämningar på organen. Den dag, när det samband mellan rättsregel och kommuntyp som nu finns i olika författningar upplösts eller neutraliserats, torde hinder inte möta mot att använda benämningarna »stad» eller »köping» på varje tätortsbildning.

Kommittén föreslår att varje kommun ges möjlighet att skapa en organisation, där styrelsen inte handhar drätsel­förvaltningen utan denna anförtros åt en särskild nämnd, kallad drätsel­nämnd; alltså en organisation av typ stadskollegium — drätselkammare enligt 47—49 §§ KL. Enligt kommitténs mening skall frågan om inrättande av en sådan nämnd inte underställas statlig myndighets prövning. I anslutning härtill föreslår också kommittén att bestämmelsen i 43 § sista stycket KL om underställning av styrelse­reglemente skall upphävas. Skälen för dessa förslag redovisas på sid. 76 ff.

Municipalsamhällsinstitutionen föreslås bli avvecklad med utgången av år 1970. Se härom vidare på sid. 83 ff.

Kommunallagen för Stockholm. Förslaget om enhetlig kommuntyp leder inte med nödvändighet till att varje primärkommunal enhet skall ha samma yttre författningsram för sin organisation. Det kan därför enligt kommittén mycket väl finnas en särskild kommunallag för Stockholm. Förutsättning härför är emellertid att kommuntypen stad utmönstras ur kommunallagen för Stockholm. Förslag härom framlägges.

1919 års indelningslag. Kommittén föreslår att 1 § indelningslagen upp-

håves. En följd av att kommuntypen utmönstras ur såväl kommunallagen som indelningslagen torde bli, att Kungl. Maj:t i varje indelningsärende får pröva frågan om nybildning eller ej — om de tidigare kommunerna skall »upplösas» eller om en kommun skall »uppgå» i annan kommun. Se härom sid. 89 ff.

Landstingslagen. För de landstingskommunala uppgifterna har man hittills ansett, att det i viss utsträckning föreligger en intresse motsättning mellan stad och landsbygd, och att denna motsättning principiellt skall återspeglas i reglerna om valkretsindelningen. Enligt kommunalrättskommitténs mening bör denna principiella åtskillnad inte längre upprätthållas i lagstiftningen. Av detta skäl och som en följd av förslaget om enhetlig kommuntyp anser kommittén att bestämmelserna för stad i 11 § andra och tredje stycket bör upphävas.

Även regeln i 11 § tredje stycket att valkretsindelning kan verkställas efter domsaga eller tingslag synes böra upphävas. Utöver nämnda författningsändringar föreslår kommittén formella ändringar i 1, 2, 7, 11, 12 och 15 §§. Förslagen motiveras på sid. 92 ff.

Judiciella indelningen. Kommittén framlägger inte några formella förslag till författningsändringar men redovisar sina överväganden i form av en fullt utarbetad skiss till ändringar i rättegångsbalken. Skissen visar vilka ändringar som blir nödvändiga om begreppet stad skall utmönstras ur denna. Redovisningen återfinns på sid. 95 ff.

Tingshusbyggnadsskyldige. Om vården av domstolslokaler alltjämt skall vara en lokal kommunal angelägenhet — en fråga som kommittén inte haft att överväga — uppkommer med ett införande av enhetlig kommuntyp i sin tur frågan, om denna angelägenhet i viss utsträckning skall ombesörjas av specialkommunen tingshusbyggnadsskyldige eller om fortvaron av denna kommunform bör upphöra. Enligt kommunalrättskommitténs mening bör tingshusbyggnadsskyldige såsom kommunalt subjekt upphöra. Skälen härför utvecklas på sid. 102 ff.

Städernas auktionsmonopol. Om man söker en principiellt lika reglering för alla kommuner kan konstateras, att den monopolrätt som nu utövas av ett 40-tal städer och som är knuten till begreppet stad inte kan förbindas med kommitténs förslag om enhetlig kommuntyp annat än övergångsvis. Kan då den för dessa städer gällande ordningen införas i samtliga kommuner?

Detta skulle till en början innebära, att större delen av befolkningen berövades möjligheten att fritt ordna med försäljning av sin lösa och fasta egendom på offentlig auktion. Varje person, som ville få till stånd ett privaträttsligt avtal och därvid önskade begagna sig av offentlig auktion, skulle under sådana förhållanden tvingas att anlita offentlig myndighet och betala avgift härför. Å andra sidan skulle den enskilde alltid vara tillförsäkrad rätten att få auktion ombesörjd mot fastställd taxa och med redovisningsansvar för kommunen.

Ett kommunalt auktionsverk behöver inte nödvändigtvis förbindas med en monopolrätt för kommunen. De sociala synpunkter som kan tala för att kommunen håller auktionsverk kan bli tillgodosedda utan ett kommunalt monopol.

Enligt kommunalrättskommitténs mening skall det inte vara en kommunal skyldighet att hålla auktionsverk eller ombesörja offentliga auktioner. Där sådan verksamhet är ett allmänt till kommunen knutet intresse bör emellertid kommunen med stöd av 3 § KL få befatta sig med uppgiften. De skäl som från sociala utgångspunkter kan motivera en reglering av offentliga auktioners hållande torde på detta sätt kunna bli tillgodosedda.

Kommittén föreslår således att det auktionsmonopol som vissa städer nu innehar borttages. Kommittén anser att dessa städer bör lämnas viss övergångstid för att eventuellt avveckla sina auktionsverk. Monopolet bör övergångsvis få kvarstå till år 1973. Motiveringen till förslaget finns på sid. 108 ff.

Offentligt notariat. Kommittén föreslår att regleringen av notarius publicussysslan inte som hittills knytes till stadsbegreppet utan att denna anknytning upphör. Författningsändringar får då ske i stadgan om notarius publicus och i växel- och checklagarna. Författningsförslagen kommenteras på sid. 115 ff.

Stadsmäklare samt handels- och sjöfartsnämnd. Kommittén föreslår att dessa institutioner skall försvinna utom vad rör Stockholm. Motiven härför redovisas på sid. 118 ff.

Förbud för barn att idka viss försäljningsverksamhet. Förslag framlägges till ändring av 1926 års lag ang. meddelande av förbud för barn att idka viss försäljning, som innebär att varje kommun har att pröva om försäljningsförbud skall meddelas och i så fall inom vilken ort eller inom vilken del av kommunen som förbudet skall gälla. Se härom sid. 141 ff.

Allmän hälsovård. 14 § i hälsovårdsstadgan föreslås få en utformning som bättre ansluter till stadgandets motiv. Kommitténs motivering finns på sid. 146 ff.

Andra rättsområden. Utöver här nämnda har kommittén från kommunalrättsliga utgångspunkter kartlagt ett flertal rättsområden för att kunna bedöma vilka följdverkningar, som kommitténs förslag om enhetlig kommuntyp får. Dessa rättsområden rör bl. a. den administrativa indelningen, stapelstadsrätten, vissa förhållanden beträffande fast egendom, byggnads- och väglagstiftningen, hälso- och sjukvården, veterinärväsendet, kommunsammanläggningars verkan på kommunala donationer, burskap och torgavgifter. I dessa frågor har författningsförslag inte framlagts men i flera fall redovisar kommittén synpunkter på en ändrad reglering som följd av att de skilda primärkommuntyperna föreslås borttagna ur kommunallagen.

Reservation av herrar Lindell och Mannerskantz

Kommitténs förslag till ändringar i kommunallagen innefattar bl. a. att nuvarande namn på fullmäktige och styrelser utmönstras ur lagstiftningen utan att ersättas med andra namn. Syftet härmed är att man i lagstiftningssammanhang endast skall använda sig av begreppen »kommunens fullmäktige» och »kommunens styrelse», och att man inom kommunerna tills vidare skall ha möjlighet att använda de tidigare benämningarna.

Vi kan inte ansluta oss till detta förslag utan förordar, att i lagtexten utsättes en benämning på fullmäktige respektive styrelse. Skälet härtill är bl. a., att det på längre sikt måste te sig ändamålsenligt att alla kommuner har samma namn på fullmäktige och styrelse. Genom att redan nu införa enhetliga namn i lagtexten underlättar man en utveckling i denna riktning. Som benämningar föreslår vi »kommunfullmäktige» respektive »kommunstyrelse».

Bilaga

Register över författningar som legat till grund för redovisningen i betänkan-
det eller där anknytning finns till primär- eller specialkommuntyperna.
Sidhänvisningarna utvisar de sammanhang i vilka författningarna om-
nämnts.

- 12 kap. 1, 3 och 4 §§ tryckfrihetsförordningen den 5 april 1949, sid. 98,
- 14 kap. 1 § giftermålsbalken, sid. 98,
- 12 kap. 2 och 4 §§, 19 kap. 2, 3, 5, 6, 8 och 13 §§ föräldrabalken, sid. 98,
- 26 kap. 4 § byggningsbalken, sid. 99,
- 1 kap. 10 § och 3 kap. handelsbalken, sid. 151, 152,
- 1 kap. 1, 5, 6, 7, 12, 13 och 16 §§ samt 4 kap. 5 § rättegångsbalken, sid. 96.

- 1 § lagen den 13 juli 1887 (nr 42) angående handelsregister, firma och
prokura, sid. 119.
- 6 § lagen om samäganderätt den 30 september 1904 (nr 48), sid. 117,
- 34 och 55 §§ köplagen den 20 juni 1905 (nr 38), sid. 117,
- lag den 26 maj 1909 (nr 38) om KM:ts regeringsrätt,
- lag den 5 juni 1909 (nr 55) angående skyldighet att deltaga i kostnaden
för byggnad och underhåll av tingshus och häradsfängelse, sid. 99,
- 34 och 36 §§ kommissionslagen den 18 april 1914 (nr 45), sid. 117,
- 14, 99 och 102 §§ lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation, sid.
84, 98,
- lag den 12 maj 1917 (nr 269) om fastighetsbildning i stad, sid. 121,
- lag den 20 juni 1918 (nr 460) angående åtgärder mot utbredning av köns-
sjukdomar, sid. 142,
- 11 kap. 4 § vattenlagen den 28 juni 1918 (nr 523), sid. 98,
- lagen den 16 maj 1919 (nr 240) om fondkommissionsrörelse och fond-
börsverksamhet, sid. 117,
- 2 § lagen den 16 maj 1919 (nr 242) med vissa bestämmelser om rätt att
förfoga över annan tillhöriga fondpapper, sid. 117,
- lag om ändring i kommunal och ecklesiastik indelning den 13 juni 1919
(nr 293), sid. 88,
- epidemilagen den 19 juni 1919 (nr 443), sid. 142,
- lag om val till riksdagen den 26 november 1920 (nr 796), sid. 76,

1 kap. 7 § konkurslagen den 13 maj 1921 (nr 225), sid. 98,

1 § lagen den 20 juni 1924 (nr 384) om återköpsrätt till fast egendom, sid. 84,

1 § lagen den 18 juni 1925 (nr 219) angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom,

lag den 18 juni 1925 (nr 334) om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område (ensittarlagen), sid. 98, 121,

lag angående meddelande av förbud för barn att idka viss försäljning den 9 april 1926 (nr 72), sid. 140,

lag den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet, sid. 121,

lag den 18 juni 1926 (nr 336) om sammanläggning av fastigheter å landet, sid. 121,

5 § lagen den 25 april 1930 (nr 99) om delning av fastighet vid ändring i rikets indelning m. m., sid. 85,

13 § lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet, sid. 70,

kommunal vallag den 6 juni 1930 (nr 253), sid. 76, 84,

växellagen den 13 maj 1932 (nr 130), sid. 113,

checklagen den 13 maj 1932 (nr 131), sid. 113,

lag den 3 juni 1932 (nr 169) om uppläggande av nya fastighetsböcker för landet, sid. 125,

2, 5 och 12 §§ lagen den 3 juni 1932 (nr 283) med särskilda bestämmelser om handläggning av inskrivningsärenden, sid. 98,

3 § lagen den 7 juni 1934 (nr 239) om bulvanförhållande i fråga om aktier i vissa bolag, sid. 117,

1 § lagen den 4 juni 1937 (nr 306) om behörighet för häradsrätt att upptaga sjörättsmål, sid. 98,

lag den 3 september 1939 (nr 608) om enskilda vägar, sid. 137,

3 § rekvisitionslagen den 30 juni 1942 (nr 583), sid. 85,

lag den 18 juli 1942 (nr 658) om bestridande av kostnaderna för domsagas kansli, sid. 99,

lag den 30 juni 1943 (nr 431) om allmänna vägar, sid. 131,

lag den 30 juni 1943 (nr 436) om vägnämnder och länsvägnämnder, sid. 131,

1 § lagen den 30 juni 1944 (nr 475) om arbetslöshetsnämnd,

1 § lagen den 12 april 1946 (nr 147) med särskilda bestämmelser om arrende av viss kommunal jord, sid. 85,

lag den 18 april 1947 (nr 153) om tingshusbyggnadsskyldigheten i vissa fall, sid. 99,

byggnadslagen den 30 juni 1947 (nr 385), sid. 129,

arbetarskyddslagen den 3 januari 1949 (nr 1), sid. 141,

11 § lagen den 29 december 1949 (nr 722) om pantrörelse, sid. 117,

lag den 18 april 1952 (nr 152) om sammanföring av samfällid vägmark med angränsande fastighet m. m. (sammanföringslagen), sid. 121,

lag den 17 april 1953 (nr 157) om verkan som laga skifte av sämjedelning m. m. (legaliseringslagen), sid. 121,

lag den 25 september 1953 (nr 603) om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet, sid. 109,

kommunallagen den 18 december 1953 (nr 753), sid. 69,

lag den 18 december 1953 (nr 754) om införande av kommunallagen, sid. 70,

lag den 12 mars 1954 (nr 79) med vissa bestämmelser om kommunalval för perioden 1955—1958 m. m., sid. 84,

lag den 27 mars 1954 (nr 130) om rätt för kommun att uppdraga beslutanderätten i vissa frågor till sammanslutning av kommuner (kommunal delegationslag), sid. 84,

landstingslagen den 14 maj 1954 (nr 319), sid. 90,

6 § lagen den 27 juli 1954 (nr 579) om nykterhetsvård, sid. 143,

lag den 15 april 1955 (nr 138) om proportionellt valsätt vid val inom landsting, kommunalfullmäktige m. m., sid. 84,

lag den 3 juni 1955 (nr 314) om allmänna vatten- och avloppsanläggningar, sid. 85, 134,

13 § lagen den 3 juni 1955 (nr 416) om sparbanker,

lag den 14 december 1956 (nr 619) om skyldighet att renhålla gata m. m., sid. 136,

kommunallagen för Stockholm den 1 mars 1957 (nr 50), sid. 85,

lagen den 31 maj 1957 (nr 259) om rätt för kommun att uttaga avgift för vissa upplåtelser å allmän plats, m. m., sid. 84,

lag om kommunalförbund den 31 maj 1957 (nr 281), sid. 90,

46 § civilförsvarslagen den 22 april 1960 (nr 74), sid. 85,

56 § lagen den 29 april 1960 (nr 97) om samhällets vård av barn och ungdom (barnavårdslagen),

lag den 25 maj 1962 (nr 166) ang. förbud mot sämjedelning av fast egendom, sid. 121,

1 kap. 4 §, 18 kap. 1, 7 och 16 §§ lagen om allmän försäkring den 25 maj 1962 (nr 381),

sjukvårdslagen den 6 juni 1962 (nr 242), sid. 142,

lag den 29 maj 1964 (nr 317) om vad som avses med polismyndighet, sid. 68,

lag den 29 maj 1964 (nr 322) med vissa bestämmelser i anledning av statens övertagande av huvudmannaskapet för polisväsendet m. m.,

3 § lagen den 20 november 1964 (nr 645) med vissa bestämmelser angående statens övertagande av huvudmannaskapet för rådhusrätterna, sid. 98,

lag den 20 november 1964 (nr 647) med vissa bestämmelser angående stads förenande med domsaga, sid. 99,

lag den 20 november 1964 (nr 653) om överflyttande av magistratens befattning med burskapsärenden m. m., sid. 151,

lag den 4 december 1964 (nr 731) om trafiknämnder,

lag den 11 december 1964 (nr 783) med vissa bestämmelser angående fastighetsbildning efter ändring i kommunal indelning m. m., sid. 122,

1 § jordförvärvslagen den 14 maj 1965 (nr 290), sid. 85,

lag den 15 april 1966 (nr 92) med vissa bestämmelser om kommunalval för perioden 1967—1970 m. m., sid. 84,

lag den 29 juli 1966 (nr 453) om vad som är fast egendom, sid. 127,

1 § lagen den 16 december 1966 (nr 700) om vissa gemensamhetsanläggningar,

305 och 316 §§ sjölagen i dess lydelse av den 24 februari 1967 (nr 48), sid. 118,

lag den 25 maj 1967 (nr 315) om ändring i kommunallagen, sid. 72,

1 § KF den 20 november 1845 (nr 50) i avseende på handel om lösören, som köparen låter i säljarens vård kvarbliva, sid. 99,

KF den 12 januari 1855 (nr 10) om svenska järneffekters stämpling, sid. 152,

10 § 2 mom. KF den 18 juni 1864 (nr 41) angående utvidgad näringsfrihet, sid. 119,

18 § lagfartsförordningen den 16 juni 1875 (nr 42), sid. 125,

61 § inteckningsförordningen den 16 juni 1875 (nr 42), sid. 125,

KF den 10 augusti 1877 (nr 26) angående vissa hittills i administrativ väg behandlade måls överlämnande till de allmänna domstolarna,

Kungl. Maj:ts förnyade mäklareordning den 9 juni 1893 (nr 51), sid. 116,

KF den 23 oktober 1914 (nr 299) om vad vid försäljning av värdepapper i vissa fall skall iakttagas, sid. 117,

2 § KF den 1 december 1916 (nr 518) om skyldighet för präst att avlämna uppgifter angående inträffade dödsfall, sid. 99,

12 § KF angående skatt för hundar den 17 maj 1923 (nr 116), sid. 85,

Kungl. Maj:ts skeppsklarerarförordning den 4 maj 1934 (nr 119), sid. 109,

tuberkulosförordningen den 31 mars 1939 (nr 113), sid. 142,

KF den 31 december 1945 (nr 903) om utdebitering av tingshusmedel, sid. 99,

8 § KF angående taxering och debitering av skatt vid ändring i kommunal eller ecklesiastik indelning, m. m. den 17 december 1948 (nr 766), sid. 85,

14 § rusdrycksförsäljningsordningen den 26 maj 1954 (nr 521), sid. 85, 139,

133 och 151 §§ taxeringsförordningen den 23 november 1956 (nr 623), sid. 104,

KF den 27 maj 1960 (nr 374) om statsbidrag till väg- och gatuhållning i vissa städer och stadsliknande samhällen, sid. 131,

22 § KF den 29 november 1963 (nr 573) om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar,

22 § KF den 29 november 1963 (nr 575) om Svenska bostadskreditkassan och om bostadskreditföreningar,

2 § KF den 3 juni 1965 (nr 268) om skatteutjämning, sid. 85,

Kungl. res. på städernas besvär den 3 december 1680, § 10, sid. 105,

Kungl. res. på städernas besvär den 16 oktober 1723, §§ 18 och 35, sid. 105, 152,

Kungl. res. den 1 augusti 1727, sid. 153,

Kungl. res. på städernas besvär den 12 juli 1731, § 13, sid. 105,

Kungl. res. på allmogens besvär den 17 december 1734, § 10, sid. 106,

Kungl. res. på allmogens besvär den 9 december 1766, § 4, sid. 106,

Kungl. Maj:ts för rikets borgerskap och städerna i allmänhet den 23 februari 1789 utfärdade nådiga försäkran,

Kungl. Maj:ts den 18 december 1772 meddelade förbud att anställa auktioner »hardt nära Tullarne utom Stockholms Stad», sid. 105,

KK den 13 februari 1830 ang. föreskrifter i avseende på järn- och våg-effekter, som i banken belånas, sid. 152,

KK den 13 september 1864 (nr 62) angående förändrade stadganden om järn- och ståleffekters uppvägning och besiktning vid utförsel till utrikes ort, sid. 152,

KK den 14 september 1875 (nr 70) huru lagfarts- och inteckningsböcker skola inrättas och föras, sid. 125,

KK den 30 maj 1922 angående statsbidrag till bestridande av arvoden åt stadsläkare, vilka tjänstgöra såsom sundhetsinspektörer,

KK den 10 november 1933 (nr 607) angående indelning av riket i veterinär-distrikt, sid. 103, 148,

1 och 2 §§ KK den 18 november 1932 (nr 522) angående inskrivningsdomare och inskrivningsdagar, sid. 99,

KK den 30 augusti 1943 (nr 684) med närmare bestämmelser angående vägsynenämnd, sid. 131,

1 § KK den 31 maj 1946 (nr 232) angående husmoderssemesternämnder,

1 och 2 §§ KK den 18 oktober 1946 (nr 645) angående skyldighet för kommunala myndigheter att lämna uppgifter om utdebiterade kommunalutskylder,

KK den 30 juni 1947 (nr 336) om auktorisation av fastighetsmäklare, sid. 109,

KK den 10 juli 1947 (nr 678) om antalet nämndemän i tingslag, sid. 99,

KK den 10 juli 1947 (nr 679) om tingsordningar m. m., sid. 99,

KK den 5 maj 1950 (nr 163) angående rikets indelning i distrikt för medling i arbetstvister, sid. 103,

6 § KK den 29 juni 1950 (nr 431) med vissa föreskrifter ang. taxering och debitering av skatt vid ändring i kommunal indelning, m. m., sid. 85,

KK den 28 september 1951 (nr 640) om auktorisation av enskilda bevakningsföretag, sid. 109,

KK den 23 maj 1952 (nr 417) angående statligt stöd till anskaffning av maskiner och redskap för rationalisering av underhållsarbetet å vissa enskilda vägar,

KK den 19 december 1952 (nr 793) angående statsbidrag till enskild väghållning,

KK den 20 november 1953 (nr 719) om nya tomträttsböcker och vattenfallsrättsböcker, sid. 125,

KK den 23 september 1960 (nr 556) angående indelning av riket i lantmäteridistrikt, sid. 103,

KK den 9 december 1960 (nr 719) om rikets indelning i socialvårdskonsulentdistrikt, sid. 103,

1 § KK den 6 juni 1962 (nr 330) om skyldighet för kommun att avlämna finansstatistiska uppgifter,

KK den 2 november 1962 (nr 550) om hovrätternas domkretsar, sid. 95,

KK den 1 mars 1963 (nr 43) med föreskrifter om vissa av kommunalstämma förvaltade kassor,

KK den 21 maj 1964 (nr 162) om fastställda planer för länens indelning i kommuner, sid. 76,

KK den 29 maj 1964 (nr 345) om rikets indelning i åklagardistrikt, sid. 103,

KK den 29 maj 1964 (nr 366) om rikets indelning i kronofogdedistrikt, sid. 103,

KK den 9 september 1964 (nr 580) om övervakningsnämndernas verksamhetsområden, sid. 103,

2 § KK den 29 oktober 1964 (nr 618) om expeditionsavgift m. m. (expeditionskungörelsen), sid. 85,

KK den 26 februari 1965 (nr 41) om rikets indelning i civilförsvarsområden, sid. 103,

KK den 13 augusti 1965 (nr 497) angående ändring i stadgan den 20 november 1964 (nr 679) om notarius publicus, sid. 115,

KK den 12 november 1965 (nr 555) angående fortsatt giltighet av vad lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet innehåller om behandling av ärende, som endast angår i mantal satt jord, sid. 70,

KK den 3 juni 1966 (nr 246) om rikets indelning i fögderier, sid. 103,

KK den 30 september 1966 (nr 530) om rikets indelning i vägnämndsområden, sid. 103, 132,

KK den 4 november 1966 (nr 564) om rikets indelning i polisdistrikt, sid. 103,

KK den 28 oktober 1966 (nr 565) om utskrivningsnämndernas verksamhetsområden, sid. 103,

KK den 9 juni 1967 (nr 272) om rikets indelning i skyddskonsulentdistrikt m. m., sid. 104,

KS den 10 november 1911 (nr 113) angående dispaschörväsendet, sid. 117,
tullstadgan den 7 oktober 1927 (nr 391), sid. 111,

26 § allmänna veterinärinstruktionen den 17 november 1933 (nr 616), sid. 148,

KS den 30 juni 1943 (nr 437) angående behandling av vissa vägfrågor (vägstadgan), sid. 131,

103 § livsmedelsstadgan den 21 december 1951 (nr 824), sid. 85,

Kungl. Maj:ts hälsovårdsstadga den 19 december 1958 (nr 663), sid. 142,

KS den 30 juni 1959 (nr 425) för sjöbefälsskolorna i riket,

byggnadsstadgan den 30 december 1959 (nr 612), sid. 130,

Kungl. instruktion för länsläkarväsendet den 6 juni 1962 (nr 421), sid. 142,

sjukvårdsstadgan den 29 mars 1963 (nr 70), sid. 142,

KS den 17 maj 1963 (nr 214) angående statsdepartementen,

allmän läkarinstruktion den 10 maj 1963 (nr 341), sid. 142,

Kungl. Maj:ts stadga om notarius publicus den 20 november 1964 (nr 679), sid. 112,

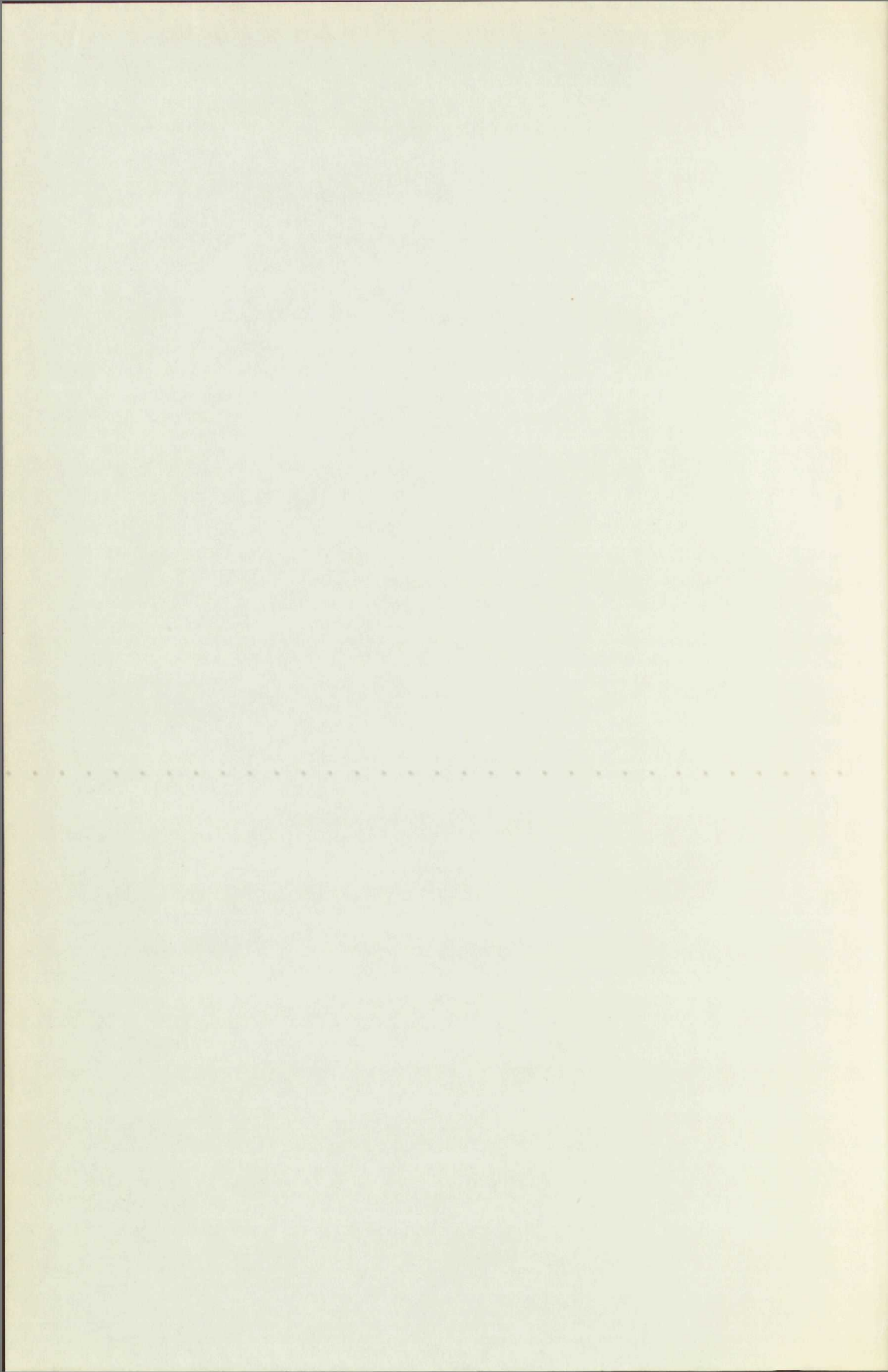
Kungl. brev till Överståthållaren den 25 februari 1735, sid. 105,

K Cirk. den 10 juli 1863 ang. likställighet i kommunala rättigheter och skyldigheter mellan städernas invånare,

Kungl. brev den 3 december 1943 (nr 799) till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen med anvisningar rörande den allmänna väghållningen i de städer och stadsliknande samhällen, där kronan är väghållare, sid. 131,

Kungl. brev den 4 april 1952 (nr 183) till länsstyrelserna i samtliga län utom Västerbottens och Norrbottens län ang. den nya kommunindelningens verkan å donationer, sid. 150.

NORDISK UDREDNINGSSERIE (NU) 1967

1. Nordiskt institut för samhällsplanering.
2. Nordiskt samarbete inom forskningen och den högre undervisningens område.
3. Mellanriksväg Kiruna—Nordnorge.
4. Internordisk verkställighet med anledning av beslut rörande vårdnad om barn m. m.
5. Nordisk Institut for videreuddannelse i havekunst og landskabsplanlægging.
6. Dansk, norsk og svensk presses indhold af nordisk stof.
7. Jagt- og viltvårdskonference.
8. Nordiska bestämmelser för skeppsapotek.
9. Nordisk skolmatematik.
10. Matematik och ingenjörer.

STATENS

OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1967

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen)

Justitiedepartementet

Allmänna arvsfonden. [2]
Utsökningsrätt VI. [3]
Ny domkretsindelning för underrätterna. [4]
Partiell författningsreform. [26]
Förtidsröstning och gemensamma tvådagarsval. [27]
Tryckfrihet och upphovsrätt. [28]
Firmaskydd. [35]
Förslag till lag om skyldighet att föra räkenskaper, m. m. [49]

Utrikesdepartementet

Svenska institutet. [56]

Försvarsdepartementet

Tjänsteställning inom krigsmakten. [15]

Socialdepartementet

Barnstugor. Barnavårdsmannaskap. Barnolycksfall. [8]
Medicinalstyrelsens narkomanvårdskommitté. 1. Narkotikaproblemet. Del I. [25] 2. Narkotikaproblemet. Del II. [41]
1964 års nykterhetsvårdsundersökning. 1. Nykterhetsvårdens läge. Del I. [36] 2. Nykterhetsvårdens läge. Del II. Bilagor. [37]
Samhällets barn tillsyn, barnstugor och familjedaghem. [39]
Läkares grundutbildning och vidareutbildning. [51]
Barnbidrag och familjetillägg. [52]
Kommunerna och den sociala omvårdnaden. [53]
Adoption av utländska barn. [57]

Kommunikationsdepartementet

Länsförvaltningsutredningen. 1. Den statliga länsförvaltningen. I. [20] 2. Den statliga länsförvaltningen. II. Bilagor. [21]
Skatteförvaltningen. [22]
Länsindelningsutredningen. [23]
Transportkostnaderna i Gotlandstrafiken. [29]
Kanaltrafikutredningen. 1. Vänerns och Vätterns förbindelse med västerhavet. [32] 2. Vänerns och Vätterns förbindelse med västerhavet. Bilagor. [33]
Kommunalrättskommittén. IX. Kommunala befogenheter inom turistväsendet. [50] X. Enhetlig kommuntyp. Städernas auktionsmonopol m. m. [58]
Fasta förbindelser över Öresund. [54]

Finansdepartementet

Statlig publicering. [5]
Finansiella långtidsperspektiv. [6]
Statskontorets programbudgetutredning. 1. Programbudgetering. Del I. [11] 2. Programbudgetering. Del II — Studier och försök. [12] 3. Programbudgetering. Del III — En sammanfattning. [13]
Lag om Skatterätt. [24]
Kompensation i vissa fall för bensinskatt som utgår vid användande av motorsåg och snöskoter. [34]

Ecklesiastikdepartementet

Rikskonserter. [9]
Organisationskommittén för anordnande av högre utbildning i Linköping: Subkommittén för teknisk högskola i Linköping. 1. Linköpings högskola. Del I. [10] 2. Linköpings högskola. Del II. [55]
Skolans arbetstider. [14]
1958 års utredning kyrka—stat: VII. Folkbokföringen. [16] VIII. De teologiska fakulteterna. [17] IX. Kyrklig organisation och förvaltning. [45] X. Kyrklig egendom. Skattefrågor. Prästerskapets privilegier. [46]
1962 års ungdomsutredning. Statens stöd till ungdomsverksamhet V. [19]
Filmens inflytande på sin publik. [31]
Lärarutbildning för folkhögskolan. [47]
Yrkesutbildningen. III. [48]

Jordbruksdepartementet

Den framtida jordbrukspolitiken. [7]
Skoglig yrkesutbildning. II. [38]
1964 års naturresursutredning. 1. Utsädesbetingens effekter. [42] 2. Miljövårdsforskning. Del I. Forskningsområdet. [43] 3. Miljövårdsforskning. Del II. Organisation och resurser. [44]

Inrikesdepartementet

Kommunal bostadsförmedling. [1]
Invandringen. [18]
Höga eller låga hus? [30]
Företagareföreningarnas framtida organisation och verksamhet. [40]

